

Ibn al-Athír

VPÁD TATARŮ

Z Úplné kroniky (al-Kámil fí t-ta'ríkḥ)

léta 617–628 hidžry (1220–1231)

Čingischán na kazatelně bucharské mešity (1220)
perská miniatura z let 1397–1398, British Library, Or. 2780

ČESKÝ PŘEKLAD Z ARABŠTINY S VYSVĚTLIVKAMI

Staré texty · www.stare-texty.cz

Ibn al-Athír (1160–1233)

Vpád Tatarů

Z Úplné kroniky (al-Kámil fī t-ta'ríkh)

Léta 617–628 hidžry (1220–1231)

Úplný český překlad závěrečných dvanácti let kroniky
z arabštiny, s vysvětlivkami

Staré texty

2026

Obsah

Poznámka k tomuto vydání	4
Rok 617 (1220–1221): Vpád Tatarů do zemí islámu.	8
Rok 617 (1220–1221): Zkáza Chorásánu, Chórezmu a Ghazny.	38
Rok 618 (1221–1222): Smrt mekkánského emíra Katády	49
Rok 619 (1222–1223): Kipčaci a Gruzíni	55
Rok 620 (1223–1224): Války s Gruzíny v Arménii	62
Rok 621 (1224): Návrat Tatarů k Rajji a Hamadánu.	68
Rok 622 (1225): Džalál ad-Dín v Ázerbájdžánu, smrt chalífy an-Násira . 74	
Rok 623 (1226): Džalál ad-Dín dobývá Tiflis a obléhá Chilát	99
Rok 624 (1227): Džalál ad-Dín a Tataři	118
Rok 625 (1227–1228): Frankové v Sýrii.	124
Rok 626 (1228–1229): Jeruzalém vydán Frankům, pád Chilátu.	132
Rok 627 (1229–1230): Porážka Džalál ad-Dína	140
Rok 628 (1230–1231): Tataři znovu v Ázerbájdžánu a v Džazíře	146
Tiráž.	157

Poznámka k tomuto vydání

„Kéž by mě matka nebyla porodila“

Na jaře roku 1220 padla Buchar a po ní Samarkand. Během tří let zmizela říše chórezmšáhů, největší muslimský stát své doby, a jezdci, o nichž do té doby v Bagdádu, Mosulu ani Káhiře skoro nikdo neslyšel, prošli Persií, Kavkazem a kipčackou stepí až na Krym a na Rus. Muž, který o tom podal první souvislou zprávu v arabštině, seděl v Mosulu, tisíce kilometrů od Buchary, a psal podle toho, co mu vyprávěli uprchlíci, kupci a učenci. Začal slovy, která se od té doby citují v každých dějinách Mongolů: několik let prý váhal, zda má o té události vůbec psát, protože kdo by mohl lehce napsat úmrtní oznámení islámu a muslimů; kéž by ho matka nebyla porodila, kéž by byl zemřel dřív a upadl v zapomenutí.

Ten muž se jmenoval Izz ad-Dín Abu l-Hasan Alí a byl znám jako Ibn al-Athír. Narodil se roku 1160 v Džázírat Ibn Umar na Tigridu (dnešní Cizre v Turecku) v rodině zengióvského úředníka a většinu života prožil v Mosulu jako soukromý učenec; zemřel tam roku 1233. Dva jeho bratři, Madžd ad-Dín a Dijá' ad-Dín, se proslavili jako znalec tradic a jako stylista a vezír. On sám napsal vedle dějin mosulských atabegů a slovníku Prorokových druhů především *al-Kámil fí t-ta'ríkh*, „Úplnou knihu dějin“: letopis světa od stvoření do roku 628 hidžry (1231), uspořádaný po letech. Pro starší doby je závislý na předchůdcích, pro vlastní dobu – křížové výpravy, Saladina a jeho dědice, zánik chórezmské říše – je jedním z hlavních pramenů, které máme.

Co je tato kniha

Tento svazek přináší v úplnosti závěrečných dvanáct let kroniky, léta 617–628 hidžry (od března 1220 do října 1231). Nic jsme nevynechali ani nezkrátili: vedle slavných oddílů o Tatarech tu čtenář najde i všechno ostatní, co autor k těm letům zapsal – války chórezmského prince Džalál ad-Dína v Ázerbájdžánu a Gruzii, sváry Saladinových synovců, smrt chalífy an-Nási-
ra, vydání Jeruzaléma císaři Fridrichu II., ceny obilí, zatmění, povodně a úmrtí autorových přátel. Právě tato směs ukazuje, jak vpád vypadal očima

současníka: nikoli jako kapitola učebnice, ale jako zprávy, které přicházely po částech, přerušované místními starostmi.

Ibn al-Athír Mongoly nikdy neviděl. Říká jim Tataři, jména jejich velitelů nezná (Čingischána jmenuje, Džebeho a Sübedeje nikoli) a oddíl, který prošel Kavkazem na Rus, nazývá „západní Tataři“. Svě zpravodaje však uvádí: právníka, kterého Tataři v Buchaře zajali a který jim unikl, kupce, kteří byli v Hamadánu, když tam chórezmsáh dorazil, kupce, který přijel do Ámidu, gruzínského vyslance; a kde si zprávy odporují, říká, které věří víc a proč. Poslední rok jeho letopisu zastihl Tatary už v sousedství Mosulu, u Irbílu a v Džazíře. O osudu Džalál ad-Dína, zabitého v srpnu 1231, se už nedozvěděl; kronika končí uprostřed dění, čtvrt století před pádem Bagdádu.

Předloha a způsob překladu

Překládali jsme přímo z arabštiny. Základem byl text bejrútského vydání nakladatelství Dár al-kutub al-‘ilmíja (svazek 10, s. 398–497): v digitálním přepisu, který zpřístupňuje korpus OpenITI (text 0630IbnAthirCizz-Din.Kamil, verze JK000911; podle jeho záhlaví druhý tisk z roku 1415 hi-džry, tj. 1995, který připravil Abdalláh al-Kádí), a v naskenovaném čtvrtém tisku z roku 2003, který prohlédl Muhammad Júsuf ad-Dakkák (digitální kopie Internet Archive). Oba tisky mají totéž stránkování. První vědecké vydání kroniky pořídil švédský orientalista C. J. Tornberg (Leiden 1851–1876).

Přepis i tisk mají chyby. V přepisu na několika místech vypadla slova i celé půlvěty – nejdelší výpadky jsou na s. 406, 415, 423, 439, 445 a 462 tisku – a všechna taková místa jsme doplnili podle tisku. Tisk sám má řadu zjevných chyb (zaměněné tečky u písmen, zkomolená vlastní jména, tu a tam vypadlé slovo). Kde je tištěné znění srozumitelné, držíme se ho; kde srozumitelné není, čteme podle smyslu a ve vysvětlivce to říkáme slovy „tisk má ..., čteme ...“. Zkomolená místní jména uvádíme ve správné podobě a tištěný tvar zmiňujeme ve vysvětlivce.

Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence ve dvou krocích. Po prvním překladu byl celý text znovu, odstavec po odstavci, srovnán s arabským

zněním a souběžně stránku po stránce s tiskem; při tom byly opraveny omyly v porozumění, data a jména a prověřeny vysvětlivky. Není to vědecká edice a nemůže nahradit práci arabisty; chce českému čtenáři zpřístupnit text, který podle všeho v češtině dosud nevyšel. Novodobé překlady do jiných jazyků (úplný anglický překlad tohoto období pořídil D. S. Richards, 2006–2008) jsme jako předlohu nepoužili.

Členění, data, jména

Kronika je členěna po letech hidžry a uvnitř roku do oddílů s nadpisy začínajícími slovem *dhikr* („zpráva o...“). Toto členění zachováváme: každý rok tvoří kapitolu, autorovy nadpisy oddílů jsou mezititulky. Jen rok 617, zdaleka nejdelší, jsme rozdělili do dvou kapitol. Podtitulky kapitol, úvodní odstavce v hranatých závorkách a všechny vysvětlivky jsou naše.

Letopočty a data ponecháváme podle hidžry a v hranatých závorkách připojujeme přepočet na juliánský kalendář. Přepočet vychází z tabulkového kalendáře; skutečný začátek měsíce se podle pozorování srpku mohl o den či dva lišit, a kde autor uvádí den v týdnu, řídíme se jím. Rok hidžry je o jedenáct dní kratší než sluneční, a proto se jeho začátek posouvá: rok 617 začal 8. března 1220, rok 628 už 9. listopadu 1230. Autor navíc pod jeden rok často shrnuje děje několika let – pod rokem 617 vypráví naráz celé tažení z let 1219–1224 –, na což upozorňují vysvětlivky.

Arabská, perská a turkická jména přepisujeme zjednodušeně česky (š, č, dž, ch, gh, dlouhé samohlásky); jména Mongolů uvádíme ve vysvětlivkách v podobě, kterou užívají ostatní knihy této knihovny (Čingischán, Džebe, Sübedej, Ögedej). Slovo „Tataři“ v textu ponecháváme, protože tak nájezdníkům říkal celý tehdejší svět; ve vysvětlivkách mluvíme o Mongolech. Tituly a pojmy, které nemají český protějšek (chórezmsáh, atabeg, hádžib, šihna, iktá', chutba), ponecháváme a při prvním výskytu v kapitole vysvětlujeme. Kletby a zbožné formule, jimiž autor provází jména nepřátel, Pro-roka i zemřelých, překládáme, jak stojí.

Jak knihu číst

Ibn al-Athír je svědek z druhé ruky a svědek zaujatý. Počty zabitých jsou dobové odhady, nikoli sčítání; chronologie je místy zmatená; o tom, co se dělo na východ od Persie, věděl málo. Je to však svědek soudný: rozlišuje, co slyšel od koho, přiznává, čemu sám sotva věří, a hledá příčiny – neschopnost chórezmsšáha, který před válkou vyhubil sousední vládce a sám pak utekl, rozbroje muslimských knížat, souběh mongolského vpádu se vpádem Franků do Egypta. Nenávidí Tatary, Franky i Gruzíny, ale stejně příkře soudí chalífu an-Násira a Džalál ad-Dína, jehož vojsko plenilo muslimské země stejně jako cizí. Kde se jeho zprávy rozcházejí s tím, co víme z perských, čínských, ruských a latinských pramenů, říkají to stručně vysvětlivky.

Na obálce a v první kapitole je miniatura z perského veršovaného eposu z konce 14. století: Čingischán stojí na kazatelně bucharské mešity a oznamuje obyvatelům, že je Božím trestem za jejich hříchy. Tuto scénu Ibn al-Athír nezná; pochází z pozdější perské tradice a ukazuje, jak si pád Buchary vykládaly další generace.

Rok 617 (1220–1221): Vpád Tatarů do zemí islámu

[Kapitola líčí první mongolský vpád do islámského světa: příčiny války s chórezmským Muhammadem, pád Buchary a Samarkandu (1220), sultánův útěk a smrt na ostrově v Kaspickém moři a tažení oddílu, jemuž autor říká „západní Tataři“, přes severní Persii, Ázerbájdžán a Gruzii, Derbentem do stepí severně od Kavkazu, na Krym, na Rus a k Volze (1220–1223). Ibn al-Athír vyprávění zařadil pod rok 617 hidžry (1220–1221), ale vylíčil v něm náraz děje let 616–620 (1219–1224); skutečná data jednotlivých událostí uvádějí vysvětlivky.]

O vpádu Tatarů do zemí islámu

Po několik let jsem se zdráhal o této události psát, neboť mi připadala příliš hrozná a přičilo se mi ji zaznamenávat; jednou nohou jsem k tomu vykročil a druhou zase couvl. Komu by totiž bylo snadné psát oznámení o smrti islámu a muslimů? Komu by bylo lehké o tom vyprávět? Kéž by mě matka nebyla porodila, kéž bych byl zemřel dříve, než se to stalo, a upadl v naprosté zapomnění!¹ Několik přátel mě však pobízelo, abych ji sepsal, a já stále váhal. Nakonec jsem usoudil, že nechat to být není k žádnému užitku.

Pravíme tedy: tento oddíl² obsahuje zprávu o největší události a nejtěžší pohromě, jaké podobnou dny ani noci dosud nezrodily; dolehla na všechno tvorstvo, a na muslimy zvlášť. Kdyby někdo řekl, že svět od chvíle, kdy Bůh – sláva Mu, Nejvyššímu – stvořil Adama, až dodnes nebyl ničím po-

1. Ohlas Koránu (19:23), kde stejná slova pronáší Marie v porodních bolestech. Ibn al-Athír (1160–1233) žil v Mosulu; o vpádu psal s odstupem několika let podle vyprávění uprchlíků, kupců a přátel.

2. Bejrútský tisk, z něhož překládáme, má v této kapitole řadu zjevných tiskových chyb; kde jeho znění nedává smysl, čteme s opravou. Zde má tisk *al-fi'l* („čin“) a '*akkat*, čteme *al-fasl* („oddíl“) a '*akimat* („byly neplodné“, tj. nezrodily). Dále v kapitole čteme *jahmúnahá* („aby ji hájili“) místo *jahmilúnahá*, '*inda Hamadhán* („u Hamadánu“) místo '*an, ma'a amír* („s emírem“) místo *min, mutachallif* („liknavý“) místo *muchtalif a at-tall* („pahorek“) místo *al-ghull*; zkomolená vlastní jména uvádíme v náležité podobě.

dobným postižen, měl by pravdu, neboť dějiny neobsahují nic, co by se jí blížilo nebo jí bylo aspoň podobné.

K největším událostem, o nichž se v dějinách vypráví, patří to, co učinil Nabuchodonozor³ synům Izraele, když je pobíjel a zpustošil Jeruzalém. Co je však Jeruzalém proti zemím, které zpustošili tito prokletci a v nichž je každé město mnohokrát větší než Jeruzalém?

A co jsou synové Izraele proti těm, které pobili oni? Vždyť obyvatel jediného města z těch, jež vyvraždili, bylo víc než všech synů Izraele. Snad lidstvo nespátří nic podobného, dokud svět nezanikne a pozemský život neskončí – leda Goga a Magoga. Vždyť i Dadždžál⁴ ušetří ty, kdo půjdou za ním, a zahubí jen ty, kdo se mu vzeprou; tihle však neušetřili nikoho: zabíjeli ženy, muže i děti, rozparovali břicha těhotných a zabíjeli nenarozené. Bohu náležíme a k Němu se navrátíme (Korán 2:156); není moci ani síly než u Boha vznešeného, velikého – to říkáme nad touto pohromou, jejíž jiskry se rozléty do všech stran a jejíž zkáza zasáhla všechny; táhla zeměmi jako mrak hnaný větrem.

Jakýsi lid totiž vyšel z končin Číny a zamířil do zemí Turkestánu, jako je Kášgar a Balásághún, odtud pak do zemí Mávaránnahr,⁵ jako je Samarkand, Buchara a jiné; zmocnil se jich a naložil s jejich obyvateli tak, jak vylicíme. Potom jeden jejich oddíl přešel do Chorásánu a vyřídil jej dobýváním, pustošením, vražděním a pleněním; odtud pokračoval do Rajje, Hamadánu a Džibálu se všemi jeho městy až k hranici Iráku, pak do zemí Ázerbájdžánu a Arránu,⁶ zpustošil je a pobil většinu jejich obyvatel, takže

3. Arab. *Buchtunassar*; novobabylonský král Nebúkadnesar II., který roku 587/586 př. n. l. dobyl Jeruzalém, zbořil chrám a odvedl Židy do zajetí.

4. Gog a Magog (arab. *Jádžúdz* a *Mádžúdz*) jsou divoké národy, které podle Koránu (18:94; 21:96) před koncem časů zaplaví svět. Dadždžál („Lhář“) je falešný mesiáš islámské tradice, obdoba Antikrista, který před soudným dnem svede velkou část lidstva.

5. Turkestán je tu východní část Střední Asie; Kášgar leží v dnešním čínském Sin-t'iang, Balásághún stával v údolí řeky Ču v dnešním Kyrgyzstánu. Mávaránnahr (arab. *má wará'a 'n-nahr*, „to, co je za řekou“) je země mezi Amudarjou a Syrdarjou, zhruba dnešní Uzbekistán s okolím.

6. Chorásán zabíral dnešní severovýchodní Írán, jih Turkmenistánu a západ Afghánistánu. Rajj ležel u dnešního Teheránu, Hamadán v západním Íránu. Džibál („Hory“) je hornatá západní Persie, které se říkalo i perský Írák; samotný „Írák“ znamená u autora nížinu kolem Bagdádu. Ázerbájdžán je tu kraj kolem Tabrízu v dnešním severozápadním Íránu, Arrán země mezi řekami Kurou a Araksem v dnešní Ázerbájdžánské republice.

unikl jen vzácný uprchlík – to vše za necelý rok.⁷ O něčem takovém nikdo nikdy neslyšel.

Když byli hotovi s Ázerbájdžánem a Arránem, táhli k Derbentu ve Šírvánu⁸ a zmocnili se jeho měst; nedotčena zůstala jen pevnost, v níž sídlil jejich král.

Kolem ní prošli do země Alanů a Lakzů a dalších rozličných národů, které v těch končinách žijí, a zahrnuli je vražděním, pleněním a pustošením. Potom zamířili do země Kipčaků,⁹ kteří patří k nejpočetnějším z Turků, a pobili každého, kdo se jim postavil; ostatní uprchli do houštin a na vrcholky hor a opustili svou zemi, které se tito Tataři¹⁰ zmocnili. To vše vykonali v nejkratším čase; nezdrželi se nikde déle, než kolik trval sám pochod, nic víc.

Jiný oddíl, odlišný od tohoto, táhl do Ghazny a jejího kraje a do sousedních zemí Indie, Sidžistánu a Kirmánu¹¹ a počínal si tam stejně jako tito, ba ještě hůř. Nic podobného ještě k lidským uším nedolehlo. Vždyť ani Alexandr, o němž se dějepisci shodují, že ovládl svět, jej neovládl tak rychle, nýbrž asi za deset let, a nikoho nezabíjel; spokojil se s tím, že se mu lidé podrobili. Tihle se však asi za rok zmocnili největší části obydleného světa, a to té nejkrásnější, nejvíce zvelebené a nejlidnatější, jejíž obyvatelé mají ze všech lidí na zemi nejvyrovnanější povahu a mravy. A v zemích, kam ještě nedorazili, neulehl nikdo ke spánku jinak než ve strachu, že přijdou, a v očekávání jejich příchodu.

7. Ve skutečnosti trvalo tažení déle: Mongolové vpadli do Mávaránnahru na podzim 1219, Buchar a Samarkand padly počátkem roku 1220, Chorásán byl vyvrácen v letech 1220–1221 a oddíl vyslaný na západ se z kipčackých stepí vracel až na přelomu let 1223 a 1224.

8. Derbent (dnes v Dagestánu) uzavírá úzký průchod mezi Kavkazem a Kaspickým mořem; Šírván je přilehlý kraj na území dnešního Ázerbájdžánu, jehož muslimští vládci nesli titul šírvánšáh. Ten je oním „králem“ v pevnosti.

9. Alani jsou íránsky mluvící, tehdy převážně křesťanský národ severního Kavkazu, předkové dnešních Osetů; Lakzové jsou dagestánští horalé (Lezgini). Kipčaci, v ruských letopisech Polovci a na Západě Kumáni, byli turkičtí kočovníci, kteří ovládali stepi od Dunaje po Střední Asii.

10. „Tataři“ říkali muslimští i evropští současníci Mongolům podle jednoho z kmenů východní stepi; sám Čingischán kmen Tatarů kdysi porazil a rozprášíl. Ibn al-Athír jiné jméno pro nájezdníky nezná.

11. Ghazna leží ve východním Afghánistánu, Sidžistán (Sistán) na pomezí Íránu a Afghánistánu, Kirmán v jihovýchodním Íránu. Míní se vojska, která stíhala chórezmsáhova syna Džalál ad-Dína až k řece Indu, kde ho Čingischán na podzim 1221 porazil.

Navíc nepotřebují, aby jim někdo přivážel zásoby a posily: mají s sebou ovce, skot, koně a jiná zvířata a nejedí nic než jejich maso. Zvířata, na nichž jezdí, si kopyty rozhrabávají zem a žerou kořínky rostlin; ječmen neznají. Když se tedy někde utáboří, nepotřebují nic zvenčí. Co se týče jejich náboženství, klanějí se slunci při jeho východu a nic nepokládají za zakázané: jedí všechna zvířata, i psy, vepře a jiné. Neznají manželství; k ženě chodí více mužů, a když se narodí dítě, nezná svého otce.¹²

Islám a muslimové byli v této době postiženi pohromami, jaké nepostihly žádný jiný národ. Jednou z nich jsou tito Tataři – Bůh je zohav –, kteří přitáhli z východu a napáchali skutky, nad nimiž užasne každý, kdo o nich uslyší; uvidíš je vylíčené souvisle a podrobně, dá-li Bůh Nejvyšší.

Další z nich je vpád Franků – Bůh je proklej – ze západu do Sýrie, jejich tažení do Egypta a to, že se v něm zmocnili pohraniční pevnosti Damietty; ¹³ Egypt, Sýrie i další země byly blízko tomu, aby je ovládli, nebýt milosti Boha Nejvyššího a vítězství, jež nad nimi dal. Psali jsme o tom pod rokem 614 [1217–1218].

A další je to, že mezi těmi, kdo zůstali obou těchto nepřátel ušetření, je meč tasen a rozbroje jsou v plném proudu; i o tom jsme již psali. Bohu náležíme a k Němu se navrátíme. Prosíme Boha, aby islámu a muslimům seslal pomoc od sebe, neboť není nikoho, kdo by islámu pomohl, podpořil jej a hájil. „A když Bůh chce nějakému lidu zlé, nelze to odvrátit a nemají kromě Něho žádného ochránce.“ (Korán 13:11)

Těmto Tatarům se totiž všechno podařilo jen proto, že nebylo nikoho, kdo by jim bránil. A nebylo ho proto, že chórezmsšáh Muhammad¹⁴ se předtím zmocnil těch zemí, jejich krále pobil a vyhubil a zůstal sám jediným sultánem všech těch krajů; když pak před Tatary uprchl, nezbyl v těch zemích

12. Zprávy z doslechu. Mongolové uctívali Věčné nebe (Tengri) a duchy předků a přírody a obračeli se k šamanům; manželství znali, zámožní muži mívali více žen.

13. Pátá křížová výprava: křížáci („Frankové“) se vylodili u Damietty v nilské deltě roku 1218, dobyli ji v listopadu 1219 a po nezdařeném tažení na Káhiru ji na přelomu srpna a září 1221 muslimům vrátili.

14. Alá ad-Dín Muhammad (vládl 1200–1220) z turkické dynastie chórezmsšáhů, vládců Chórezmu při dolní Amudarje. Během dvou desetiletí odstranil Ghúrovce v Afghánistánu, Karachánovce v Samarkandu i řadu menších dynastií a ovládl většinu Íránu a Střední Asie; jeho říše byla rozlehlá, ale nová a nesourodá.

nikdo, kdo by je zadržel a kdo by země ubránil – „aby Bůh dokonal věc, jež se měla stát“ (Korán 8:42). A nyní nastal čas, abychom vylíčili počátek jejich vpádu do těchto zemí.

O vpádu Tatarů do Turkestánu a Mávaránnahru a o tom, co učinili

Tohoto roku vytáhli Tataři do zemí islámu. Je to početný rod Turků; jejich sídla jsou v horách Tamghádže směrem k Číně a od zemí islámu je dělí cesta delší než šest měsíců. Příčinou jejich vpádu bylo toto: jejich král, zvaný Čingischán a známý jako Temüdžin,¹⁵ opustil svou zemi, vytáhl do končin Turkestánu a vyslal skupinu kupců a Turků s velkým množstvím stříbra, bobřích kožešin a jiného zboží do zemí Mávaránnahru, do Samarkandu a Buchary, aby mu nakoupili látky na oděvy.

Dorazili do města v zemi Turků jménem Otrar,¹⁶ které je nejzazším místem chórezmsšahovy državy, a chórezmsšáh tam měl místodržícího. Když k němu tato skupina Tatarů přišla, poslal chórezmsšáhovi zprávu o jejich příchodu a o tom, jaké bohatství s sebou mají. Chórezmsšáh mu vzkázal, ať je pobije, zboží jim odebere a pošle mu je. Místodržící je tedy pobil a poslal, co měli; bylo toho velmi mnoho. Když to chórezmsšáh dostal, rozdělil zboží mezi kupce z Buchary a Samarkandu a vybral od nich jeho cenu.

Poté co chórezmsšáh odňal Mávaránnahr Chitajům, uzavřel cesty do zemí Turkestánu a do krajů za ním. Také jiný oddíl Tatarů totiž kdysi dávno vytáhl, když ty země ještě patřily Chitajům; a když chórezmsšáh odňal Chitajům země v Mávaránnahru a pobil je a tito Tataři se zmocnili Turkestánu –

15. Temüdžin (asi 1162–1227) sjednotil kmeny mongolské stepi a roku 1206 přijal titul Čingischán. Tamghádž (Tabgač) je staré turkické označení severní Číny; Mongolové sídlili severně od ní. Mezi „Turky“ je autor počítá, jak bylo u muslimských zeměpisců zvykem u všech stepních kočovníků. Události, jimiž vyprávění začíná, předcházely roku 617: karavana byla pobita roku 1218 a Mongolové vpadli do říše na podzim 1219.

16. Otrar (arab. Utrár) stával na středním toku Syrdarji v dnešním jižním Kazachstánu. Místodržícím byl Inalčuk s titulem Kajir-chán, příbuzný sultánovy matky; karavana čítala podle jiných pramenů na 450 mužů, vesměs muslimských kupců. „Stříbrem“ (*nukra*) se míní stříbrné slitky; slovo přeložené jako „bobří kožešiny“ (*kundur*) je vzácné a jeho výklad není zcela jistý.

Kášgaru, Balásághúnu a dalších míst –, začali válčit s chórezmsáhovými vojsky.¹⁷ Proto jim zamezil dovoz oděvů a jiného zboží.

O příčině jejich vpádu do zemí islámu se vypráví i něco jiného, co se do knih nezapisuje:

*Stalo se, co se stalo, a já to nevypovím;
mysli si jen dobré a na zprávu se neptej.*¹⁸

Když chórezmsáhův místodržící pobil Čingischánovy lidi, vyslal chórezmsáh k Čingischánovi zvědy, aby zjistili, co je zač, jak silný má při sobě předvoj a co zamýšlí. Zvědové se vydali na cestu, prošli pouští a horami, jež měli před sebou, až k němu dorazili. Vrátili se po dlouhé době a oznámili chórezmsáhovi, že Tatarů je nesmírné množství, že je nelze spočítat, že jsou v boji nejvytrvalejší ze všeho Božího stvoření a neznají útek a že si zbraně, které potřebují, vyrábějí vlastníma rukama. Chórezmsáh tehdy litoval, že dal jejich lidi pobít a zabavil jejich majetek, a padly na něj těžké starosti.

Dal předvolat aš-Šihába al-Chívakího,¹⁹ vynikajícího právníka, který u něho požíval velké vážnosti a jehož radám neodporoval. Když se dostavil, řekl mu: „Stala se vážná věc, o níž je třeba přemýšlet, a chci slyšet tvůj názor, co máme dělat. Od turecké strany se proti nám dal do pohybu nepřítel v nesčíslném množství.“ Šiháb odpověděl: „Tvá vojska jsou početná. Napíšeme do všech krajů, shromáždíme vojska a vyhlásíme všeobecnou hotovost, neboť všichni muslimové jsou povinni pomoci ti majetkem i životem. Pak s veškerým vojskem půjdeme k Sajhúnu“²⁰ – to je velká řeka, která odděluje země Turků od zemí islámu – „a zůstaneš tam. Až nepřítel přijde

17. Kara-Chitajové byli potomci Kitanů, kteří po pádu své říše v severní Číně založili ve 12. století ve Střední Asii novou (Západní Liao) a vybírali tribut i od muslimských vládců Mávaránnahru; chórezmsáh je odtud vytlačil kolem roku 1210. „Jiný oddíl Tatarů“ jsou Najmani, kteří se svým knížetem Küčlügen uprchli před Čingischánem na západ; Küčlügen se roku 1211 zmocnil zbytku karachitajské říše.

18. Často citovaný verš připisovaný abbásovskému princovi a básníkovi Ibn al-Mu'tazzovi (zemř. 908). Autor jím patrně naráží na pověst, že Tataři proti chórezmsáhovi popudil bagdádský chalífa an-Násir, sultánův nepřítel; otevřeně ji zmiňuje při chalífově smrti pod rokem 622.

19. Šiháb ad-Dín al-Chívakí, právník šáfi'ovské školy z Chívy v Chórezmu a sultánův rádce; zahynul patrně při mongolském dobytí města Nasá v Chorásánu. Bejrútské vydání má jeho přízvisko zkomolené.

20. Syrdarja.

po dlouhém pochodu, střetneme se s ním odpočatí, kdežto on i jeho vojska budou zmoženi námahou a únavou.“

Chórezmsšáh pak shromáždil své emíry a rádce, které u sebe měl, a poradil se s nimi. S Šihábovým názorem nesouhlasili a řekli: „Necháme je přejít Sajhún k nám a projít těmito horami a soutěskami. Oni tamní cesty neznají, my ano; tehdy nad nimi nabudeme převahy a zničíme je, takže z nich nikdo neunikne.“ Zatímco se tak Turci radili,²¹ přišel od toho proklatce Čingischána posel s průvodem, hrozil chórezmsšáhovi a vyřizoval: „Zabíjíte mé lidi a berete jim majetek? Připravte se na válku; přitáhnu na vás s vojskem, jemuž neodoláte.“

Čingischán předtím vytáhl do Turkestánu, zmocnil se Kášgaru, Balásághúnu a všech těch zemí a vypudil z nich první Tatary; nebylo o nich už slyšet a nezůstalo po nich stopy, zahynuli právě tak, jako se to stalo Chitajům. Potom poslal chórezmsšáhovi zmíněné poselství. Když je chórezmsšáh vyslechl, poručil posla zabít, a stalo se; mužům, kteří ho provázeli, dal oholit vousy a poslal je zpět k jejich pánu Čingischánovi, aby mu oznámili, co se stalo s poslem, a vyřídili mu: „Chórezmsšáh ti vzkazuje: Vytáhnu proti tobě, i kdybys byl na konci světa, abych se pomstil a naložil s tebou tak, jak jsem naložil s tvými lidmi.“

Chórezmsšáh se vystrojil a vyrazil hned za poselstvím, aby předstihl zprávu o sobě a přepadl je. Táhl bez ustání, urazil cestu dlouhou čtyři měsíce a dorazil k jejich stanům; nenašel v nich nikoho než ženy, chlapce a malé děti. Udeřil na ně, všechno ukořistil a ženy i děti odvedl do zajetí. Nevěřící nebyli ve svých stanech proto, že vytáhli do boje s jedním z tureckých králů jménem Küčlüg-chán; utkali se s ním, porazili ho, ukořistili jeho majetek a vraceli se. Cestou je zastihla zpráva o tom, co chórezmsšáh učinil těm, které nechali doma. Zrychlili pochod a dostihli ho dřív, než jejich tábořiště opustil. Seřadili se k bitvě a strhl se boj, o jakém nikdo neslyšel; bojovali tři

21. Tak tisk (*al-atrák*); mínění jsou patrně chórezmsšáh a jeho turkičtí emíři, s nimiž se právě radil. Chórezmsšáhova dynastie i jádro jeho vojska byly turkického původu.

dny a tři noci, na obou stranách padlo nescíslně mužů a ani jedna strana se nedala na útěk.²²

Čingischán na kazatelně bucharské mešity roku 1220 oznamuje obyvatelům, že je Božím trestem za jejich hříchy. Scénu Ibn al-Athír nelíčí; vypráví ji pozdější perská tradice. Miniatura z rukopisu eposu Šáhanšáhnáme Ahmada Tabrízího z let 1397–1398 (British Library, Or. 2780, fol. 61r). Volné dílo.

Muslimové vytrvali z horlivosti pro víru a také proto, že věděli, že kdyby utekli, nezůstane z muslimů nikdo a že budou pochyťáni, protože jsou daleko od své země. Nevěřící zase vytrvali, aby vysvobodili své rodiny a majetek. Boj byl tak urputný, že mnohý sesedl z koně a utkal se se svým protiv-

22. Kūčlūg je onen vůdce Najmanů, autorových prvních Tatarů; Mongolové ho roku 1218 porazili a zabili. Bitva, o níž je řeč, se podle ostatních pramenů odehrála v kazašské stepi a patrně ještě před otrarskou událostí (datování je sporné): chórezmsáh tu narazil na mongolský sbor, který pod vedením Čingischánova nejstaršího syna Džochiho stíhal uprchlé Merkity, nikoli na Čingischánova ležení. Autor tu spojuje několik zpráv a jejich pořadí je zpřeházené.

níkem pěšky a bodali se noži; krev tekla po zemi, až po ní koně klouzali, tolik jí bylo. Obě strany vyčerpaly všechny síly, jež měly k vytrvání a boji. Celý tento boj se vedl s Čingischánovým synem; jeho otec v bitvě nebyl a nevěděl o ní. Padlí muslimové z této bitvy byli spočítáni a bylo jich dvacet tisíc; kolik padlo nevěřících, spočítat nelze. Čtvrté noci se od sebe odpoutali a utábořili se naproti sobě. Když se setmělo, rozdělili nevěřící ohně, nechali je hořet a odtáhli; totéž udělali i muslimové. Obě strany měly boje dost.

Nevěřící se vrátili ke svému králi Čingischánovi a muslimové do Buchary. Chórezmsšáh se začal chystat na obléhání, protože poznal svou slabost: nedokázal zvítězit ani nad částí Čingischánova vojska, což teprve až přitáhne všichni se svým králem! Nařídil obyvatelům Buchary a Samarkandu, aby se připravili na obléhání a nashromáždili zásoby k obraně. V Buchaře zanechal dvacet tisíc jezdců ze svého vojska, aby ji hájili, a v Samarkandu padesát tisíc a řekl jim: „Držte město, dokud se nevrátím; půjdu do Chórezmu²³ a Chorásánu, shromáždím vojska, požádám muslimy o pomoc a vrátím se k vám.“ Když to zařídil, vydal se zpět do Chorásánu, překročil Džajhún,²⁴ zastavil se nedaleko Balchu a rozbil tam tábor.

Nevěřící se mezitím připravili a vytáhli na Mávaránnahr. K Buchaře dorazili pět měsíců po chórezmsšáhově příchodu, oblehli ji a tři dny na ni bez ustání prudce útočili. Chórezmské vojsko na ně nestačilo, a tak město opustilo a táhlo zpět do Chorásánu. Když se obyvatelé ráno probudili a neměli u sebe z vojska nikoho, ztratili odvahu a vyslali kádího – byl jím Badr ad-Dín Kádíchán –, aby pro lid vyžádal záruku bezpečí. Tataři jim ji dali. Část vojska, které se nepodařilo uprchnout s druhy, zůstala a uchýlila se do citadely. Když Čingischán jejich žádosti o bezpečí vyhověl, otevřely se brány města; bylo to v úterý 4. dhú l-hidždža roku 616 [11. února 1220].²⁵ Nevěřící vstoupili do Buchary a nikomu neublížili, jen jim řekli: „Všechno, co u sebe máte sultánova, zásoby i ostatní, nám vydejte a pomozte nám

23. Chórezm je úrodná země při dolním toku Amudarji jižně od Aralského jezera a stejně se říkalo i jejímu hlavnímu městu Gurgándži (pozdější Urgenč, dnes Köneürgenč v Turkmenistánu).

24. Amudarja. Balch leží jižně od ní v dnešním severním Afghánistánu.

25. Buchara se tedy vzdala v únoru 1220, ještě v roce 616 hidžry; Čingischán k ní přitáhl nečekaně přes poušť Kyzylkum.

v boji proti těm, kdo jsou v citadele.“ A navenek se k nim chovali spravedlivě a slušně.

Čingischán vstoupil do města osobně, obklíčil citadelu a dal ve městě vyhlásit, že nikdo nesmí zůstat stranou a kdo zůstane, bude zabit. Přišli tedy všichni a on jim poručil zasypat příkop. Zasypali jej dřevem, hlínou a vším možným; nevěřící dokonce brali kazatelny a truhlice se svazky Koránu a házeli je do příkopu. Bohu náležíme a k Němu se navrátíme! Právem se Bůh sám nazval Trpělivým a Shovívavým; jinak by se pod nimi při takovém činu propadla země.

Potom vedli na citadelu útok za útokem. Bylo v ní asi čtyři sta muslimských jezdců; ti vynaložili všechny síly a hájili citadelu dvanáct dní proti zástupu nevěřících i proti obyvatelům města. Někteří z nich padli, ale drželi se dál, dokud se útočníci nedostali až k nim a kopáči nedošli k hradbě citadely a nepodkopali ji. Tehdy boj zesílil; muslimové v citadele vrhali vše, co našli, kameny, oheň i šípy. Proklatec se rozhněval, toho dne své muže stáhl a nazítří na obránce udeřil hned zrána. Tataři bojovali ze všech sil, kdežto muži v citadele byli unavení a vyčerpaní a přišlo na ně něco, čemu nemohli odolat. Nevěřící je přemohli a vnikli do citadely; muslimové, kteří v ní byli, se bili, dokud nepadli do posledního.

Když byl Čingischán s citadelou hotov, poručil, aby mu sepsali přední muže města a jeho představené. Učinili tak, a když mu byl soupis předložen, dal je předvést. Dostavili se a on řekl: „Chci od vás stříbro, které vám prodal chórezmšáh. Je moje, bylo vzato mým lidem a je u vás.“ Každý, kdo z něho něco měl, to před něj přinesl. Potom jim poručil vyjít z města. Vyšli zbaveni svého majetku; nikdo neměl nic než šaty, které měl na sobě. Nevěřící vešli do města, vyplenili je a zabili každého, koho v něm našli.

Čingischán dal muslimy obklíčit a poručil svým mužům, aby si je rozdělili; a rozdělili si je. Byl to hrozný den, plný pláče mužů, žen i dětí. Rozprchli se jako lid Sáby a byli rozptýleni do všech stran; i ženy si Tataři mezi sebe rozdělili. Bucharu zůstala pustá, zborcená do základů, jako by ještě včera

nekvetla.²⁶ Na ženách se dopouštěli hrozných věcí a lidé se dívali, plakali a nemohli od sebe odvrátit nic z toho, co na ně dolehlo. Kdo se s tím nesmířil, postavil se jim na odpor, dal přednost smrti a bojoval, dokud nepadl.

K těm, kdo tak učinili a raději se dali zabít, než aby viděli, co muslimy potkalo, patřil právník a imám Rukn ad-Dín Imámzáde a jeho syn: když spatřili, co se děje se ženami, bojovali, dokud nebyli zabiti. Stejně si počínali kádí Sadr ad-Dín Chán.²⁷ Kdo se vzdal, byl vzat do zajetí. Tataři zapálili město, školy i mešity a mučili lidi všelijakými způsoby, aby z nich dostali peníze. Potom táhli k Samarkandu, neboť se přesvědčili, že chórezmských proti nim nic nezmůže; ten stále dlel na svém místě mezi Termezem a Balchem. Ty z obyvatel Buchary, kteří zůstali naživu, vzali s sebou jako zajatce a hnali je pěšky v nejbídnějším stavu; kdo zeslábl a nemohl jít dál, byl zabit. Když se přiblížili k Samarkandu, poslali napřed jízdu; pěší, zajatce a zavazadla nechali za sebou, aby postupovali pozvolna, kus po kusu, a nahnali tak srdcím muslimů víc strachu. Když obyvatelé města spatřili jejich temný zástup, připadal jim obrovský. Druhého dne dorazili zajatci, pěší a zavazadla; každých deset zajatců neslo praporec, a tak se obyvatelé města domnívali, že to vše jsou bojová vojska. Tataři město obklíčili. Bylo v něm padesát tisíc chórezmských bojovníků, a prostého lidu bylo tolik, že jej nelze spočítat.

Vyšli proti nim stateční muži z města, lidé otužilí a silní, pěšky; z chórezmského vojska s nimi nevyšel nikdo, takový strach z těch proklatců měli v srdcích. Pěší se s Tatary utkali před městem. Tataři stále ustupovali a měšťané je pronásledovali v naději, že je přemohou. Nevěřící jim však nastražili léčku: když měšťané místo zálohy minuli, vyrazila na ně a odřízla je od města, a ti, kdo boj zprvu svedli, se obrátili zpět. Měšťané tak zůstali uprostřed, meč na ně dopadal ze všech stran a nevyvázl z nich nikdo; padli do posledního jako mučedníci – Bůh v nich měl zalíbení. Bylo jich prý sedmdesát tisíc.

26. Tři obraty z Koránu: o lidu Sáby, který Bůh rozptýlil do všech stran (34:19; odtud arabské rčení „rozejít se jako lid Sáby“), o městě zborceném do základů (2:259) a o zemi, jež je zničena, „jako by včera nekvetla“ (10:24).

27. Přední bucharští učenci hanafijské právní školy; Rukn ad-Dína Imámzáde jmenuje při líčení pádu Buchary i perský dějepisec Džuvajní.

Když to uviděli ostatní, vojáci i prostý lid, ztratili odvalu a byli si jisti záhubou. Vojáci, kteří byli Turci, si řekli: „Jsme téhož rodu jako oni, nás nezabijí.“ Požádali o záruku bezpečí a Tataři jim vyhověli. Otevřeli tedy brány města – prostý lid jim v tom nedokázal zabránit – a vyšli k nevěřícím se svými rodinami a majetkem. Nevěřící jim řekli: „Odevzdejte nám zbraně, majetek a zvířata a my vás dopravíme tam, kde budete v bezpečí.“ Učinili to. Když jim Tataři vzali zbraně a zvířata, vrhli se na ně s mečem, pobili je do posledního a zmocnili se jejich majetku, zvířat i žen.

Čtvrtého dne dali ve městě vyhlásit, že všichni obyvatelé mají vyjít ven a kdo se opozdí, bude zabit. Vyšli tedy všichni muži, ženy i děti a Tataři s nimi naložili stejně jako s obyvateli Buchary: loupili, vraždili, brali do zajetí a páchali zlo. Vešli do města, vyplnili, co v něm bylo, spálili páteční mešitu a zbytek města nechali, jak byl. Zneuctili panny, mučili lidi všemi způsoby, aby z nich dostali peníze, a zabili každého, kdo se nehodil do otroctví. Stalo se to v muharramu roku 617 [březen–duben 1220].²⁸ Chórezmsšáh zůstal ve svém ležení; kdykoli se u něho shromáždilo nějaké vojsko, poslal je k Samarkandu, ale vracela se a neodvažovala se k městu dojít – utíkáme se k Bohu před takovým opuštěním! Jednou vyslal deset tisíc jezdců a vrátili se; pak vyslal dvacet tisíc a vrátili se také.

O tažení Tatarů proti chórezmsšáhovi, o jeho útěku a smrti

Když se nevěřící zmocnili Samarkandu, vypravil Čingischán – Bůh ho proklej – dvacet tisíc jezdců a řekl jim: „Hleďte chórezmsšáha, ať je kdekoli, i kdyby se zavěsil na nebe, dokud ho nedostihnete a nechytíte.“ Tomuto oddílu se říká „západní Tataři“,²⁹ protože táhl na západ od Chorásánu – říká se mu tak, aby se odlišil od ostatních Tatarů, neboť právě tito pronikli hluboko do zemí. Když jim Čingischán poručil vytáhnout, vyrazili a zamířili k místu zvanému Pandžáb, což znamená „pět vod“.³⁰ Dorazili tam, ale nena-

28. Samarkand, tehdy největší město Máváránahru, padl podle ostatních pramenů v březnu 1220; turkická posádka byla po kapitulaci pobita a řemeslníci odvezeni do Mongolska. Počty obránců a zabitých, zde i dále, jsou dobové odhady, které nelze ověřit a které bývají nadsazené.

29. Arab. *at-Tatar al-mugharriba*, „Tataři táhnoucí na západ“. Šlo o sbor, který vedli Čingischánovi velitelé Džebe a Sübedej; autor jejich jména nezná.

30. Persky *pandžáb*; brod na horní Amudarje, patrně v místech, kde se stékají její zdrojnice. Se stejnojmennou zemí v Indii nemá nic společného.

šli žádnou loď. Vyrobili si tedy ze dřeva cosi jako velká koryta a potáhli je hovězími kůžemi, aby do nich nenatekla voda; naložili do nich zbraně a věci, vehnali koně do vody a chytili se jejich ohonů, přičemž ta dřevěná koryta měli přivázána k sobě. Kůň tak táhl muže a muž táhl koryto plné zbraní a ostatního, a přepravili se všichni naráz.

Chórezmsšáh se nenadál a už s ním byli na jednom břehu. Muslimové z nich byli plni hrůzy a strachu a byli mezi sebou rozvaděni; drželi se dosud pohromadě jen proto, že je od Tatarů dělila řeka Džajhún. Když ji Tataři překročili, nedokázali už vydržet na místě ani odtáhnout společně; rozprchli se na všechny strany jako lid Sáby a každý oddíl zamířil jinam. Chórezmsšáh odjel s hrstkou svých důvěrníků a na nic se neohlížel; zamířili do Nišápúru. Když do něho vstoupil, shromáždila se kolem něho část vojska, ale ještě se ani neusadil, a už k městu dorazili oni Tataři. Cestou si ničeho nevšímali, neplenili ani nezabýjeli, jen spěchali za ním a nedopřáli mu čas, aby proti nim shromáždil vojsko.

Když uslyšel, že jsou blízko, odjel do Mázandaránu,³¹ který mu také patřil. Západní Tataři vyrazili v jeho stopách, v Nišápúru se nezdrželi a šli za ním; kdykoli opustil nějaké stanoviště, utábořili se na něm oni. Tak dorazil do přístavu na Tabaristánském moři, známého jako Ábaskún;³² měl tam hrad v moři. Sotva on a jeho druhové nastoupili na loď, dorazili Tataři. Když viděli, že chórezmsšáh vyplul na moře, zastavili se na břehu; a když ztratili naději, že ho dostihnou, obrátili se zpět. To oni pak táhli na Rajj a kraje za ním, jak vylíčíme, dá-li Bůh.

Tak mi to vyprávěl jeden právník, který byl v Buchaře; Tataři ho zajali a odvedli s sebou do Samarkandu, potom jim unikl a dostal se k nám. Jiní, kupci, vyprávěli, že chórezmsšáh táhl z Mázandaránu až do Rajje a odtud do Hamadánu, s Tatary v patách; Hamadán opustil jen s několika muži a nalehko, aby se skryl a utajil zprávy o sobě, vrátil se do Mázandaránu a odplul po moři na onen hrad. A to je správné podání; právník byl totiž tehdy v

31. Nišápúr byl hlavním městem západního Chorásánu (dnes v severovýchodním Íránu); Mongolové jej vyvrátili až v dubnu 1221. Mázandarán, starším jménem Tabaristán, je hornatý a lesnatý kraj při jižním břehu Kaspického moře.

32. Tabaristánské moře je Kaspické moře. Ábaskún byl přístav v jeho jihovýchodním cípu, nedaleko ústí řeky Gorgánu; tisk má jméno zkomolené. „Hradem v moři“ se míní ostrůvek poblíž pobřeží: tam chórezmsšáh na přelomu let 1220 a 1221 zemřel vyčerpáním a nemocí.

zajetí, kdežto tito kupci vyprávěli, že byli v Hamadánu, když tam chórezmsáh dorazil; po něm přišel kdosi, kdo mu oznámil příchod Tatarů, a tak Hamadán opustil. Také tito kupci město opustili a Tataři k němu dorazili několik hodin po nich; vyprávějí tedy to, co sami viděli. Když chórezmsáh dorazil na zmíněný hrad, zemřel tam.

O povaze chórezmsáha a něco z jeho života

Byl to Alá ad-Dín Muhammad, syn Alá ad-Dína Tekiše.³³ Vládl přibližně jednadvacet let a několik měsíců. Jeho říše se rozšířila, jeho postavení vzrostlo a celý svět ho poslouchal; po Seldžucích³⁴ nevládl nikdo říši takové jako on. Vládl totiž od hranice Iráku až po Turkestán; ovládal zemi Ghazny a část Indie, Sidžistán, Kirmán, Tabaristán, Džurdžán, Džibál, Chorásán a část Fársu. Chitajům uštědřil těžké rány a zmocnil se jejich zemí.

Byl to muž vynikající, znalý práva, jeho základů i jiných nauk. Ctil učence, miloval je a prokazoval jim dobrodiní; často s nimi sedával a dával je před sebou vést učené disputace. Snášel trpělivě námahu i ustavičné pochody, nežil v přepychu a neoddával se rozkoším; jeho starostí bylo jen panství, jeho správa a ochrana a ochrana poddaných. Vážil si zbožných mužů, byl jim nakloněn a hledal u nich požehnání.

Jeden ze služebníků komnaty Proroka – Bůh mu žehnej a dej mu mír –,³⁵ který se vrátil z Chorásánu, mi vyprávěl: „Dorazil jsem do Chórezmu, ubytoval se a zašel do lázní; potom jsem se vydal k bráně sultána Alá ad-Dína. Když jsem tam přišel, potkal mě jakýsi člověk a zeptal se: ‚Co si přeješ?‘ Odpověděl jsem: ‚Jsem ze služebníků komnaty Proroka – Bůh mu žehnej a dej mu mír.‘ Vyzval mě, abych se posadil, a odešel. Pak se ke mně vrátil, vzal mě s sebou a uvedl do sultánova paláce. Tam mě od něho převzal je-

33. Tekiš vládl Chórezmu v letech 1172–1200; jeho syn Muhammad nastoupil v létě 1200 a zemřel na přelomu let 1220 a 1221, což odpovídá udané délce vlády.

34. Turkická dynastie, která od poloviny 11. století ovládala Írán, Irák a část Střední Asie; její východní větev zanikla roku 1157, poslední sultán v západním Íránu padl roku 1194 v boji s Tekišem. Džurdžán je kraj při jihovýchodním břehu Kaspického moře, Fárs jihozápadní Írán kolem Šírázu.

35. „Komnata“ (*hudžra*) je místnost v Medíně, v níž je Muhammad pohřben, dnes součást Prorokovy mešity; o hrob pečoval zvláštní sbor služebníků.

den ze sultánových hádžibů³⁶ a řekl mi: ‚Oznámil jsem sultánovi, kdo jsi, a on přikázal, abys byl k němu uveden.‘

Vešel jsem k němu; seděl v čele velkého ívánu.³⁷ Když jsem došel do prostřed nádvoří, vstal a vykročil mi vstříc. Přidal jsem do kroku a setkal se s ním uprostřed ívánu. Chtěl jsem mu políbit ruku, ale nedovolil to, objal mě, usedl a posadil mě vedle sebe. Zeptal se: ‚Ty sloužíš v komnatě Proroka – Bůh mu žehnej a dej mu mír?‘ Řekl jsem: ‚Ano.‘ Tu vzal mou ruku a přešel si jí po tváři. Vypytaval se mě, jak se nám daří a jak žijeme, jak vypadá Medína a jak je velká, a dlouho se mnou rozmlouval.

Když jsem od něho odcházel, řekl: ‚Kdybychom se právě v tuto hodinu nechystali na cestu, nerozloučil bych se s tebou. Chceme však překročit Džajhún a táhnout na Chitaje; a je to požehnaná cesta, když jsme na ní spatřili jednoho ze služebníků komnaty Proroka – Bůh mu žehnej a dej mu mír.‘ Potom se se mnou rozloučil, poslal mi značnou částku na útratu a odjel.“ Mezi ním a Chitaji se pak stalo, co jsme již vylíčili. Zkrátka, spojovalo se v něm to, co je u jiných králů světa rozptýleno – Bůh se nad ním smíluje. Kdybychom chtěli vypočítat jeho přednosti, bylo by to dlouhé.

Jak se západní Tataři zmocnili Mázandaránu

Když západní Tataři ztratili naději, že chórezmsáša dostihnou, obrátili se a zamířili do země Mázandaránu. Zmocnili se jí v nejkratším čase, třebaže je dobře chráněná, těžko přístupná a její hrady jsou nedobytné. Odjakživa, v dávných dobách i nedávno, totiž vzdorovala každému; když muslimové ovládli všechny země perských králů od Iráku až po nejzazší končiny Chórásánu, kraje Mázandaránu zůstaly stranou: vybírala se od nich daň, ale do země vstoupit nedokázali, dokud nebyla dobyta za Sulajmána ibn Abd al-Malika roku 90 [708–709].³⁸ Tito proklatci se jí však zmocnili snadno a

36. *Hádžib*: komoří, vysoký dvorský a vojenský hodnostář.

37. Klenutá síň otevřená jednou stranou do nádvoří, typická pro paláce a mešity íránského světa.

38. Umajjovský chalífa Sulajmán vládl v letech 96–99 hidžry (715–717) a výprava jeho místodržícího Jazída ibn al-Muhallab do Džurdžánu a Tabaristánu spadá do roku 98 (716–717); letopočet 90 je tedy omyl autora nebo opisovače. Horský Tabaristán si ostatně uchoval vlastní knížata ještě dlouho poté. „Perskými králi“ (arab. *akásira*) se míní Sásánovci.

bez námahy, protože Bůh Nejvyšší tomu tak chtěl. Když Mázandarán ovládl, vraždili, brali do zajetí, plenili a vypalovali kraj.

Když byli s Mázandaránem hotovi, dali se směrem k Rajji a cestou narazili na chórezmšáhovu matku³⁹ a jeho ženy s jejich majetkem a poklady, drahocennostmi, o jakých nikdo neslyšel. Stalo se to proto, že chórezmšáhova matka dostala strach, když uslyšela, co potkalo jejího syna; opustila Chórezm a zamířila k Rajji, aby se dostala do Isfahánu, Hamadánu a Džibálu a tam se ubránila. Tataři na ni i na vše, co vezla, narazili cestou, ještě než dorazila do Rajje. Bylo toho tolik, že to naplnilo jejich oči i srdce: věci, jaké lidé ještě neviděli, všelijaké vzácné zboží, drahé kameny a jiné. To vše poslali Čingischánovi do Samarkandu.

O příchodu Tatarů do Rajje a Hamadánu

Roku 617 [1220–1221] dorazili Tataři – Bůh je proklej – do Rajje. Pronásledovali chórezmšáha Muhammada, neboť se doslechli, že před nimi prchá směrem k Rajji, a spěchali v jeho stopách. Přidalo se k nim mnoho vojáků, muslimů i nevěřících, a také všelijací zločinci, kteří toužili po lupu a zlu. K Rajji dorazili ve chvíli, kdy jeho obyvatelé nic netušili; než se nadáli, byli Tataři u města, zmocnili se ho, vyplenili je, odvěkli ženy, zotročili děti a napáchali skutky, o jakých nikdo neslyšel. Nezdrželi se a spěchali dál za chórezmšáhem. Cestou vyplenili každé město a každou vesnici, kudy prošli, a všude řádili mnohokrát hůř než v Rajji: pálili, bořili a pobíjeli mečem muže, ženy i děti a nic neušetřili.

Tak pokračovali až k Hamadánu. Chórezmšáh tam předtím přijel s hrstkou svých druhů a zase město opustil; tehdy byl spatřen naposled a neví se, co se s ním stalo – tak to o něm někteří vyprávěli. Vypráví se i jinak, a to jsme již uvedli. Když se Tataři přiblížili k Hamadánu, vyšel jim vstříc ra'ís města⁴⁰ s nákladem peněz, látek, zvířat a jiných věcí a žádal záruku bezpečí

39. Terken-chátún, vdova po sultánu Tekišovi, žena z kočovné turkické aristokracie s velkým vlivem na vládu. Podle ostatních pramenů ji Mongolové nezajali na cestě, nýbrž po několikaměsíčním obléhání na jednom z mázandaránských hradů, kam se z Chórezmu uchýlila; zemřela v zajetí v Mongolsku.

40. Ra'ís („hlava“) byl představený města z řad místních předních rodin, který je zastupoval před panovníkem; úřad se často dědil.

pro obyvatele. Tataři jim ji dali, pak od města odtáhli a šli na Zandžán, kde řádili mnohokrát hůř.

Potom dorazili ke Kazvínu.⁴¹ Jeho obyvatelé se před nimi zavřeli ve městě; Tataři na ně útočili ze všech sil a vnikli do města násilím, s mečem v ruce. Bojovali s měšťany uvnitř města, až se nakonec bili noži, a na obou stranách padlo nesčíslně lidí. Potom Tataři Kazvín opustili. Zabití obyvatelé Kazvínu byli spočítáni a bylo jich přes čtyřicet tisíc.

O příchodu Tatarů do Ázerbájdžánu

Když Tatary v Hamadánu a v Džibálu přepadla zima, zakusili krutý mráz a vysoké závěje sněhu, a tak táhli do Ázerbájdžánu. Cestou nakládali s vesnicemi a malými městy stejně jako dříve: vraždili, plenili, bořili a pálili. Dorazili k Tabrízu, kde sídlil pán Ázerbájdžánu Özbek, syn Pahlavánův.⁴² Nevyšel proti nim a ani nepomyslel na boj, protože byl zaměstnán tím, čemu se oddával, totiž ustavičným pitím ve dne v noci, z něhož nevystřízlivěl. Poslal jen k nim posly, uzavřel s nimi mír za peníze, látky a zvířata a všechno jim dal dopravit.

Odtáhli tedy od něho a zamířili k mořskému pobřeží, aby tam přezimovali, neboť tam bývá mírná zima a je tam hojnost pastvin pro jejich zvířata. Dorazili do Múghánu a cestou zabrousili do země Gruzínů.⁴³ Vytáhlo proti nim velké gruzínské vojsko, asi deset tisíc bojovníků, a utkalo se s nimi; Gruzíni byli poraženi a většina jich padla. Gruzíni pak poslali k Özbekovi, pánu Ázerbájdžánu, a žádali ho o mír a o spojenectví k zahnání Tatarů. Smířili se a dohodli, že se spojí, až pomine zima. Poslali také k al-Maliku al-Ašrafovi, synu al-Malika al-Ádila, pánu Chilátu a Džazíry,⁴⁴ a žádali ho,

41. Zandžán a Kazvín leží v severozápadním Íránu na cestě z Rajje do Ázerbájdžánu. Děje tohoto oddílu spadají do druhé poloviny roku 1220.

42. Muzaffar ad-Dín Özbek (vládl 1210–1225), poslední atabeg z rodu Ildegizovců, kteří od 12. století ovládali Ázerbájdžán a Arrán; sídlil v Tabrízu, dnes v severozápadním Íránu.

43. Múghán je step při dolním toku Kury a Araksu u Kaspického moře, oblíbené zimoviště kočovníků. Křesťanské Gruzii, která tehdy ovládala i velkou část Arménie, vládl z Tiflisu (dnešního Tbilisi) král Jiří IV. Laša (1213–1223), syn královny Tamary. Gruzínské a arménské prameny znají z přelomu let 1220 a 1221 dvě těžké porážky jeho vojska; král sám byl v boji zraněn.

44. Al-Ašraf Músá (zemř. 1237), syn sultána al-Ádila a synovec Saladinův z rodu Ajjúbovců, držel Chilát při Vanském jezeře (dnes Ahlat ve východním Turecku) a většinu Džazíry, tj. Horní Mezopotámie mezi Eufratem a Tigridem.

aby se k nim proti Tatarům přidal. Všichni se domnívali, že Tataři přes zimu vyčkají až do jara; ti to však neudělali, dali se do pohybu a táhli do země Gruzínů.

Přidal se k nim turecký mamlúk, jeden z Ōzbekových mamlúků, jménem Akuš.⁴⁵ Shromáždil obyvatele tamních hor a stepí, Turkmeny, Kurdy a jiné, takže se u něho sešlo velké množství lidí, a vzkázal Tatarům, že se k nim chce připojit. Vyhověli mu a byli mu nakloněni pro příbuznost rodu. Spojili se a Akušovi lidé táhli v předvoji Tatarů proti Gruzínům. Zmocnili se jedné z jejich pevností a zbořili ji, plenili a pustošili zemi, zabíjeli obyvatele a loučili jejich majetek, až dorazili do blízkosti Tiflisu.

Gruzíni se shromáždili a vytáhli proti nim s veškerou svou silou a zbrojí. Nejprve se s nimi střetl Akuš s těmi, kdo se k němu přidali; strhl se prudký boj, v němž všichni vytrvali, a z Akušových lidí padlo veliké množství. Pak dorazili Tataři, když už byli Gruzíni bojem unaveni a také jich mnoho padlo. Tatarům neodolali a dali se na nejhanebnější útěk; meč na ně dopadal ze všech stran a padlo jich tolik, že je nelze spočítat. Bitva se odehrála v měsíci dhú l-ka'da tohoto roku [prosinec 1220 – leden 1221]. Tataři pak vyplnili ty části země, které před nimi dosud zůstaly ušetřeny.

Těmto Tatarům se podařilo něco, o čem nikdo neslyšel ani v dávných dobách, ani v nedávných: lid, který vyjde z hranic Číny, a neuplyne ani rok, a část z něho dojde z této strany až do Arménie a u Hamadánu mine Irák. Při Bohu, nepochybuji, že ten, kdo přijde po nás, až uplyne dlouhá doba, a uvidí tuto událost zapsanou, ji popře a bude ji mít za nepravděpodobnou – a bude k tomu mít důvod. Až se mu tedy bude zdát nepravděpodobná, ať uváží, že jsme ji my i všichni, kdo v našich časech sestavovali dějiny, zapsali v době, kdy o ní věděl každý a kdy ji pro její proslulost znal učený stejně jako nevzdělaný.

Kéz Bůh muslimům a islámu sešle někoho, kdo je bude střežit a chránit! Vždyť byli vydáni strašnému nepříteli a z muslimských králů takovým, jejichž snaha nesahá dál než k břichu a klínu. Od příchodu Proroka – Bůh

45. Mamlúk je vojenský otrok, zpravidla turkického původu, vychovaný k jezdecké službě. Jméno je turkické (Akkuš, „bílý pták“); čtení Akuš je obvyklé, ne však jisté. Autor má Tatary za turkický lid, proto mluví o příbuznosti rodu.

mu žehnej a dej mu mír – až do této doby nepostihlo muslimy takové příkoří a soužení, jakému jsou vydáni nyní. Tento nevěřící nepřítel, Tataři, pošlapal země Mávaránnahru, zmocnil se jich a zpusťoval je – a jak rozlehlé to jsou země! Jeden jejich oddíl překročil řeku do Chorásánu, zmocnil se ho a počínal si stejně, pak táhl do Rajje, Džibálu a Ázerbájdžánu; a už dosáhli až ke Gruzínům a vyrvali jim jejich zemi. Druhý nepřítel, Frankové, vyšel ze své země v nejzazších končinách země Rúm,⁴⁶ mezi západem a severem; dorazili do Egypta, zmocnili se města, jako je Damietta, a usadili se v něm, a muslimové je odtamtud nedokázali vypudit ani vyhnat; i zbytek Egypta je v nebezpečí. Bohu náležíme a k Němu se navrátíme; není moci ani síly než u Boha vznešeného, velikého.

K nejtěžším věcem, jež muslimy postihly, patří to, že jejich sultán, chórezmšáh Muhammad, zmizel a nikdo nevěděl, co se s ním doopravdy stalo. Jednou se říkalo, že zemřel u Hamadánu a jeho smrt byla utajena; jindy, že vstoupil do okrajových krajů Fársu, zemřel tam a jeho smrt byla utajena, aby tam Tataři v jeho stopách nevtrhli; a jindy zase, že se vrátil do Tabaristánu, vyplul na moře a skončil tam na jakémsi ostrově. Zkrátka zmizel; později se potvrdilo, že zemřel na Tabaristánském moři. Je to hrozné: země jako Chorásán a perský Irák zůstaly opuštěné, bez ochránce a bez sultána, který by je bránil, zatímco nepřítel křížuje zeměmi, bere, co chce, a nechává, co chce – ačkoli ve skutečnosti nenechali jediné město, aby je nezpustošili. Vše, kolem čeho prošli, vyplnili, a co se jim nehodilo, spálili; hedvábí snášeli na hromady a zapalovali je, a stejně tak i jiné zboží.

Jak se Tataři zmocnili Marághy

V safaru roku 618 [březen–duben 1221] se Tataři zmocnili města Marághy v Ázerbájdžánu. Došlo k tomu takto: vyhlídli jsme pod rokem 617 [1220–1221], co Tataři učinili Gruzínům; onen rok skončil, když byli v gruzínské zemi. Když nastal rok 618, odtáhli z gruzínského kraje, protože viděli, že mají před sebou silného protivníka a soutěsky, jež by si vyžádaly boj a zá-

46. „Rúm“ (Římané) znamená u arabských autorů Byzanc a její někdejší území v Malé Asii; zde se tím šířeji míní křesťanské země na severním břehu Středozemního moře, za nimiž leží vlast Franků.

pas, a tak se od Gruzínů odvrátili. Takový byl jejich zvyk: když táhli na nějaké město a viděli, že se brání, odvrátili se od něho.

Dorazili k Tabrízu a jeho pán se z nich vykoupil penězi, látkami a zvířaty. Odtáhli tedy od něho k městu Marágha a oblehli je. Nebyl v něm pán, který by je hájil, neboť mu vládla žena a ta sídlila na hradě Rúíndiz.⁴⁷ A Prorok – Bůh mu žehnej a dej mu mír – řekl: „Neuspěje lid, který svěřil vládu nad sebou ženě.“⁴⁸

Když město oblehli, obyvatelé se jim postavili na odpor. Tataři proti němu postavili praky a zaútočili. Měli ve zvyku, že když dobývali město, hnali před sebou muslimské zajatce, které s sebou vedli, aby útočili a bojovali; obrátili-li se zpět, byli zabiti. Hynuli tedy chtě nechtě; ti ubožáci na tom byli, jak se říká, jako ryzák: postoupí-li, podříznou ho, couvne-li, přetnou mu šlachy.⁴⁹ Tataři sami bojovali za zády muslimů, takže zabíjení byli muslimští zajatci a oni zůstávali mimo nebezpečí.

Leželi před městem několik dní, pak se ho násilím a mocí zmocnili, čtvrtého safaru [30. března 1221]. Vrhli se s mečem na obyvatele a pobili jich tolik, že to přesahuje každou míru a počet; uloupili vše, co se jim hodilo, a co se jim nehodilo, spálili. Někteří lidé se před nimi ukryli. Tataři proto brali zajatce a říkali jim: „Volejte po ulicích, že Tataři odtáhli.“ Když to zajatci volali, vyšli ti, kdo se skrývali, byli pochytáni a zabiti.

Doslechl jsem se, že jedna tatarská žena vešla do domu a zabila několik jeho obyvatel, kteří ji pokládali za muže. Pak odložila zbroj, a hle, byla to žena; tu ji zabil muž, kterého zajala.

Od jednoho z obyvatel Marághy jsem slyšel, že jakýsi Tatar vešel do uličky, kde bylo sto mužů, a zabíjel je jednoho po druhém, až je vyhubil všechny, a nikdo na něho nevztáhl ruku, aby mu ublížil. Na lidi dolehlo po-

47. Marágha leží jižně od Tabrízu, východně od Urmíjského jezera. Vládli jí atabegové z rodu Ahmadičů; jeho poslední dědičkou byla žena, v literatuře uváděná jako Sulafa-chátún, která sídlila na hradě Rúíndiz v horách nedaleko města.

48. Výrok tradovaný ve sbírce al-Buchárího; Muhammad jím prý odpověděl na zprávu, že Peršané dosadili na trůn královu dceru.

49. Staré arabské přísloví o tom, kdo nemá kam uniknout: ryzák (*al-aškar*) je válečný kůň, kterého vpředu čeká zabití a vzadu zmrzačení. Tisk tu má *juktalúna karhan* („hynuli z donucení“); lze číst i *jukátílúna karhan* („bojovali z donucení“), což lépe odpovídá následující větě o Tatarech bojujících za jejich zády.

nížení, takže se nebránili ani málo, ani mnoho – utíkáme se k Bohu před takovým opuštěním! Potom od Marághy odtáhli směrem k městu Irbílu. Zpráva o tom došla k nám do Mosulu a dostali jsme strach; někteří lidé se dokonce ze strachu před mečem chystali vystěhovat. Od Muzaffar ad-Dína, pána Irbílu, přišly dopisy Badr ad-Dínovi, pánu Mosulu,⁵⁰ v nichž ho žádal o vojenskou pomoc; Badr ad-Dín mu poslal slušný oddíl svého vojska. Muzaffar ad-Dín chtěl vytáhnout na okraj své země, odkud hrozili Tataři, a střežit soutěsky, aby jimi nikdo neprošel – jsou to totiž samé neschůdné hory a soutěsky, jimiž může projet jen jezdec za jezdcem –, a tak jim zabránit v průchodu do své země.

Tu dorazily do Mosulu a k Muzaffar ad-Dínovi dopisy a poslové chalífy, který všem nařizoval, aby se spojili s jeho vojsky u města Dakúká⁵¹ a zadrželi Tataře; mohlo se totiž stát, že se Tataři pro neschůdnost irbílských hor obrátí tímto směrem a vpadnou do Iráku. Muzaffar ad-Dín vytáhl z Irbílu v safaru [březen–duben 1221]; připojil se k nim oddíl mosulského vojska a následovalo je mnoho dobrovolníků. Chalífa poslal také k al-Maliku al-Ašrafovi a nařizoval mu, aby se dostavil osobně se svým vojskem, aby se všichni spojili k tažení a boji proti Tatarům.

Stalo se však, že právě tehdy přijel z Damašku al-Malik al-Mu'azzam, syn al-Malika al-Ádila,⁵² ke svému bratru al-Ašrafovi, který byl v Harránu, a prosil ho o pomoc proti Frankům v Egyptě; žádal ho, aby přišel osobně, aby všichni společně táhli do Egypta a vyrvali Frankům Damiettu. Al-Ašraf se proto chalífovi omluvil a odvolal se na svého bratra, na sílu Franků a na to, že nepřispěje-li Damiettě včas, bude ztracena ona i další místa. Začal se chystat na cestu do Sýrie, aby odtud vstoupil do Egypta; a stalo se, co jsme již vylíčili o vysvobození Damietty.

50. Muzaffar ad-Dín Kökbörü (1154–1233), švagr Saladinův, vládl od roku 1190 Irbílu v dnešním iráckém Kurdistánu. Badr ad-Dín Lu'lu', původně mamlúk, spravoval Mosul nejprve jako poručník nezletilých knížat z rodu Zengióvců, později (do roku 1259) vlastním jménem; v jeho městě Ibn al-Athír žil a psal.

51. Chalífou byl abbásovec an-Násir li-Díni 'lláh (1180–1225), který z Bagdádu ovládal Irák. Dakúká (dnes Dákúk) leží jižně od Kirkúku na cestě z Irbílu do Bagdádu.

52. Al-Mu'azzam Ísá, pán Damašku (1218–1227), bratr al-Ašrafův. Harrán leží v Horní Mezopotámii, dnes v jihovýchodním Turecku. Oba bratři pak táhli na pomoc třetímu bratru, egyptskému sultánu al-Kámilovi; křižáci Damiettu vydali na přelomu srpna a září 1221.

Když se Muzaffar ad-Dín a vojska shromáždili u Dakúká, poslal k nim chalífa svého mamlúka Kuštemüra, nejpřednějšího emíra v Iráku, a s ním další emíry, celkem asi osm set jezdců. Sešli se tam a čekali, až se k nim připojí zbytek chalífova vojska. Velitelem všech byl Muzaffar ad-Dín; když viděl, jak málo je vojska, neodvážil se proti Tatarům vytáhnout.

Muzaffar ad-Dín vyprávěl: „Když mi chalífa poslal vzkaz ve věci Tatarů, odpověděl jsem mu: ‚Nepřítel je silný a já nemám dost vojska, abych se mu postavil. Sejde-li se u mne deset tisíc jezdců, vysvobodím země, jež byly zabrány.‘ Poručil mi vytáhnout a slíbil, že vojsko dorazí. Když jsem vytáhl, nedostavil se ke mně nikdo než hrstka mužů, jichž nebylo ani osm set těžkých jezdců.⁵³ Zůstal jsem tedy na místě a neuznal jsem za správné vydávat v nebezpečí sebe a muslimy.“

Když Tataři uslyšeli, že se proti nim shromažďují vojska, dali se na ústup v domnění, že je vojsko pronásleduje. Když pak neviděli nikoho, kdo by je stíhal, zastavili se. Muslimské vojsko zůstalo u Dakúká; a když vidělo, že na ně nepřítel netáhne a že posily nepřicházejí, rozešlo se a každý se vrátil do své země.

Jak se Tataři zmocnili Hamadánu a pobili jeho obyvatele

Když se muslimské vojsko rozešlo, vrátili se Tataři k Hamadánu a utábořili se v jeho blízkosti. Měli ve městě šihnu,⁵⁴ který v něm vládl, a poslali mu rozkaz, aby od obyvatel vymáhal peníze a látky. Jenže Tataři už za tu dlouhou dobu majetek obyvatel vyčerpali. Ra'ísem Hamadánu byl šaríf z Alího rodu,⁵⁵ pocházející z domu, který měl v tomto městě od starodávna přední postavení; on to byl, kdo vyřizoval záležitosti měšťanů u Tatarů a odváděl jim peníze, které vybral. Když nyní Tataři žádali peníze, obyvatelé Hamadánu neměli, co by jim odvedli. Přišli tedy k ra'ísovi; byl u něho jakýsi

53. V předloze *tawáší*: tak se v ajjúbovských vojscích říkalo plně vyzbrojenému jezdcí z povolání, který měl vlastní koně a sluhy.

54. Vojenský správce města dosazený panovníkem, zde mongolský místodržící, který dohlížel na odvádění dávek.

55. Šaríf („urozený“) je potomek Proroka Muhammada, zde po jeho zeti Alím a dceři Fátimě; takové rody požívaly ve městech zvláštní vážnosti.

právník, který se chvályhodně zasazoval o to, aby se lidé proti nevěřícím sjednotili.

Řekli jim oběma: „Tito nevěřící vyčerpali náš majetek a nezbylo nám nic, co bychom jim dali. Hyneme tím, jak nám berou jmění, i ponižováním, jehož se na nás dopouští jejich místodržící.“ Tataři totiž v Hamadánu ustanovili svého šihnu, který nad obyvateli vládl podle své libovůle. Šaríf odpověděl: „Když na ně nestačíme, co si počít? Nezbyvá nám než se z nich vykupovat penězi.“ Řekli mu: „Ty jsi pro nás horší než nevěřící!“ a hrubě se na něho osopili.

Řekl: „Jsem jeden z vás; dělejte, co chcete.“ Právník radil, aby šihnu Tatarů vyhnali z města, opevnili se v něm a s Tatary bojovali. Lid se tedy vrhl na šihnu a zabil ho; opevnili se ve městě a Tataři proti nim přitáhli a oblehli je.

Potraviny byly ve všech těch krajích těžko k sehnání, protože země byla zpustošena, její obyvatelé pobiti a ti, kdo vyvázli, se vystěhovali; nikdo si nemohl opatřit jídla víc než trochu. Tatarům však nedostatek potravin nevadí, protože nejedí nic než maso a jejich zvířata nežerou nic než to, co roste na zemi; dokonce si kopyty vyhrabávají ze země kořínky rostlin a žerou je.

Když Tataři Hamadán oblehli, utkali se s nimi obyvatelé a ra'ís i právník byli v jejich prvních řadách. Padlo veliké množství Tatarů, právník utřil několik ran a obě strany se rozešly. Nazítří vyšli znovu a boj byl ještě prudší než první; i tentokrát padlo Tatarů víc než prvního dne a právník utřil dalších několik ran, ale vytrval. Chtěli vyjít i třetího dne, ale právník se už neudržel v sedle. Lidé hledali ra'íse z Alího rodu, a nenašli ho: uprchl se svou rodinou podzemní chodbou, kterou si dal vyhloubit ven za město, na tamní hrad na vysoké hoře a tam se opevnil. Když ho lidé pohřešili, zůstali bezradní a nevěděli, co počít; shodli se však na tom, že budou bojovat až do smrti. Zůstali tedy ve městě a nevycházeli z něho.

Tataři se už rozhodli odtáhnout, protože jich tolik padlo. Když však viděli, že proti nim z města nikdo nevyšel, dodalo jim to chuti a usoudili z toho, že obránci zeslábli. Udeřili tedy na ně a bojovali s nimi v radžabu roku 618 [srpen–září 1221] a vnikli do města s mečem v ruce. Lidé s nimi bojovali v

ulicích; v tlačenici nebyly zbraně k ničemu, a tak se bili noži. Na obou stranách padlo tolik lidí, že je spočítá jen Bůh Nejvyšší. Tataři nabyli nad muslimy převahy a vyhubili je; nevyvázl nikdo kromě těch, kdo si předem vykopali podzemní úkryt a schovali se v něm. Vražďení muslimů trvalo několik dní; potom Tataři město zapálili, spálili je a odtáhli od něho k městu Ardabílu.

Vypráví se také, že příčina dobytí města byla tato: když si obyvatelé stěžovali ra'ísovi, šarífovi, na to, co jim nevěřící dělají, poradil jim, aby napsali chalífovi, ať jim pošle vojsko s emírem, který by je sjednotil. Shodli se na tom a ra'ís napsal chalífovi; oznamoval mu, v jakém strachu a ponížení žijí a jakou potupou a hanbou je nepřítel zahrnuje, a žádal o pomoc, třeba jen o tisíc jezdců s emírem, s nímž by bojovali a kolem něhož by se semkli. Když se poslové s dopisy vydali na cestu, kdosi, kdo o věci věděl, vzkázal to Tatarům. Ti poslali na cestu své lidi, posly chytili, sebrali jim dopisy a vzkázali ra'ísovi výčitky za to, co udělal. Zapíral; poslali mu tedy jeho vlastní dopisy i dopisy ostatních, a měšťané nevěděli kudy kam. Tehdy proti nim Tataři přitáhli a bojovali s nimi; a boj probíhal tak, jak jsme uvedli.

O tažení Tatarů do Ázerbájdžánu a jak se zmocnili Ardabílu a dalších měst

Když byli Tataři hotovi s Hamadánem, táhli do Ázerbájdžánu. Dorazili k Ardabílu, zmocnili se ho, pobili v něm mnoho lidí a většinu města zbořili. Odtud táhli k Tabrízu. Správy města se tehdy ujal Šams ad-Dín at-Tughrá'⁵⁶ a sjednotil jeho obyvatele. Pán města Özbek, syn Pahlavánův, je totiž opustil. Byl to emír liknavý, ustavičně ve dne v noci pohroužený do vína; měsíc i dva se neukázal, a když zaslechl poplašný křik, prchal před ním jako splašený. Patřil mu celý Ázerbájdžán a Arrán, a přitom byl ze všeho Božího stvoření nejméně schopen uhájit zemi před nepřítelem, který by po ní zatoužil a táhl na ni. Když uslyšel, že Tataři vytáhli z Hamadánu, opustil Tabríz a zamířil do Nachčivánu; rodinu a ženy poslal do Chóje, dál od Tatarů.

56. *Tughrá'* byl titul vysokého kancelářského úředníka, který opatroval listiny panovnickým znakem (*tughra*). Šams ad-Dín patřil k nejpřednějším mužům Tabrízu; autor se k němu ještě vrátí.

Tento at-Tughrá'í se tedy ujal správy města, sjednotil lid, povzbudil jej k obraně, varoval před následky nesvornosti a liknavosti a opevnil město, jak jen bylo v jeho silách. Když se Tataři k městu přiblížili a uslyšeli, že jeho obyvatelé jsou svorně odhodláni s nimi bojovat a že město opevnili a opravili jeho hradby i příkop, poslali k nim a žádali peníze a látky. Dohodli se na určitém množství; měšťané jim je poslali, Tataři je přijali a odtáhli k městu Saráv. Vyplenili je a pobili všechny, kdo v něm byli. Odtud táhli k Bajlakánu v zemi Arránu;⁵⁷ vyplenili všechna města a vesnice, kudy prošli, pustošili a zabíjeli každého z jejich obyvatel, koho dopadli.

Když dorazili k Bajlakánu, oblehli jej. Obyvatelé si od nich vyžádali vyslance, s nímž by ujednali mír. Tataři k nim poslali jednoho ze svých předáků a velitelů, ale měšťané ho zabili. Tataři na ně tedy zaútočili, bojovali s nimi a nakonec se města násilím zmocnili, v měsíci ramadánu roku 618 [říjen–listopad 1221]. Vrhli se na ně s mečem a neušetřili malé ani velké, ani ženy; dokonce rozparovali břicha těhotných a zabíjeli nenarozené. Ženy znásilňovali a potom je zabíjeli. Stávalo se, že jeden z nich vešel do uličky, kde byla skupina lidí, a zabíjel je jednoho po druhém, dokud nebyl hotov se všemi, a nikdo z nich na něho nevztáhl ruku.

Když byli s městem hotovi, důkladně vyplenili a zpustošili jeho okolí a táhli k městu Gandže, které je hlavním městem země Arránu. Dozvěděli se však, jak je lidnaté, jak stateční jsou jeho obyvatelé, zocelení častými boji s Gruzíny, a jak je pevné, a neodvážili se na ně. Poslali tedy k obyvatelům a žádali peníze a látky; ti jim dopravili, co žádali, a Tataři od nich odtáhli.

O příchodu Tatarů do země Gruzínů

Když Tataři vyřídili země muslimů v Ázerbájdžánu a Arránu – zčásti dobytím, zčásti smírem –, táhli do země Gruzínů, která také patří k těmto končinám. Gruzíni se na ně nachystali a připravili a vyslali početné vojsko na okraj své země, aby do ní Tatary nevpuštělo. Tataři k nim dorazili a střetli se; Gruzíni neobstáli, obrátili se na útěk, meč na ně dopadl a nevyvázl z nich nikdo než hrstka uprchlíků. Doslechl jsem se, že jich padlo kolem tři-

⁵⁷ Saráv (dnes Saráb) leží mezi Tabrízem a Ardábilem. Bajlakán stával v Arránu mezi Kurou a Araksem; jeho zříceniny (Örenkala) jsou v dnešní Ázerbájdžánské republice.

ceti tisíc.⁵⁸ Tataři vyplnili ty části jejich země, kam došli, zpusťovali je a naložili s nimi podle svého zvyku.

Když uprchlíci dorazili do Tiflisu, kde sídlil jejich král, shromáždil král další zástupy a také je vyslal proti Tatarům, aby jim zabránily proniknout do středu země. Spatřili však, že Tataři už do země vstoupili a že je nezadržela hora, soutěska ani nic jiného. Když viděli, co dokázali, vrátili se do Tiflisu a zemi vyklidili; Tataři v ní pak plenili, vraždili a pustošili, jak se jim zachtělo. Uviděli však zemi plnou soutěsek a průsmyků, neodvážili se do ní proniknout hlouběji a odtáhli z ní.

Gruzínů se z nich zmocnil veliký strach. Slyšel jsem dokonce o jednom z gruzínských předáků, který přijel jako vyslanec, že řekl: „Kdo by vám vyprávěl, že Tataři utekli a byli zajati, tomu nevěřte; když se vám však řekne, že byli pobiti, věřte tomu. Ten lid totiž nikdy neutíká. Jednou jsme jednoho z nich zajali; vrhl se ze zvířete a tloukl hlavou o kámen, dokud nezemřel, a do zajetí se nevydal.“

O jejich příchodu k Derbentu ve Šírvánu a o tom, co učinili

Když se Tataři vrátili ze země Gruzínů, záměřili k Derbentu ve Šírvánu. Oblehli město Šamáchí⁵⁹ a bojovali s jeho obyvateli, kteří obléhání statečně snášeli. Potom Tataři vystoupili na hradby po žebřících. Vypráví se však i to, že nashromáždili množství velbloudů, skotu, ovcí a jiných zvířat a také mrtvoly lidí, svých vlastních i cizích padlých, naházeli to vše na sebe, až z toho bylo cosi jako pahorek, vystoupili na něj, octli se nad městem a bojovali s jeho obyvateli; ti vytrvali. Boj trval tři dny, až byli obránci blízko tomu, že budou přemoženi. Řekli si: „Meči neunikneme; raději tedy vytrvejme a zemřeme se ctí.“ A vytrvali i tu noc.

Zdechliny se zatím rozložily a slehly, takže Tataři už nad hradbou neměli převýšení ani výhodu v boji. Obnovili tedy útoky a neustávali v boji; obyvatelé byli zmoženi, dolehla na ně únava, malátnost a vyčerpání a zeslábli.

⁵⁸. Autor tuto porážku klade za pád Bajlakánu, tedy na konec roku 1221 nebo počátek roku 1222; není jisté, zda jde o další bitvu, nebo o jinou zprávu o porážkách z přelomu let 1220 a 1221, o nichž psal výše. Počet padlých je jako jinde dobový odhad.

⁵⁹. Hlavní město Šírvánu, dnešní Šamaxı v Ázerbájdžánské republice. Jeho pád a průchod Mongolů na severní stranu Kavkazu spadají do roku 1222.

Tataři se města zmocnili, pobili v něm mnoho lidí, uloupili majetek a vydali vše v plen.

Když byli s městem hotovi, chtěli projít Derbentem, ale nedokázali to. Poslali tedy posla k širvánšáhovi, králi Derbentu ve Širvánu, se vzkazem, ať k nim vyšle vyslance, který by mezi nimi zprostředkoval mír. Poslal deset mužů z nejpřednějších svých lidí. Tataři jednoho z nich popadli a zabili a ostatním řekli: „Ukážete-li nám cestu, kudy bychom prošli, budete v bezpečí; neuděláte-li to, zabijeme vás, jako jsme zabili tohoto.“ Odpověděli jim: „Tímto Derbentem žádná cesta vůbec nevede; je tu však místo, které je ze všech tamních stezek nejschůdnější.“ Šli s nimi k té stezce, Tataři jí prošli a nechali Derbent za zády.

Co učinili Alanům a Kipčakům

Když Tataři prošli Derbentem ve Širvánu, táhli těmi kraji, v nichž žije mnoho národů, mezi nimi Alani, Lakzové a různé kmeny Turků. Plenili je a pobili mnoho Lakzů, mezi nimiž jsou muslimové i nevěřící, a udeřili i na ostatní obyvatele těch zemí. Dorazili k Alanům, kteří tvoří mnoho kmenů. K těm už zpráva o Tatarech došla; přičinili se tedy a shromáždili u sebe zástup Kipčaků. Utkali se s Tatary, ale žádná strana nad druhou nevítězila. Tataři tedy vzkázali Kipčakům: „My a vy jsme jeden rod, kdežto tito Alani k vám nepatří, abyste jim pomáhali, a ani vaše víra není jako jejich. Zavazujeme se vám, že na vás nevztáhneme ruku a že vám dopravíme peněz a látek, kolik budete chtít, a vy nás s nimi necháte o samotě.“

Dohodli se na penězích, látkách a dalších věcech, které Tataři odevzdají; Tataři jim dopravili, co bylo ujednáno, a Kipčaci Alany opustili. Tataři pak na Alany udeřili, mnoho jich pobili, plenili a brali do zajetí. Potom vytáhli proti Kipčakům, kteří se cítili v bezpečí a rozešli se, spoléhající na uzavřený mír. Dozvěděli se o Tatarech, až když je přepadli a vnikli do jejich země. Tataři na ně udeřili, na jedny po druhých, a vzali jim mnohokrát víc, než kolik jim předtím dali.⁶⁰ Ti Kipčaci, kteří sídlili daleko, uslyšeli tu

60. Rozdělení Alanů a Kipčaků Istí a jejich postupná porážka v předkavkazských stepích spadají do roku 1222.

zprávu a uprchli bez boje daleko odtud; jedni se uchýlili do houštin, druzí do hor a jiní odešli do země Rusů.

Tataři zůstali v zemi Kipčaků. Je to země bohatá na pastviny v zimě i v létě; jsou v ní místa, která jsou v létě chladná a mají hojnost pastvy, i místa, která jsou v zimě teplá a mají hojnost pastvy, totiž houštiny na mořském pobřeží. Dorazili k městu Sudaku. Je to město Kipčaků, z něhož mají své zásobování, neboť leží na Chazarském moři⁶¹ a připlouvají k němu lodě s látkami; Kipčaci je od nich kupují a prodávají jim otrokyně a mamlúky, burtáské lišky, bobří a veverčí kožešiny⁶² a jiné věci, které jsou v jejich zemi. Toto Chazarské moře je moře spojené s Konstantinopolským průlivem.

Když Tataři dorazili k Sudaku, zmocnili se ho a jeho obyvatelé se rozprchli: někteří vystoupili s rodinou a majetkem do hor, jiní vsedli na lodě a odpluli do země Rům, která je v rukou muslimů z potomků Kilidž Arslána.⁶³

Co učinili Tataři Kipčakům a Rusům

Když Tataři ovládli zemi Kipčaků, jak jsme uvedli, vydal se velký zástup Kipčaků do země Rusů. Je to rozsáhlá země, dlouhá i široká, která s nimi sousedí, a její obyvatelé vyznávají křesťanství. Když k nim dorazili, všichni se shromáždili a svorně se rozhodli bojovat s Tatary, potáhnou-li na ně. Tataři zůstali nějaký čas v zemi Kipčaků; potom roku 620 [1223–1224] vytáhli do země Rusů. Rusové a Kipčaci se o tom dozvěděli; byli na boj s nimi připraveni, a vyrazili tedy Tatarům naproti, aby se s nimi střetli dřív, než dojdou do jejich země, a nepustili je do ní.

Zpráva o jejich tažení došla k Tatarům a ti se obrátili a ustupovali. Rusům a Kipčakům to dodalo odvahy; domnívali se, že Tataři ustupují ze strachu

61. Sudak (arab. Súdák; tisk má jméno zkomolené) je přístav na jihovýchodním pobřeží Krymu, tehdy hlavní tržiště mezi stepí a Středomořím; Mongolové jej poprvé obsadili počátkem roku 1223. „Chazarským mořem“ se obvykle rozumí Kaspické, zde však jde o Černé moře, jak ukazuje zmínka o Konstantinopolském průlivu, tedy Bosporu.

62. Kožešiny ze severu: *burtásí* jsou kožešiny, hlavně liščí, nazvané podle Burtasů ze středního Povolží; dále bobr (*kundur*) a šedá veverka (*sindžáb*).

63. Malá Asie pod vládou rúmských Seldžuků, potomků sultána Kilidž Arslána; jejich přístavem na Černém moři byl od roku 1214 Sinop.

před nimi a z neschopnosti s nimi bojovat, a usilovně je pronásledovali. Tataři ustupovali stále dál a oni šli v jejich stopách dvanáct dní. Potom se Tataři obrátili proti Rusům a Kipčakům, a ti se nenadáli a už je měli před sebou, zcela nepřipraveni; přestali se totiž Tatarů bát a cítili se silnější než oni. Než se stačili k boji sešikovat, způsobili jim Tataři těžké ztráty. Obě strany vytrvaly tak, jak o tom nikdo neslyšel, a boj mezi nimi trval několik dní. Nakonec Tataři zvítězili a nabyli převahy; Kipčaci a Rusové utrpěli těžkou porážku, když mezi nimi Tataři předtím způsobili velké krveprolití.⁶⁴ Mezi prchajícími bylo mnoho zabitých, vyvázlo jich jen málo a všechno, co měli s sebou, bylo uloupeno.

Kdo vyvázl, dorazil domů v nejbídnějším stavu, pro dalekou cestu i pro porážku. Velký počet Tatarů je pronásledoval, vraždil, plenil a pustošil zemi, až se většina z ní vylidnila. Mnoho předních ruských kupců a bohatců se tehdy sešlo, naložili, co jim bylo drahé, a vydali se na několika lodích přes moře do zemí islámu. Když se blížili k přístavu, do něhož mířili, jedna z jejich lodí ztroskotala a potopila se, lidé se však zachránili. Bylo obyčejem, že loď, která ztroskotá, připadne sultánovi;⁶⁵ získal z ní tedy velké bohatství. Ostatní lodě dopluly v pořádku a ti, kdo na nich byli, mu o těchto událostech vyprávěli.

O návratu Tatarů ze země Rusů a Kipčaků k jejich králi

Když Tataři učinili Rusům, co jsme vylíčili, a vyplenili jejich zemi, odtáhli z ní a zamířili na Bulhár,⁶⁶ a to koncem roku 620 [na přelomu let 1223 a 1224]. Když obyvatelé Bulhárů uslyšeli, že se k nim blíží, nastražili jim na několika místech zálohy, vytáhli proti nim, střetli se s nimi a lákali je za sebou, až minuli místo, kde číhaly zálohy. Ty na ně vyrazily zezadu, takže

64. Bitva na řece Kalce severně od Azovského moře, podle ruských letopisů 31. května 1223. Mongolové tu po několikadenním předstíraném ústupu rozdrtili spojené vojsko ruských knížat – Mstislava Kyjevského, Mstislava Haličského a Mstislava Černigovského – a Kipčaků chána Kötäna. Ibn al-Athírova zpráva se v hlavních rysech shoduje s ruskými letopisy.

65. Patrně rúmský sultán Alá ad-Dín Kajkubád I. (1220–1237); přístavem mohl být Sinop.

66. Země a město volžských Bulharů, muslimského národa při soutoku Volhy a Kamy (dnešní Tatarstán). O porážce Mongolů v bulharské léčce zpravuje jen Ibn al-Athír; její rozsah je sporný a počet čtyř tisíc přeživších nelze ověřit.

Tataři zůstali uprostřed a meč na ně dopadal ze všech stran. Většina jich byla pobita a unikla jen hrstka; bylo jich prý kolem čtyř tisíc mužů.

Ti táhli do Saksínu a vraceli se ke svému králi Čingischánovi.⁶⁷ Země Kipčaků se od nich vyprázdnila a Kipčaci, kteří zůstali naživu, se vrátili do své vlasti. Cesta byla od chvíle, kdy Tataři do země vstoupili, přerušena a nepřicházelo odtamtud nic z burtáských lišek, veverčích a bobřích kožešin ani z jiného zboží, které se z těch končin vyváží. Když ji Tataři opustili, vrátili se Kipčaci do své země, cesta se znovu otevřela a zboží se začalo dovážet jako dřív. To jsou zprávy o západních Tatarech; vyličili jsme je v jednom tahu, aby se vyprávění nepřerušovalo.

⁶⁷ Saksín bylo město a kraj na dolní Volze; přesná poloha není známa a tisk má jméno zkomolené. Džebe a Sübedej se odtud stepmi východně od Volhy vrátili k hlavnímu vojsku, s nímž se spojili kolem roku 1224; Džebe patrně zemřel cestou nebo krátce poté. Mongolové se do těchto zemí vrátili natrvalo až za velkého západního tažení v letech 1236–1242.

Rok 617 (1220–1221): Zkáza Chorásánu, Chórezmu a Ghazny

[Kapitola pokračuje v líčení roku 617 hidžry (1220–1221). Předchozí část sledovala oddíl vyslaný na západ; zde autor vypráví, co Čingischánova vojska mezitím učinila v Mávaránnahru, Chorásánu a Chórezmu a jak na území dnešního Afghánistánu bojovala s Džalál ad-Dínem až po bitvu na Indu. Připojuje zprávu o předání Chilátu v Arménii a drobné události z Iráku a Džazíry. Pod jediný rok přitom shrnuje děje, které se odehrály v letech 617–618 hidžry (1220–1221) a zčásti ještě později.]

O tom, co Tataři učinili v Mávaránnahru po Buchaře a Samarkandu

Vylíčili jsme už, co učinili západní Tataři¹, které jejich král Čingischán – Bůh ho proklej – vyslal proti chórezmsáhovi. Čingischán sám, když ten oddíl proti chórezmsáhovi vyslal a když chórezmsáh uprchl z Chorásánu, rozdělil své lidi na několik dílů. Jeden díl poslal do země Fergány, aby se jí zmocnili, druhý poslal k Termezu a další ke Kalábě, což je nedobytná pevnost na břehu Džajhúnu², jeden z nejpevnějších hradů a nejneprístupnějších tvrzí. Každý oddíl vytáhl tam, kam mu bylo přikázáno, položil se před to místo a zmocnil se ho; zabíjeli, zajímali, odvlékali do otroctví, plenili, bořili a páchali všemožnou zkázu stejně jako jejich druhové. Když s tím byli hotovi, vrátili se ke svému králi Čingischánovi, který byl v Samarkan-

1. Oddíl, který Čingischán vyslal pronásledovat chórezmsáha Alá ad-Dína Muhammada (vládl 1200–1220) a který pak prošel Persií, Kavkazem a kipčackou stepí až na Rus. Vedli jej Džebe a Sübedej, jejichž jména autor nezná; jejich tažení vylíčil v předchozí části roku 617.

2. Fergána je kotlina na horním toku Syrdarji; Termez leží na pravém břehu Amudarji (arab. Džajhún), dnes na jihu Uzbekistánu. Polohu pevnosti Kalába nelze spolehlivě určit a nejisté je i čtení jejího jména.

du³. Ten vypravil veliké vojsko s jedním ze svých synů a poslal je do Chórezmu; jiné vojsko vyslal přes Džajhún do Chorásánu⁴.

Jak se Tataři zmocnili Chorásánu

Když vojsko vyslané do Chorásánu vytáhlo, překročilo Džajhún a zamířilo k městu Balchu⁵. Jeho obyvatelé požádali o milost a Tataři jim ji dali; město se vzdalo roku 617 [1220–1221]. Tataři je nevyplenili ani v něm nezabýjeli, jen v něm ustanovili šihnu⁶ a táhli dál. Zamířili k az-Zúzánu, Samíndu, Andchúji a Kárjátu⁷, všech se zmocnili a ustanovili v nich správce. Jejich obyvatelům neučinili nic zlého a neublížili jim, jen brali muže, aby s nimi bojovali proti těm, kdo se jim postaví na odpor.

Tak došli až k Tálakánu⁸. To je kraj, k němuž patří několik měst, a je v něm nedobytná pevnost zvaná Mansúrkúh, tak vysoká a strmá, že se o ni nikdo nepokouší; a byli v ní stateční bojovníci. Obléhali ji šest měsíců, bojovali s její posádkou dnem i nocí, a ničeho proti ní nepořídili. Poslali tedy k Čingischánovi a oznámili mu, že se té pevnosti zmocnit nedokážou, protože je v ní mnoho bojovníků a je svou polohou nepřístupná. Vytáhl k nim tedy sám se všemi zástupy, které měl u sebe, a oblehl ji. Měl s sebou veliké množství zajatých muslimů a poručil jim, aby se pustili do boje, jinak že je pobije; bojovali tedy po jeho boku. Stál před pevností další čtyři měsíce a padlo tam mnoho Tatarů. Když to jejich král viděl, poručil, aby mu snesli tolik dříví a klád, kolik se dá sebrat. Učinili to a začali klást vrstvu dřeva a na ni vrstvu hlíny, a tak pokračovali, až vyrostl vysoký pahorek, který se pevnosti vyrovnal. Tu se ti, kdo v ní byli, shromáždili, otevřeli bránu, vyšli

3. Samarkand a Buchará (dnes v Uzbekistánu) leží v Mávaránnahru („to, co je za řekou“), zemi mezi Amudarjou a Syrdarjou. Obě města dobyli Mongolové v prvních měsících roku 1220.

4. Chórezm je úrodná země na dolním toku Amudarji jižně od Aralského jezera. Chorásán zahrnoval severovýchod dnešního Íránu, jih Turkmenistánu a sever a západ Afghánistánu s velkými městy Nišápúrem, Mervem, Herátem a Balchem.

5. Starobylé město na severu dnešního Afghánistánu u Mazáre Šarífu; vzdalo se počátkem roku 1221. Pozdější perské kroniky na rozdíl od autora líčí, že jeho obyvatelé byli přesto pobiti.

6. Vojenský správce města, velitel posádky dosazený vládcem.

7. Jména jsou v tisku zřejmě porušena. Andchúj je dnešní Andchój na severu Afghánistánu; ostatní tři patrně označují kraj Džúzdžán západně od Balchu a jeho města Majmand (dnešní Majmana) a Fárjáb.

8. Kraj v horách na severu dnešního Afghánistánu; jeho přesná poloha i poloha pevnosti jsou sporné. Čingischán tu podle jiných pramenů tábořil roku 1221.

ven a udeřili jako jeden muž. Jezdci z nich vyvázli, zachránili se a dali se těmi horami a roklemi; pěší však byli pobiti. Tataři vnikli do pevnosti, ženy a děti odvěkli do otroctví a uloupili peníze i věci.

Potom Čingischán shromáždil lidi z měst, jimž dal milost, z Balchu i odjinud, a poslal je s jedním ze svých synů k městu Mervu⁹. Když k němu dorazili, bylo tam už shromážděno více než dvě stě tisíc mužů z kočovných Arabů, Turků a dalších muslimů, kteří vyvázli. Tábořili před Mervem, byli odhodláni střetnout se s Tatory a namlouvali si, že nad nimi zvítězí a přemohou je. Když k nim Tataři dorazili, srazili se a bojovali. Muslimové se drželi statečně, jenže Tataři neznají útěk; jeden z nich, když byl zajat, dokonce u muslimů řekl: „Řekne-li se, že Tataři jsou zabíjeni, věřte tomu; řekne-li se však, že utíkají, nevěřte.“ Když muslimové viděli vytrvalost a smělost Tatarů, obrátili se na útěk. Tataři jich mnoho pobili a zajali a vyvázlo jen málo; jejich majetek, zbraně a zvířata byly uloupeny.

Tataři rozeslali posly do okolních krajů a sbírali muže k obléhání Mervu. Když se jim sešlo, kolik chtěli, postoupili k Mervu, oblehli jej, obléhali usilovně a neustávali v boji. Obyvatelé města už byli oslabeni útekem onoho vojska a tím, kolik jich bylo pobito a zajato. Pátého dne po příchodu poslali Tataři k emírovi, který ve městě velel všem, kdo v něm byli, se vzkazem: „Nezahub sebe ani obyvatele města a vyjdi k nám; učiníme tě emírem tohoto města a odtáhneme od tebe.“ Emír poslal žádost o milost pro sebe i pro obyvatele města a Čingischánův syn jim ji dal. Vyšel tedy k nim; Čingischánův syn mu daroval čestné roucho, prokázal mu úctu a řekl mu: „Chci, abys mi předvedl své lidi, abychom se podívali, kdo se hodí do naší služby; toho do služby vezmeme, dáme mu iktá¹⁰ a bude s námi.“ Když se k němu dostavili a měl je v moci, dal je i jejich emíra zatknout a spoutat.

Když s nimi byl hotov, řekl jim: „Sepište mi kupce města, jeho přední muže a boháče na jeden seznam a řemeslníky a lidi od řemesel sepište na druhý a předložte nám to.“ Učinili, co jim poručil. Když si seznamy prohlédli, přikázal, aby obyvatelé vyšli z města i s rodinami. Vyšli všichni a

9. Jedno z největších měst tehdejšího islámského světa, kdysi sídlo seldžuckých sultánů; jeho zříceniny leží u města Mary v Turkmenistánu. Tažení do Chorásánu vedl nejmladší Čingischánův syn Toluj; před Merv dorazil 25. února 1221 a město se mu po několika dnech vzdalo.

10. Lénno: příjmy z určitého území udělené vládcem výměnou za vojenskou službu.

nezůstal v něm nikdo. Usedl na zlatý stolec a poručil, aby přivedli ty vojáky, které dal zatknout. Přivedli je a spoutaným jim stínali hlavy, zatímco lidé na ně hleděli a plakali.

Prostý lid pak rozdělili – muže, ženy a děti; byl to památný den, tolik bylo křiku, pláče a nářku. Boháčů se chopili, bili je a mučili všemožnými tresty, aby z nich dostali peníze; nejeden z nich pod krutými ranami zemřel, když mu už nezbylo nic, čím by se vykoupil. Potom město zapálili, spálili i hrobku sultána Sandžara¹¹ a hrob rozkopali, protože hledali peníze. Tak to trvalo tři dny. Čtvrtého dne poručil pobít všechny obyvatele města a řekl: „Tihle se nám vzepřeli.“ Pobili je tedy do jednoho. Poručil mrtvé sečíst a bylo jich na sedm set tisíc.¹² Bohu náležíme a k Němu se navrátíme (Korán 2:156) – po tom, co toho dne dolehlo na muslimy!

Potom táhli k Nišápuru¹³ a pět dní jej obléhali. Byl v něm slušný počet muslimského vojska, ale na Tatary nestačilo. Zmocnili se města, vyvedli jeho obyvatele do stepi a pobili je, jejich ženy odvedli do otroctví a mučili každého, koho podezírali, že má peníze, tak jako to učinili v Mervu. Zůstali tam patnáct dní, bořili a prohledávali domy kvůli penězům. Když totiž pobili obyvatele Mervu, bylo jim řečeno, že mnozí z pobitých zůstali naživu a zachránili se do zemí islámu; poručili proto, aby obyvatelům Nišápuru byly uťaty hlavy, aby zabítí nikdo neunikl. Když s tím skončili, poslali oddíl do Tusu; tam si počínali stejně, zpustošili město a zpustošili i svatyni, v níž leží imám Alí ibn Músá ar-Ridá, mír s ním, a ar-Rašíd¹⁴, takže všechno obrátili v trosky.

Potom táhli k Herátu, jednomu z nejpevnějších měst. Obléhali jej deset dní, zmocnili se ho a jeho obyvatelům dali milost, některé z nich však zabili. U těch, kdo zůstali naživu, ustanovili šihnu a táhli ke Ghazně. Střetl se

11. Sandžar (vládl 1118–1157), poslední velký seldžucký sultán, sídlil v Mervu; jeho mauzoleum tam stojí dodnes.

12. Počty zabitých, které autor uvádí zde i jinde, jsou dobové odhady z doslechu; dnes se mají za silně nadsazené, i když o rozsahu vraždění není pochyb.

13. Hlavní město západního Chorásánu, dnes na severovýchodě Íránu; padlo 10. dubna 1221. Kruťtost odvety se vysvětluje i tím, že tu při prvním útoku v listopadu 1220 padl Čingischánův zeť Tokučar.

14. Tús ležel u dnešního Mašhadu na severovýchodě Íránu. Alí ar-Ridá (zemřel 818), osmý imám šíitů, a abbásovský chalífa Hárún ar-Rašíd (vládl 786–809) tu jsou pochováni vedle sebe; zbožnou formuli za jménem imáma naznačuje tisk zkratkou.

s nimi Džalál ad-Dín, syn chórezmšáhů¹⁵, bojoval s nimi a porazil je, jak vyličíme, dá-li Bůh. Obyvatelé Herátu se tu vrhli na šihnu a zabili ho. Když se poražení k Herátu vrátili, vnikli do města násilím a mocí zbraní, pobili všechny, kdo v něm byli, uloupili majetek, ženy odvedli do otroctví, vyplnili okolí, celé město zbořili a spálili. Pak se vrátili ke svému králi Čingischánovi, který dlel v Tálakánu a rozesílal oddíly do všech krajů Chorásánu. Všude si počínaly stejně a jejich zlu a zkáze neunikl žádný kraj. Všechno, co v Chorásánu učinili, se stalo roku 617.¹⁶

Jak se zmocnili Chórezmu a zpustošili jej

Oddíl vojska, který Čingischán vyslal do Chórezmu, byl ze všech oddílů nejpočetnější, protože to bylo veliké město. Táhli, až dorazili k Chórezmu¹⁷. Bylo v něm velké vojsko a jeho obyvatelé jsou známi statečností a velkým počtem. Bojovali s Tatary tak urputně, že o urputnějším boji lidé neslyšeli. Obléhání trvalo pět měsíců a na obou stranách padlo veliké množství lidí; Tatarů však padlo víc, protože muslimy chránila hradba. Tataři poslali ke svému králi Čingischánovi a žádali posily, a on jim poslal veliké množství lidí. Jakmile posily k městu dorazily, hnali útok za útokem a zmocnili se jednoho jeho okraje. Obyvatelé města se shromáždili a bojovali s nimi na kraji místa, kterého se Tataři zmocnili, ale vypudit je nedokázali.

Bojovali s nimi dál a Tataři jim brali čtvrt' po čtvrti; kdykoli se zmocnili jedné čtvrti, bojovali s nimi muslimové ve čtvrti sousední. Bojovali muži, ženy i děti, a tak to šlo, dokud se Tataři nezmocnili celého města. Pobili všechny, kdo v něm byli, a uloupili všechno, co v něm bylo. Potom otevřeli hráz, která zadržovala vodu Džajhúnu před městem; voda do něho vnik-

15. Ghazna je dnešní Ghazní na východě Afghánistánu, kdysi sídlo ghaznovských sultánů. Džalál ad-Dín (zemřel 1231), nejstarší syn a nástupce chórezmšáha Muhammada, se jako jediný z chórezmských vládců dokázal Mongolům postavit v poli.

16. Rok 617 hidžry skončil 24. února 1221; Merv padl na přelomu února a března a Nišápúr v dubnu 1221, tedy už roku 618. Herát (na západě dnešního Afghánistánu) se poprvé vzdal roku 1221, po zprávě o Džalál ad-Dínově vítězství povstal a po novém, několikaměsíčním obléhání byl dobyt a vyvražděn až v červnu 1222 (619 hidžry); autor obě události spojuje.

17. Jménem země tu autor označuje její hlavní město Gurgándž (pozdější Urgenč, dnes Köneürgenč na severu Turkmenistánu). Obléhání vedli Čingischánovi synové Džočí, Čagataj a Ögedeje a město padlo v dubnu 1221; protřžení hrází na Amudarje dosvědčují i jiné prameny.

la, celé město zatopila, stavby se zřítily a na jeho místě zůstala voda. Z jeho obyvatel nevyvázl vůbec nikdo. V jiných městech totiž někteří obyvatelé vyvázli: jeden se skryl, druhý uprchl, jiný vyšel ven a pak se zachránil, jiný se vrhl mezi mrtvé a unikl. Kdo se však z obyvatel Chórezmu před Tatarskými skryl, toho utopila voda nebo zabily padající zdi. A tak se město stalo pustou zříceninou:

*Jako by mezi al-Hadžúnem a as-Safá nikdy nebylo
druha a v Mekce nikdo nesedával za večerů v rozhovoru.*¹⁸

O něčem takovém nebylo slýcháno za starých ani za nových časů. Utíkáme se k Bohu před úpadkem po rozkvětu a před tím, aby nás po vítězství opustil! Tato pohroma dolehla na islám a všechen jeho lid. Kolik jen bylo zabitých z obyvatel Chorásánu i odjinud! Těch, kdo tam přicházeli, kupců i jiných, bylo totiž mnoho, a všichni zahynuli mečem. Když Tataři skončili s Chorásánem a Chórezmem, vrátili se ke svému králi do Tálakánu.

Jak se Tataři zmocnili Ghazny a země Ghúr

Když Tataři skončili s Chorásánem a vrátili se ke svému králi, vypravil král silné vojsko a poslal je ke Ghazně. Tu držel Džalál ad-Dín, syn chórezmšáhův, a shromáždili se u něho ti, kdo vyvázli z vojska jeho otce; bylo jich prý šedesát tisíc. Když Tataři dorazili do kraje Ghazny, vytáhli proti nim muslimové se synem chórezmšáhovým k místu zvanému Balak¹⁹. Tam se srazili a tvrdě bojovali; trvalo to tři dny. Potom Bůh seslal muslimům svou pomoc. Tataři byli poraženi a muslimové je pobíjeli, jak chtěli; kdo z nich vyvázl, vrátil se ke králi do Tálakánu. Když o tom uslyšeli obyvatelé Herátu, povstali proti správci, kterého u nich Tataři měli, a zabili ho. Čingischán proti nim poslal vojsko; to se města zmocnilo a zpustošilo je, jak jsme uvedli.

18. Proslulý starý verš, nářek nad opuštěnou Mekkou, připisovaný básníkovi z kmene Džurhum, který byl podle tradice z Mekky vyhnán. Al-Hadžún a as-Safá jsou pahorky v Mekce.

19. Ves v kraji Ghazny; její přesnou polohu neznáme. Jiné prameny znají z roku 1221 dvě Džalál ad-Dínova vítězství, menší u Valijánu a velké u Parváu severně od Kábulu (září 1221), kde Mongolům nevelal Čingischánův syn, nýbrž Šigi Chutuchu, schovanec Čingischánova rodu. V první větě oddílu v tisku vypadlo sloveso; doplňujeme „vypravil“ podle smyslu.

Po porážce Tatarů poslal Džalál ad-Dín k Čingischánovi posla se vzkazem: „Na kterém místě chceš, aby byla bitva, abychom tam přišli?“ Čingischán vypravil velké vojsko, větší než první, s jedním ze svých synů a poslal je proti němu. Dorazilo ke Kábulu; muslimské vojsko proti němu vytáhlo, tam se proti sobě seřadili a strhl se mezi nimi veliký boj. Nevěřící byli poraženi podruhé; mnoho jich padlo a muslimové ukořistili, co měli s sebou, a bylo toho velmi mnoho. Měli s sebou i velké množství zajatých muslimů a ty muslimové vysvobodili. Potom však mezi muslimy vypukl svár kvůli kořisti. Příčinou bylo toto: jeden jejich emír jménem Sajf ad-Dín Bughrák²⁰, původem z turkických Chaladžů, byl statečný a smělý muž, který se vyznal ve válce i ve válečné lsti. V boji s Tatory sám stál v nejprudší seči a řekl Džalál ad-Dínovu vojsku: „Vy zůstaňte vzadu, jste jich plni hrůzy.“ Byl to on, kdo Tatory doopravdy porazil.

Mezi muslimy byl také velký emír jménem Malik-chán, který byl s chórezmským správcem přízněn; byl to pán Herátu. Tito dva emíři se nepohodli o kořist a došlo k boji, v němž byl zabit Bughrákův bratr. Bughrák řekl: „Já porážím nevěřící, a můj bratr je zabit kvůli tomuhle nečistému zisku!“ Rozhněval se, opustil vojsko a odtáhl do Indie; šlo za ním třicet tisíc mužů z vojska, kteří všichni stáli při něm. Džalál ad-Dín se ho snažil všemožně obměkčit, sám se k němu vydal, připomínal mu svatý boj, strašil ho Bohem Nejvyšším a plakal před ním, ale on se nevrátil a odtáhl. Tím byli muslimové zlomeni a zeslábli.

Mezitím přišla zpráva, že Čingischán dorazil se svými zástupy a vojsky. Když Džalál ad-Dín viděl, jak muslimové zeslábli odchodem části vojska, a nemohl tam zůstat, vydal se k Indii. Dorazil k vodě Sindu²¹, což je veliká řeka, ale nenašel lodi, na nichž by se přeplavil. Čingischán spěchal v jeho stopách, a Džalál ad-Dín se nestačil přepravit, než ho Čingischán s Tatory dostihl. Tehdy byli muslimové přinuceni bojovat a vytrvat, protože přepa-

20. V jiných pramenech se jmenuje Sajf ad-Dín Ighrák; velel chaladžským a turkmenským oddílům (Chaladžové byli turkický kmenový svaz usazený na území dnešního Afghánistánu). Jeho sok Malik-chán, o němž je řeč dále, je jinde zván Amín Malik; byl to příbuzný chórezmského rodu a někdejší správce Herátu.

21. Řeka Indus. Bitva na jejím břehu se obvykle klade na 24. listopad 1221. Jiné prameny ji líčí jinak než autor: trvala jediný den, chórezmské vojsko bylo zničeno a Džalál ad-Dín se zachránil tím, že s koněm skočil z vysokého břehu do řeky a přeplaval ji.

vít se nemohli; byli na tom jako ryzák: postoupí-li, podříznu ho, ustoupí-li, přetnu mu šlachy.²² Seřadili se a svedli boj tak urputný, že všichni uznali, že všechny dosavadní bitvy byly proti tomuto boji hrou. Trvalo to tři dny. Padl emír Malik-chán, o němž byla řeč, a veliké množství lidí; mezi nevěřícími však bylo zabitých víc a jejich rány byly těžší. Nevěřící od nich ustoupili, vzdálili se a utábořili. Muslimové viděli, že se nemají odkud nadát posil a že padlými a raněnými ještě více zeslábli, a nevěděli, co postihlo nevěřící; poslali tedy pro lodi, ty připluly a muslimové se přepravili – aby Bůh dokonal věc, která se měla stát (Korán 8:42).

Nazítří se nevěřící vrátili ke Ghazně; dodalo jim odvahy, že muslimové přešli přes vodu na indickou stranu a jsou daleko. Když ke Ghazně dorazili, ihned se jí zmocnili, protože v ní nebylo vojsko ani nikdo, kdo by ji hájil. Pobili její obyvatele, uloupili majetek a ženy odvěkli do otroctví; nezůstal nikdo. Zbořili ji a spálili a s jejím okolím naložili stejně; plenili, zabíjeli a pálili. A tak všechny ty kraje zůstaly bez živé duše, zřícené a pusté, jako by tu ještě včera nic nekvetlo.²³

Jak al-Ašraf předal Chilát svému bratru Šiháb ad-Dínu Gházímu

Koncem tohoto roku [počátkem roku 1221] udělil al-Malik al-Ašraf Músá, syn al-Ádilův²⁴, město Chilát a všechny kraje Arménie, město Majjáfárikín v Dijárbakru a město Hání²⁵ v léno svému bratru Šiháb ad-Dínu Gházímu, synu al-Ádilovu; vzal mu za to město Edessu a město Sarúdž v Džazíře²⁶. Do Chilátu ho vypravil počátkem roku 618 [na přelomu února a března 1221]. Příčinou bylo toto: když Tataři vpadli do země Gruzínů, porazili je,

22. Arabské přísloví o bezvýchodném postavení: ryzák přijde o život, ať jde vpřed, nebo couvne.

23. Autor užívá obraty, jimiž Korán mluví o zpustlých městech (2:259; 10:24). Ghaznu dal Čingischán po bitvě na Indu vyvrátit svému synu Ůgedejevi; o zemi Ghúr, hornatém středu dnešního Afghánistánu, jmenované v nadpisu, text nic bližšího neříká.

24. Al-Malik al-Ašraf Músá (zemřel 1237), syn sultána al-Malika al-Ádila a synovec Saladinův, ajjúbovský pán Džazíry a Chilátu, později Damašku.

25. Chilát je dnešní Ahlat na břehu Vanského jezera, Majjáfárikín dnešní Silvan a Hání dnešní Hani severně od Diyarbakuru, vše ve východním Turecku. Tisk má místo Hání zkomolené „Hábí“; čteme podle jiných míst díla.

26. Edessa (arab. *ar-Ruhá*, dnes Şanlıurfa) a Sarúdž (dnes Süruç) leží v jihovýchodním Turecku. Džazíra („ostrov“) je Horní Mezopotámie, země mezi horním Eufratem a Tigridem.

vyplenili ji a pobili mnoho jejích obyvatel, poslali Gruzíni k Özbekovi, pánu Ázerbájdžánu a Arránu²⁷, a žádali ho o příměří a o spojenectví k odražení Tatarů; v těžce věci poslali i k al-Maliku al-Ašrafovi. Všem vzkázali: „Nespojte-li se s námi k boji proti těmto lidem a k jejich zahrnutí z našich zemí a nedostavíte-li se k té věci sami se svými vojsky, uzavřeme s nimi mír proti vám.“

Jejich poslové dorazili k al-Ašrafovi, když se chystal táhnout do Egypta kvůli Frankům²⁸; a ti pro něho byli starostí nejnaléhavější, a to z několika důvodů. Za prvé se Frankové zmocnili Damietty a Egypt byl na pokraji toho, že padne; a kdyby se ho zmocnili, nezůstala by vedle nich nikomu žádná vláda ani v Sýrii, ani jinde. Za druhé jsou Frankové houževnatější a usilují o panství; zmocní-li se třeba jen vsi, neopustí ji dříve, než ji nedokážou udržet už ani jediný den. Za třetí si Frankové dělali zálsusk na samo sídlo říše rodu al-Ádilova, totiž na Egypt, kdežto Tataři k němu nedošli, nevčkročili do žádné z jejich zemí a nepatří ani k těm, kdo chtějí vést spor o vládu; nejde jim o nic jiného než plenit, zabíjet, pustošit země a táhnout z jedné země do druhé.

Když tedy k němu přišli poslové Gruzínů s tím, co jsme uvedli, odpověděl jim omluvou, že táhne do Egypta odrazit Franky, a vzkázal jim: „Uděлил jsem kraj Chilát v léno svému bratrovi a poslal jsem ho tam, aby byl blízko vás, a nechal jsem u něho vojska. Kdykoli budete potřebovat jeho pomoc, přijde odrazit Tatary.“ Sám pak odtáhl do Egypta, jak jsme uvedli.

Různé události

V tomto roce v druhém rabí' [červen 1220] se Badr ad-Dín zmocnil hradu Tall A'far.²⁹

27. Özbek, syn Pahlavánův (vládl 1210–1225), poslední atabeg z rodu Ildegizovců; Arrán je kraj mezi řekami Kurou a Araksem.

28. Křižáci páté křižové výpravy dobyli přístav Damiettu v nilské deltě v listopadu 1219. Al-Ašraf přivedl svému bratru al-Maliku al-Kámilovi, sultánu Egypta, vojsko v létě 1221 a křižáci Damiettu v září 1221 vydali.

29. Badr ad-Dín Lu'lu' (zemřel 1259), původně mamlúk a poručník posledních Zengióvců, skutečný a později i uznávaný pán Mosulu. Tall A'far (dnešní Tall Afar) a Sindžár leží západně od Mosulu v severním Iráku.

Téhož roku v prvním džumádá [červenec 1220] se al-Ašraf zmocnil města Sindžáru.

Téhož roku také al-Ašraf dorazil k Mosulu a utábořil se před ním; pak táhl k Irbílu proti jeho pánovi³⁰. Chodili mezi nimi poslové s jednáním o míru a v ša'bánu [říjen 1220] se smířili. To vše už bylo podrobně vyličené u roku 615 [1218–1219].

Téhož roku dorazili Tataři k městu Rajji, zmocnili se ho, pobili všechny, kdo v něm byli, a vyplenili je. Odtud táhli dál a dorazili k Hamadánu; jeho ra'ís³¹ jim vyšel vstříc s projevem poslušnosti a s dary, a tak jeho obyvatele ušetřili. Táhli do Ázerbájdžánu, pustošili a pálili tamní kraje, zabíjeli a odvlékali do otroctví a páchali věci, o jakých nebylo slýcháno. I to už bylo podrobně vyličené.

Téhož roku zemřel Nasír ad-Dín Násir ibn Mahdí al-Alawí, někdejší chalífův vezír. Modlili se nad ním v Palácové mešitě, pohřbu se zúčastnili hodnostáři říše a byl pochován ve svatyni.³²

Téhož roku zemřel Sadr ad-Dín Abu l-Hasan Muhammad ibn Umar ibn Hamawajh al-Džuwajní, šajch šajchů v Egyptě a Sýrii.³³ Zemřel v Mosulu, kam přišel jako posel. Byl to vynikající znalec práva a zbožný súfí z velkého chorásánského rodu, Bůh se nad ním smiluj; byl to znamenitý člověk.

30. Muzaffar ad-Dín Kökbörü (zemřel 1233), pán Irbílu v dnešním iráckém Kurdistanu, protivník Badr ad-Dína Lu'lu'a.

31. Představený města, hlava místních předních rodin. Rajj ležel jižně od dnešního Teheránu, Hamadán je město v západním Íránu, středisko kraje Džibál; řeč je opět o západních Tatarech.

32. Nasír ad-Dín, původem z Rajje a potomek Alího (odtud *al-Alawí*), byl vezírem chalífy an-Násira li-Díni 'lláh (vládl 1180–1225) do roku 604 [1207–1208]. Palácová mešita byla hlavní páteční mešita při chalífském paláci v Bagdádu; svatyně (arab. *mašhad*) je patrně hrobka šíitských imámů na severozápadním okraji města, dnešní al-Kázimíja.

33. Hlava rodu Banú Hamawajh, původem z chorásánského Džuwajnu, který měl u Ajjúbovců velký vliv; „šajch šajchů“ byl titul představeného súfijských konventů. Do Mosulu přišel podle jiných pramenů cestou do Bagdádu jako posel al-Malika al-Kámila, jenž žádal chalífu o pomoc proti křižákům.

Téhož roku se houf Banú Ma'rúf vrátil do svých sídel v kraji al-Batíha³⁴. Předtím odtáhli do al-Ahsá' a al-Katífu³⁵, ale nemohli tam zůstat, protože měli mnoho nepřátel. Zamířili tedy k šihnovi Basry a žádali ho, aby napsal dívánu³⁶ do Bagdádu, aby jim byla vrácena přízeň. Dal jim o tom list a poslal je se svými lidmi do Bagdádu. Když se blížili k Wásitu, zastihl je posel z dívánu s rozkazem, aby byli pobiti, a byli pobiti.

³⁴. Banú Ma'rúf byl arabský kmen z rodu Rabí'a; u roku 616 [1219–1220] autor vypráví, jak jej z bažin vyhnalo chalífovo vojsko. Al-Batíha jsou rozlehlé mokřady na dolním Eufratu a Tigridu mezi Wásitem a Basrou v jižním Iráku.

³⁵. Oázy ve východní Arábii při pobřeží Perského zálivu, dnes v Saúdské Arábii. Tisk má místo al-Ahsá' zkomolené „al-Adžná“.

³⁶. Chalífova kancelář v Bagdádu, ústřední úřad abbásovské vlády.

Rok 618 (1221–1222): Smrt mekkánského emíra Katády

[Rok 618 hidžry trval od 25. února 1221 do 14. února 1222. Autor nejprve vypráví o smrti Katády, emíra Mekky, o nástupu jeho syna Hasana a o zabití velitele irácké poutní karavany před Mekkou. V „různých událostech“ připomíná, že muslimové získali zpět egyptskou Damiettu, shrnuje tažení západních Tatarů od Ázerbájdžánu přes Kavkaz až na Rus (1221–1223) a zaznamenává úmrtí mosulského kaligrafa Jákúta a pána ismá'ílitů z Alam-útu.]

O smrti Katády, emíra Mekky, o vládě jeho syna Hasana a o zabití velitele poutní karavany

V tomto roce, v druhém džumádá [červenec–srpen 1221], zemřel Katáda ibn Idrís, Alíovec z rodu Husajnova¹, emír Mekky – kéž ji Bůh ochraňuje. Bylo mu kolem sedmdesáti let. Jeho panství se rozšířilo od hranic Jemenu až k městu Proroka – Bůh mu žehnej a dej mu mír – a patřil mu hrad Janbu' v okolí Medíny². Jeho vojsko se rozrostlo, opatřil si mnoho mamlúků a Arabové v těch krajích se ho velmi báli. Na počátku své vlády, když se zmocnil Mekky – kéž ji Bůh ochraňuje –, si vedl dobře: odstranil z ní otroky, kteří tam páchali zlo, chránil zemi, byl k poutníkům laskavý a ctil je. Tak tomu bylo nějaký čas. Potom si však začal vést špatně, obnovil v Mekce poplatky, dopouštěl se ohavných činů a v jednom roce poutní karavanu oloupil, jak jsme uvedli.³

1. Katáda ibn Idrís vládl v Mekce od roku 1201 a založil rod šarífů, který svaté město ovládal až do 20. století. Tisk ho nazývá *al-Husajní*, tedy potomek Alíova syna al-Husajna; ve skutečnosti pocházel z rodu druhého Alíova syna, al-Hasana. Jiné prameny kladou jeho smrt už do roku 617 [1220–1221].

2. Město Proroka je Medína, kde je Muhammad pohřben. Janbu' je oáza a přístav u Rudého moře západně od Medíny, odkud Katádův rod pocházel; Arabové jsou zde kočovní beduíni.

3. Poplatky (arab. *mukús*) jsou cla a dávky, které náboženské právo nezná, zde vybírané od poutníků. O oloupení karavany píše autor u roku 608 [1211–1212]: Katádovi lidé tehdy přepadli irácké poutníky v Miná u Mekky.

Když zemřel, ujal se po něm vlády jeho syn Hasan. Katáda měl ještě jiného syna jménem Rádžih, který žil mezi Araby před Mekkou, páchal zlo a upíral bratrovi vládu. Když vytáhla irácká poutní karavana, byl jejím velitelem jeden z mamlúků chalífy an-Násira li-Díni 'lláh jménem Akbáš⁴; choval se k poutníkům na cestě dobře a pečlivě je chránil. Rádžih, syn Katádův, se na něj obrátil a nabídl jemu i chalífovi peníze, aby mu pomohl zmocnit se Mekky. Akbáš na to přistoupil. Dorazili k Mekce, utábořili se v az-Záhiru a Akbáš postoupil k Mekce do boje s jejím pánem Hasanem. Hasan shromáždil veliké zástupy Arabů i jiných, vyšel proti němu z Mekky a utkal se s ním. Velitel poutní karavany vyjel sám před své vojsko a vystoupil na horu; spoléhal na sebe a na to, že se na něj nikdo neodváží. Hasanovi lidé ho však obklíčili, zabili a jeho hlavu pověsili.⁵

Vojsko knížete věřících se dalo na útěk a Hasanovi lidé obklíčili poutníky, aby je oloupili. Hasan jim však poslal svůj turban na znamení bezpečí pro poutníky, a tak se jeho lidé stáhli a nic jim neoloupili. Lidé se uklidnili a Hasan jim dovolil vstoupit do Mekky a konat, co chtěli – pouť, obchod i ostatní. Zůstali v Mekce deset dní, vydali se zpět a do Iráku dorazili v pořádku. Chalífa to těžce nesl; přišli však Hasanovi poslové s omluvou a s prosbou, aby mu odpustil, a bylo jim vyhověno.

O Katádově smrti se také vypráví, že ho uškrtil jeho syn Hasan, a tak zemřel. Příčina byla tato: Katáda shromáždil veliké zástupy a vytáhl z Mekky proti Medíně. Utábořil se ve Wádí al-Fur⁶, a protože byl nemocen, poslal s vojskem jako velitele svého bratra a s ním svého syna Hasana. Když se vzdálili, doneslo se Hasanovi, že jeho strýc řekl některým vojákům: „Můj bratr je nemocen a jistě zemře,“ a žádal je, aby mu přísahali, že po jeho bratru Katádovi bude emírem on. Hasan se dostavil ke strýci a sešlo se u něho mnoho vojáků a mamlúků jeho otce. Hasan strýci řekl: „Učinil jsi to a to.“ Odpověděl: „Neučinil.“ Hasan přítomným poručil, aby ho zabili, ale

4. Abbásovský chalífa an-Násir li-Díni 'lláh (vládl 1180–1225), níže nazývaný svým titulem „kníže věřících“, vypravoval každý rok z Bagdádu poutní karavanu do Mekky; její velitel (*amír al-hadždž*) ho zastupoval i vůči pánům svatých měst.

5. Az-Záhir je místo severně od Mekky při cestě do Medíny. Drobné chyby tisku v tomto oddíle (záměny teček a chybné dělení slov, například „zamkli“ místo „pověsili“) opravujeme podle smyslu.

6. Údolí s oázami na cestě z Mekky do Medíny, blíže k Medíně.

neposlechli a řekli: „Ty jsi emír a on je emír; nevztáhneme ruku na žádného z vás.“ Tu mu dva Katádovi otroci řekli: „Jsme tvoji otroci, poruč nám, co chceš.“ Poručil jim, aby strýci hodili kolem krku jeho vlastní turban; učinili to a pak ho zabil.

Katáda se o tom doslechl, zmocnil se ho nesmírný hněv a přísahal, že svého syna zabije. Byl, jak jsme řekli, nemocen. Kdosi z jeho lidí napsal Hasanovi, jak se věci mají, a vzkázal mu: „Předejdi ho, než tě zabije.“ Hasan se vrátil do Mekky. Když tam dorazil, zamířil s hrstkou lidí k otcovu domu. U dveří domu našel veliký zástup a poručil jim, aby se rozešli do svých příbytků; opustili tedy dům a vrátili se domů. Hasan vešel k otci. Jakmile ho otec spatřil, začal mu spílat a zahrnul ho výčitkami a hrozbami. Hasan se na něj vrhl a na místě ho uškrtil. Pak vyšel do vznešené svatyně.

Svolal šarífy⁷ a řekl: „Nemoc mého otce se zhoršila a poručil vám, abyste mi přísahali, že budu vaším emírem.“ Přísahali mu tedy. Potom dal vynést rakev a pohřbil ji, aby se lidé domnívali, že otec zemřel; ve skutečnosti ho už předtím pohřbil tajně. Když se jeho vláda v Mekce upevnila, poslal otcovým jménem ke svému bratrovi, který byl na hradě Janbu', a povolal ho k sobě; otcovu smrt před ním zatajil. Když bratr přišel, zabil i jeho. Tak se jeho postavení ustálilo a upevnilo a s velitelem poutní karavany naložil tak, jak už bylo řečeno. Dopustil se hrozné věci: v několika dnech zabil svého otce, strýce i bratra. Není tedy divu, že mu Bůh – sláva Mu, vznešenému – nedal dlouho času: odňal mu vládu a učinil z něho štvance a psance, jenž „se bojí a ohlíží“ (Korán 28:21).⁸

Vypráví se také, že Katáda skládal básně. Tak například když byl vyzván, aby se dostavil k veliteli poutní karavany, jak bylo u emírů Mekky zvykem, odmítl; z Bagdádu ho za to pokárali a on odpověděl verši, mezi nimiž jsou tyto:

7. Šarífové (arab. *ašráf*, „urození“) jsou potomci proroka Muhammada z rodu Alího a Fátímy; v Mekce tvořili vládnoucí vrstvu. Vznešená svatyně (*al-Haram aš-šaríf*) je posvátný okrsek kolem Ka'by.

8. U roku 620 [1223–1224] autor vypráví, že Hasana z Mekky vyhnal al-Malik al-Mas'úd, syn egyptského sultána al-Malika al-Kámila a pán Jemenu. Hasan zemřel o několik let později ve vyhnanství.

*Mám tlapu lva, jejíž silou se honosím,
a jí mezi lidmi kupuji i prodávám.*

*Králové země bez ustání líbají její hřbet
a na její ploše je jaro pro ty, které stihlo sucho.⁹*

*Mám ji snad vložit pod mlýnský kámen a potom hledat,
jak ji vyprostit? To bych byl věru hlupák.*

*Jsem jako pižmo: v každé zemi
voní, jen u vás přichází nazmar.*

Různé události

V tomto roce získali muslimové zpět od Franků město Damiettu v Egyptě¹⁰; podrobně a zevrubně o tom už byla řeč.

Téhož roku v safaru [konec března až duben 1221] se Tataři zmocnili Marághy¹¹, zpustošili ji a spálili, pobili většinu jejích obyvatel, uloupili jejich majetek a jejich ženy odvedli do otroctví. Z Marághy táhli Tataři k Hamadánu a oblehli jej. Jeho obyvatelé s nimi bojovali, ale Tataři nad nimi zvítězili, pobili jich bezpočet a město vyplnili. Táhli do Ázerbájdžánu a plenili znovu; vyplnili ty kraje, které ještě zbývaly a které nevyplenili poprvé. Dorazili k Bajlakánu v zemi Arrán, oblehli jej, zmocnili se ho a jeho obyvatelé pobíjeli, až je málem vyhubili. Mnoho jich bylo zabito a jejich majetek i většina jejich země byly vyplněny.¹² Zamířili k Derbentu ve Širvánu, oblehli město Šamáchí, zmocnili se ho a pobili mnoho jeho obyvatel. Táhli do země Alanů a Laků a národů, které žijí u nich, a udeřili na ně. Odtud táhli na Kipčaky, vyhnali je z jejich země a zmocnili se jí; pak se potulovali

9. Tisk tu chybně dělí slova (*li-l-madžd bajna*); čteme *li-l-mudždibín*, „pro ty, které stihlo sucho“. Jiní autoři uvádějí verš se slovy „v její dlani“ místo „na její ploše“: ruka, jejíž hřbet králové líbají, je štedrá k těm, kdo strádají.

10. Křižáci páté křížové výpravy drželi Damiettu od listopadu 1219; v létě 1221 vytáhli proti Káhiře, uvázli v nilské záplavě a počátkem září 1221 město vydali. Autor o výpravě vypráví souvisle u roku 614.

11. Město v Ázerbájdžánu jižně od Tabrízu, dnes na severozápadě Íránu. Řeč je o západních Tatarech, oddílu Džebeho a Sübedeje, jehož tažení autor podrobně vylíčil u roku 617.

12. Arrán je kraj mezi řekami Kurou a Araksem v dnešním Ázerbájdžánu. Poslední věta se podle podrobného vyprávění u roku 617 patrně týká Gruzínů, na něž Tataři potom udeřili; v tisku tu zřejmě několik slov vypadlo.

li tou zemí, až dorazili do země Rusů.¹³ To vše už bylo vylíčeno zevrubně; zde to uvádíme jen souhrnně, aby bylo zřejmé, co z jejich činů se událo v tomto roce.

Téhož roku zemřel náš přítel Amín ad-Dín Jákút, písař z Mosulu. V jeho době nebylo nikoho, kdo by psal písmem, které by se jeho písmu blížilo, ani nikoho, kdo by tak jako on ovládal způsob Ibn al-Bawwábův¹⁴. Měl hojně přednosti ve vědě o literatuře i v jiných oborech, konal mnoho dobra a byl to znamenitý člověk, proslulý po světě. Lidé ho svorně chválili a velebili a řekli o něm mnoho ve verších i v próze. K tomu patří, co řekl Nadžíb ad-Dín al-Husajn ibn Alí al-Wásití v kasídě, v níž ho oslavuje:

*Shromáždil vědy, které se rozutekly; nebýt
jeho, byly by ctnosti jako matka, jež ztratila dítě.*

*Vládne perem, jehož útoku se bojí lvi
a před nímž se bojové šiky pokorně sklánějí.*

*A když jeho ústa odhalí v úsměvu čern
na bělobě, zastydí se bílé čepele i snědá kopí.*

*Ty jsi měsíc v úplňku, kdežto písař, syn Hilálův,
je jako jeho otec – a není slávy v tom, kdo odešel.¹⁵*

A dále z ní:

*Byl-li on první, ty máš na přednost
větší právo: tys doběhl první a on až druhý.¹⁶*

13. Šírván je kraj na západním břehu Kaspického moře, Derbent pevnost uzavírající průchod mezi Kavkazem a mořem; Alani jsou předkové dnešních Osetů, Lakzové dagestánské horalé (Lezgini), Kipčaci turkické kočovníci stepí severně od Kavkazu. Věta o Kipčacích je v tisku porušena a překládáme ji podle smyslu. Tažení na Rus, zakončené bitvou na Kalce 31. května 1223, spadá až do let 1222–1223 (619–620 hidžry).

14. Amín ad-Dín Jákút al-Mawsilí byl kaligraf a učitel písma v Mosulu (není totožný se zeměpiscem Jákútem al-Hamawím); „písař“ (*kátib*) zde znamená mistra krasopisu. Alí ibn Hilál, zvaný Ibn al-Bawwáb (zemřel 1022 v Bagdádu), byl nejslavnější kaligraf starší doby, jehož způsob psaní zůstal po staletí vzorem.

15. V předchozím verši se pero „usmívá“ černým inkoustem na bílém papíře; „bílý“ a „snědý“ jsou v básnické řeči meče a kopí. Zde jde o slovní hříčku: *badr* je měsíc v úplňku, *hilál* úzký srpek – Ibn al-Bawwáb, „syn Hilálův“, je tedy jen srpkem jako jeho otec.

16. Obraz z koňských dostihů: první sloveso znamená „doběhnout jako první“, druhé „doběhnout jako druhý“. Ibn al-Bawwáb byl první v čase, Jákút v umění.

Je to dlouhá báseň. „Písař, syn Hilálův“ je Ibn al-Bawwáb, který je příliš proslulý, než aby ho bylo třeba představovat.

Téhož roku zemřel Džalál ad-Dín al-Hasan, potomek al-Hasana ibn as-Sabbáha, o němž už byla řeč, pán Alamútu a Girdkúhu, představený ismá'ílí-tů. Uvedli jsme už, že veřejně zavedl řád islámu, totiž svolávání k modlitbě a modlitbu. Po něm nastoupil jeho syn Alá ad-Dín Muhammad.¹⁷

¹⁷ Džalál ad-Dín Hasan III. (vládl 1210–1221), pán nizáříjských ismá'ílí-tů (na Západě zvaných asasíni) se sídlem na hradě Alamút v pohoří Elborz; Girdkúh byla jejich pevnost u Dámghánu. Potomkem zakladatele alamútského státu al-Hasana ibn as-Sabbáha (zemřel 1124) nebyl; páni Alamútu se hlásili k rodu fátimovských imámů. O jeho příklonu k sunnitskému islámu píše autor u roku 608 [1211–1212]; jeho syn Muhammad III. vládl do roku 1255.

Rok 619 (1222–1223): Kipčaci a Gruzíni

[Rok 619 hidžry trval od 15. února 1222 do 3. února 1223. Kapitola líčí osudy Kipčaků, kteří po porážce od Tatarů uprchli ze stepi přes Derbent do Širvánu a Arránu (dnešní Dagestán a Ázerbájdžánská republika) a střetli se tam s Gruzíny i s muslimy. Následuje gruzínský vpád do Bajlakánu, dobytí hradu Šúš pánem Mosulu a drobné zprávy roku, mezi nimi pozorování komety.]

O tom, jak část Kipčaků vytáhla do Ázerbájdžánu, co provedli Gruzínům a jak dopadli

Když se Tataři zmocnili země Kipčaků, Kipčaci se rozprchli:¹ část zamířila do země Rusů, část se rozptýlila po svých horách a velký zástup se jich shromáždil a vytáhl k Derbentu ve Širvánu. Poslali k jeho pánovi, který se jmenoval Rašíd,² a vzkázali mu: „Tataři se zmocnili naší země a uloupili náš majetek. Přišli jsme k tobě, abychom se usadili ve tvé zemi. Budeme tvými mamlúky,³ budeme pro tebe dobývat země a ty budeš naším sultánem.“ Nedovolil jim to, protože se jich bál. Poslali mu tedy nový vzkaz: „Dáme ti do zástavy své děti a ženy, že ti budeme poslušni, budeme ti sloužit a podřídíme se tvé vládě.“ Ani v tom jim nevyhověl. Požádali ho tedy, aby jim dovolil opatřit si v jeho městě zásoby: budou vcházet po deseti, a jakmile nakoupí, co potřebují, jeho zemi opustí. K tomu svolil, a tak vcházeli po skupinkách, kupovali, co chtěli, a zase vycházeli.

1. Kipčaci byli turkičtí kočovníci, kteří ovládali stepi severně od Černého a Kaspického moře; ruské letopisy jim říkají Polovci, latinské prameny Kumáni. Mongolské vojsko Džebeho a Sübedeje (autor mu říká západní Tataři) přešlo roku 1222 Kavkaz a porazilo nejprve Alany a potom Kipčaky. Ti z nich, kdo se uchýlili k ruským knížatům, s nimi táhli proti Mongolům a byli poraženi na řece Kalce 31. května 1223.

2. Derbent (arab. *Báb al-abwáb*, „Brána bran“) je pevnostní město na břehu Kaspického moře v dnešním Dagestánu; uzavírá úzký průchod mezi Kavkazem a mořem. Jeho pána Rašída autor níže nazývá širvánšáhem, tedy titulem vládců sousedního Širvánu, země severně od řeky Kury v dnešním Ázerbájdžánu. Se kterým z tehdejších širvánšáhů jej ztotožnit, není jisté.

3. Mamlúk (arab. „vlastněný“) byl otrok, obvykle turkického původu, koupený a vycvičený k vojenské službě; mamlúci často dosahovali vysokých hodností. Kipčaci se tu nabízejí za vojáky cele oddané svému pánu; kipčačtí otroci ostatně tvořili značnou část mamlúckých vojsk té doby.

Potom přišel k Rašídovi jeden z jejich velmožů a předáků a řekl: „Býval jsem ve službách sultána chórezmšáha⁴ a jsem muslim; víra mi velí, abych ti upřímně poradil. Věz, že Kipčaci jsou tvoji nepřátelé a chtějí tě zradit. Nedovol jim zůstat ve své zemi a dej mi vojsko, ať s nimi bojují a vyženu je ze země.“ Rašíd tak učinil: svěřil mu oddíl svého vojska a dal jim, co potřebovali, zbraně i ostatní. Vytáhli s ním a přepadli jednu skupinu Kipčaků; řada jich byla pobita a obrána. Kipčaci se k boji nepohnuli, jen řekli: „Jsme mamlúci krále širvánšáha Rašída; nebýt toho, s jeho vojskem bychom bojovali.“

Když se onen kipčacký předák vrátil a s ním Rašídovo vojsko bez úhony, Rašíd se z nich zaradoval. Kipčaci pak opustili své ležení a táhli tři dny. Tu řekl onen Kipčak Rašídovi: „Chci vojsko, abych je pronásledoval.“ Rašíd mu dal přidělit tolik vojska, kolik chtěl. Vydal se po stopě Kipčaků, přepadl jejich zadní voj a pobral jim kořist.

Tu k němu přišel velký zástup Kipčaků, mužů i žen; plakali, vlasy měli ostříhané a nesli s sebou rakev, kterou obstoupili a oplakávali. Řekli mu: „Tvůj přítel ten a ten zemřel a odkázal, abychom ho dopravili k tobě; pochovej ho, kde budeš chtít, a my zůstaneme u tebe.“ Vzal tedy rakev s sebou a také ty, kdo nad ní plakali, vrátil se k širvánšáhu Rašídovi a oznámil mu, že zemřelý byl jeho přítel, že ho přivezl s sebou a že jeho příbuzní žádají, aby směli zůstat u něho a sloužit mu. Rašíd nařídil, ať vejdou do města, a ubytoval je v něm. Ti lidé pak chodili s oním předákem, vyjížděli, kdykoli vyjel on, vystupovali s ním do Rašídovy citadely, sedávali u něho a popíjeli s nimi, oni i jejich ženy. Rašíd se zamiloval do ženy toho muže, o němž mu řekli, že je mrtev. On však nezemřel; provedli to jen jako lest, aby se dostali do města. Ten, kterého vydávali za mrtvého, sedával s nimi ve společnosti a Rašíd ho neznal; byl to jeden z nej přednějších kipčackých předáků.

Tak to trvalo několik dní a každý den přicházely po skupinkách další hloučky Kipčaků, až se jich v citadele sešel celý zástup. Chtěli Rašída zajmout a zmocnit se jeho země. On to však prohlédl, vyšel z citadely tajnou brankou, uprchl a odešel do Širvánu. Kipčaci se zmocnili citadely a obyva-

4. Chórezmšáh Alá ad-Dín Muhammad (vládl 1200–1220), jehož říši Tataři rozvrátili; v jeho vojsku sloužilo mnoho Kipčaků.

telům města řekli: „Jsme pro vás lepší než Rašíd.“ Přivedli k sobě zbytek svých druhů, pobrali všechny zbraně, které ve městě byly, a zmocnili se pokladů, jež měl Rašíd v citadele. Potom z citadely odtáhli a zamířili ke Kabale, která patřila Gruzínům;⁵ položili se před ni a oblehli ji. Když Rašíd uslyšel, že citadelu opustili, vrátil se tam, zmocnil se jí a pobil Kipčaky, kteří v ní zůstali. Kipčaci u Kabaly o tom nevěděli a poslali do citadely jeden svůj oddíl; Rašíd pobil i ten. Když se to Kipčaci dozvěděli, vrátili se k Derbentu, ale na citadelu si už nemohli dělat naději.

Pán Kabaly jim v době, kdy ho oblehali, vzkázal: „Pošlu ke králi Gruzínů, aby vám poslal čestná roucha a peníze; spojíme se, my a vy, a zmocníme se zemí.“ Několik dní se tedy zdrželi plenění jeho kraje; potom však vztáhli ruce k loupení a pustošení, vyplnili celou zemi Kabaly a odtáhli do blízkosti Gandže v zemi Arrán,⁶ která patří muslimům, a tam se utábořili. Emír v Gandže, mamlúk Ůzbek, pána Ázerbájdžánu, jménem Kúšchara,⁷ proti nim poslal vojsko a zabránil jim vstoupit do své země. Vypravil k nim posla se slovy: „Zradili jste pána Širvánu a vzali jste mu citadelu, zradili jste pána Kabaly a vyplnili jste mu zemi; nikdo vám nevěří.“ Odpověděli: „Přišli jsme jen proto, abychom sloužili vašemu sultánovi. Širvánšáh nám bránil v cestě k vám, a proto jsme vytáhli na jeho zemi a vzali mu citadelu; pak jsme ji opustili, aniž nás k tomu nutil strach. Pán Kabaly pak je váš nepřítel. Kdybychom chtěli být u Gruzínů, nebyli bychom se dali cestou přes Derbent ve Širvánu, která je těžší, namáhavější a delší, ale přišli bychom do jejich země tak, jak jsme zvyklí. Pošleme vám rukojmí.“

Když to Kúšchara uslyšel, vytáhl k nim. Kipčaci se o tom dozvěděli; dva jejich emíři, kteří jim veleli, nasedli na koně s malou hrstkou mužů, přijeli

5. Kabala (dnes Qəbələ na severu Ázerbájdžánu) ležela na jižním úpatí Kavkazu západně od Širvánu. Gruzii tehdy vládl král Giorgi IV. Laša (1213–1223), syn královny Tamary.

6. Gandža (dnes Gəncə v Ázerbájdžánu) byla hlavním městem Arránu, země mezi řekami Kurou a Araxem; v Arránu ležela i níže zmíněná Barda'a (dnes Bərdə), jeho starší středisko. Tisk má na tomto místě zkomolené jméno *Arádan*; čteme Arrán, jak zemi autor jmenuje v následujícím oddíle.

7. Ůzbek, syn Pahlavánův (vládl 1210–1225), byl poslední atabeg z rodu Ildegizovců, kteří ovládali Ázerbájdžán a Arrán; sídlil v Tabrízu. Ázerbájdžánem se tehdy rozuměla země kolem Tabrízu na severozápadě dnešního Íránu, kdežto Arrán a Širván, kde se děj odehrává, leží v dnešní Ázerbájdžánské republice. Jméno jeho místodržícího v Gandže je v arabském textu psáno bez samohlásek a jeho výslovnost není jistá.

k němu, setkali se s ním, vzdali mu hold a řekli: „Přijeli jsme k tobě nalehko a v malém počtu, abys poznal, že nám nejde o nic jiného než o věrnost a službu vašemu sultánovi.“ Kúšchara jim přikázal, aby se zvedli a utábořili u Gandže, a oženil se s dcerou jednoho z nich. Poslal svému pánu Ōzbekovi zprávu, jak se s nimi věci mají, a ten jim dal poslat čestná roucha a přikázal jim usadit se na hoře Kílkún.⁸ Učinili tak.

Gruzíni se jich báli a sebrali proti nim vojsko, aby je nenadále přepadli. Zpráva o tom došla Kúšcharovi, emírovi Gandže; uvědomil Kipčaky a přikázal jim, aby se vrátili a utábořili u Gandže. Vrátili se a utábořili se u ní. Jeden z kipčackých emírů pak vytáhl se zástupem svých lidí proti Gruzínům, nenadále je přepadl, mnoho jich pobil, obrátil je na útěk a ukořistil, co měli s sebou; mnoho jich pobil a mnoho zajal a jejich porážka byla úplná. Kipčaci se vrátili na horu Kílkún a usadili se tam jako dříve. Když se tam usadili, zachtělo se druhému kipčackému emírovi zasadit Gruzínům stejnou ránu jako jeho druh. Kúšchara to uslyšel a vzkázal mu, ať se nehýbe, dokud mu nezjistí zprávy o Gruzínech. On však neposlechl, vtáhl se svým oddílem do jejich země, plenil, pustošil a nabral kořist. Gruzíni se dali cestou, kterou znali, a předešli ho. Když k nim dorazil, dali se s ním do boje a udeřili na něho i na jeho lidi znenadání, když nic netušili; pustili se do nich mečem, mnoho jich pobili a kořist mu zase odňali.

Vrátil se se svými lidmi v nejbídnějším stavu a zamířili k Barda'e. Poslali ke Kúšcharovi a žádali, aby k nim přišel on sám i se svým vojskem, že vytáhnou na Gruzíny a pomstí se jim. Neudělal to, pohrozil jim a řekl: „Neposlechli jste mě a jednali jste podle své hlavy; nepomohu vám ani jediným jezdcem.“ Poslali tedy, že žádají zpět své rukojmí, ale nevydal jim je. Tu se srotili a pochytili mnoho muslimů náhradou za rukojmí. Muslimové z té země proti nim povstali, bojovali s nimi a velký počet jich pobili. Kipčaci dostali strach, odtáhli směrem k Šírvánu a přešli do země Lakzů.⁹ Tu si na ně troufl kdekdo, muslimové, Gruzíni, Lakzové i jiní, a vyhubili je zabíjením, loupením, zajímáním a odvlékáním do otroctví, takže se mamlík z jejich řad prodával v Derbentu ve Šírvánu za nepatrnou cenu.

8. Polohu hory neznáme a ani čtení jejího jména není jisté; z vyprávění plyne jen to, že ležela v dosahu Gandže.

9. Lakzové jsou dagestánští horalé (Lezgini) sídlící v horách severně od Šírvánu.

Jak Gruzíni vyplnili Bajlakán

Tohoto roku v měsíci ramadánu [říjen–listopad 1222] vytáhli Gruzíni ze své země do země Arrán a zamířili k městu Bajlakánu. Tataři je předtím zpustošili a vyplnili, jak jsme uvedli dříve.¹⁰ Když Tataři odtáhli do země Kipčaků, vrátili se do něho ti z jeho obyvatel, kdo vyvázli, a opravili z hradeb, co opravit dokázali. Byli právě při tom, když na ně přitáhli Gruzíni, vnikli do města a zmocnili se ho.

Muslimové v těch zemích byli u Gruzínů zvyklí, že když nějaké město dobudou, dají se uchlácholit nějakou částkou peněz a odtáhnou; byli to nepřátelé, kteří se ve chvíli převahy chovali ze všech nejlépe. Tentokrát se tedy muslimové domnívali, že budou jednat stejně jako dříve; nijak úporně se jim nebránili ani před nimi neutekli. Když se však Gruzíni města zmocnili, pustili se do jeho obyvatel mečem a zabíjeli a loupili tak, jak to s nimi provedli Tataři. To všechno se dělo, a pán Ázerbájdžánu Özbek, syn Pahlavánův, seděl ve městě Tabrízu, nehnul se pro nic prospěšného a k ničemu dobrému se neměl; stačilo mu jídlo, ustavičné pití a neřest. Bůh ho zohav a kéž muslimům sešle někoho, kdo se ujme jejich obrany a ochrany jejich zemí, pro Muhammada a jeho rod.

Jak se Badr ad-Dín zmocnil hradu Šúš

Tohoto roku se Badr ad-Dín, pán Mosulu,¹¹ zmocnil hradu Šúš v kraji Humajdíja, vzdáleného od Mosulu dvanáct farsachů.¹² Příčina byla tato: tento hrad a hrad al-Akr, které spolu sousedí, patřily Imád ad-Dínu Zengímu, synu Arslánšáhovu,¹³ a mezi oběma muži panoval spor, o němž už byla řeč. Tohoto roku odešel Zengí do Ázerbájdžánu, aby vstoupil do služeb

10. Bajlakán bylo město v jižním Arránu, v dnešním Ázerbájdžánu. Tataři je podle autora dobyli a jeho obyvatele pobili v ramadánu roku 618 [říjen–listopad 1221].

11. Badr ad-Dín Lu'lu' (zemř. 1259), původně mamlúk mosulských Zengiovců, spravoval Mosul jako poručník nezletilých knížat tohoto rodu a později tam vládl vlastním jménem. Ibn al-Atíř, sám Mosulan, žil pod jeho vládou.

12. Hrad Šúš stál v horách severovýchodně od Mosulu, v dnešním iráckém Kurdistánu, v kraji kurdského kmene Humajdovců (arab. *al-Humajdíja*). Farsach je asi 6 km; dvanáct farsachů je tedy kolem 70 km.

13. Imád ad-Dín Zengí byl syn mosulského vládce Núr ad-Dína Arslánšáha I. (zemř. 1211), po němž zdědil hrady al-Akr (dnes Akra v iráckém Kurdistánu) a Šúš. Po smrti svého bratra roku 1218 usiloval s podporou pána Irbílu o vládu v Mosulu, a dostal se tak do sporu s Badr ad-Dínem.

jeho pána Ōzbeku, syna Pahlavánova; připojil se k němu a zůstal při něm, Ōzbek mu udělil léna¹⁴ a on u něho pobýval. Badr ad-Dín tedy vytáhl k hradu Šúš, oblehl jej a tvrdě na něj doléhal. Hrad stojí na vrcholu vysoké hory, a protože byl tak pevný, Badr ad-Dínův pobyt před ním se protáhl; vrátil se proto do Mosulu a nechal své vojsko, aby hrad dál obléhalo. Když se to posádce vleklo a neviděla nikoho, kdo by obléhatele zahnal nebo kdo by jí přišel na pomoc, vydala hrad za podmíněk, na nichž se s ním dohodla: léna, čestná roucha a jiné věci. Jeho místodržící hrad v uvedené době převzali, uspořádali jeho záležitosti a vrátili se do Mosulu.

Různé události

Tohoto roku, dvacátého dne měsíce ša'bánu [29. září 1222], se na nebi na východě objevila veliká hvězda, která měla dlouhý a hustý ohon.¹⁵ Vycházela v době před úsvitem a zůstala tak po deset dní. Potom se začala objevovat na počátku noci na západě, na straně přiléhající k severu, a každou noc postoupila směrem k jihu, podle toho, jak to vidí oko, asi o deset loktů. Nepřestávala se blížit k jihu, až stála přesně na západě; potom byla na západě s odklonem k jihu, ačkoli předtím bývala na západě na straně k severu. Tak zůstala až do konce měsíce ramadánu téhož roku [počátek listopadu 1222] a potom zmizela.

Téhož roku zemřel Násir ad-Dín Mahmúd, syn Muhammada, syna Kara Arslánova, pán Hisn Kajfá a Ámidu.¹⁶ Byl to utlačovatel a se svými poddanými nakládal ohavně. Říkalo se, že se hlásil k učení filozofů, podle něhož

14. Léno (arab. *iktá'*) bylo právo na výnos daní z určitého území, udělované za vojenskou službu; nebylo dědičným vlastnictvím půdy.

15. Popis odpovídá Halleyově kometě, která prošla přísluním koncem září 1222; zaznamenali ji i pozorovatelé ve východní Asii a v Evropě. „Deset loktů“ je odhad úhlové vzdálenosti na obloze od oka, jak říká sám autor.

16. Násir ad-Dín Mahmúd (vládl 1201–1222) pocházel z turkmenského rodu Artukovců. Tisk má „syn Muhammada Kazá Arslána“; čteme Kara Arslán a doplňujeme „syna“, neboť Mahmúdův otec Muhammad byl synem Kara Arslánovým. Hisn Kajfá je dnešní Hasankeyf na Tigridu, Ámid dnešní Diyarbakır; obě města leží v jihovýchodním Turecku. Jeho syn al-Malik al-Mas'úd byl posledním artukovským pánem Ámidu: v letech 1232–1233 mu obě města odňal egyptský sultán al-Kámil.

těla nebudou vzkříšena.¹⁷ Lžou, Bůh je proklej. Po jeho smrti nastoupil vládu jeho syn al-Malik al-Mas'úd.

¹⁷. Popírání tělesného vzkříšení o soudném dni se připisovalo filozofům navazujícím na řecké myšlení a pravověrní učenci je pokládali za nevíru. Autorova kletba platí zastáncům tohoto názoru.

Rok 620 (1223–1224): Války s Gruzíny v Arménii

[Rok 620 hidžry trval od 4. února 1223 do 23. ledna 1224. Kapitola vypráví o tom, jak ajjúbovský pán Jemenu obsadil Mekku, o pohraničních bojích mezi muslimy a Gruzíny v Arménii (dnešní východní Turecko a Arménie), o vzpouře proti chórézmskému princovi Ghijáth ad-Dínovi v západní Persii a o sňatcích gruzínské královny. Uzavírají ji drobné zprávy roku.]

Jak se pán Jemenu zmocnil Mekky, kterou kéž Bůh Nejvyšší opatruje

Tohoto roku vytáhl al-Malik al-Mas'úd Atsiz, syn al-Malika al-Kámila Muhammada, pána Egypta,¹ k Mekce. Jejím pánem byl tehdy Hasan, syn Katády, syna Idrísova, Alíovec z rodu Husajnova, který se jí zmocnil po svém otci, jak jsme uvedli.² Hasan se zle zachoval k šarífům³ a k mamlúkům, kteří patřili jeho otci, takže se od něho rozešli a nezůstal při něm nikdo kromě jeho strýců z matčiny strany z kmene Anaza.⁴ Pán Jemenu dorazil k Mekce a jeho vojsko ji plenilo až do odpoledne. Vyprávěl mi jeden z těch, kdo se usadili u svatyně a mají tam rodinu,⁵ že ji plenili tak, že lidem brali i šaty z těla a přivedli je na mizinu.

Pán Jemenu rozkázal, aby byl Katádův hrob rozkopán a tělo spáleno. Rozkopali jej a před očima lidí se objevila rakev, kterou pochoval jeho syn Hasan; nic v ní však nenašli. Tehdy poznali, že Hasan pochoval otce tajně

1. Al-Malik al-Mas'úd Júsuf, zvaný Atsiz (v pramenech též Aksís), syn egyptského sultána al-Kámila (vládl 1218–1238), spravoval v letech 1215–1229 Jemen pro ajjúbovskou dynastii; autor mu proto říká „pán Jemenu“.

2. Katáda, syn Idrísův, ovládl Mekku kolem roku 1201 a jeho potomci tam vládli až do roku 1225. Rod odvozoval původ od Prorokova vnuka al-Hasana, syna Alího; tisk tu má „al-Husajní“, správně by mělo být „al-Hasaní“. O Katádově smrti a o tom, jak jeho syn Hasan odstranil otce, strýce a bratra, vypráví autor u roku 618 [1221–1222].

3. Šarífové (arab. *ašráf*, „urození“) jsou potomci proroka Muhammada; v Mekce tvořili vládnoucí vrstvu, z níž pocházel i Katádův rod.

4. Tisk má *min ghajrihi*, „z jiných než on“, což nedává dobrý smysl; čteme *min Anaza*, jak se toto místo cituje jinde – obě slova se v arabském písmu liší jen tečkami. Z beduínského kmene Anaza pocházela Hasanova matka.

5. Arab. *mudžáwir*, „soused“ svatyně: zbožný muž, který se natrvalo usadil v Mekce, aby žil v blízkosti Ka'by. Autor tu uvádí svědectví očitého svědka.

a do rakve nic nevložil. Hasan tak okusil, jak končí ten, kdo zpřetrhá pouta krve. Bůh mu rychle odplatil a odňal mu to, kvůli čemu zabil otce, bratra a strýce. Ztratil tento svět i onen; a to je ztráta zjevná (Korán 22:11).

O válce mezi muslimy a Gruzíny v Arménii

Tohoto roku v ša'bánu [září 1223] se pán hradu Surmáří, který patří k Arménii,⁶ vydal do Chilátu, protože byl poddán pánu Chilátu; tím byl tehdy Šiháb ad-Dín Ghází, syn al-Ádila Abú Bakra, syna Ajjúbova.⁷ Dostavil se k němu a ve svém městě zanechal jako zástupce jednoho ze svých emírů. Ten emír sebral zástup lidí, vtáhl do země Gruzínů, vyplenil tam několik vesnic a vrátil se. Gruzíni se o tom dozvěděli a pán Dvinu jménem Šalva, jeden z nejpřednějších gruzínských emírů,⁸ sebral své vojsko, přitáhl k Surmáří, několik dní je obléhal, vyplenil jeho kraj i venkov a vrátil se. Pán Surmáří se o tom doslechl a vrátil se domů; dorazil tam právě v den, kdy od něho Gruzíni odtáhli. Vzal své vojsko, pustil se za nimi, napadl jejich zadní voj, řadu jich pobil, vzal jim kořist a vysvobodil to, co pobrali v jeho zemi.

Pán Dvinu potom sebral vojsko a vytáhl k Surmáří, aby je oblehl. Zpráva o tom došla jeho pánovi; opevnil je a nashromáždil zásoby a všechno potřebné. Tu k němu přišel kdosi se zprávou, že Gruzíni táboří v údolí mezi Dvinem a Surmáří a že je to údolí úzké. Vytáhl s celým svým vojskem nalehko a spěchal, aby Gruzíny přepadl. K údolí, kde byli, dorazil před úsvitem a rozdělil vojsko na dva oddíly, jeden od horního konce údolí a druhý od dolního. Udeřili na ně, když nic netušili, a pustili se do nich mečem; zabíjeli a zajímali. Mezi zajatci byl i Šalva, emír Dvinu, s velkým počtem jejich předáků. Ti z Gruzínů, kdo vyvázli, se vrátili do své země ve zbědovaném stavu.

6. Pevnost Surmáří stála na řece Araxu na pomezí muslimské Arménie a gruzínského území, patrně v dnešním východním Turecku poblíž arménských hranic.

7. Chilát (dnes Ahlat na břehu Vanského jezera ve východním Turecku) byl hlavním městem muslimské Arménie. Šiháb ad-Dín Ghází, syn sultána al-Ádila a synovec Saláh ad-Dína (Saladina), jej dostal od svého bratra al-Ašrafa; o jeho vzpouře a ztrátě města vypráví autor u roku 621.

8. Dvin, někdejší hlavní město Arménie jižně od dnešního Jerevanu, byl tehdy v gruzínských rukou. Šalva je patrně gruzínský velmož Šalva z Achalciche, kterého autor jmenuje i při pozdějších válkách Gruzínů s Džalál ad-Dínem.

Král Gruzínů⁹ potom poslal k al-Maliku al-Ašrafovi Músovi, synu al-Ádilovu, pánu Džazíry¹⁰ – to on dal Chilát a jeho kraj emíru Šiháb ad-Dínovi – a vzkázal mu: „Domnívali jsme se, že je mezi námi mír, a teď pán Surmáří provedl takovou věc. Je-li mezi námi mír, žádáme, aby naši druhové byli propuštěni ze zajetí; a jestliže byl mír mezi námi zrušen, dej nám to vědět, abychom se podle toho zařídili.“ Al-Ašraf poslal pánu Surmáří rozkaz, aby zajatce propustil a obnovil s Gruzíny mír. Ten tak učinil; smír byl ujednán a zajatci propuštěni.

O válce mezi Ghijáth ad-Dínem a jeho strýcem z matčiny strany

Tohoto roku v druhém džumádá [červenec 1223] byl poražen Íghán Tá'ísí, strýc z matčiny strany Ghijáth ad-Dína, syna chórezmšáha Muhammada, syna Tekišova.¹¹ Tento Ghijáth ad-Dín je pánem Džibálu, Rajje, Isfahánu a dalších zemí a patří mu i země Kirmán.¹² Příčina byla tato: jeho strýc Íghán Tá'ísí byl při něm a v jeho službách jako jeho nejpřednější emír; Ghijáth ad-Dín nedělal nic bez jeho rady a on rozhodoval v celé říši. Když jeho moc vzrostla, pojal myšlenku zmocnit se vlády; kdosi jiný mu ji líčil v pěkných barvách a vzbudil v něm naději.

Říká se, že mu chalífa an-Násir li-Díni 'lláh tajně udělil ty země v léno a k té věci ho vybídl.¹³ Tím se jeho odhodlání ke vzpouře posílilo. Svedl část vojska a naklonil si ji, a když měl vše připraveno, postavil se proti Ghijáth

9. Od ledna 1223 vládla Gruzii královna Rusudan, o níž autor mluví níže; výraz „král Gruzínů“ je tu užit obecně.

10. Al-Malik al-Ašraf Músá (zemř. 1237), syn sultána al-Ádila, ovládal Džazíru, tedy Horní Mezopotámii mezi Eufratem a Tigridem, a byl svrchovaným pánem Chilátu.

11. Ghijáth ad-Dín Píršáh, mladší syn chórezmšáha Muhammada, se po otcově smrti a rozpadu říše udržel v západní Persii. Jméno jeho strýce je turkické a jeho výslovnost není jistá; v odborné literatuře se píše i Jighan Taisi.

12. Džibál („Hory“) je hornatá západní Persie s městy Rajj (u dnešního Teheránu), Hamadán a Isfahán; Kirmán leží na jihovýchodě dnešního Íránu.

13. Chalífa an-Násir li-Díni 'lláh (vládl 1180–1225) v Bagdádu byl dlouholetým protivníkem chórezmšáhů. „Udělit v léno“ (arab. *akta'a*) tu znamená uznat někoho za právoplatného držitele země; že k tomu došlo, uvádí autor jen jako pověst.

ad-Dínovi otevřeně. Poslušnost mu vypověděl Őzbek;¹⁴ táhl zemí, páchal zlo, přepadal na cestách a plenil, co mohl, vesnice i jiná místa. Připojilo se k němu množství násilníků a zlotřilců. Byl s ním i další mamlúk jménem Ajbak aš-Šámí; ti dva byli domluveni na vzpouře, a tak jimi oběma Ghijáth ad-Dínův strýc zesílil. Všichni společně vytáhli proti Ghijáth ad-Dínovi, aby s ním bojovali, zmocnili se jeho země a vyhnali ho z ní. Ghijáth ad-Dín sebral své vojsko a střetli se v okolí ...¹⁵ a svedli bitvu. Strýc Ghijáth ad-Dína byl se svými lidmi poražen, z jeho vojska bylo mnoho pobito a zajato a poražení se vrátili do Ázerbájdžánu v nejbídnějším stavu. Ghijáth ad-Dín zůstal ve své zemi a jeho postavení se upevnilo.

Podivná příhoda, jaká nemá obdoby

Z panovnického rodu Gruzínů nezůstal nikdo než jedna žena.¹⁶ Vláda připadla jí; ujala se jí, spravovala jejich záležitosti a vládla. Hledali pro ni muže, který by se s ní oženil a vykonával vládu jako její zástupce a který by byl z panovnického rodu; mezi nimi však nebyl nikdo, kdo by se k tomu hodil. Pánem Erzurumu byl toho času Mughíth ad-Dín Tughrilšáh, syn Kilidž Arslána, syna Mas'úda, syna Kilidž Arslánova.¹⁷ Jeho rod je proslulý, patří k nejpřednějším králům islámu; jsou to seldžučtí králové. Měl dospělého syna, a tak poslal ke Gruzínům a žádal královnu pro svého syna za ženu. Odmítli mu vyhovět a řekli: „To neuděláme, protože nemůžeme připustit, aby nám vládl muslim.“ Odpověděl jim: „Můj syn přijme

14. Tištěný text je tu zjevně porušen; překládáme jej doslova. Patrně vypadlo několik slov: u roku 622 autor připomíná, že už psal o tom, jak si v Őzbekových zemích zabírali území „Bughdí, Ajbak aš-Šámí a Íghán Tá'ísí“, jméno Bughdí se však v tištěném textu jinde nevyskytuje. Původně tu tedy nejspíš stálo, že Őzbekovi, pánu Ázerbájdžánu, vypověděl poslušnost mamlúk (patrně onen Bughdí), který pak plenil zemi spolu s „dalším mamlúkem“ Ajbakem aš-Šámím, a že se s těmito dvěma Íghán Tá'ísí spojil; tomu odpovídá i to, že poražení prchají do Ázerbájdžánu.

15. V rukopise je místo pro jméno kraje ponecháno prázdné, jak poznamenává vydavatel arabského textu.

16. Míněna je královna Rusudan (vládla 1223–1245), dcera královny Tamary, která nastoupila po smrti svého bratra Giorgiho IV. Sňatek se synem pána Erzurumu, který přijal křest, znají i gruzínské prameny; z manželství se narodili pozdější král David VI. a dcera Tamar, provdaná za rúmského sultána. Pomluvy o královnině životě, které autor zaznamenal podle doslechu, ověřit nelze.

17. Mughíth ad-Dín Tughrilšáh (zemř. 1225), syn rúmského sultána Kilidž Arslána II., vládl v Erzurumu ve východní Anatolii jako člen seldžucké dynastie Rúmu, tedy Malé Asie. V tisku chybí před druhým „Kilidž Arslána“ slovo „syna“; doplňujeme je podle rodokmenu (Kilidž Arslán II. byl synem Mas'úda I., syna Kilidž Arslána I.).

křesťanství a ožení se s ní.“ Na to přistoupili. Poručil tedy synovi a ten se stal křesťanem a vyznával křesťanskou víru, oženil se s královnou, přestěhoval se k ní a žil u Gruzínů jako vládce v jejich zemi; při křesťanství setrval. Utíkáme se k Bohu, aby nás neopustil, a prosíme Ho, aby nejlepší částí našeho života učinil jeho konec, nejlepšími z našich skutků ty závěrečné a nejlepším z našich dnů den, kdy se s Ním setkáme.¹⁸

Tato gruzínská královna pak milovala jednoho svého mamlúka. Její manžel o ní slýchal ohavné věci, ale pro svou bezmoc nemohl nic říci. Jednoho dne k ní vešel a uviděl ji, jak spí se svým mamlúkem na loži. Pohoršil se nad tím a do očí jí to zakázal. Řekla: „Bud’ se s tím smíříš, anebo – však sám víš nejlépe.“ Odpověděl: „S tímhle se nesmírím.“ Dala ho tedy převést do jiného města, ustanovila nad ním lidi, kteří mu bránili v pohybu, a držela ho pod dozorem.

Poslala pak do země Alanů¹⁹ a dala přivést dva muže, o nichž se říkalo, že jsou krásné tváře. Za jednoho z nich se provdala; zůstal s ní krátce a potom se s ním rozešla. Dala si přivést jiného člověka, z Gandže, muslima, a žádala ho, aby přijal křesťanství, že si ho vezme. Neudělal to. Chtěla se za něho tedy provdat, i když byl muslim. Tu proti ní povstali emíři a s nimi Íváni, velitel gruzínských vojsk,²⁰ a řekli jí: „Tím, co děláš, jsme před králi zostuzeni, a teď ještě chceš, aby si tě vzal muslim! To nikdy nepřipustíme.“ Věc mezi nimi zůstává nerozhodnuta; ten muž z Gandže je u nich a nesvolil, že vstoupí do křesťanství, a ona ho miluje.

Různé události

Tohoto roku byly ve většině zemí kobylinky a zničily mnoho obilí a zeleniny v Iráku, v Džazíře, v Dijárbakru, ve velké části Sýrie i jinde.

18. Tisk má dvakrát po sobě „nejlepšími z našich skutků“ (*a'málná*); první výskyt čteme *a'márná*, „našich životů“, podle obvyklého znění této modlitby.

19. Alani byli íránsky mluvící, převážně křesťanský národ na severním Kavkaze, předkové dnešních Osetů.

20. Ivane Mchargrdzeli (zemř. kolem 1227), nejvyšší velitel gruzínského vojska a nejmocnější velmož království.

Téhož roku v ramadánu [říjen 1223] zemřel v Damašku Abd ar-Rahmán, syn Hibatalláha, syna Asákirova, šáfi'ovský právník z Damašku.²¹ Měl hojné vědění, znal učení své školy a byl velmi bezúhonný, odříkavý a dobrotivý. Bůh se nad ním smiluj.

Téhož roku se ve velikém množství shromáždili Arabové proti poutníkům ze Sýrie a chtěli je na cestě přepadnout a obrat.²² Velitelem poutní karavany byl Šaraf Ja'kúb, syn Muhammadův,²³ rodák z Mosulu, který se usadil v Sýrii a dosáhl tam předního postavení. Zadržel je sliby i hrozbami a potom je uchlácholil penězi, šaty a jinými dary; všechno to dal ze svého a od poutníků nevzal ani jediný dirham. Zachoval se krásně. Měl mnoho vědomostí a opíral se o pevnou víru.

21. Fachr ad-Dín Ibn Asákir (nar. 1155) byl přední damašský učenec šáfi'ovské právní školy, jedné ze čtyř sunnitských škol, a synovec dějepisce Ibn Asákira (zemř. 1176), autora rozsáhlých Dějin Damašku.

22. „Arabové“ jsou tu beduínské kmeny pouště, které přepadaly poutní karavany na cestě z Damašku do Mekky.

23. Velitel poutní karavany (arab. *amír al-hádždž*) odpovídal za bezpečnost poutníků cestou do Mekky a zpět. Jeho čestné jméno je v tisku uvedeno jen slovem „Šaraf“; míněno je patrně Šaraf ad-Dín.

Rok 621 (1224): Návrat Tatarů k Rajji a Hamadánu

[Rok 621 hidžry trval od 24. ledna 1224 do 12. ledna 1225. Nový oddíl Tatarů znovu pustoší Rajj, Hamadán a další města západní Persie; chórezmský princ Ghijáth ad-Dín mezitím dobývá Fárs. V Arménii a Horní Mezopotámii se proti ajjúbovskému vládci al-Ašrafovi vzbouří jeho bratr Ghází, spojený s pány Damašku a Irbílu, přijde však o Chilát a obležení Mosulu skončí nezdarem. Kapitolu uzavírají zprávy z Iráku o neúrodě, kobyilkách a drahotě.]

O návratu oddílu Tatarů k Rajji, Hamadánu a dalším městům

Na počátku tohoto roku [počátkem roku 1224] dorazil oddíl Tatarů od jejich krále Čingischána; byli to jiní než onen západní oddíl, o jehož osudech jsme vyprávěli dříve,¹ než tito dorazili k Rajji.² Ti z jeho obyvatel, kdo vyvázli, se do něho už vrátili a znovu jej vystavěli, a než se nadáli, byli Tataři u nich. Nebránili se jim; Tataři se pustili do obyvatel mečem a zabíjeli je, jak se jim zlíbilo, město vyplnili a zpustošili. Odtáhli k Sávě a naložili s ní stejně, potom ke Kummu a Kášánu. Ta dvě města zůstala poprvé Tatarů ušetřena, neboť se k nim nepřiblížili a jejich obyvatele nestihla žádná škoda; teď na ně přišli tito, zmocnili se jich, pobili jejich obyvatele, zpustošili je a připojili je k ostatním zpustošeným zemím. Potom táhli krajem, pustošili, zabíjeli a loupili.

Pak zamířili k Hamadánu, kde se shromáždilo mnoho z těch jeho obyvatel, kdo vyvázli; vyhubili je zabíjením, zajímáním a loupením a město zpustošili. Když předtím dorazili k Rajji, uviděli tam početné vojsko Chórezma-

1. Západním oddílem míní autor západní Tatary, tedy mongolské vojsko Džebeho a Sübedeje, které v letech 1220–1223 prošlo Persií, Kavkazem a kipčackou stepí; jména jeho velitelů autor nezná. Čingischán se tou dobou vracel ze západního tažení do Mongolska.

2. Rajj, velké město u dnešního Teheránu, vyplnili Tataři poprvé roku 1220. Sáva, Kumm a Kášán leží jihozápadně a jižně od něho ve střední Persii; Hamadán v západní Persii Tataři dobyli a jeho obyvatele pobili roku 1221.

nů;³ nenadále je přepadli a část jich pobili. Ostatní uprchli do Ázerbájdžánu a utábořili se na jeho okraji; a než se nadáli, přepadli je Tataři i tam a pustili se do nich mečem. Dali se na útěk a část jich dorazila do Tabrízu. Tataři poslali k jeho pánu Özbekovi, synu Pahlavánovu,⁴ se vzkazem: „Jsi-li s námi zajedno, vydej nám Chórezmany, kteří jsou u tebe; jinak nám dej na srozuměnou, že s námi zajedno nejsi a že nám nejsi poslušen.“ Özbek se obrátil proti Chórezmanům, kteří byli u něho, část jich pobil a část zajal a zajatce i hlavy poslal Tatarům; s nimi vypravil hojnost peněz, šatů a zvířat. Tataři se tedy od jeho země vrátili směrem k Chorásánu.

To všechno provedli, a nebylo jich mnoho: bylo jich asi tři tisíce jezdců, kdežto Chórezmanů, kteří před nimi utekli, bylo asi šest tisíc jezdců a Özbekovo vojsko bylo početnější než ti i oni dohromady.⁵ A přece ani jeho, ani Chórezmany nenapadlo se jim postavit. Prosíme Boha, aby islámu a muslimům seslal někoho, kdo se ujme jejich obrany, neboť je stihla věc hrozná: vraždění lidí, loupení majetku, zotročování dětí, odvlékání žen do zajetí a jejich zabíjení a pustošení zemí.

Jak se Ghijáth ad-Dín zmocnil země Fárs

Uvedli jsme již, že Ghijáth ad-Dín, syn chórezmsáha Muhammada,⁶ byl v Rajji a že mu vedle něho patřil Isfahán, Hamadán a země mezi nimi a také země Kirmán. Když jeho otec zahynul, jak jsme uvedli, dorazili Tataři do jeho země. Opevnil se v Isfahánu a Tataři ho tam oblehli, ale nic proti městu nezmohli. Když Tataři jeho zemi opustili a odtáhli do země Kipčaků, vrátil se, ovládl zemi a obnovil z ní, co mohl. Zůstal tam až do sklonku roku 620 [přelom let 1223 a 1224] a stalo se mu, co jsme uvedli. Na konci roku 620 [leden 1224] vytáhl do země Fárs. Její pán, atabeg Sa'd, syn

3. Chórezmané jsou tu zbytky vojska chórezmsáhovy říše, které po jejím pádu sloužily jeho synům nebo táhly zemí na vlastní pěst.

4. Özbek, syn Pahlavánův (vládl 1210–1225), atabeg Ázerbájdžánu z rodu Ildegizovců. Tatarům se vykoupil penězi a dary už při jejich prvním tažení.

5. Počty vojska je třeba brát jako dobové odhady.

6. Ghijáth ad-Dín Píršáh, mladší syn chórezmsáha Alá ad-Dína Muhammada. Otec, pronásledovaný Tatary, zemřel na přelomu let 1220 a 1221 na ostrově v Kaspickém moři.

Daklův,⁷ nic netušil, a Ghijáth ad-Dín už stál na okraji jeho země. Nemohl se bránit, a tak se uchýlil na hrad Istachr⁸ a hledal v něm ochranu.

Ghijáth ad-Dín táhl k městu Šírázu, které je sídlem říše Fárs a jejím největším a nejvýznamnějším městem, a na počátku roku 621 [počátkem roku 1224] se ho bez námahy zmocnil. Zůstal tam a ovládl většinu země, takže Sa'd ad-Dínovi nezbylo v rukou nic než nedobytné pevnosti. Když se to Sa'd ad-Dínovi vleklo, uzavřel s Ghijáth ad-Dínem mír s tím, že Sa'd ad-Dínovi připadne část země, na níž se shodli, a Ghijáth ad-Dínovi zbytek. Ghijáth ad-Dín zůstal v Šírázu a v úmyslu zůstat se ještě utvrdil, když uslyšel, že se Tataři vrátili k Rajji a do zemí, které mu patřily, a zpusťovali je.

O vzpouře Šiháb ad-Dína Gházího proti jeho bratru al-Maliku al-Ašrafovi a o tom, jak mu byl odňat Chilát

Al-Malik al-Ašraf Músá, syn al-Ádila Abú Bakra, syna Ajjúbova,⁹ udělil svému bratru Šiháb ad-Dínu Gházimu v léno město Chilát a celou Arménii a přidal k tomu Majjáfárikín, Hání a Džabal Džúr.¹⁰ Nespokojil se s tím, ale ustanovil ho dokonce svým nástupcem ve všech zemích, které mu patřily, a dal mu přísahat všemi místodržícími a vojsky v těch zemích. Když mu Arménii předal, odebral se tam Ghází, jak jsme uvedli, a zůstal tam do konce roku 620 [leden 1224]. Tehdy dal najevo hněv na svého bratra al-Malika al-Ašrafa, vymýšlel si proti němu křivdy, vzbouřil se a vypověděl mu poslušnost. Al-Ašraf mu psal, snažil se ho získat a káral ho za to, co učinil; on se však nevzpamatoval a nenechal toho, naopak na svém trval.

7. Atabeg Sa'd (vládl do roku 1226) byl z turkmenského rodu Salghurovců, kteří ovládali Fárs, jiihoperskou zemi kolem Šírázu. V jiných pramenech je synem Zangího; Dakla (Tekle) byl jeho starší bratr a předchůdce. Níže mu autor říká Sa'd ad-Dín. Atabeg byl původně vychovatel a poručník seldžuckého prince, později titul samostatných vládců.

8. Hrad Istachr stál na skále u stejnojmenného města poblíž zřícenin starověké Persepole, severně od Šírázu.

9. Al-Malik al-Ašraf Músá (zemř. 1237), syn sultána al-Ádila a synovec Saláh ad-Dína (Saladina), ovládal Džazíru, tedy Horní Mezopotámii, a muslimskou Arménii s Chilátem (dnes Ahlat na břehu Vanského jezera ve východním Turecku).

10. Majjáfárikín je dnešní Silvan a Hání dnešní Hani severně od Diyarbakíru; Džabal Džúr je horský kraj dále na severovýchod, patrně v okolí dnešního Bingölu. Všechna tři místa leží v jihovýchodním Turecku. Léno (arab. *iktá'*) bylo právo na výnosy z území, udělované za vojenskou službu.

Dohodl se se svým bratrem al-Mu'azzamem Ísou, pánem Damašku, a s Muzaffar ad-Dínem, synem Zajn ad-Dínovým, pánem Irbílu,¹¹ že se proti al-Ašrafovi postaví a spojí se k válce s ním, a dali to otevřeně najevo. Al-Ašraf se o tom dozvěděl a poslal to oznámit svému bratru al-Kámilovi do Egypta¹² – ti dva byli zajedno – a žádal ho o pomoc. Al-Kámil vypravil vojska a svému bratru, pánu Damašku, vzkázal: „Hneš-li se ze svého města, vytáhnu na ně a vezmu ti je.“ Ten už vyrazil směrem k Džazíře, jak bylo mezi nimi umluveno; když ho však zastihl bratrův vzkaz a když uslyšel o chystání vojsk, vrátil se do Damašku. Pán Irbílu pak sebral vojska a vytáhl k Mosulu; co se s ním dělo, uvedeme, dá-li Bůh.

Al-Ašraf sám, když došlo ke vzpouře jeho bratra, sebral vojska ze Sýrie, z Džazíry a z Mosulu a vytáhl k Chilátu. Když se k němu přiblížil, dostal jeho bratr Ghází strach; neměl sílu, aby se s ním utkal v boji, a tak rozdělil své vojsko po městech, aby je hájilo, a čekal, že pán Irbílu vytáhne na sousední kraje Mosulu a Sindžáru a že jeho bratr, pán Damašku, vytáhne na al-Ašrafovy země při Eufratu, na Rakku, Harrán a další,¹³ takže al-Ašraf bude nucen od Chilátu odtáhnout.

Al-Ašraf však táhl proti němu a zamířil k Chilátu. Jeho obyvatelé si ho přáli a dávali přednost jeho vládě, protože s nimi dříve dobře nakládal, kdežto Ghází špatně. Když město oblehl, vydali mu je jeho obyvatelé v pondělí dvanáctého druhého džumádá [1. července 1224]. Ghází zůstal v citadele a hájil se tam; když ho však zahalila noc, sešel k bratrovi, omlouval se a zříkal se viny. Al-Ašraf ho pokáral, ale ušetřil ho a za jeho čin ho nepotrestal; vzal mu však jeho země a ponechal mu Majjáfárikín.

Jak pán Irbílu obléhal Mosul

Uvedli jsme již, že se Muzaffar ad-Dín Kökbörü, syn Zajn ad-Dína Alího, pán Irbílu, Šiháb ad-Dín Ghází, pán Chilátu, a al-Mu'azzam Ísá, pán Da-

11. Al-Malik al-Mu'azzam Ísá (vládl v Damašku 1218–1227) byl bratr al-Ašrafa i al-Kámila. Muzaffar ad-Dín Kökbörü (zemř. 1233), syn Zajn ad-Dína Alího, vládl od roku 1190 v Irbílu východně od Mosulu; s pánem Mosulu Badr ad-Dínem, a tím i s jeho ochráncem al-Ašrafem, se dlouho přel o vliv v Mosulu.

12. Al-Malik al-Kámil (vládl 1218–1238), sultán Egypta a hlava ajjúbovského rodu.

13. Rakka leží na Eufratu v dnešní Sýrii, Harrán jižně od Edessy v dnešním Turecku; Sindžár je město západně od Mosulu.

mašku, dohodli, že vytáhnou na země al-Malika al-Ašrafa. Pán Damašku z něho ušel jen několik málo denních pochodů a vrátil se, protože jeho bratr, pán Egypta, mu poslal pohrůžku, že odtáhne-li z Damašku, vytáhne na město a oblehne je; proto se vrátil.

Ghází byl obležen v Chilátu a ten mu byl odňat, jak jsme uvedli. Pán Irbílu pak sebral své vojsko, vytáhl do kraje Mosulu, oblehl město a položil se před ně v úterý třináctého druhého džumádá [2. července 1224]. Domníval se, že až al-Malik al-Ašraf uslyší, že leží před Mosulem, odtáhne od Chilátu, Ghází za ním vyrazí, al-Ašraf upadne do zmatku a pán Damašku nabude odvahy přijít k nim.

Když se však před Mosul položil, měl už jeho pán Badr ad-Dín Lu'lu'¹⁴ všechno ve městě pevně zařízeno: rozestavil vojáky na hradbách, dal vystavit obranné stroje a vynést zásoby. Chuť oblehnout Mosul vzrostla v pánu Irbílu jen proto, že většina mosulského vojska odešla k al-Maliku al-Ašrafovi k Chilátu a ve městě zbylo vojska málo; a také proto, že ve všech zemích byla velká drahota a v Mosulu se prodávaly tři makkúky za dinár.¹⁵ Z té příčiny se odvážil město oblehnout.

Položil se před ně, zůstal tam deset dní a potom odtáhl, v pátek, když do konce druhého džumádá zbývalo sedm nocí [12. července 1224].¹⁶ Příčinou jeho odchodu bylo, že viděl, jak mu město vzdoruje, kolik je v něm lidí a že mají zásob na dlouhý čas. Došla ho také zpráva, že al-Malik al-Ašraf se zmocnil Chilátu, a tak se mu rozplynulo všechno, v co doufal od pána Chilátu i od Damašku, a zůstal v té věci zapleten sám. Když ho ty zprávy došly, byl zdrcen a poznal, že se zmýlil. Odtáhl tedy zpět do své země a zastavil se na Zábu.¹⁷ Po celou dobu, co ležel před Mosulem, na město neútočil; jen občas přišli někteří z jeho Turků a bojovali s městem,

14. Badr ad-Dín Lu'lu' (zemř. 1259), původně mamlúk mosulských Zengíovců, spravoval Mosul jako poručník nezletilých knížat tohoto rodu a později tam vládl vlastním jménem; opíral se o spojení s al-Ašrafem.

15. Makkúk byla dutá míra na obilí, jejíž velikost se v jednotlivých krajích lišila. Autor cenou dokládá mimořádnou drahotu.

16. Arabské datování počítá ve druhé polovině měsíce noci, které zbývají do jeho konce; při třicetidenním měsíci jde o 23. den. Obléhání tedy trvalo od 2. do 12. července 1224.

17. Velký Záb, levý přítok Tigridu, teče mezi Mosulem a Irbílem.

proti nim vyjelo několik jezdců a vyšlo několik pěších a strhl se mezi nimi nevelký boj; potom se rozešli a každý oddíl se vrátil ke svému pánu.

Různé události

Tohoto roku, prvního ábu [1. srpna 1224], přišel v Bagdádu déšť s hromy a blesky.¹⁸ Voda tekla ve čtvrtích Báb al-Basra a al-Harbíja a stejně tak v al-Muhawwalu, takže se lidé v al-Muhawwalu brodili vodou a blátem.

Téhož roku v dhú l-ka'dě [listopad–prosinec 1224] se správce pokladnice vypravil do města Ja'kúbá¹⁹ a krutě nakládal s jeho obyvateli. Doneslo se mu o jednom tamním člověku, že mu spílá. Dal ho předvést, nařídil ho potrestat a řekl mu: „Proč mi spíláš?“ Odpověděl mu: „Vy spíláte Abú Bakrovi a Umarovi, protože Fátimě – mír s ní – vzali Fadak, a to je deset palem; a vy mně berete tisíc palem, a já mám mlčet?“²⁰ Odpustil mu tedy.

Téhož roku došlo ve Wásitu ke srážkám mezi sunnity a ší'ity, jak je u nich zvykem.²¹

Téhož roku bylo v zemích málo dešťů.

Až do šubátu [února 1224] nepřišel žádný;²² potom přicházely tu a tam, ale tak slabé, že osení nenapojily. Úroda byla proto malá. Pak na ni přitáhly kobylinky, a protože na zemi nebylo jiné rostlinstvo, které by je od ní odvedlo, sežraly ji až na málo. Bylo jich nadmíru mnoho. Ceny proto stouply v Iráku, v Mosulu, v celé Džazíře, v Dijárbakru i jinde a potravin bylo málo; největší dražota však byla v Mosulu a v Džazíře.

18. Áb je srpen syrského slunečního kalendáře, jehož měsíců se užívalo pro roční doby a zemědělské práce. Déšť v srpnu je v Iráku zcela výjimečný, a proto jej autor zaznamenal. Báb al-Basra („Brána Basry“) a al-Harbíja byly čtvrti západního Bagdádu, al-Muhawwal městečko těsně za ním.

19. Správce pokladnice (arab. *sáhib al-machzan*) byl jeden z nejvyšších úředníků chalífova dvora. Ja'kúbá je dnešní Ba'kúba severovýchodně od Bagdádu.

20. Fadak byla oáza u Chajbaru severně od Medíny, kterou po smrti proroka Muhammada žádala jako dědictví jeho dcera Fátima; první chalífa Abú Bakr jí ji nevydal. Ší'ité to prvním chalífům vyčítají; odpověď tedy předpokládá, že úředník byl ší'ita.

21. Wásit bylo město na Tigridu mezi Bagdádem a Basrou.

22. Šubát je únor syrského slunečního kalendáře. Deště přicházejí v Iráku a Džazíře od podzimu do jara a na nich závisí zimní obilí.

Rok 622 (1225): Džalál ad-Dín v Ázerbájdžánu, smrt chalífy an-Násira

[Rok 622 hidžry trval od 13. ledna 1225 do 1. ledna 1226. Džalál ad-Dín, syn chórezmsáha Muhammada, se po letech strávených v Indii vrací na západ: táhne Chúzistánem a Irákem až do blízkosti Bagdádu, zmocňuje se Ázerbájdžánu s Tabrízem a v Arménii poráží Gruzíny. V Bagdádu umírá po bezmála sedmačtyřiceti letech vlády chalífa an-Násir a nastupuje jeho syn az-Záhir; v Mosulu, kde autor žije, vládne drahota a mor.]

Jak Gruzíni oblehli město Gandžu

V tomto roce vytáhli Gruzíni se svými zástupy proti městu Gandže v zemi Arrán,¹ aby je oblehli, a vypravili se na ně s veškerou silou, již byli schopni, neboť obyvatel Gandži je mnoho, jejich moc je velká a z dlouhého válčení s Gruzíny mají velkou statečnost. Když k městu dorazili a přiblížili se, bojovali s jeho obyvateli několik dní; ti se bránili zpoza hradeb a nikdo z nich se venku neukázal. Jednoho dne pak obyvatelé Gandži a vojsko, které u nich bylo, z města vyšli a svedli s Gruzíny před městem boj nejužší a nejlítější. Když to Gruzíni viděli, poznali, že na město nestačí, a odtáhli, když jim obyvatelé Gandži způsobili těžké ztráty. „A Bůh zahnal ty, kdo nevěřili, i s jejich zlobou; ničeho dobrého nedosáhli“ (Korán 33:25).

O příchodu Džalál ad-Dína, syna chórezmsáhova, do Chúzistánu a Iráku

Na počátku tohoto roku dorazil Džalál ad-Dín,² syn chórezmsáha Muhammada, syna Tekišova, do země Chúzistán a do Iráku. Přišel z Indie, kam se dostal, když Tataři táhli na Ghaznu, jak jsme uvedli. Když už v Indii nemohl zůstat, odešel odtud přes Kirmán a dorazil do Isfahánu, který byl v

1. Gandža (dnes Gjandža v Ázerbájdžánu) byla hlavním městem Arránu, kraje mezi řekami Kurou a Araksem. Patřila atabegu Ůzbekovi a ležela na dosah gruzínských nájezdů.

2. Džalál ad-Dín, zvaný Mengübirte (čtení přízviska je nejisté), poslední chórezmsáh (vládl 1220–1231). Po porážce od Čingischána na řece Indu (listopad 1221) strávil asi tři roky v severní Indii; odtud se pouštěmi Makránu a přes Kirmán vrátil do Persie.

rukou jeho bratra Ghijáth ad-Dína, o němž už byla řeč. Zmocnil se ho a táhl odtud do země Fárs, jejíž části se předtím zmocnil jeho bratr, jak jsme uvedli.³

To, co z ní jeho bratr zabral, vrátil jejímu pánu atabegu Sa'dovi a uzavřel s ním mír. Od něho táhl do Chúzistánu a v muharramu [leden–únor 1225] oblehl město Tustar. Byl v něm emír Muzaffar ad-Dín, známý jako Wadžh as-Sabu',⁴ mamlúk chalífy an-Násira li-Díni 'lláh, který je střežil a byl jeho velitelem. Džalál ad-Dín ho oblehl a tísnil, ale Wadžh as-Sabu' město uhájil a v ostraze a opatrnosti nic nezanedbal. Chórezmané se rozptýlili za loupeží, až došli do Bádarájá, Bákusájá a jinam; někteří sestoupili do kraje Basry a loupili tam. Vytáhl proti nim šihna Basry, emír Miltegin,⁵ přepadl je a několik jich pobil. Obléhání trvalo asi dva měsíce; pak Džalál ad-Dín od města znenadání odtáhl.

Chalífova vojska s jeho mamlúkem Džamál ad-Dínem Kuštemürem stála nedaleko něho, ale když Džalál ad-Dín odtáhl, nedokázalo mu vojsko zabránit, a tak táhl, až dorazil do Ja'kúbá; to je známá ves na chorásánské cestě, od Bagdádu vzdálená asi sedm farsachů.⁶ Když zpráva došla do Bagdádu, připravili se tam na obležení a přichystali zbraně: těžké kuše,⁷ luky, šípy, naftu a další věci; chalífovo vojsko se vrátilo do Bagdádu. Džalál ad-Dínovo vojsko pak plenilo kraj i jeho obyvatele. Džalál ad-Dín totiž se svým vojskem dorazil do Chúzistánu ve veliké bídě a krutém strádání a s nedostatkem zvířat; a ta, která měli, byla tak zesláblá, že z nich nebyl

3. Ghijáth ad-Dín Píršáh, mladší syn chórezmszáha Muhammada, ovládl po odchodu Tatarů perský Irák (Rajj, Isfahán, Hamadán) a Kirmán a roku 621 [1224] vpadl do Fársu. Pánem Fársu byl atabeg Sa'd (vládl asi 1198–1226) z turkmenského rodu Salghurovců se sídlem v Šírazu. Ghijáth ad-Dín se musel staršímu bratrovi podřídit.

4. Tustar je dnešní Šuštar v íránském Chúzistánu; kraj tehdy patřil přímo chalífovi. Přízvisko Wadžh as-Sabu' znamená „tvář šelmy“ (lví tvář). Byl to Muzaffar ad-Dín Sunkur, jeden z předních chalífových mamlúků a dříve velitel irácké poutní karavany.

5. Šihna je vojenský správce města či kraje, velitel posádky dosazený panovníkem. Čtení emírova turkického jména (psáno M-l-t-k-i-n) je nejisté. Bádarájá a Bákusájá, kam až Chórezmané došli, jsou městečka na východním okraji irácké nížiny pod horami, na cestě z Chúzistánu k Bagdádu (Bádarájá je patrně dnešní Badra).

6. Ja'kúbá je dnešní Ba'kúba na řece Dijále severovýchodně od Bagdádu. „Chorásánská cesta“ byla hlavní silnice z Bagdádu na východ do Persie. Farsach měří asi 6 km.

7. V originále *džurúch* (z perského *čarch*, „kolo“): velké kuše natahované rumpálem, užívané při obraně hradeb. Nafta je zápalná směs vrhaná v nádobách.

užitek. V celém kraji si tedy nabrali kořist, zbohatli a pobrali množství koní a mezků, neboť je nanejvýš potřebovali.

Z Ja'kúbá táhl k Dakúká a oblehl je. Obyvatelé vystoupili na hradby, bojovali s ním, spílali mu a bez ustání volali „Bůh je veliký“. To ho popudilo a těžce to nesl; pustil se do boje s nimi s plným úsilím a dobyl město útokem a násilím. Jeho vojska je vyplenila a pobila mnoho obyvatel; kdo z nich vyvázl životem, uprchl a rozprchl se po zemi.

Když Chórezmané leželi u Dakúká, vypravil se jejich oddíl do al-Battu a ar-Rádhánu.⁸ Tamní obyvatelé utekli do Tikrítu, Chórezmané je pronásledovali a mezi nimi a tikrítským vojskem došlo k tuhé srážce; pak se vrátili k vojsku.

Viděl jsem jednoho z předních lidí Dakúká, z rodu Banú Ja'lá; byli to boháči a byli vypleněni. Jeden z nich vyvázl se dvěma syny a s trochou peněz. To, co mu zůstalo, poslal s oběma syny do Sýrie, aby s tím obchodovali a měli z toho užitek a obživu. Jeden ze synů v Damašku zemřel a soudce zabavil to, co měli s sebou. Viděl jsem jejich otce ve stavu tak zlém, že jej zná jen Bůh. Říkal: „Statky nám vzali, část rodiny pobili a s těmi, kdo vyvázli, i s vlastní jsme se rozloučili s tímto nepatrným zbytkem, jímž jsme se chtěli uchránit žebroty a zachovat si čest. A teď je pryč syn i peníze.“ Potom odjel do Damašku, aby převzal to, co zůstalo u jeho druhého syna; vzal to a vrátil se do Mosulu, ale neuplynul ani měsíc a zemřel.

Nešťastníka škrtí každý provaz.

Co se týče Džalál ad-Dína: když naložil s obyvateli Dakúká tak, jak naložil, dostali z něho strach obyvatelé al-Bawázídže, který patří pánu Mosulu. Poslali k němu se žádostí, aby jim poslal šihnu, který by je chránil, a nabídl mu nějaké peníze. Vyhověl jim a poslal k nim muže, který je měl chránit; říkalo se, že to byl jeden ze synů Čingischána, krále Tatarů, kterého Džalál ad-Dín zajal v jedné ze svých válek s Tatory a zacházel s ním s

8. Dakúká je dnešní Dákúk jižně od Kirkúku v severním Iráku, na severním okraji chalífova území. Al-Batt a ar-Rádhán byly zemědělské okrsky na východním břehu Tigridu severně od Bagdádu; Tikrít leží na Tigridu výše proti proudu.

úctou.⁹ Ten je tedy chránil. Džalál ad-Dín zůstal na místě až do konce druhého rabí'u [počátek května 1225] a mezi ním a Muzaffar ad-Dínem, pánem Irbílu,¹⁰ chodili poslové, až uzavřeli mír. Pak Džalál ad-Dín odtáhl do Ázerbájdžánu.

Po dobu, co Džalál ad-Dín pobýval v Chúzistánu a v Iráku, bouřili se v zemi Arabové: přepadali na cestách, plenili vesnice a činili cesty nebezpečnými, takže lidé od nich zakusili mnoho zlého. Na cestě do Iráku zajali dvě velké karavany, které šly do Mosulu, a nezachránilo se z nich vůbec nic.

O smrti al-Malika al-Afdala a jiných vládců

V tomto roce, v měsíci safaru [únor–březen 1225], zemřel náhle na hradě Sumajsát al-Malik al-Afdal Alí, syn Saláh ad-Dína Júsufa, syna Ajjúbova.¹¹ Bylo mu kolem sedmapadesáti let. U roku 589 [1193], při smrti jeho otce – Bůh se nad ním smiluj –, jsme uvedli, jak se ujal vlády nad městem Damaškem, Jeruzalémem a dalšími místy v Sýrii; u roku 592 [1195–1196] jsme uvedli, jak mu bylo všechno odňato; pak jsme u roku 595 [1198–1199] uvedli, jak se ujal vlády v Egyptě, a u roku 596 [1199–1200], jak mu byl odňat. Přesídlil do Sumajsátu, usadil se tam a zůstal tam až do této doby, kdy tam zemřel.

Byl – Bůh se nad ním smiluj – ozdobou své doby a mezi vládci mu nebylo rovno: byl dobrý, spravedlivý, ušlechtilý, shovívavý a štědrý; zřídka trestal za provinění a žádného prosebníka neodmítl. Psal krásným písmem a dobrým slohem. Zkrátka sešlo se v něm tolik ctností a předností, kolik je jinak rozptýleno mezi mnoha vládci. Není divu, že mu byla odepřena vláda i svět a že mu osud byl nepřítelem; s jeho smrtí zemřela každá krásná vlast-

9. Al-Bawázídz bylo městečko při ústí Malého Zábu do Tigridu. „Pánem Mosulu“ byl podle jména nezletilý kníže z rodu Zengíovců, skutečně vládl regent Badr ad-Dín Lu'lu'. Zprávu o Čingischánově synovi uvádí autor sám jen jako pověst; o tom, že by Džalál ad-Dín některého z Čingischánových synů zajal, jiné prameny nevědí.

10. Muzaffar ad-Dín Kökbörü (vládl v Irbílu 1190–1233), švagr Saláh ad-Dínův, spojenec chalífy a soupeř mosulského Badr ad-Dína Lu'lu'a.

11. Al-Malik al-Afdal Alí (nar. 1169 nebo 1170), nejstarší syn Saláh ad-Dína (Saladina). Po otci zdědil Damašek a vrchní vládu nad rodem, ale o všechno ho postupně připravili bratr al-Azíz a strýc al-Ádil. Sumajsát je starověká Samosata na Eufratu v dnešním Turecku (dnes pod hladinou přehrady); al-Afdal ji držel asi od roku 1200, později jako vazal rúmských sultánů.

nost a každý chvályhodný čin. Bůh se nad ním smiluj a měj v něm zalíbení.

Viděl jsem z toho, co napsal, krásné věci. V paměti mi z nich utkvělo, že když mu byl odňat Damašek, napsal svým druhům dopis, v němž mimo jiné stálo: „Co se týče našich přátel v Damašku, o nikom z nich nic nevím, a to proto, že

*na kteréhokoli přítele jsem se zeptal, ten je v ponížení
a ve vlastní zemi upadl v zapomnění,
a na kteréhokoli protivníka jsem se zeptal, jak se mu vede,
uslyšel jsem, co mé ucho slyší nerado;*

proto jsem se na ně přestal ptát.“ To je vrchol dokonalosti v omluvě za to, že se po nich přestal ptát. Když zemřel, dostali se jeho synové a jejich strýc Kutb ad-Dín Músá do sporu a žádný z nich neměl nad ostatními takovou převahu, aby se sám ujal vlády.

V tomto roce zemřel pán Erzurumu, Mughíth ad-Dín Tughrilšáh, syn Kiliďž Arslánův.¹² To je ten, který poslal svého syna ke Gruzínům; syn přijal křesťanství a oženil se s gruzínskou královnou. Když zemřel, ujal se po něm vlády jeho syn.

Toho roku zemřel také vládce Erzindžánu. A zemřel toho roku Izz ad-Dín al-Chidr, syn Ibráhíma, syna Abú Bakra, syna Kara Arslána, syna Dáwúda, syna Sukmánova, pán Chartbirtu; po něm se ujal vlády jeho syn Núr ad-Dín Artukšáh. Správcem jeho říše i říše jeho otce byl Mu'ín ad-Dín Abd ar-Rahmán.¹³

12. Mughíth ad-Dín Tughrilšáh (text ho zde jmenuje jen Tughril), syn rúmského sultána Kiliďž Arslána II., vládl v Erzurumu od počátku 13. století. O sňatku jeho syna s gruzínskou královnou Rusudan psal autor u roku 620 [1223–1224]. Nástupcem se stal jiný syn, Rukn ad-Dín Džahánšáh, jehož roku 1230 sesadil rúmský sultán Kajkubád.

13. Vládce Erzindžánu (východní Anatolie) autor nejmenuje: byl to Fachr ad-Dín Bahrámšáh z rodu Mengüďžekovců, který tam vládl přes půl století a jemuž perský básník Nizámí věnoval svou „Pokladnici tajemství“. Chartbirt je dnešní Harput u Elaziğu ve východním Turecku; od roku 1185 tu vládla vedlejší větev turkmenského rodu Artukovců, kterou roku 1234 vyvrátil rúmský sultán Kajkubád.

O sesazení širvánšáha a vítězství muslimů nad Gruzíny

V tomto roce povstal proti širvánšáhovi¹⁴ jeho syn, zbavil ho vlády, vyhnal ho ze země a ujal se vlády po něm. Příčinou bylo, že širvánšáh vládl špatně, páchal mnoho zla a bezpráví a sahal poddaným na peníze i na statky; říkalo se také, že sahal i na ženy a chlapce. Jeho útlak doléhal na lidi těžce, a tak se část vojska dohodla s jeho synem a vyhnali otce ze země. Syn se ujal vlády a vládl dobře, takže si ho vojska i poddaní oblíbili. Poslal otci vzkaz: „Chtěl jsem tě nechat na některém z hradů a vyměřit hojné důchody tobě i každému, koho bys chtěl mít u sebe. K tomu, co jsem ti udělal, mě přimělo tvé špatné vládnutí, tvé bezpráví vůči obyvatelům země a jejich nenávisť k tobě a k tvé vládě.“

Když to otec viděl, odešel ke Gruzínům, požádal je o pomoc a ujednal s nimi, že s ním pošlou vojsko, které ho vrátí na trůn, a on jim dá polovinu země. Vyslali s ním početné vojsko a on táhl, až se přiblížil k městu Širvānu. Jeho syn shromáždil vojsko, oznámil mu, jak se věci mají, a řekl: „Oblehnu-li nás Gruzíni, mohou nad námi zvítězit; a pak můj otec neušetří nikoho z nás a Gruzíni zaberou polovinu země, a možná i celou. To je vážná věc. Vytáhneme proti nim nalehko a utkáme se s nimi. Zvítězíme-li nad nimi, chvála Bohu; a zvítězí-li oni nad námi, obležení nám neuteče.“ Souhlasili s tím.

Vytáhl tedy se svým vojskem, a bylo jich málo, kolem tisíce jezdců; střetli se s Gruzíny, kterých bylo tři tisíce bojovníků. Utkali se a bojovali; Širvánští vytrvali a Gruzíni byli poraženi. Mnoho jich bylo zabito a mnoho zajato, a kdo vyvázl, vrátil se v nejhorším stavu, a sesazený širvánšáh s nimi. Gruzínští velitelé mu řekli: „Kvůli tobě nás nepotkalo nic dobrého. Za to, co jsi způsobil, tě trestat nebudeme, ale v naší zemi nezůstávej.“ Odešel tedy od nich a bloudil, aniž u koho našel útočiště. Jeho syn se upevnil ve vládě, byl dobrotivý k vojsku i k poddaným a vrátil lidem jejich statky i to, co jim bylo zabaveno; a radovali se z jeho vlády.

14. Širvánšáh je titul vládců Širvānu, země na západním břehu Kaspického moře severně od řeky Kury (dnešní Ázerbájdžán). Autor panovníka ani jeho syna nejmenuje a jiné prameny tuto příhodu neznají; pořadí tehdejších širvánšáhů je známo hlavně z mincí a nápisů, takže určení obou osob je nejisté. „Městem Širvánem“ se míní sídelní město země, nejspíš Šamáchí.

O dalším vítězství muslimů nad Gruzíny

V tomto roce také vytáhl zástup Gruzínů z Tiflisu proti Ázerbájdžánu a zemím, které má v rukou Ůzbek.¹⁵ Utábořili se za soutěskou v horách, kterou projde jen jezdec vedoucí svého koně. Tábořili bez obav z muslimů, protože je měli za slabé a spoléhali na nepřístupnost svého místa a na to, že k nim nevede žádná cesta. Oddíl muslimských vojsk však vsedl na koně a vytáhl proti Gruzínům; dorazil k oné soutěsce a s nasazením života jí prošel. Gruzíni nic netušili, dokud se na ně muslimové nevrhli a nezačali je pobíjet mečem; zabíjeli je, jak chtěli. Zbytek se obrátil na útěk, otec se neohlížel na syna ani bratr na bratra, a značný počet jich byl zajat.

Gruzíny to těžce zasáhlo. Rozhodli se pomstít a s plným úsilím vytáhnout na Ázerbájdžán a vyhladit v něm muslimy, a začali se strojit, jak odpovídalo jejich odhodlání. Zatímco se tím zabývali, došla k nim zpráva, že Džalál ad-Dín, syn chórezmsáhův, dorazil do Marághy, jak uvedeme, dá-li Bůh. Zanechali toho tedy a poslali k Ůzbekovi, pánu Ázerbájdžánu, s výzvou, aby se s nimi spojil a společně Džalál ad-Dína odrazili, a strašili ho jím: „Jestliže se my a ty nespojíme, zmocní se tebe a potom nás.“ Džalál ad-Dín je však předešel dříve, než se dohodli a spojili, a stalo se, co uvedeme, dá-li Bůh Nejvyšší.

Jak se Džalál ad-Dín zmocnil Ázerbájdžánu

V tomto roce se Džalál ad-Dín zmocnil Ázerbájdžánu. Stalo se to takto: když odtáhl od Dakúká, jak jsme uvedli, zamířil k Maráze,¹⁶ zmocnil se jí, usadil se v ní a pustil se do obnovy města, neboť se mu zalíbilo. Když do ní dorazil, došla ho zpráva, že emír Íghán Tá'ísí,¹⁷ strýc z matčiny strany jeho bratra Ghijáth ad-Dína, vytáhl na Hamadán, a to dva dny před Džalál

15. Muzaffar ad-Dín Ůzbek, syn Pahlavánův (vládl 1210–1225), poslední atabeg Ázerbájdžánu a Arránu z rodu Eldigüzovců, se sídlem v Tabrízu.

16. Marágha leží jižně od Tabrízu, východně od Urmíjského jezera. Roku 1221 ji vyvrátili Mongolové, jak autor vyličil v souvislém vyprávění u roku 617; proto mluví o její obnově.

17. Turkický emír, v odborné literatuře psaný též Jighan Taisi; čtení jména je nejisté. Byl strýcem z matčiny strany a nejmocnějším emírem Ghijáth ad-Dína; o jeho vzpouře proti synovci psal autor u roku 620 [1223–1224]. Udávaný počet padesáti tisíc jezdců je sotva věrohodný. „Mořem“ se míní Kaspické moře: nížiny při dolní Kuře a Araksu sloužily pro mírnou zimu jako zimoviště vojsk i kočovníků.

ad-Dínovým příchodem. Tento Íghán Tá'ísí shromáždil vojsko přesahující padesát tisíc jezdců, vyplnil velkou část Ázerbájdžánu a odtáhl k moři v zemi Arrán, kde přezimoval, protože je tam mírná zima. Když se vracel k Hamadánu, vyplnil Ázerbájdžán podruhé. Na Hamadán táhl proto, že mu chalífa an-Násir li-Díni 'lláh poslal vzkaz, nařídil mu táhnout na Hamadán a udělil mu jej i jiná místa v léno;¹⁸ táhl tedy, aby se ho zmocnil, jak mu bylo nařízeno.

Když se o tom Džalál ad-Dín doslechl, vyrazil proti němu nalehko a dorazil k Íghánu Tá'ísímu v noci. Ten, kdykoli se utábořil, rozestavil kolem svého vojska všechno, co ukořistili v Ázerbájdžánu a Arránu: koně, mezky, osly, skot a brav. Když Džalál ad-Dín dorazil, všechno to obklíčil. Ráno pak Íghánovo vojsko spatřilo vojsko a slunečník, který bývá nad hlavou sultána,¹⁹ a poznali, že je to Džalál ad-Dín. Zmocnilo se jich zděšení, protože se domnívali, že je u Dakúká. Íghán Tá'ísí poslal svou ženu, sestru Džalál ad-Dínovu, aby mu vyprosila milost. Džalál ad-Dín mu zaručil bezpečí a dal ho předvést k sobě. Jeho vojsko se připojilo k Džalál ad-Dínovi a Íghán Tá'ísí zůstal sám, dokud mu Džalál ad-Dín nepřidělil jiné vojsko než to jeho. Pak se Džalál ad-Dín vrátil do Marághy a pobyt v ní se mu líbil.

Özbek, syn Pahlavánův, pán Ázerbájdžánu a Arránu, odešel ze strachu před Džalál ad-Dínem z Tabrízu do Gandži. Džalál ad-Dín poslal k těm, kdo byli v Tabrízu – ke správci, emířům a ra'ísovi²⁰ –, se žádostí, aby jeho vojsko smělo do města docházet a zásobovat se. Vyhověli mu a poslechli ho. Vojáci tam tedy docházeli, prodávali a kupovali potraviny, oděvy a jiné věci, ale sahalí lidem na majetek: kdekdo z nich si něco vzal a zaplatil za to, kolik sám chtěl. Někteří obyvatelé Tabrízu si na ně u Džalál ad-Dína stěžovali, a tak k nim poslal šihnu, aby byl u nich; nařídil mu, aby sídlil v Tabrízu a bránil vojákům ubližovat obyvatelům, a kdo by některému z nich

18. Léno (*iktá'*): panovník postupoval veliteli výnos daní z určitého území výměnou za vojenskou službu. Hamadán přitom chalífa sám v moci neměl.

19. V originále *džitr* (perské *čatr*): obřadní slunečník nesený nad hlavou panovníka, odznak svrchované moci.

20. Ra'ís je představený města, hlava místních předních rodin, která zastupovala obyvatele před vládcem.

ukřivdil, toho ať dá ukřižovat. Šihna se tam usadil a zabránil vojákům, aby komukoli z lidí křivdili.

Özbekova žena, dcera sultána Tughrila, syna Arslána, syna Tughrila, syna Muhammada, syna Malikšáhova,²¹ sídlila v Tabrízu. To ona vládla v zemích svého manžela, zatímco on se zabýval svými rozkošemi: jídlem, pitím a hrou.

Potom si obyvatelé Tabrízu stěžovali na šihnu a řekli: „Žádá po nás víc, než sneseme.“ Džalál ad-Dín nařídil, aby se mu dávalo jen to, co stačí k jeho obživě, a nic víc; a tak učinili. Džalál ad-Dín pak táhl k Tabrízu, obléhal jej pět dní, sváděl s jeho obyvateli tuhý boj a hnal na něj útokem; vojsko došlo až k hradbám. Tu se obyvatelé poddali a poslali k němu se žádostí o milost. Hanil je totiž a říkal: „Zabili naše druhy, muslimy, a poslali jejich hlavy nevěřícím Tatarům.“ O té události byla řeč u roku 621 [1224];²² proto se ho báli. Když požádali o milost, připomněl jim, co udělali s druhy jeho otce a jak je zabili. Omlouvali se, že nic z toho neudělali oni, že to udělal jejich pán a oni neměli moc mu v tom zabránit. Přijal jejich omluvu a zaručil jim bezpečí. Požádali ho, aby zaručil bezpečí i Özbekově ženě a nebránil jí v ničem, co jí patří v Ázerbájdžánu, v městě Chóji i jinde, ať je to panství, majetek či cokoli jiného. Vyhověl jim.

Města se zmocnil 17. radžabu tohoto roku [25. července 1225]. Özbekovu ženu poslal do Chóje a s ní oddíl vojska s mužem vysoké hodnosti a velké vážnosti a nařídil jim, aby jí sloužili; až dorazí do Chóje, měli se od ní vrátit. Když Džalál ad-Dín přitáhl do Tabrízu, nařídil, aby k němu nebylo bráněno v přístupu nikomu z obyvatel. Lidé k němu přicházeli s pozdravem a nikdo jim v přístupu nebránil. Jednal s nimi laskavě, zjednal mezi nimi spravedlnost a sliboval jim dobrodiní a ještě víc. Řekl jim: „Viděli jste, kolik dobrého jsem udělal v Maráze a jak jsem ji obnovil, když byla v troskách. Uvidíte, jak s vámi budu jednat spravedlivě a jak zvelebím vaši zemi.“

21. Dcera Tughrila III. (zabit 1194), posledního seldžuckého sultána v Persii; v jiných pramenech se nazývá Malika-chátún. Rodokmen vede k velkému seldžuckému sultánu Malikšáhovi (vládl 1072–1092). Město Chój, které jí Džalál ad-Dín níže ponechává, leží v severozápadním Íránu severně od Urmíjského jezera.

22. Roku 621 přitáhl k Tabrízu mongolský oddíl a žádal vydání Chórezmanů, kteří se před ním uchýlili do Ázerbájdžánu; Özbek dal část z nich pobít a hlavy i zajatce poslal Mongolům.

Zůstal tam do pátku a dostavil se do hlavní mešity. Když kazatel pronášel chutbu a modlil se za chalífu, povstal a zůstal stát, dokud kazatel modlitbu neskončil; pak usedl.²³ Vešel také do letohrádku, který dal vystavět Ůzbek a vynaložil na něj mnoho peněz; byl nesmírně krásný a měl vyhlídku do zahrad. Když jej prošel, vyšel ven a řekl: „Tohle je obydlí lenochů, pro nás se nehodí.“ Zůstal několik dní, během nichž se zmocnil dalších míst, a vyslal vojska do země Gruzínů.

O porážce, kterou Gruzíni utrpěli od Džalál ad-Dína

V předchozích letech jsme uvedli, co Gruzíni páchali v zemích islámu – v Chilátu a jeho kraji, v Ázerbájdžánu, Arránu, Erzurumu a Derbentu ve Širvátu, což jsou kraje sousedící s jejich zemí –,²⁴ kolik muslimské krve proléváli, kolik jejich majetku plenili a kolik jejich území zabírali. Muslimové v těchto zemích před nimi žili v ponížení a hanbě: každého dne na ně Gruzíni podnikali nájezdy, vraždili je a vymáhali na nich peníze, kolik se jim zlíbilo. Kdykoli jsme o něčem z toho slyšeli, prosili jsme my i ostatní muslimové Boha Nejvyššího, aby islámu a muslimům seslal někoho, kdo by je chránil, pomohl jim a pomstil je. Ůzbek, pán Ázerbájdžánu, totiž propadl chťíci svého břicha a klína, z opilosti nevystřízliví, a když vystřízliví, zabývá se hazardní hrou s vejci – a o tom nebylo slýcháno, že by to kterýkoli vládce dělal. Neví, co je prospěšné, a nerozhněvá se ani kvůli sobě samému, a to do té míry, že jeho země jsou zabírány, jeho vojska jsou hrabivá a své poddané utlačil. Každý, kdo chtěl sebrat houf lidí a zmocnit se části země, to udělal, jak jsme uvedli o Bughdím, Ajbakovi aš-Šámím a Íghánu Tá'isím.²⁵ Bůh Nejvyšší však pohlédl na ubohé obyvatele těchto zemí okem milosrdenství, smíloval se nad nimi a seslal jim tohoto Džalál ad-

23. Chutba je páteční kázání, v němž se jmenoval chalífa a vládce země. Tím, že při modlitbě za chalífu stál, dal Džalál ad-Dín najevo úctu k němu, ačkoli krátce předtím plnil jeho území.

24. Chilát je dnešní Ahlat na severozápadním břehu Vanského jezera. Gruzie byla za královny Tamary (1184–1213) a jejich nástupců na vrcholu moci a její vojska pronikala hluboko do sousedních muslimských zemí.

25. Ajbak aš-Šámí byl odbojný mamlúk, o němž autor psal u roku 620 [1223–1224] jako o spojení Íghána Tá'isiho. Bughdí (čtení jména je nejisté) byl patrně další takový mamlúk; tištěný text ho jinde nejmenuje. „Hrou s vejci“ se míní nejspíš sázková hra, při níž se t'uká vejcem o vejce a vyhrává to, které nepraskne.

Dína. Ten naložil s Gruzíny tak, jak uvidíš, a pomstil na nich islám a muslimy.

Pravíme tedy: v tomto roce, v měsíci ša'bánu [srpen–září 1225], došlo k bitvě mezi Džalál ad-Dínem a Gruzíny.²⁶ Džalál ad-Dín totiž od chvíle, kdy zamířil do těchto končin, stále říkal: „Chci vytáhnout do země Gruzínů, bojovat s nimi a zmocnit se jejich země.“ Když se zmocnil Ázerbájdžánu, poslal jim vyhlášení války. Odpověděli mu: „Přitáhli na nás Tataři, kteří s tvým otcem – a ten měl větší říši než ty, více vojska a silnějšího ducha – naložili tak, jak víš, a zabrali vaše země; a my jsme si z nich nic nedělali a oni byli nakonec rádi, že před námi vyvázli se zdravou kůží.“²⁷ Začali shromažďovat vojska a sebrali přes sedmdesát tisíc bojovníků.

Džalál ad-Dín proti nim vytáhl a zmocnil se města Dvinu, které patřilo Gruzínům; ti je předtím vzali muslimům, jak jsme uvedli.²⁸ Odtud táhl proti nim. Střetli se s ním a svedli s ním boj nejužší a nejlítější a obě strany si vytrvale vzdorovaly; pak byli Gruzíni poraženi. Džalál ad-Dín nařídil, aby je pobíjeli všemi způsoby a nikoho z nich nešetřili. Jak jsme spolehlivě zjistili, bylo jich zabito dvacet tisíc, a říkalo se, že ještě víc; říkalo se dokonce, že Gruzíni byli všichni pobiti a rozprášeni. Mnoho jejich předních mužů bylo zajato, mezi nimi Šalva. Jejich porážka byla úplná. Ívání uprchl; byl to velitel všech Gruzínů, na něhož se obraceli a na něhož spoléhali. Krále totiž nemají, vládne jim žena. Pravdu měl Posel Boží – Bůh mu žehnej a dej mu mír –, když řekl: „Nebude se dařit lidu, který svěřil svou vládu ženě.“²⁹

26. Bitva se odehrála v srpnu 1225 u Garni v Arménii, východně od dnešního Jerevanu. Gruzínské prameny přičítají porážku tomu, že vrchní velitel Ivane nepodpořil předvoj. Počty bojovníků a zabítých, které autor uvádí, jsou dobové odhady.

27. Gruzíni se chlubí neprávem: západní Tataři, oddíl Džebeho a Sübedeje, je v letech 1221–1222 opakovaně porazili, jak autor sám vylíčil u roku 617.

28. Dvin, staré hlavní město Arménie jižně od dnešního Jerevanu; Gruzíni je dobyli počátkem 13. století.

29. Šalva z Achalciche byl jedním z velitelů gruzínského předvoje; podle gruzínské tradice s ním Džalál ad-Dín zprvu zacházel se ctí a později ho dal popravit, když odmítl přijmout islám. Ívání je Ivane Mchargrdzeli (zemř. kolem 1227), atabeg a vrchní velitel gruzínských vojsk. Gruzii tehdy vládla královna Rusudan (1223–1245), dcera královny Tamary. Výrok připisovaný Prorokovi znamená sbírka al-Buchárího.

Když Ívání prchal, dostihli ho pronásledovatelé, a tak vystoupil na jeden gruzínský hrad, který měli po cestě, a uchýlil se do něho. Džalál ad-Dín k hradu postavil muže, kteří jej obléhali a bránili Ívánímu sestoupit, a svá vojska rozeslal po gruzínské zemi, aby plenila, zabíjela, brala zajatce a pustošila zemi. Nebýt toho, co k němu došlo z Tabrízu a co si vynutilo jeho návrat, byl by se země zmocnil bez námahy a obtíží, neboť její obyvatelé byli zničeni: jedni byli zabiti, druzí zajati a třetí vyhnáni.

O návratu Džalál ad-Dína do Tabrízu, o tom, jak se zmocnil města Gandži, a o jeho sňatku s Özbekovou ženou

Když Džalál ad-Dín skoncoval s porážkou Gruzínů a když vstoupil do jejich země a rozeslal po ní vojska, nařídil jim, aby v ní zůstala s jeho bratrem Ghijáth ad-Dínem, a vrátil se do Tabrízu. Příčinou jeho návratu bylo toto: v Tabrízu zanechal svého vezíra Šaraf ad-Dína, aby střežil město a pečoval o záležitosti poddaných. Vezírovi se doneslo o ra'ísovi Tabrízu a o Šams ad-Dínu at-Tughrá'ím, který byl první mezi všemi ve městě, i o dalších předních mužích, že se sešli a zapřísáhli se, že se Džalál ad-Dínovi vzeprou a vrátí město Özbekovi.³⁰ Říkali: „Džalál ad-Dín vytáhl do země Gruzínů a nebude se tam moci udržet; Özbek a Gruzíni se spojí a vytáhnou na něho, jeho moc se rozpadne a bude úplně poražen.“ Stavěli na tom, že Džalál ad-Dín potáhne do země Gruzínů zvolna a bude se z opatrnosti před nimi cestou zdržovat.

Když se na tom dohodli, dozvěděl se o tom vezír a poslal Džalál ad-Dínovi zprávu, jak se věci mají. Zpráva ho zastihla, když už se blížil ke gruzínské zemi. Nedal na sobě nic znát a spěšně táhl proti Gruzínům, utkal se s nimi a porazil je. Když s nimi skoncoval, řekl emírům svého vojska: „Došla mě taková a taková zpráva. Vy zůstaňte v zemi a počínejte si jako dosud: zabíjejte, koho dostihnete, a pustošte z jejich země, co budete moci. Báť jsem se vám to oznámit před porážkou Gruzínů, aby se vás nezmocnila malomyslnost a strach.“ Zůstali tedy, jak byli, a on se vrátil do Tabrízu.

30. Vezír vystupuje v jiných pramenech pod titulem Šaraf al-Mulk. Šams ad-Dín at-Tughrá'í byl nejvlivnějším mužem Tabrízu; při prvním příchodu Tatarů (1221) řídil podle autora obranu města. An-Nasawí, pozdější Džalál ad-Dínův tajemník a životopisec, líčí tuto příhodu jinak než Ibn al-Athír, pro at-Tughrá'ího příznivěji.

Dal zatknout ra'íse, at-Tughrá'ího a další. Ra'íse dal vodit mezi obyvateli města s tím, že každý, komu ukřivdil, si má na něm vzít náhradu. Byl to utlačovatel, a tak se lidé z toho radovali; pak ho dal zabít. Ostatní byli uvězněni. Když s nimi skoncoval a jeho postavení ve městě se upevnilo, oženil se s Ůzbekovou ženou, dcerou sultána Tughrila. Sňatek s ní byl pro něho platný jen proto, že se o Ůzbekovi prokázalo, že přísahal pod pohrůžkou rozvodu s ní, že nezabije jednoho svého mamlúka jménem ..., a potom ho zabil. Když tak podle této přísahy nastal rozvod, vzal si ji Džalál ad-Dín.³¹

Nějakou dobu zůstal v Tabrízu a vyslal odtud vojsko k městu Gandže. Zmocnili se ho a Ůzbek z něho odešel na hrad Gandži a opevnil se tam. Doslechl jsem se, že Džalál ad-Dínova vojska sahala na kraj náležející k tomuto hradu, plenila a brala. Ůzbek poslal k Džalál ad-Dínovi se stížností a vzkázal: „S takovým stavem bych se dříve nespokojil ani pro některého ze svých lidí. Žádám tedy, aby byly zadrženy ruce, které se na tento kraj vztahují.“ Džalál ad-Dín tam poslal muže, kteří jej měli chránit, aby na něj nesahali jeho lidé ani nikdo jiný.

O smrti chalífy an-Násira li-Díni 'lláh

V tomto roce, poslední noc měsíce ramadánu [na 5. října 1225], zemřel chalífa an-Násir li-Díni 'lláh Abu l-Abbás Ahmad,³² syn al-Mustadí'a bi-Amri 'lláh Abú Muhammada al-Hasana, syna al-Mustandžida bi-'lláh Abu l-Muzaffara Júsufa, syna al-Muktafího li-Amri 'lláh Abu l-Abbáse Muhammada, syna al-Muktadího bi-Amri 'lláh Abu l-Kásima Abdalláha, syna adh-Dhachíry Muhammada, syna al-Ká'ima bi-Amri 'lláh Abú Dža'fara Abdalláha, syna al-Kádíra bi-'lláh Abu l-Abbáse Ahmada, syna Isháka, syna al-Muktadíra bi-'lláh Abu l-Fadla Dža'fara, syna al-Mu'tadida bi-'lláh Abu

31. Podle islámského práva může muž svou přísahu pojistit tím, že při jejím porušení bude jeho manželka zapuzena; nastane-li ta podmínka, rozvod platí. Jméno mamlúka v tištěném vydání chybí (je nahrazeno tečkami). Podle jiných pramenů Ůzbek krátce nato zemřel na hradě Alindža u Na-chčivánu.

32. An-Násir li-Díni 'lláh (nar. 1158) byl chalífou od března 1180. Vládl nejdéle ze všech abbásovských chalífů a učinil z chalífátu znovu skutečnou mocnost v Iráku a přilehlých krajích.

l-Abbáse Ahmada, syna al-Muwaffaka Abú Ahmada Muhammada, syna Dža'fara al-Mutawakkila alá 'lláh.³³

Al-Muwaffak sám nebyl chalífou; byl jen určeným nástupcem svého bratra al-Mu'tamida alá 'lláh, zemřel však dříve než al-Mu'tamid, a tak se určeným nástupcem al-Mu'tamida alá 'lláh stal al-Muwaffakův syn al-Mu'tadid bi-'lláh. Al-Mutawakkil alá 'lláh pak byl syn al-Mu'tasima bi-'lláh Abú Isháka, syna Hárúna ar-Rašída, syna Muhammada al-Mahdího, syna Abú Dža'fara Abdalláha al-Mansúra, syna Muhammada, syna Alího, syna Abdalláha Abú Dža'fara, syna al-Abbáse, syna Abd al-Muttalibova – Bůh v nich měj zalíbení.

*Rodokmen, jako by na něm ležela zář dopoledního slunce
a sloup světla z jitřního rozbřesku.*³⁴

Mezi jeho předky bylo tedy čtrnáct chalífů – jsou to všichni ti, kdo mají čestné jméno –, ostatní chalífy nebyli. Byli mezi nimi i určení nástupci: Muhammad, syn al-Ká'imův, a al-Muwaffak, syn al-Mutawakkilův. Ostatní chalífové z rodu Abbásovců k jeho předkům nepatřili. As-Saffáh Abu l-Abbás Abdalláh byl bratr al-Mansúrov a vládl před ním. Músá byl bratr ar-Rašídův a vládl před ním. Muhammad al-Amín a Abdalláh al-Ma'mún, synové ar-Rašídovi, byli bratři al-Mu'tasimovi a vládli před ním. Muhammad al-Muntasir, syn al-Mutawakkilův, vládl po něm; po al-Muntasirovi bi-'lláh vládl al-Musta'in bi-'lláh Abu l-Abbás Ahmad, syn Muhammada, syna al-Mu'tasimova; po al-Musta'inovi vládl al-Mu'tazz bi-'lláh Muhammad – jiní říkají Talha –, syn al-Mutawakkilův; po al-Mu'tazzovi vládl al-Muhtadí bi-'lláh Muhammad, syn al-Wáthikův, a po něm al-Mu'tamid alá 'lláh Ahmad, syn al-Mutawakkilův. Al-Muntasir, al-Mu'tazz a al-Mu'tamid byli tedy bratři al-Muwaffakovi a al-Muhtadí byl jeho bratranec; al-Muwaffak pak patří k předkům an-Násira li-Díni 'lláh.

33. V tištěném textu rodokmenu vypadlo jedno pokolení: al-Muktafi li-Amri 'lláh byl synem al-Mustazhira bi-'lláh a teprve ten synem al-Muktadího. S ním vychází počet čtrnácti chalífů mezi předky, který autor uvádí níže. Adh-Dhachíra („Poklad“) je přízvisko následníka Muhammada, jenž zemřel dříve než jeho otec al-Ká'im. Al-Muwaffak (zemř. 891) byl bratr chalífy al-Mu'tamida a skutečný držitel moci za jeho vlády. Abdalláh, syn al-Abbásův, má v tisku přídomek Abú Dža'far; obvykle se uvádí Abu l-Abbás.

34. Verš básníka Abú Tammáma (zemř. kolem 845): rod je jasný jako slunce a přímý jako sloup ranního světla.

Po al-Mu'tamidovi vládl al-Mu'tadid a po al-Mu'tadidovi jeho syn Abú Muhammad Alí al-Muktafí bi-'lláh, bratr al-Muktadira bi-'lláh. Po al-Muktadirovi vládl jeho bratr al-Káhir bi-'lláh Abú Mansúr Muhammad, syn al-Mu'tadidův; po al-Káhirovi vládl ar-Rádí bi-'lláh Abu l-Abbás Muhammad, syn al-Muktadirův; po něm vládl al-Muktafí li-'lláh Abú Ishák Ibráhím, syn al-Muktadirův; po něm al-Muktafí bi-'lláh Abu l-Kásim Abdalláh, syn al-Muktafího bi-'lláh Alího, syna al-Mu'tadidova; po něm al-Mutí' li-'lláh Abú Bakr Abd al-Karím.³⁵ Al-Káhir byl tedy bratr al-Muktadirův, ar-Rádí, al-Muktafí li-'lláh a al-Mutí' byli jeho synové a al-Mustakfí byl syn jeho bratra al-Muktafího bi-'lláh. Po at-Tá'i'ovi vládl al-Kádir bi-'lláh, který patří k předkům an-Násira li-Díni 'lláh. Později vládl al-Mustazhir bi-'lláh, po něm jeho syn al-Mustaršid bi-'lláh Abú Mansúr a po al-Mustaršidovi bi-'lláh jeho syn ar-Rášid Abú Dža'far. Al-Mustaršid byl tedy bratr al-Muktafího li-Amri 'lláh a ar-Rášid syn jeho bratra. Všechno, kdo zastávali chalífát a nejsou v řadě an-Násirových předků, je devatenáct.³⁶

An-Násirovou matkou byla turecká otrokyně jménem Zumurrud.³⁷ Jeho chalífát trval čtyřicet šest let, deset měsíců a dvacet osm dní a dožil se přibližně sedmdesáti let. Nikdo nezastával chalífát déle než on, leda to, co se vypráví o al-Mustansirovi bi-'lláh, Alíovci, pánu Egypta:³⁸ ten vládl šedesát let. Na něho se však nebere zřetel, neboť nastoupil v sedmi letech, a jeho vláda tedy není platná.

35. Jména jsou v tisku porušena; překlad drží tištěné znění. Abú Ishák Ibráhím, syn al-Muktadirův, byl al-Muttakí li-'lláh (940–944) a Abu l-Kásim Abdalláh byl al-Mustakfí bi-'lláh (944–946), jak ho ostatně jmenuje hned následující věta; tisk má u obou tvar jména al-Muktafí. Abú Bakr Abd al-Karím se jmenoval at-Tá'i' (974–991), syn al-Mutí'a (946–974): vlastní jméno al-Mutí'ovo a zmínka o nástupu jeho syna tedy vypadly.

36. Ve výčtu chybí chalífa al-Wáthik (842–847), kterého autor do součtu devatenácti zjevně započítal. V českém přepisu splývají dvě jména, která se arabsky liší souhláskou: al-Muktafí bi-'lláh (902–908), bratr al-Muktadirův, a al-Muktafí li-Amri 'lláh (1136–1160), bratr al-Mustaršidův a an-Násirův praděd.

37. V originále *umm walad*, „matka dítěte“: otrokyně, která svému pánu porodila dítě; nesměla být prodána a po pánově smrti byla svobodná. Zumurrud-chátún (zemř. kolem 1203) proslula v Bagdádu zbožnými nadacemi.

38. Al-Mustansir bi-'lláh (vládl 1036–1094), chalífa ší'itské dynastie Fátimovců v Egyptě, kteří odvozovali svůj původ od Alího a Fátimy; proto „Alíovec“. Sunniti Ibn al-Athír jeho chalífát neuznává.

An-Násir li-Díni 'Iláh zůstal tři roky zcela neschopen pohybu; o jedno oko přišel a druhým viděl jen slabě. Nakonec ho postihla úplavice, která trvala dvacet dní, a zemřel. Úřad vezíra u něho zastávalo několik mužů, o nichž už byla řeč.

Po celou dobu své nemoci nezrušil nic z nespravedlivých dávek, které zavedl. Vůči svým poddaným si počínal ohavně a byl utlačovatel; za jeho dnů Irák zpustl, jeho obyvatelé se rozprchli po zemích a on jim bral statky i peníze. Dělával jednu věc a hned její opak. Tak například zřídil v Bagdádu pohostinné domy, aby v nich lidé v ramadánu přerušovali půst; nějakou dobu trvaly a pak to zrušil. Potom zřídil pohostinné domy pro poutníky; nějakou dobu trvaly a pak je zrušil. Zrušil některé poplatky, které nově zavedl jen v Bagdádu, a pak je obnovil.

Největší péči věnoval střelbě kuličkami, holubům s rodokmenem a kalhotám futuwwy.³⁹ Futuwwu zrušil ve všech zemích s výjimkou těch, kdo oblékli kalhoty od něho a hlásili se k němu; kalhoty futuwwy od něho oblékli mnozí vládcové. Stejně tak zakázal holuby s rodokmenem všem ostatním, kromě těch, kteří pocházeli z jeho holubů, a zakázal střelbu kuličkami každému, kdo se nehlásil k němu. Lidé v Iráku i jinde mu v tom vyhověli, až na jediného člověka z Bagdádu, jemuž říkali Ibn as-Saft; ten utekl z Iráku a uchýlil se do Sýrie. Chalífa mu poslal vzkaz a lákal ho hojnými penězi, aby střílel jeho jménem a hlásil se ve střelbě k němu, ale on to neudělal. Doslechl jsem se, že mu jeden jeho přítel vyčítal, že peníze odmítl, a on řekl: „Stačí mi k slávě, že na světě není nikoho, kdo by nestřílel za chalífu, kromě mne.“ Chalífova vášeň pro tyto věci patřila k nejpodivnějším věcem.

A je-li pravda to, co mu přiřítají Peršané, totiž že to byl on, kdo vzbudil v Tatarech chuť na tyto země a kvůli tomu si s nimi vyměňoval poselstva,

39. Futuwwa („mladická ctnost“, rytířskost) – městská mužská bratrstva s vlastními obřady; novic při přijetí oblékal zvláštní kalhoty. An-Násir se postavil do jejich čela, roku 1207 zrušil všechny větve kromě své a přijímal do ní i cizí vládcy, čímž si je zavazoval. Podobně si vyhradil chov poštovních holubů ušlechtilého rodu a střelbu hliněnými kuličkami z kuše na ptáky, oblíbenou zábavu tehdejší společnosti.

pak je to pohroma ze všech největší, vedle níž je malý každý veliký hřích.

40

O chalífátu az-Záhira bi-Amri 'lláh

U roku 585 [1189–1190] jsme uvedli, že se v Iráku i v jiných zemích pronášela chutba za emíra Abú Nasra Muhammada, syna chalífy an-Násira li-Díni 'lláh, jako za určeného nástupce. Později ho chalífa nástupnictví zbažil a rozeslal do zemí příkaz, aby se chutba za něho přestala pronášet. Udělal to proto, že měl raději svého mladšího syna Alího. Stalo se však, že mladší syn roku 612 [1215–1216] zemřel, a chalífa neměl jiného syna než bývalého následníka; byl tedy nucen ho znovu ustanovit, ten však zůstal pod dohledem a v omezení a o ničem nerozhodoval. Když jeho otec zemřel, ujal se chalífátu, dal svolat lidi ke složení slibu věrnosti a přijal jméno az-Záhir bi-Amri 'lláh. Mínil tím, že jeho otec a všichni otcovi lidé chtěli vládu od něho odvrátit, a on přesto vyšel najevo a ujal se chalífátu z rozhodnutí Božího, nikoli přičiněním kohokoli z lidí.⁴¹

Když se ujal chalífátu, projevil tolik spravedlnosti a dobrodiní, že tím obnovil obyčej obou Umarů. Kdyby někdo řekl, že po Umarovi, synu Abd al-Azízově, nezastával chalífát nikdo jemu podobný, mluvil by pravdu.⁴² Vrátil totiž velké množství majetku uloupeného za dnů jeho otce i předtím, zrušil poplatky ve všech zemích a nařídil, aby se v celém Iráku vrátili k staré pozemkové dani⁴³ a aby odpadlo všechno, co nově zavedl jeho otec – a bylo toho nespočetně mnoho. Tak například ves Ja'kúbá vynášela odevádána kolem deseti tisíc dinárů; když nastoupil an-Násir li-Díni 'lláh, vybí-

40. Peršany se tu míní hlavně stoupenci chórezmsáhů. Chórezmsáh Muhammad táhl roku 1217 proti Bagdádu a an-Násir proti němu hledal spojence; že by přímo pozval Čingischána, se doložit nedá a mongolský vpád měl vlastní příčinu, pobití Čingischánových kupců v Otráru roku 1218. Věta začíná v tisku slovy *wa-kána sabab* („a příčinou bylo“), která tu nedávají smysl; čteme *wa-in kána* („a je-li“).

41. Az-Záhir bi-Amri 'lláh (nar. kolem 1176) nastoupil v říjnu 1225 a zemřel už v červenci 1226, po necelých deseti měsících vlády. Jeho jméno znamená „ten, kdo vyšel najevo (zvítězil) z Božího rozhodnutí“. Autor psal tyto řádky ještě za jeho života, jak ukazují přání, aby ho Bůh zachoval.

42. „Oba Umarové“ (*al-Umarán*) jsou podle obvyklého výkladu první dva chalífové Abú Bakr a Umar, syn al-Chattábův (634–644), vzor spravedlivé vlády. Umar, syn Abd al-Azízův (717–720), byl umajjovský chalífa proslulý zbožností a spravedlností.

43. Pozemková daň (*charádž*) se odváděla z úrody. „Poplatky“ (*mukús*) jsou cla a tržní dávky, které islámské právo nezná a které zbožní lidé pokládali za nezákonné.

ralo se z ní každý rok osmdesát tisíc dinárů. Její obyvatelé se dostavili, prosili o pomoc a uvedli, že jim byly zabráný jejich statky, až se z ní začala vybírat tato částka. Nařídil tedy, aby se vybírala původní daň, totiž deset tisíc dinárů. Řekli mu: „Tato částka plyne do pokladny; odkud se vezme náhrada?“ A on jim našel náhradu z jiných zdrojů. Jestliže to, co odpustil na jediném místě, činilo sedmdesát tisíc dinárů, co si pomyslet o ostatních krajích!

K jeho krásným činům patří, že nařídil vybírat původní daň i ve všech ostatních krajích. Dostavilo se mnoho obyvatel Iráku a uvedli, že na pozemcích, z nichž se daň odedávna vybírala, většina stromů uschla a zpustla, a bude-li se po nich žádat původní daň, výnos toho, co zbylo, na daň nepostačí. Nařídil tedy, aby se daň vybírala jen z každého zdravého stromu a z toho, co zašlo, aby se nebralo nic.⁴⁴ To je věc převeliká. K tomu patří také toto: pokladna měla na zlato závaží, které bylo o polovinu kírátu těžší než závaží města; jím peníze přijímali, a vydávali je závažím města, jímž mezi sebou jednají lidé.⁴⁵ Doslechl se o tom a vezírovi vyšel jeho vlastnoruční přípis, který začínal: „Běda těm, kdo zkracují míru, kteří, když si dávají od lidí odměřit, berou plnou míru, ale když sami jim měří nebo váží, šidí je. Což si nemyslí, že budou vzkříšeni k velikému dni?“ (Korán 83:1–5). „Doneslo se nám, že věc se má tak a tak. Ať se závaží pokladny vrátí k závaží, jímž mezi sebou jednají muslimové, židé a křesťané.“

Jeden z jeho zástupců mu napsal: „Je to veliká částka. Spočítali jsme ji a loni činila třicet pět tisíc dinárů.“ Odpověděl mu s výtkou a napsal: „I kdyby to bylo tři sta padesát tisíc dinárů, ať se to zruší.“ Stejně tak zrušil přírážku k závaží, která náležela dívánu a činila z každého dináru jedno zrnko. Kádímu nařídil, aby každému, kdo mu předloží pravou listinu o vlastnictví, majetek vrátil, aniž si vyžádá svolení. Správou pozůstalostí bez dědiců a státní pokladny pověřil zbožného muže. Ten muž byl hanbalovec a řekl: „Podle mé právní školy mají dědit i vzdálenější pokrevní příbuzní.

44. Tisk má *adh-dhabab* („zlato“), což tu nedává smysl; čteme *adh-dháhib* („to, co zašlo“), tedy uschlé stromy.

45. Kírát je zde dvacetina (jinde čtyřiadvacetina) dináru; „zrnko“ (*habba*), o němž je řeč níže, je ještě menší díl. Pokladna tedy přijímala zlato těžším závažím, než jakým vydávala, a rozdíl jí zůstal.

Dovolí-li mi to kníže věřících, úřad přijmu, jinak ne.“⁴⁶ Chalífa mu řekl: „Dej každému, kdo má právo, co mu patří; boj se Boha a neboj se nikoho jiného.“

K nim patří i toto: v Bagdádu bylo zvykem, že strážný v každé ulici časně ráno napsal chalífovi hlášení o tom, co se v jeho ulici nového stalo – že se sešli nějací přátelé k zábavě, k poslechu hudby nebo k něčemu jinému –, a zapsal i všechno ostatní, malé i velké. Lidé tím byli velmi svázáni. Když nastoupil tento chalífa – Bůh mu odplat' dobrým –, došla mu hlášení podle zvyku. Nařídil je zastavit a řekl: „K čemu nám je vědět, co lidé dělají ve svých domech? Ať nám nikdo nepíše nic než to, co se týká zájmů naší říše.“ Řekli mu: „Prostý lid se tím zkazí a jeho zlo vzroste.“ Odpověděl: „Budeme prosit Boha, aby je napravil.“

K nim patří i toto: když se ujal chalífátu, vrátil se z Wásitu správce dívánu, který tam odjel za dnů an-Násirových vybírat peníze. Připlul proti proudu a měl s sebou přes sto tisíc dinárů. Napsal hlášení, v němž uvedl, co veze, a žádal o pokyn, kam to má odvést. Chalífa odpověděl, aby se to vrátilo těm, komu to patří: „Nepotřebujeme to.“ A bylo jim to vráceno.

K nim patří i toto: propustil všechny, kdo byli ve vězeních, a nařídil vrátit, co jim bylo vzato. Kádímu poslal deset tisíc dinárů, aby je zaplatil za každého, kdo byl držen ve vězení kádího soudu a neměl peníze. O jeho dobrém úmyslu k lidem svědčí toto: ceny v Mosulu a v Džazíře byly vysoké, a klesly, neboť povolil vyvážet tam potraviny a dovolil, aby obilí prodával každý, kdo je prodat chce. Vyvezlo se ho nespočetné množství. Řekli mu: „Cena poněkud stoupla a bylo by prospěšné vývoz zakázat.“ Odpověděl: „Tamti jsou muslimové a tihle jsou muslimové. Jako jsme povinni pečovat o tyto, jsme povinni pečovat i o ony.“ Nařídil, aby se z jeho sýpek prodávalo obilí levněji, než prodávají jiní. Učinili tak a ceny klesly i u nich, ještě níž, než byly zprvu.

46. Úřad spravoval pozůstalosti, k nimž se nepřihlásil zákonný dědic a které připadaly státní pokladně. Podle hanbalovské (a hanafíjské) právní školy dědí při nedostatku bližších dědiců i vzdálenější pokrevní příbuzní, zejména po ženské linii (*dhawu l-arhám*); podle šáfí'ovské a málíkovské školy připadá taková pozůstalost pokladně. Muž tedy žádal svolení rozhodovat v její neprospěch.

Když nastoupil, bylo v Mosulu za dinár a dvě třetiny kírátu po dvou makkúcích; za několik dní bylo za dinár po čtyřech makkúcích.⁴⁷ Stejně tomu bylo s ostatními věcmi, s datlemi, datlovým sirupem, rýží, sezamem a jinými. Bůh Nejvyšší ho posiluj, pomáhej mu a zachovej ho, neboť je v této zkažené době vzácným zjevem.

Slyšel jsem o něm výrok, který se mi velmi zalíbil: domlouvali mu kvůli penězům, které vydává a odpouští a z nichž by se žádná duše nevzdala ani části, a on jim řekl: „Otevřel jsem krám až po odpolední modlitbě. Nechte mě tedy konat dobro; jak dlouho ještě budu žít?“⁴⁸ V noci před svátkem přerušení půstu tohoto roku [na 6. října 1225] rozdal almužny a rozdělil mezi učence a zbožné muže sto tisíc dinárů.

Jak se Badr ad-Dín zmocnil hradů al-Imádíja a Harúr

V tomto roce se Badr ad-Dín zmocnil hradu al-Imádíja v kraji Mosulu.⁴⁹

Už dříve byla řeč o tom, jak se mu jeho obyvatelé roku 615 [1218–1219] vzbouřili a vydali hrad Imád ad-Dínu Zengímu, jak se potom vrátili k poslušnosti Badr ad-Dínovi a postavili se proti Imád ad-Dínovi. Když se k Badr ad-Dínovi vrátili, zahrnul je dobrodiním, dal jim hojná léna, dal jim do vlastnictví vesnice a obdaroval je hojnými penězi a skvostnými čestnými rouchy. Tak to zůstalo krátkou dobu; pak si začali vyměňovat poselstva s Imád ad-Dínem Zengím, s Muzaffar ad-Dínem, pánem Irbílu, a se Šiháb ad-Dínem Gházím, synem al-Ádilovým, když byl v Chilátu,⁵⁰ a každému z nich slibovali, že se k němu přidají a budou ho poslouchat. Dali najevo od-

47. Makkúk je dutá míra na obilí, jejíž velikost se lišila kraj od kraje; ratl, o němž je řeč níže, je libra (bagdádský ratl vážil asi 0,4 kg, jinde býval těžší). Cena obilí v Mosulu tedy klesla zhruba na polovinu.

48. Tj. začal pozdě, na sklonku života: chalífou se stal asi v padesáti letech a do smrti mu zbývalo devět měsíců.

49. Badr ad-Dín Lu'lu' (zemř. 1259), původně mamlúk mosulských Zengiovců, po roce 1218 regent za nezletilá zengiovska knížata a od roku 1233 sám vládce Mosulu. Al-Imádíja je dnešní Amádíja v iráckém Kurdistánu, hrad na skalní plošině severně od Mosulu; jméno má po Imád ad-Dínu Zengím, zakladateli dynastie, který jej ve 12. století vystavěl.

50. Imád ad-Dín Zengí, syn Arslánšáhův, byl zengiovský princ, který po roce 1218 souperil s Badr ad-Dínem Lu'lu'em o dědictví svého rodu a opíral se o pána Irbílu. Šiháb ad-Dín Ghází byl Ajjúbovec, syn al-Malika al-Ádila; Chilát mu svěřil jeho bratr al-Ašraf a roku 621 [1224] se mu tam vzbouřil, jak autor vyličil výše.

por k Badr ad-Dínovi, který dosud tajili: z Badr ad-Dínových lidí směl u nich zůstat jen ten, koho chtěli, a toho, kdo se jim nelíbil, nepouštěli. Věc se táhla a on jejich jednání snášel a jednal s nimi po dobrém, ale oni byli jen stále troufalejší a neposlušnější.

Bylo jich několik a rozešli se ve při; někteří z nich, totiž synové chódži Ib-ráhíma, jeho bratr a ti, kdo byli s nimi, nabyli převahy nad ostatními, vyhnali je z hradu, ovládli jej a setrvali v pokrytectví, v němž byli dosud. Když nastal tento rok, vytáhl proti nim Badr ad-Dín se svými vojsky, přepadl je znenadání, oblehl je, tísnil je a odřízl jim přísun potravin. Sám u nich zůstal a část vojska postavil k hradu Harúr,⁵¹ aby jej oblehla. Je to jedna z nejnedobytnějších a nejpevnějších pevností, jíž není rovno. Jeho obyvatelé se také dali cestou obyvatel al-Imádíje, cestou vzpoury, poslušnosti a úskoků. Přitáhlo k nim vojsko a oblehlo je, a oni měli málo zásob. Obléhali hrad několik dní, až došlo, co v něm bylo; obyvatelé byli nuceni se vzdát, vydali jej a sestoupili z něho. Vojsko se vrátilo k al-Imádíji a leželo u ní s Badr ad-Dínem.

Badr ad-Dín zůstal po dobytí Harúru ještě krátce a pak se vrátil do Mosulu; vojsko nechal, jak bylo, ležet u nich se svým místodržícím Amín ad-Dínem Lu'lu'em. Obléhání trvalo do začátku dhú l-ka'dy [počátek listopadu 1225]. Tu poslali vzkaz, že se poddávají, a žádali za hrad náhradu, aby jej vydali. Bylo ujednáno, že náhradou dostanou hrad, v němž by našli útočiště, léna, peníze a další věci. Badr ad-Dín jim vyhověl v tom, oč žádali, a dostavili se jejich zástupci, aby Badr ad-Dína vzali do přísahy.

Právě když se jim chystal přísahat a dal už přivést ty, kdo měli přísahu dosvědčit, přiletěl z al-Imádíje pták a na křídle měl lístek od Amín ad-Dína Lu'lu'a, který mu oznamoval, že se zmocnil al-Imádíje násilím a útokem a zajal syny chódžovy, kteří hrad ovládli. Badr ad-Dín tedy přísahu odmítl.

Amín ad-Dín se hradu zmocnil takto. Badr ad-Dín ho ustanovil jeho správcem, když se obyvatelé vrátili k poslušnosti. Nějakou dobu tam zůstal, jednal s nimi laskavě a spravoval je dobře a získal si některé z nich, aby se o

51. Harúr byl horský hrad v zemi kurského kmene Hakkárijců, v sousedství al-Imádíje; hory Hakkárijců se táhnou severně a severovýchodně od Mosulu, na dnešním pomezí Iráku a Turecka. Chódža (perské „pán“) je titul úředníků a zámožných měšťanů.

ně opřel proti straně těch, kdo se předtím vzbouřili. Zpráva o tom se k nim donesla; začali se k němu chovat nepřátelsky a požádali, aby byl z úřadu nad nimi odvolán, a tak od nich odešel do Mosulu. Ti, které si získal, si s ním psali a posílali mu vzkazy. Když je oblehl, psali mu také na šípech a oznamovali mu všechno, co synové chódžovi dělali – že vypravili posla a podobně – a jaké mají zásoby. Nebylo jich však tolik, aby ony přemohli.

Když pak teď byly ujednány podmínky vydání, neuvedli synové chódžovi v opisu přísahy nikoho z hradní posádky, ani pokud jde o peníze, ani o cokoli jiného, o záruku bezpečí či léno.⁵² Posádka se nad tím rozhořčila a řekla jim: „Pro sebe jste si vypřísahali pevnosti, vesnice a peníze. Nám byly kvůli vám zničeny domy, a nás jste neuvedli.“ Oni je však potupili a nevšímali si jich. Dva z nich se v noci dostavili k Amín ad-Dínovi a žádali, aby k nim poslal oddíl; že jej vytáhnou na hrad, vrhnou se na ony muže a zajmou je. Odmítl a řekl: „Bojím se, že se to nezdaří a zkazí se nám všechno, co jsme udělali.“ Řekli: „Zajmeme je tedy zítra časně ráno my. Ty buď s vojskem v sedle, a až uslyšíte volat jméno Badr ad-Dínovo a jeho heslo, vystoupíte k nám.“ Souhlasil s tím a časně ráno vyjel s vojskem jako obvykle.

Oni se pak sešli, zajali syny chódžovy i ty, kdo byli s nimi, a provolali heslo Badr ad-Dínovo. Vojsko právě stálo na místě, když se z hradu ozval hlas volající jméno Badr ad-Dínovo. Vystoupili tedy na hrad a zmocnili se ho. Amín ad-Dín převzal syny chódžovy a uvěznil je a napsal o tom lístek, který poslal na křídle ptáka. Zmocnili se hradu snadno a zadarmo, bez náhrady. Badr ad-Dín přitom už chtěl vydat velké peníze, mnoho lén a nedobytnou pevnost; to všechno mu zůstalo ušetřeno a vzal jim všechno, co si nahromadili a uschovali. Když Bůh něco chce, nikdo to neodvrátí.

52. Tisk má *imám* („předák“), což tu nedává smysl; čteme *amán* („záruka bezpečí“).

Různé události

V tomto roce, v noci na neděli dvacátého safaru [1.–2. března 1225],⁵³ se zachvěla země v Mosulu, v Džazíře, v Iráku i jinde; zemětřesení bylo středně silné.

Toho roku také zesílila drahota v Mosulu a v celé Džazíře. Lidé jedli zdechliny, psy a kočky, takže psů a koček, kterých předtím bývalo mnoho, ubylo. Vešel jsem jednou do svého domu a viděl jsem služebné, jak krájejí maso, aby je uvařily; uviděl jsem kočky a zdálo se mi jich mnoho, spočítal jsem je a bylo jich dvanáct. A za této drahoty jsem v domě viděl maso, u něhož nebyl nikdo, kdo by je hlídal před kočkami, protože žádné nebyly; a mezi oběma případy neuplynulo mnoho času.

S potravinami zdražilo všechno. Ratl sezamového oleje se prodával za dva kíráty, kdežto před drahotou byl za půl kírátu; a ještě předtím bylo šedesát ratlů za dinár. Podivné je, že mangold, mrkev a vodnice se prodávaly po pěti ratlech za dirham a fialky po šesti ratlech za dirham, někdy i po sedmi ratlech za dirham; o něčem takovém nebylo slýcháno. Viděli jsme, co jsme dosud neviděli a o čem jsme neslyšeli: odjakživa, za starých časů i nedávno, platilo, že když byly ceny vysoké a přišel déšť, klesly.⁵⁴ Jen tohoto roku ne: deště nepřestávaly od začátku zimy do konce jara, a kdykoli přišel déšť, ceny stouply. O něčem takovém nebylo slýcháno.

Pšenice došla tak daleko, že makkúk a třetina byl za dinár a kírát; to odpovídá váze čtyřiceti pěti bagdádských ratlů mouky. Sůl bývala po dirhamu za makkúk a teď byl makkúk za deset dirhamů. Rýže bývala po dvanácti dirhamech za makkúk a teď byl makkúk za padesát dirhamů. Datle bývaly po čtyřech až pěti ratlech za kírát a teď byly po dvou ratlech za kírát.

K podivným věcem, o nichž se vypráví, patří toto: hnědý cukr býval po dirhamu za ratl a čistý egyptský cukr v homolích po dvou dirhamech za ratl. Hnědý cukr pak byl po třech a půl dirhamu za ratl a homolový cukr po

53. V tisku stojí *lajlat al-ahad wa-l-išrín*, což lze číst „v noci na neděli dvacátého“ i „v noci jedenadvacátého“. První čtení souhlasí s kalendářem: zatmění Měsíce, které autor níže klade na noc na úterý 15. safaru, nastalo večer 24. února 1225, takže 20. safar připadl na neděli 2. března.

54. Tisk má na začátku věty *ad-dínár* („dinár“), což se neshoduje se slovesem v ženském rodě a nedává smysl; čteme *ad-dunjá* („svět“).

třech a čtvrt dirhamu za ratl. Příčinou bylo, že když se rozmnožily nemoci a zesílil mor, ženy řekly: „Tyto nemoci jsou studené a hnědý cukr je horký, pomáhá tedy proti nim; homolový je studený a posiluje je.“ Lékaři je v tom následovali, aby si naklonili jejich srdce, i pro jejich nevědomost. Proto hnědý cukr zdražil; a to je krajní nevědomost.⁵⁵

Tak tomu bylo až do začátku léta. Mor zesílil a mezi lidmi se rozmohlo umírání a nemoci, takže se na jedněch márách nosilo několik mrtvých. Mezi těmi, kdo při něm zemřeli, byl náš šajch Abd al-Muhsin, syn Abdalláhův, al-Chatíb at-Túsí, kazatel Mosulu.⁵⁶ Patřil ke zbožným muslimům a bylo mu osmdesát tři let a několik měsíců.

Toho roku také nastalo zatmění Měsíce, v noci na úterý 15. safaru [24.–25. února 1225].

Toho roku také uprchl velitel irácké poutní karavany, Husám ad-Dín Abú Firás al-Hillí al-Kurdí al-Warrámí, synovec šajcha Warráma; jeho strýc patřil ke zbožným a nejlepším muslimům z obyvatel al-Hilly as-Sajfíje.⁵⁷ Opustil poutníky mezi Mekkou a Medínou a odešel do Egypta. Jeden z jeho přátel mi vyprávěl, že ho k útěku přimělo jen to, že měl na cestě velké výdaje a od chalífy malou podporu. Když poutníky opustil, dostali veliký strach z Arabů, ale Bůh je strachu zbavil a po celou cestu je nikdo nepolekal; dorazili v bezpečí. Jen mnoho velbloudů zahynulo; postihla je těžká nemoc s otoky žláz a zachránilo se jich jen málo.

Toho roku také, v měsíci ábu [srpen 1225], přišel prudký déšť s hromy a blesky a trval tak dlouho, že se rozvodnila údolí a cesty byly plné bláta. Potom přišla zpráva z Iráku, Sýrie, Džazíry a Dijárbakru, že u nich bylo to též; a nepřišel k nám nikdo, kdo by nevyprávěl, že u nich v ten čas přišlo.

55. U hnědého cukru má text ještě slovo *an-nádír* (doslova „vzácný“), jehož smysl je tu nejasný; snad jde o porušený název druhu. Homolový cukr (*ublúddž*) je bílý rafinovaný cukr lisovaný do homolů. Úsudek žen vychází z dobového lékařství, které dělilo nemoci i léky na „horké“ a „studené“.

56. Rod at-Túsí zastával úřad kazatele (*chatíb*) hlavní mešity v Mosulu po několik pokolení. „Náš šajch“ znamená, že patřil k autorovým učitelům.

57. Velitel poutní karavany (*amír al-hadždž*) vedl každoročně jménem chalífy irácké poutníky do Mekky a odpovídal za jejich bezpečí. Šajch Warrám, syn Abú Firáse (zemř. 1208), byl vážený ší'itský asketa a učenec. Al-Hilla na Eufratu jižně od Bagdádu se nazývala as-Sajfíja po svém zakladateli, emíru Sajf ad-Dawlovi Sadakovi (zemř. 1108).

Toho roku také bylo v zimě mnoho sněhu a padal i v Iráku. Slyšel jsem, že napadl v celém Iráku, dokonce i v Basře. Až po Wásit o tom není pochyb; pokud jde o Basru, zpráv o tom, že tam napadl, k nám nedošlo mnoho.

Toho roku také byl zbořen hrad az-Za'farán v kraji Mosulu. Je to známá pevnost, která se odedávna nazývala Dajr az-Za'farán; stojí na vysoké hoře poblíž Faršábúru.⁵⁸

Toho roku byl také zbořen Nový hrad v zemi Hakkárijců, rovněž v kraji Mosulu; jeho kraj a vesnice byly připojeny k al-Imádíji.

Toho roku také, v měsíci dhú l-hidždža [prosinec 1225], vytáhl Džalál ad-Dín, syn chórezmšáhův, z Tabrízu do země Gruzínů, aby se zmocnil jejich země a vyhladil je. Rok skončil a nedoneslo se k nám, že by jim něco udělal. Co jim udělal, uvedeme u roku 623 [1226], dá-li Bůh.

Toho roku také, třetího šubátu [3. února 1225], napadl v Bagdádu sníh a voda silně vychladla; mráz zesílil tak, že jím zemřelo několik chudých.

Toho roku také, v prvním rabí'u [březen–duben 1225], se Tigris velmi rozvodnil. Lidé se dali do opravování hráze al-Kúradže a báli se. Voda stoupla skoro tolik jako při první povodni; pak opadla a lidé se zaradovali.⁵⁹

58. Dajr az-Za'farán znamená „Šafránový klášter“: podle jména šlo o někdejší křesťanský klášter (nikoli o známý klášter téhož jména u Mardínu). Faršábúr je patrně Fíšábúr (dnes Fajš Chábúr) na Tigridu severozápadně od Mosulu. Tisk má sloveso *charadžat* („vyšel“); podle následující zprávy čteme *charibat* („zpuštěl, byl zbořen“).

59. Al-Kúradž byl kanál s ochrannou hrází nad Bagdádem; protrhl-li jej Tigris, zaplavila voda město. „První povodní“ se nejspíš míní velká povodeň roku 614 [1217–1218], kterou autor popsal dříve.

Rok 623 (1226): Džalál ad-Dín dobývá Tiflis a obléhá Chilát

[Rok 623 hidžry trval od 2. ledna do 21. prosince 1226. Sultán Džalál ad-Dín dobývá gruzínský Tiflis, spěchá až k Isfahánu kvůli vzpouře svého místodržícího v Kirmánu, vrací se na Kavkaz a na sklonku roku marně obléhá Chilát u Vanského jezera. V Bagdádu umírá po devíti měsících vlády chalífa az-Záhir a nastupuje al-Mustansir; v Sýrii a Horní Mezopotámii se sváří a zase smiřují synové al-Malika al-Ádila. Kapitoly uzavírají zprávy z autorova Mosulu: sucho, drahota, zemětřesení a podivné úkazy.]

Jak se Džalál ad-Dín zmocnil Tiflisu

Tohoto roku, osmého dne prvního rabí'u [9. března 1226], dobyl Džalál ad-Dín, syn chórezmsšáhův,¹ na Gruzíncích město Tiflis.² Stalo se to takto: pod rokem 622 [1225] jsme vyličili válku mezi ním a Gruzíny, jejich porážku a jeho návrat do Tabrízu kvůli rozbroji, který tam vypukl.³ Když se poměry v Ázerbájdžánu ustálily, vrátil se v měsíci dhú l-hidždža téhož roku [prosinec 1225] do země Gruzínů. Rok 622 skončil a nastal tento rok; tu vytáhl do jejich země. Gruzínci mezitím znovu svolali vojsko a sebrali lid ze sousedních národů – Alany, Lakzy, Kipčaky⁴ a jiné –, takže se jich sešlo nesčíslné množství. To jim dodalo odvahy; namlouvali si plané naděje a satan jim sliboval vítězství – „a satan jim neslibuje nic než klam“ (Korán 4:120).

1. Džalál ad-Dín Mengüberti (vládl 1220–1231), poslední chórezmsšáh, syn Alá ad-Dína Muhameda. Po porážce od Čingischána na Indu (1221) žil v Indii, roku 1224 se vrátil do Persie a roku 1225 se zmocnil Ázerbájdžánu.

2. Dnešní Tbilisi, hlavní město Gruzie, na řece Kuře (o něco dále autorova „řeka Gruzínů“). Gruzii tehdy vládla královna Rusudan (1223–1245), která před Džalál ad-Dínem ustoupila do Kutaisi na západě země.

3. Jde o bitvu u Garni v Arménii (srpen 1225), v níž Džalál ad-Dín rozprášil gruzínské vojsko, a o spiknutí tabrizských předáků, kteří chtěli město vrátit atabegovi Ůzbekovi; obojí líčí autor pod rokem 622.

4. Alani – íránsky mluvící národ severního Kavkazu, předkové dnešních Osetů; Lakzové – dagesťánští horalé (Lezgini); Kipčaci – turkičtí kočovníci stepí severně od Kavkazu a Černého moře, v Evropě známí jako Kumáni či Polovci. Kipčaci sloužili gruzínským králům jako žoldnéři už od 12. století.

Džalál ad-Dín se s nimi střetl, když jim předtím na několika místech nastražil zálohy. Vojska se srazila a bojovala a Gruzíni se obrátili na útěk; bratr se neohlížel po bratrovi ani otec po synovi, každý myslel jen na sebe. Meče muslimů na ně dopadaly ze všech stran a vyvázla jen nepatrná hrstka, která nestojí za řeč. Džalál ad-Dín přikázal svému vojsku, aby nikoho nešetřilo a zabíjelo každého, koho najde; pronásledovali tedy prchající a pobíjeli je. Jeho druhové mu radili, aby táhl na Tiflis, sídelní město Gruzínů, on však řekl: „Nemáme zapotřebí dát si pobíjet muže pod hradbami. Až Gruzíny vyhubím, případně mi země sama a bez námahy.“ Vojska je dál pronásledovala a slídila po nich do krajnosti, až je málem vyhubila.

Teprve tehdy vytáhl k Tiflisu a položil se nedaleko něho. Jednoho dne vyjel s oddílem vojska k městu, aby si je prohlédl a obhlédl místa, kde by se dalo před ním utábořit, a způsob, jak na ně udeřit. Když se přiblížil, ukryl většinu vojska, které měl s sebou, na několika místech do zálohy a sám postoupil k městu asi se třemi tisíci jezdci. Jakmile ho Gruzíni ve městě spatřili, zatoužili se ho zmocnit, protože s ním bylo málo lidí, a nevěděli, co má za sebou. Vyrazili proti němu a pustili se s ním do boje; on před nimi ustupoval, a tím jejich odvaha vzrostla – měli za to, že prchá, a pustili se za ním. Když se ocitli uprostřed vojsk, vyřítla se na ně záloha a pustila se do nich mečem; většina byla pobita a zbytek prchl do města a vešel do něho, muslimové za nimi.

Když k městu dorazili, začali muslimové z řad jeho obyvatel provolávat heslo islámu a jméno Džalál ad-Dínovo. Tu Gruzíni složili zbraně a vzdali se, neboť jejich muži padli ve zmíněných bitvách, takže jich bylo málo a jejich srdce se naplnila strachem a hrůzou. Muslimové se tak města zmocnili mečem a násilím, bez záruky bezpečí. Všichni Gruzíni, kteří v něm byli, byli pobiti; nebyl ušetřen velký ani malý, leda ten, kdo se podvolil islámu a vyslovil obě věty vyznání víry. Ty Džalál ad-Dín ušetřil, přikázal jim, aby se dali obřezat, a nechal je být.⁵ Muslimové vyplenili majetek, zajali ženy a děti obrátili v otroky. Také muslimy, kteří ve městě žili, postihlo leccos zlého – zabíjení, plenění a jiné.

5. Vyznání víry (*šaháda*) tvoří dvě věty: „Není božstva kromě Boha“ a „Muhammad je posel Boží“. Vymraždění tiflisských křesťanů, kteří odmítli přestoupit, dosvědčují i gruzínské a arménské prameny; gruzínská církev dodnes uctívá „sto tisíc mučedníků tbiliských“. To číslo je ovšem dobový odhad, nikoli sčítání.

Tiflis patří k nejpevnějším a nejnedobytnějším městům. Leží na obou březích řeky Gruzínů, a to je velká řeka. Toto dobytí bylo veliké a mělo v zemích islámu a u muslimů nesmírný ohlas. Gruzíni se totiž nad muslimy vypínali a činili s nimi, co chtěli: táhli, na kterou část Ázerbájdžánu se jim zachtělo, a nikdo jim v tom nebránil a nikdo je neodrazil. Stejně tomu bylo s Erzurumem; jeho pán dokonce oblékl čestné roucho od gruzínského krále a vztyčil nad hlavou jeho korouhev, na jejímž vrcholu je kříž, a jeho syn přijal křesťanství, protože toužil po sňatku s gruzínskou královnou a protože se Gruzínů bál a chtěl od sebe odvrátit zlo; ten příběh už byl vyprávěn.⁶ Stejně tomu bylo s Derbentem ve Širvánu.

Jejich moc vzrostla natolik, že když Rukn ad-Dín, syn Kilidž Arslánův, pán Konye, Aksaraje, Malatje a ostatních zemí Rúmu, jež patří muslimům,⁷ shromáždil svá vojska, přibral k nim další, takže jich měl veliké množství, a vytáhl na Erzurum, který patřil jeho bratru Tughrilšáhovi, synu Kilidž Arslánovu, přitáhli proti němu Gruzíni, porazili ho a způsobili jemu i jeho vojsku všechno nejhorší. I obyvatelé Derbentu ve Širvánu od nich zakoušeli tíseň a útrapy. Co se týče Arménie, Gruzíni vnikli do města Ardžíše, zmocnili se Karsu a dalších míst a oblehli Chilát; a kdyby Bůh – budiž veleben – neprokázal muslimům milost tím, že byl zajat Ívání, velitel gruzínských vojsk,⁸ byli by se ho zmocnili. Obyvatelé Chilátu tak byli přinuceni postavit jim v citadele kostel, v němž se sluče na nákus,⁹ a teprve potom od nich Gruzíni odtáhli. To vše už bylo podrobně vyličeño.

Toto pomezí vždy patřilo k těm, která sousedům škodila nejvíce – Peršanům před islámem a po nich muslimům od počátku islámu až dodnes –, a nikdo se na Gruzíny neodvážil takto udeřit ani s nimi takto naložit. Gruzíni

6. Pánem Erzurumu byl seldžucký kníže Mughíth ad-Dín Tughrilšáh, syn rúmského sultána Kilidž Arslána II.; zemřel roku 622 [1225]. Jeho syn přijal křesť a oženil se s královnou Rusudan – autor o tom vypráví pod rokem 620 [1223–1224].

7. Rukn ad-Dín Sulajmánšáh II., seldžucký sultán Rúmu, tj. Malé Asie (1196–1204). Gruzíni jeho vojsko rozprášili kolem roku 1202 v bitvě u Basiani nedaleko Erzurumu. Aksaráj (Aksaray) a Malatja (Malatya) jsou města ve střední a východní Anatolii.

8. Ivane Mchargrdzeli (zemřel kolem roku 1227), atabeg a vrchní velitel gruzínských vojsk, nej-mocnější velmož království. Při obléhání Chilátu kolem roku 1210 padl náhodou do zajetí; propuštěn byl za výkupné, příměří a ruku své dcery, kterou dostal ajjúbovský pán Chilátu.

9. *Nákus* – dřevěná nebo kovová deska, na kterou východní křesťané tloukli paličkou místo zvonění. V muslimských městech bývalo hlasité svolávání k bohoslužbě křesťanům zakázáno, proto to autor uvádí jako pokoreň.

se zmocnili Tiflisu roku 515 [1121–1122];¹⁰ sultánem byl tehdy Mahmúd, syn Muhammada, syna Malikšáhova, ze Seldžukovců, jeden z největších sultánů co do postavení, s nejrozsáhlejší říší a nejpočetnějším vojskem, a přece jim v tom nedokázal zabránit, ačkoli měl tak rozsáhlé země: patřil mu Rajj s jeho krajem, Džibál, Isfahán, Fárs, Chúzistán, Irák, Ázerbájdžán, Arrán, Arménie, Dijárbakr, Džazíra, Mosul, Sýrie a další a jeho strýc sultán Sandžar měl Chorásán a Mávaránnahr, takže většina zemí islámu byla v jejich rukou.¹¹ Přesto když roku 519 [1125–1126] shromáždil svá vojska a vytáhl proti nim – to už město ovládali –, nic proti nim nesvedl.

Po něm vládl jeho bratr sultán Mas'úd, a bylo tomu stejně. Pak ovládl Džibál, Rajj, Ázerbájdžán a Arrán Ildegiz;¹² poslouchal ho pán Chilátu, pán Fársu i pán Chúzistanu a on proti Gruzínům sbíral a svolával vojska, a přece nedosáhl víc, než že před nimi vyvázl. Po něm přišel jeho syn Pahlaván. Za oněch vládců oplývaly země penězi i muži, a přece je ani nenapadlo, že by nad Gruzíny mohli zvítězit; až přišel tento sultán, když země byla v troskách – nejprve ji oslabili Gruzíni a potom ji do kořene vyhubili Tataři, Bůh je proklej, jak jsme vylíčili –, a naložil s nimi takto. Sláva tomu, který chce-li nějakou věc, řekne jí „Buď!“ a ona je (srov. Korán 36:82).

O tažení Muzaffar ad-Dína, pána Irbílu, k Mosulu a o jeho návratu odtud

Tohoto roku v měsíci druhém džumádá [červen 1226] vytáhl Muzaffar ad-Dín, syn Zajn ad-Dínův, pán Irbílu,¹³ do mosulského kraje s úmyslem táh-

10. Gruzínský král David IV. Budovatel (1089–1125) porazil roku 1121 u Didgori velké muslimské vojsko a rok nato dobyl Tiflis, který byl do té doby po čtyři století muslimským emirátem; učinil z něj hlavní město království.

11. Mahmúd II. (1118–1131), seldžucký sultán v Iráku a západní Persii; svrchovaným „velkým sultánem“ byl jeho strýc Sandžar (1118–1157), sídlící v Chorásánu. Džibál („Hory“) je hornatá západní Persie, Mávaránnahr („to, co je za řekou“) země mezi Amudarjou a Syrdarjou.

12. Šams ad-Dín Ildegiz (též Eldigüz, zemřel 1175), původně kipčacký mamlúk, atabeg seldžuckých sultánů a zakladatel dynastie, která vládla Ázerbájdžánu do roku 1225; jeho syn Džahán Pahlaván vládl v letech 1175–1186. Posledním z rodu byl Ůzbek, jehož Džalál ad-Dín vyhnal. Sultán Mas'úd vládl 1134–1152.

13. Muzaffar ad-Dín Kökbörü („Modrý vlk“), syn Zajn ad-Dína Alího Küčüka, pán Irbílu (dnes Arbíl v iráckém Kurdistanu) v letech 1190–1233 a švagr Saladinův. Od Mosulu dělí Irbíl řeka Velký Záb, levý přítok Tigridu, o níž je řeč níže.

nout na Mosul. Příčinou bylo, že se dohodl s Džalál ad-Dínem, synem chórezmsáhovým, s al-Malíkem al-Mu'azzamem, pánem Damašku, s pánem Ámidu a s Násir ad-Dínem, pánem Mardínu, že potáhnou na země, které drží al-Ašraf,¹⁴ a zmocní se jich; každému z nich měl připadnout díl, který byl určen. Na tom se mezi sebou ujednali, a Muzaffar ad-Dín tedy pospíšíl k Mosulu.

Džalál ad-Dín pak vytáhl z Tiflisu na Chilát. Tu mu přišla zpráva, že se proti němu vzbouřil jeho místodržící v zemi Kirmánu jménem Balák Hádžib,¹⁵ jak vylíčíme. Když tu zprávu dostal, zanechal Chilátu a netáhl na něj; jeho vojsko však vyplenilo část chilátského kraje a mnoho z něho zpustošilo. Sám spěšně odtáhl do Kirmánu, a tak se rozpadlo všechno, k čemu se odhodlali. Muzaffar ad-Dín nicméně vytáhl z Irbílu a položil se na břehu Zábu, přejít do mosulského kraje se mu však nepodařilo.

Badr ad-Dín¹⁶ mezitím poslal z Mosulu k al-Ašrafovi, který byl v Rakce, s prosbou o pomoc a žádal ho, aby přišel do Mosulu osobně a společně Muzaffar ad-Dína zahnali. Al-Ašraf vytáhl z Rakky do Harránu a z Harránu do Dunajsiru; zpustošil mardínský kraj a zničil jej bořením a pleněním. Al-Mu'azzam, pán Damašku, zase vytáhl na kraj Himsu a Hamá.¹⁷ Muzaffar ad-Dínovi bylo vzkázáno, aby od mosulského kraje odtáhl; al-Ašraf pak odtáhl od Mardínu a každý z nich se vrátil do své země. Tímto tažením byl zpustošen kraj Mosulu i kraj Mardínu; už předtím je těžce postihla dra-

14. Al-Malik al-Ašraf Músá (zemřel 1237), syn al-Ádilův, byl pánem Džazíry (Horní Mezopotámie) s Harránem a Rakkou a arménského Chilátu. Jeho bratr al-Malik al-Mu'azzam Ísá vládl v Damašku v letech 1218–1227. Pánem Ámidu (dnes Diyarbakır v Turecku) byl Artukovec al-Malik al-Mas'úd, pánem nedalekého Mardínu Artukovec Násir ad-Dín Artuk Arslán (asi 1201–1239).

15. V jiných pramenech Barák Hádžib: velmož kara-chitajského původu, někdejší komoří (*hádžib*) ve službách chórezmsáhů. Kolem roku 1222 se zmocnil Kirmánu, kraje v jihovýchodní Persii, a založil tam dynastii Kutlughchánovců, která se pod mongolskou svrchovaností udržela do počátku 14. století; zemřel kolem roku 1235.

16. Badr ad-Dín Lu'lu' (zemřel 1259), původně mamlúk, poručík nezletilých zengijských knížat Mosulu a skutečný vládce města; později vládl i vlastním jménem. Autor žil v Mosulu a tyto události zažil zblízka.

17. Rakka na Eufratu (dnes v Sýrii) a Harrán (dnes v jihovýchodním Turecku) patřily al-Ašrafovi; Dunajsir, dnešní Kızıltepe, leží na rovině pod Mardínem. Hims a Hamá ve střední Sýrii měly vlastní ajjúbovská knížata; pán Himsu Asad ad-Dín Šírkúh stál při al-Ašrafovi. Věta, která následuje, je v tisku patrně neúplná: sloveso „vzkázat“ v ní nemá zřetelný podmět, a proto ji překládáme neosobně.

hota, která přicházela rok po roce a trvala dlouho, a odchod většiny obyvatel, a když na ně dolehla ještě tato pohroma, zputstly ještě více.

O vzpouře Kirmánu proti Džalál ad-Dínovi a o jeho tažení tam

Tohoto roku v měsíci druhém džumádá [červen 1226] došla Džalál ad-Dínovi zpráva, že jeho místodržící v Kirmánu, velký emír jménem Balák Hádžib, se proti němu vzbouřil a zatoužil zmocnit se země a vládnout v ní samostatně, protože Džalál ad-Dín byl daleko a zaměstnávalo ho to, co jsme vyličili o Gruzíncích a jiných. Poslal prý také k Tatarům a oznámil jim, jak je Džalál ad-Dín silný a kolik zemí ovládl: „Zabere-li i zbytek, jeho říše vzroste a jeho vojska se rozmnoží; potom potáhne na vás a vezme vám země, které držíte.“

Když to Džalál ad-Dín uslyšel – právě vytáhl na Chilát –, nechal Chilát být a vydal se do Kirmánu spěšnými pochody. Napřed poslal k pánu Kirmánu posla s čestnými rouchy,¹⁸ aby ho ukolébal, takže by k němu přišel bez opatrnosti a nepřipraven se mu ubránit. Když však posel dorazil, Balák poznal, že je to lest proti němu, protože znal Džalál ad-Dínovy způsoby. Vzal, co mu bylo drahé, vystoupil na nedobytný hrad a opevnil se v něm; do pevností rozmístil ty ze svých lidí, jimž důvěřoval, aby se v nich bránili. Džalál ad-Dínovi pak vzkázal: „Jsem tvůj služebník a mamlúk. Když jsem uslyšel, že táhneš do této země, vyklidil jsem ti ji, protože je to tvá země. Kdybych věděl, že mě ušetříš, dostavil bych se k tvé bráně; ale bojím se.“ Posel mu přitom po celou dobu přísahal, že Džalál ad-Dín je v Tiflisu, on však na jeho slova nedbal.

Posel se tedy vrátil a Džalál ad-Dín pochopil, že se pevností, které Balák drží, nedokáže zmocnit, protože by je musel dlouho obléhat. Zastavil se poblíž Isfahánu, poslal mu čestná roucha a potvrdil ho v jeho správě. Zatímco poslové chodili sem a tam, dorazil k Džalál ad-Dínovi z Tiflisu posel od jeho vezíra se zprávou, že vojsko al-Malika al-Ašrafa, které je v Chilátu, porazilo část jeho vojska a udeřilo na ně, a s naléháním, aby se vrátil do Tiflisu. Vrátil se tam tedy spěšně.

18. Čestné roucho (*chil'a*) posílal panovník tomu, koho chtěl vyznamenat nebo potvrdit v úřadě; přijmout je znamenalo uznat jeho svrchovanost.

O válce mezi vojskem al-Ašrafoým a vojskem Džalál ad-Dínovým

Když Džalál ad-Dín odtáhl do Kirmánu, zanechal ve městě Tiflisu vojsko se svým vezírem Šaraf al-Mulkem. Začaly jim docházet zásoby, a tak vytáhli do erzurumského kraje; dorazili tam, vyplenili jej, zajali ženy, pobrali nesčíslné množství kořisti a vraceli se. Jejich cesta vedla po okraji chilátské državy. Doslechl se o tom al-Ašrafův místodržící v Chilátu, hádžib Husám ad-Dín Alí al-Mawsilí;¹⁹ shromáždil vojsko, vytáhl proti nim, udeřil na ně, vysvobodil kořist, kterou vezli, a sám ukořistil mnoho z toho, co měli s sebou; pak se se svými vojsky ve zdraví vrátil. Když to učinil, dostal z nich Džalál ad-Dínův vezír strach; poslal ke svému pánu do Kirmánu, oznámil mu, jak se věci mají, naléhal, aby k němu přišel, a varoval ho před následky otálení a nedbalosti. Džalál ad-Dín se tedy vrátil a stalo se, co vyličíme, dá-li Bůh Nejvyšší.

O smrti chalífy az-Záhira bi-Amri 'lláh

Tohoto roku, čtrnáctého radžabu [11. července 1226], zemřel imám az-Záhir bi-Amri 'lláh, kníže věřících, Abú Nasr Muhammad, syn an-Násira li-Díni 'lláh Abu l-Abbáse Ahmada, syna al-Mustadí'a bi-Amri 'lláh;²⁰ jeho rodokmen byl uveden už při smrti jeho otce – Bůh v nich obou měj zalíbení. Jeho chalífát trval devět měsíců a čtrnáct dní. Byl to výborný chalífa: spojoval pokoru a poddanost vůči svému Pánu se spravedlností a dobrodiním vůči poddaným. Když jsme psali o jeho nástupu do chalífátu, uvedli jsme z jeho skutků dost. Den ze dne přidával na dobrou a na dobrodiní vůči poddaným – kéž v něm Bůh najde zalíbení a učiní ho spokojeným a kéž mu dá dobrý návrat i příbytek. Obnovil ze spravedlnosti, co už bylo setřeno, a připomněl z dobrodiní, co už bylo zapomenuto.

19. Husám ad-Dín Alí, syn Hammádův, původem z Mosulu. *Hádžib* (komoří) byl vysoký dvorský a vojenský hodnostář; nositelé tohoto úřadu často veleli vojsku a spravovali provincie. Tisk tu má „Husám ad-Dín nad Mosulem“ (*alá l-Mawsil*); čteme *Alí al-Mawsilí*. Chilát proti Džalál ad-Dínovi uhájil; o tom, jak ho al-Ašraf přesto dal roku 626 [1229] zatknout a jak přišel o život, vypráví autor pod oním rokem.

20. Abbásovský chalífa az-Záhir vládl v Bagdádu od října 1225. Nastoupil asi padesátiletý po svém otci an-Násirovi (1180–1225), který ho po léta držel v ústraní a pod dohledem. Podle autorova líčení pod rokem 622 zrušil nezákonné dávky, vracel zabavený majetek a propouštěl vězně.

Před smrtí vydal vezírovi vlastnoručně psaný přípis určený hodnostářům říše. Posel k tomu řekl: „Kníže věřících vzkazuje: Nejde nám o to, aby se říkalo ‚vyšel výnos‘ nebo ‚byl vydán rozkaz‘, a potom po něm nebylo ani stopy; vy přece potřebujete imáma, který jedná, víc než imáma, který mluví.“ Přečetli jej tedy, a hle, po slovech „Ve jménu Boha milosrdného, slitovného“ začínal takto: „Vězte, že naše shovívání není nedbalost a naše přivírání očí není nevšímavost; chceme vás však vyzkoušet, kdo z vás si povede nejlépe. Odpustili jsme vám, co bylo: pustošení země, vyhánění poddaných, zohavování Božího zákona a to, že jste lstí a úskokem vydávali zjevnou nepravost za skryté právo a že jste vyhlazování a plenění nazývali vybíráním dlužného a napravováním zameškaného – to vše kvůli záměřům, k nimž jste se chopili příležitosti uloupené ze spárů udatného lva a z tesáků lva, jenž pokořuje.²¹ Různými slovy jste se shodovali na jediném smyslu; byli jste jeho důvěrníci a spolehliví lidé, a přece jste jeho úsudek nakláněli ke svým choutkám a svou nepravost jste mísili s jeho právem. On vás poslouchal, a vy jste se mu vzpírali; souhlasil s vámi, a vy jste jednali proti němu.

Nyní však Bůh – budiž veleben – proměnil váš strach v bezpečí, vaši chudobu v dostatek a vaši nepravost v právo a dal vám vládce, který promíjí poklesek, volá k odpovědnosti jen toho, kdo setrvává ve zlém, a trestá jen toho, kdo nepřestává. Příkazuje vám spravedlnost a sám ji od vás chce; zakazuje vám křivdu a sám ji u vás nerad vidí. Bojí se Boha Nejvyššího, a proto vás straší Jeho úkladem; doufá v Boha Nejvyššího, a proto ve vás budí touhu být Mu poslušni. Půjdete-li cestami, jimiž chodí zástupci Božích náměstků na Jeho zemi a Jeho důvěrníků nad Jeho tvory, dobře; ne-li, zahynete. A mír s vámi.“ Když zemřel, našli v jedné komnatě jeho paláce tisíce lístků, všechny zapečetěné, které neotevřel. Radili mu kdysi, aby je otevřel.

21. Lvem je míněn chalífův otec an-Násir: hodnostáři, jimž důvěřoval, podle az-Záhira zneužívali jeho jména k vydírání poddaných. Slova o zkoušce, „kdo z vás si povede nejlépe“, jsou ozvěnou Koránu (67:2); výrok o imámovi (tj. chalífovi), který jedná, připisuje tradice už třetímu chalífovi Uthmánovi (644–656). Text listu je v tisku místy porušen: tisk má *al-ihitjádž* („potřeba“), čteme *al-idžtijáh* („plenění“); tisk má *wa-anta* („a ty“), čteme *wa-antum* („a vy“). Přívlastek druhého lva čteme s tiskem *muhín* („pokořující“); přesunutím tečky by vzniklo *mahíb* („budící hrůzu“).

Odpověděl však: „Nemáme jich zapotřebí; jsou to samá udání.“ Od chvíle, kdy se ujal chalífátu, jsem se – Bůh, budiž veleben, to ví – stále bál, že mu bude vyměřen krátký čas, protože doba je zlá a lidé zkažení, a říkal jsem mnoha našim přátelům: „Jak se jen bojím, že jeho chalífát bude krátký! Naše doba a její lidé si totiž jeho chalífát nezaslouží.“ A tak se i stalo.

O chalífátu jeho syna al-Mustansira bi-'lláh

Když az-Záhír bi-Amri 'lláh zemřel, byla složena přísaha věrnosti jako chalífovi jeho nejstaršímu synovi Abú Dža'faru al-Mansúrovi, který dostal čestné jméno al-Mustansir bi-'lláh.²² V konání dobra a v dobrodiní vůči lidem kráčel ve šlépějích svého otce – Bůh v něm měj zalíbení. Dal v Bagdádu vyhlásit, že spravedlnost bude dopřána všem a že každý, kdo má nějakou potřebu nebo se mu stala křivda, ji má předložit; jeho potřebě bude vyhověno a křivda bude odčiněna.

Když nadešel první pátek jeho chalífátu, chtěl vykonat páteční modlitbu v maksúře, v níž se modlívali chalífové. Řekli mu však, že krytá chodba, kterou se do ní chodí, je pobořená a nedá se jí projít. Vsedl tedy na koně a jel do mešity – do Palácové mešity – veřejně, lidem na očích, v bílé košili a bílém turbanu s hedvábnými pruhy.²³ Nikomu ze svých lidí nedovolil, aby s ním šel k modlitbě až na místo, kde se modlil; jel sám a s ním dva sluho-
vé a podkoní, nikdo jiný. Pomodlil se a vrátil se. Stejně tomu bylo i druhý pátek, dokud mu chodbu neopravili. Po smrti az-Záhira bi-Amri 'lláh – Bůh v něm měj zalíbení – se pohnuly ceny, takže kára stála osmnáct kírátů.
²⁴ Chalífa přikázal, aby se obilí, které mu patřilo, prodávalo po třinácti kírátech za káru; ceny tedy klesly a poměry se urovnaly.

22. Al-Mustansir bi-'lláh (1226–1242), předposlední abbásovský chalífa v Bagdádu; založil tam slavnou školu Mustansiríju, otevřenou roku 1234. Za jeho syna al-Musta'sima dobyli Bagdád roku 1258 Mongolové a chalífát zanikl.

23. Maksúra je ohrazené místo v mešitě poblíž kazatelný, vyhrazené panovníkovi; chalífa do ní přicházel z paláce krytou chodbou, aniž musel mezi lid. Palácová mešita (*Džámi' al-Kasr*) byla velká páteční mešita u chalífského paláce na východním břehu Tigridu. Smysl slova *sakákín* (doslova „nože“) u turbanu není jistý; snad jde o hedvábné pruhy či cípy. Prostý bílý oděv byl nezvyklý – dvorskou barvou Abbásovců byla černá.

24. Kára – bagdádská míra (náklad) mouky či obilí; kírát – zlomek dináru, v Iráku jedna dvacetina.

O válce mezi Kajkubádem a pánem Ámidu

Tohoto roku v měsíci ša'bánu [srpen 1226] vytáhl Alá ad-Dín Kajkubád, syn Kajchusrava, syna Kilidž Arslánova, král země Rúm,²⁵ do země al-Malika al-Mas'úda, pána Ámidu, a zmocnil se několika jeho pevností. Příčinou bylo, jak jsme uvedli, že se pán Ámidu spojil s chórezmšáhem Džalál ad-Dínem, s al-Malíkem al-Mu'azzamem, pánem Damašku, a s dalšími proti al-Ašrafovi. Když to al-Ašraf viděl, poslal ke Kajkubádovi, králi Rúmu – byli totiž spojenci – a žádal ho, aby vytáhl na zemi pána Ámidu a válčil s ním; al-Ašraf sám tehdy ležel před Mardínem. Král Rúmu tedy vytáhl k Malatji, která mu patřila, položil se u ní a vyslal vojska do državy pána Ámidu; dobyla Hisn Mansúr, pevnost Šamkázád²⁶ a další.

Když to pán Ámidu viděl, vyjednával s al-Ašrafem a vrátil se ke shodě s ním. Al-Ašraf to oznámil Kajkubádovi a vzkázal mu, aby pánu Ámidu vrátil, co mu vzal. On to však neučinil a řekl: „Nejsem al-Ašrafův místodržící, aby mi poroučel a zakazoval.“ Stalo se pak, že al-Ašraf odjel do Damašku, aby se usmířil se svým bratrem al-Malíkem al-Mu'azzamem, a vojskům, která měl v zemích Džazíry, přikázal, aby pánu Ámidu pomáhala, bude-li král Rúmu na svém tažení proti němu trvat. Al-Ašrafova vojska tedy přitáhla k pánu Ámidu; ten shromáždil své vojsko i ty lidi ze svých zemí, kteří se hodili k boji, a vytáhl proti vojsku krále Rúmu, které právě obléhalo hrad al-Kachtá. Tam se v měsíci šawwálu [září–říjen 1226] střetli; pán Ámidu a vojsko, které bylo s ním, utrpěli těžkou porážku, mnoho mužů bylo zraněno a mnoho zajato. Kajkubádovo vojsko se po té porážce zmocnilo hradu al-Kachtá, který patří k nejnedobytnějším pevnostem a útočištům. Když jej ovládli, vrátili se ke svému pánu.

25. Alá ad-Dín Kajkubád I. (1220–1237), sultán rúmských Seldžuků se sídlem v Konyi; za něho dosáhl sultanát vrcholu moci. Země Rúm („římská“, tj. někdejší byzantská) je Malá Asie.

26. Hisn Mansúr je dnešní Adıyaman v jihovýchodním Turecku. Jméno druhé pevnosti je v tisku patrně zkomoleno; nejspíše jde o dnešní Çemişgezek severně od Eufratu. Hrad al-Kachtá, o němž je řeč dále, je dnešní (Eski) Kâhta v horách severně od Adıyamanu.

Jak Džalál ad-Dín obléhal města Ani a Kars

Tohoto roku v měsíci ramadánu [srpen–září 1226] se Džalál ad-Dín vrátil z Kirmánu, jak jsme uvedli, do Tiflisu a odtud vytáhl k městu Ani,²⁷ které patří Gruzínům; byl v něm Ívání, velitel gruzínských vojsk, s těmi gruzínskými předáky, kteří mu zbyli. Oblehl ho tam a část vojska vyslal k městu Karsu, jež rovněž patří Gruzínům; obě jsou z nejpevnějších a nejnedobytnějších měst. Sevřel je a oblehl, bojoval s těmi, kdo v nich byli, postavil proti nim praky a bojoval o ně usilovně. Gruzíni je však uhájili a v ostraze a opatrnosti šli do krajnosti, protože se báli, že s nimi naloží, jako předtím naložil s jejich druhy ve městě Tiflisu. Zůstal před nimi, dokud neuplynula část šawwálu [začal 25. září 1226]; pak před nimi zanechal vojsko, aby je obléhalo, a vrátil se do Tiflisu. Z Tiflisu spěšně vytáhl do země Abcházů a ke zbytkům Gruzínů; udeřil na ty, kdo tam byli, plenil, zabíjel, bral zajatce, pustošil a vypaloval zemi a jeho vojska pobrala, co v ní bylo. Odtud se vrátil do Tiflisu.

Jak Džalál ad-Dín obléhal Chilát

Uvedli jsme, že se Džalál ad-Dín vrátil od města Ani do Tiflisu a vnikl do země Abcházů. Jeho odchod byl lest: doslechl se totiž, že místodržící al-Malika al-Ašrafa ve městě Chilátu, hádžib Husám ad-Dín Alí, je ve střehu, věnuje věci péči a sřeží zemi, protože ho má nablízku. Vrátil se proto do Tiflisu, aby obyvatelé Chilátu ukoľébal, takže by upustili od opatrnosti a příprav, a on by na ně potom nenadále udeřil. V zemi Abcházů se zdržel deset dní, pak se vrátil a podle svého zvyku spěšně vyrazil. Kdyby u sebe neměl někoho, kdo al-Ašrafoým místodržícím posílal zprávy, byl by je zaskočil nic netušící;²⁸ byl však u něho jeden z jeho důvěrníků, který je o jeho počínání zpravoval. Ten jim napsal a varoval je, a zpráva k nim došla dva dny před jeho příchodem.

27. Ani, někdejší sídelní město arménských králů, dnes zříceniny na turecko-arménské hranici; Kars leží nedaleko odtud na západ. Obojí tehdy pod gruzínskou korunou držel rod Mchargrdzeliů. „Zemí Abcházů“, o níž je řeč dále, nazývají arabští autoři západní Gruzii; gruzíňští panovníci se titulovali „králi Abcházů a Gruzínů“.

28. Tisk má *fa-lam jakun* („neměl u sebe nikoho, kdo by...“), což odporuje stavbě i pokračování věty; čteme *fa-law lam jakun* („kdyby u sebe neměl...“).

Džalál ad-Dín přitáhl a v sobotu třináctého dhú l-ka'dy [7. listopadu 1226] sevřel město Malázgird;²⁹ potom od něho odtáhl a v pondělí patnáctého [9. listopadu] sevřel město Chilát. Ještě se ani neutábořil, a už na ně zaútočil a svedl s jeho obyvateli prudký boj. Jeho vojsko dospělo až k městské hradbě a na obou stranách padlo mnoho mužů. Potom zaútočil podruhé a svedl s obyvateli města veliký boj. Vojsko těžce doléhalo na obyvatele Chilátu, dospělo k městské hradbě, vniklo do předměstí, které k městu patří, a začalo plenit a zajímat ženy. Když to obyvatelé Chilátu viděli, dodávali si navzájem odvahy a jeden druhého pobízel; obrátili se proti vojsku, bojovali s ním a vyhnali je z města. Na obou stranách padlo mnoho lidí. Chórezmské vojsko zajalo několik chilátských emírů a mnoho jich bylo zabito. Hádžib Alí sesedl z koně, postavil se nepříteli tváří v tvář a vedl si velmi statečně.

Pak si Džalál ad-Dín několik dní odpočinul a obnovil útok jako prvního dne; bojovali s ním, až jeho vojsko od města zahnali. Obyvatelé Chilátu bojovali usilovně a horlivě se bránili, protože viděli, jak zle si Chórezmané počínají, jak plení zemi a jaká je v nich zkaženost; bojovali tedy jako ten, kdo brání sebe, své ženy a svůj majetek. Džalál ad-Dín pak před městem zůstal, dokud neudeřily silné mrazy a nenapadlo trochu sněhu; odtáhl od něho v úterý, když zbývalo sedm nocí do konce dhú l-hidždžy téhož roku [15. prosince 1226]. Příčinou jeho odchodu byly vedle obavy ze sněhu zprávy, které dostal o Turkmenech Íwá'íja a o tom, jakou spoušť působí v jeho zemích.

Jak Džalál ad-Dín udeřil na Turkmeny Íwá'íja

Turkmeni Íwá'íja se zmocnili města Aštaru a Urmíje³⁰ v ázerbájdžánských končinách a od obyvatel Chóje vybírali daň, aby je nechali na pokoji. Ošálilo je, že Džalál ad-Dín je zaměstnán Gruzíny a po nich Chilátem; jejich

29. Malázgird (Manzikert, dnes Malazgirt) leží severně od Vanského jezera, Chilát (dnes Ahlat) na jeho severozápadním břehu. Data uvádíme podle dnů v týdnu, které jmenuje autor; podle tabulkového přepočtu by 13. dhú l-ka'da připadl o dva dny dříve, na čtvrtek 5. listopadu – měsíc se počítal od spatření srpku.

30. Íwá'íja jsou turkmenský kmen Yıva (arab. Íwá'), jeden z oghuzských kmenů; jeho část kočovala v západní Persii a v Ázerbájdžánu. Urmíja leží západně od stejnojmenného jezera v severozápadním Íránu, Chój severně od něho. Město jménem Aštar, jak stojí v tisku, tu známo není; patrně jde o zkomolené jméno Ušnuh (dnes Ošnavije jihozápadně od Urmíje).

troufalost rostla a rozlezi se po Ázerbájdžánu, plenili a přepadali na cestách. Zprávy o tom docházely chórezmsáhu Džalál ad-Dínovi, on si jich však naoko nevšímal, protože byl zaměstnán tím, co pokládal za důležitější. Jejich troufalost došla tak daleko, že přepadali na cestě poblíž Tabrízu a tabrízským kupcům pobrali mnoho zboží. Mimo jiné nakoupili kupci v Erzurumu ovce a hnali je do Tabrízu; Íwá'íja se s nimi střetli, ještě než do Tabrízu došli, a vzali jim všechno, co měli s sebou, mezi tím i dvacet tisíc ovcí.

Když to na lidi těžce dolehlo a zlo se rozmohlo, poslali k Džalál ad-Dínovi jeho manželka, dcera sultána Tughrila,³¹ a jeho místodržící v zemi; volali o pomoc a oznamovali mu, že Íwá'íja zemi zpustošili, a nepřispěchá-li jí na pomoc, zahyne nadobro. K tomu se přidala obava ze sněhu, a tak odtáhl od Chilátu a spěšně táhl na Íwá'íja. Ti se cítili bezpeční a klidní, protože věděli, že chórezmsáh leží před Chilátem, a domnívali se, že od něho neodejde. Nebýt tohoto přesvědčení, byli by vystoupili do svých nedobytných, strmých hor, kam se dá vyšplhat jen s námahou a útrapami; kdykoli se totiž něčeho báli, vystupovali tam a bránili se v nich.

Než se nadáli, obklíčila je Džalál ad-Dínova vojska a meč na ně dopadal ze všech stran. Mnoho jich pobili, plenili a brali zajatce, ženy a děti obrátili v otroky a pobrali u nich tolik, že se to nedá spočítat. Našli mnoho zboží, které Íwá'íja vzali kupcům, ještě tak, jak bylo, v balících, které nebyly rozvázány³² – nepočítaje to, co už rozvázali a rozdělili. Když byl Džalál ad-Dín hotov, vrátil se do Tabrízu.

O míru mezi al-Mu'azzamem a al-Ašrafem

Začneme tím, co bylo příčinou rozkolu. Když zemřel al-Malik al-Ádil Abú Bakr, syn Ajjúbův, jeho synové, králové po něm, žili v dobré shodě. Byli to al-Malik al-Kámil Muhammad, pán Egypta, al-Malik al-Mu'azzam Ísá, pán Damašku, Jeruzaléma a sousedních zemí, a al-Malik al-Ašraf Músá, pán zemí Džazíry a Chilátu. Byli zajedno v tom, že je třeba zahnat Franky z Egypta. Když al-Kámil odtáhl od Damietty, kterou Frankové obléhali, po-

31. Dcera Tughrila III., posledního seldžuckého sultána v Persii (padl roku 1194). Byla předtím manželkou atabega Ōzbea a Džalál ad-Dín se s ní oženil roku 1225 po dobytí Tabrízu.

32. Slovo pro balíky je v tisku zkomoleno (*aš-šadhawát*); překládáme podle souvislosti.

tkal ho hned druhý den jeho bratr al-Mu'azzam; tím se al-Kámil vzmužil a upevnil své postavení, a nebýt toho, bylo by došlo k velikému neštěstí. To jsme už podrobně vylicili.³³ Al-Mu'azzam se potom vrátil z Egypta a dvakrát se vydal ke svému bratru al-Ašrafovi do zemí Džazíry, aby ho žádal o pomoc proti Frankům a pobízel ho, aby pomohl jejich bratru al-Kámilovi. Neustal, dokud ho nevzal s sebou; vytáhli do Egypta a zahnali Franky z egyptské země, jak jsme dříve uvedli. Jejich svornost tak zachránila země islámu a všichni lidé se z toho radovali.

Když Frankové opustili Egypt a každý z králů, synů al-Ádilových, se vrátil do své země, zůstalo tak ještě nakrátko. Potom se al-Ašraf vydal ke svému bratru al-Kámilovi do Egypta. Cestou projížděl kolem svého bratra al-Mu'azzama v Damašku, ale nevzal ho s sebou, a v Egyptě se zdržel dlouho. Al-Mu'azzam nato – o tom není pochyb – vytáhl k městu Hamá a oblehl je.³⁴ Oba bratři mu z Egypta vzkázali a přiměli ho, aby od něho proti své vůli odtáhl; tím jeho nevole ještě vzrostla. Říká se také, že se mu o nich doneslo, že se proti němu spolčili – a Bůh o tom ví nejlépe.

K tomu se přidalo, že chalífa an-Násir li-Díni 'lláh – Bůh v něm měj zalíbení – zanevřel na al-Kámila kvůli tomu, co jeho syn, pán Jemenu, učinil v Mekce, když potupil velitele irácké poutní karavany.³⁵ Odvrátil se od něho i od jeho bratra al-Ašrafa, protože byli zajedno, a přerušil s nimi styky. Vyjednával s Muzaffar ad-Dínem Kökbörüm, synem Zajn ad-Dína Alího, pánem Irbílu, protože věděl, že se odklonil od al-Ašrafa, a získal ho pro sebe. Dohodli se, že budou psát al-Mu'azzamovi a vylicí mu věc jako velmi vážnou; ten se k nim přiklonil a odvrátil se od svých bratrů.

33. Al-Malik al-Ádil, bratr Saladinův a vládce ajjúbovské říše, zemřel 31. srpna 1218, právě když křižáci páté výpravy obléhali Damietta v nilské deltě; Egypt po něm držel jeho nejstarší syn al-Kámil (do roku 1238). V únoru 1219 al-Kámil kvůli spiknutí ve vlastním vojsku v noci opustil tábor u Damietty a vojsko se rozuteklo; včasný příchod al-Mu'azzama ze Sýrie mu zachránil trůn. Damietta padla v listopadu 1219; křižáci ji vydali až v září 1221, když jejich tažení na Káhiru uvízlo v nilských záplavách.

34. Věta je v tisku patrně porušena; čekali bychom „není pochyb, že to al-Mu'azzama roztrpčilo; potom vytáhl...“. Překládáme doslova. Hamá ve střední Sýrii měla vlastního ajjúbovského pána.

35. Al-Malik al-Mas'úd, syn al-Kámilův, vládl od roku 1215 Jemenu a roku 620 [1223–1224] se zmocnil Mekky, kterou jeho vojsko vyplnilo. Ochrana pouti a poutní karavany z Iráku byla věcí chalífovy cti.

Potom se stalo, že se objevil Džalál ad-Dín a ovládl mnoho zemí. Al-Ašrafovi nastaly těžké časy, protože chórezmšáh Džalál ad-Dín sousedil s chilátskou državou a protože al-Mu'azzam v Damašku bránil egyptským vojskům, aby k němu došla, a stejně tak vojskům z Aleppa a odjinud ze Sýrie. Al-Ašraf proto usoudil, že se vydá ke svému bratru al-Mu'azzamovi do Damašku. Vydal se k němu v měsíci šawwálu [září–říjen 1226], získal si ho a usmířil se s ním.³⁶ Když se o tom doslechl al-Kámil, těžce to nesl a domníval se, že se spojili proti němu. Oni mu však poslali poselství a oznámili mu, že Džalál ad-Dín oblehl Chilát; vylíčili mu to jako velmi vážnou věc a dali mu na vědomí, že tento stav vyžaduje svornost, má-li dům al-Ádilův kvést. Rok skončil a al-Ašraf byl v Damašku; lidé zůstávali, kde byli, a čekali, až pomine zima a co učiní Chórezmané. Co se stalo roku 624 [1227], vylíčíme, dá-li Bůh Nejvyšší.

O sváru mezi Franky a Armény

Tohoto roku shromáždil franský kníže, pán Antiochie, velké zástupy a vytáhl proti Arménům, kteří sídlí v průsmycích v zemi syna Lvova;³⁷ strhla se mezi nimi krutá válka. Příčinou bylo, že Armén syn Lvův, pán průsmyků, předtím zemřel a nezanechal mužského potomka, nýbrž jen dceru. Arméni ji učinili svou královnou, potom však poznali, že království se ženou neobstojí, a provdali ji za knížecího syna. Ten se s ní oženil, přesídlil do jejich země a držel se na trůně asi rok. Potom toho litovali a báli se, že se jejich země zmocní Frankové; povstali proti knížecímu synovi, zatkli ho a uvěznil. ³⁸ Jeho otec poslal žádost, aby byl propuštěn a vrácen na trůn, oni to však neučinili. Poslal tedy k papeži, králi Franků ve Velkém Římě, a žá-

36. Podle jiných kronikářů byl al-Ašraf v Damašku spíše rukojmím než hostem: al-Mu'azzam ho pustil domů až v roce 1227, když mu odpřisáhl spojenectví.

37. Kníže (arab. *al-ibrins*, franské „princ“) je Bohemund IV. (zemřel 1233), kníže antiochijský a hrabě tripolský. „Synem Lvovým“ nazývají arabští autoři arménské krále v Kilíkii (dnešní jižní Turecko); zde jde o Lva I., který zemřel roku 1219. „Průsmuky“ (*ad-Durúb*) jsou horské přechody Tauru a Amanu, jimiž se do Kilíkii vstupuje.

38. Lvova dcera Isabela (Zabel) byla roku 1222 provdána za Filipa, syna Bohemunda IV. Koncem roku 1224 ho arménští velmoži v čele s regentem Konstantinem uvěznil a roku 1225 ve vězení zemřel, podle dobových zpráv otráven; o jeho smrti autor neví. Roku 1226 byla Isabela provdána za Konstantinova syna Hethuma I., zakladatele nové dynastie.

dal ho o svolení táhnout na jejich zemi; tomuto králi Říma se totiž Frankové v ničem nevzpírají. Ten mu to však zakázal.

Řekl: „Jsou to lidé našeho vyznání a není dovoleno táhnout na jejich zemi.“ Kníže ho však neposlechl. Poslal k Alá ad-Dínu Kajkubádovi, králi Konye, Malatje a muslimských zemí mezi nimi, uzavřel s ním mír a dohodl se s ním na tažení do země syna Lvova a na společném postupu proti ní; na tom se shodli. Kníže shromáždil svá vojska, aby vytáhl do země Arménů, ale templáři a johanité,³⁹ kteří jsou žhavým jádrem franské síly, se mu vzepřeli a řekli: „Král Říma nám to zakázal.“ Ostatní ho však poslechl. Vnikl na okraj arménské země, kde jsou soutěsky a neschůdné hory, a nemohl provést, co zamýšlel. Kajkubád zase vytáhl do země Arménů ze své strany, odkud je do ní snazší přístup než ze strany Sýrie. Vstoupil do ní roku 622 [1225], vyplnil ji a vypálil a oblehl několik pevností; čtyř pevností dobyl, pak ho zastihla zima, a tak odtud odtáhl.

Když se to doslechl papež, král Franků v Římě, vzkázal Frankům v Sýrii, že knížete vyobcoval z církve.⁴⁰ Templáři, johanité a mnozí z Franků se pak k němu nedostavovali a neposlouchali jeho slova. A když obyvatelům jeho zemí, totiž Antiochie a Tripolisu, nadešel svátek, odcházel od nich, a teprve když svátek dokončili, vstoupil do města. Potom poslal ke králi Říma a stěžoval si na Armény, že jeho syna nepropustili. Papež tedy vzkázal Arménům a přikázal jim, aby jeho syna propustili a vrátili ho na trůn; učiní-li to, dobře, ne-li, dává knížeti svolení táhnout na jejich zemi. Když k nim to poselství došlo, jeho syna nepropustili. Kníže tedy shromáždil vojsko a vytáhl na zemi Arménů. Arméni poslali k atabegovi Šiháb ad-Dínovi do Aleppa,⁴¹ žádali ho o pomoc a strašili ho tím, co by bylo, kdyby se kníže zmocnil jejich země, protože sousedí s aleppským krajem. Podpořil je tedy vojáky a zbraněmi. Když se to kníže doslechl, pevně se rozhodl na je-

39. Arab. *ad-Dáwíja a al-Isbitár* – rytířské řády templářů a johanitů (špitálníků), které měly v Antiochijsku hrady a statky. S johanity vedl Bohemund IV. dlouholetý spor.

40. Papežem byl tehdy Honorius III. (1216–1227); autor ho pokládá za jakéhosi krále všech Franků. Bohemund IV. byl z církve vyobcován opakovaně, hlavně kvůli sporu s johanity; klatbu obnovil ještě roku 1230 papež Řehoř IX. Zpráva, že kníže o svátcích opouštěl město, odpovídá církevnímu trestu: v přítomnosti vyobcovaného se neměly konat bohoslužby.

41. Šiháb ad-Dín Tughril (zemřel 1233), atabeg a poručník nezletilého al-Malika al-Azíze Muhammada, vnuka Saladinova a pána Aleppa (1216–1236).

jich zemi táhnout. Vytáhl proti nim a válčil s nimi, ničeho však nedosáhl, a tak se od nich vrátil.

To mi vyprávěl jeden rozumný muž z křesťanů, který do oněch zemí přišel a poznal tamní poměry. Ptal jsem se i jiného; něco z toho znal a něco popřel.

Různé události

Tohoto roku se dvakrát zatměl měsíc, poprvé v noci na čtrnáctý safar [14. února 1226].⁴²

Tohoto roku se také stala podivuhodná věc nedaleko Mosulu. Je tam horký pramen známý jako Ajn al-Kajjára,⁴³ velmi horký, kterému lidé říkají Ajn Majmún; s vodou z něho vytéká trochu živice. Lidé se v něm stále koupali, na jaře i na podzim, protože velmi prospívá proti studeným nemocem, jako je ochrnutí a jiné. Kdo se v něm koupal, zakoušel pro horkost vody velikou úzkost. Tohoto roku však voda v něm vychladla tak, že koupajícimu se v něm bylo zima; lidé ho proto opustili a přešli k jinému.

Tohoto roku se také rozmnožili vlci, divoká prasata a hadi a mnoho jich bylo zabito. Doneslo se mi, že jeden vlk vnikl do Mosulu a byl tam zabit.

Jeden náš přítel, který má sad za hradbami Mosulu, mi vyprávěl, že v něm roku 622 [1225] zabil za celé léto dva hady, kdežto tohoto roku jich do začátku hazíránu⁴⁴ zabil sedm, tolik jich bylo. Tohoto roku také ustaly v Mosulu a ve většině zemí Džazíry deště, od pátého šubátu do dvanáctého nísánu [5. února – 12. dubna 1226]; nespadlo nic, co by stálo za řeč, jen v některých vesnicích trochu sprchlo. Úroda byla proto skrovná. Potom se vyrojilo množství kobylek a lidem přibýlo útrap. Ceny se už trochu zlepšily, ale pro množství kobylek zase stouply. V mnoha vesnicích také padaly

42. Datum druhého zatmění v textu chybí. Podle astronomických výpočtů nastala roku 1226 dvě úplná zatmění Měsíce, 14. února a 9. srpna; to druhé však připadlo na denní hodiny mosulského času.

43. Al-Kajjára leží na Tigridu asi 60 km jižně od Mosulu a jméno má od živice (*kár*), která tu vyvěrá ze země; *ajn* znamená „pramen“.

44. Autor tu užívá syrské sluneční měsíce, které odpovídají juliánským: šubát je únor, nísán duben, hazírán červen. K vahám uvedeným níže: dirham měl asi 3 g, dvě stě dirhamů tedy kolem 600 g; ratl byla libra, jejíž váha se kraj od kraje lišila (bagdádský měl asi 400 g).

veliké kroupy, které tamním lidem zničily a zkazily osení. O tom, jaké byly ty největší, se lidé v řečech rozcházeli: kroupa prý vážila dvě stě dirhamů, podle jiných ratl, a říkalo se i jinak; zahubily však mnoho zvířat. Tento rok skončil a drahota trvala; v Mosulu byla zvlášť tíživá.

Tohoto roku také jeden náš přítel ulovil zajíce a viděl, že má dvě varlata, pyj a také samičí pohlaví. Když mu rozřízli břicho, našli v něm dvě mlád'ata.⁴⁵ Slyšel jsem to od něho i od několika lidí, kteří byli s ním. Říkali: „Odjakživa slýcháme, že zajíc je rok samcem a rok samicí, a nevěřili jsme tomu. Když jsme viděli toto, poznali jsme, že zabřezl, když byl samicí, a jak rok uplynul, stal se samcem.“ Je-li tomu tak, pak je to u zajíců jako u obojetníků mezi lidmi, z nichž některý má pohlaví mužské i ženské.

Byl jsem totiž v Džazíře⁴⁶ a měli jsme tam souseda, který měl dceru jménem Safíja. Zůstala dívkou asi patnáct let, a tu jí vyrostl mužský úd a vyrašil vous; měla tedy pohlaví ženské i úd mužský.

Tohoto roku také u nás jeden člověk zařízal ovci a shledal, že její maso je hořké, velmi hořké, i hlava, nožky, osrdí a všechny její části. O něčem takovém nebylo nikdy slýcháno.

Tohoto roku také ve středu pětadvacátého dhú l-ka'dy [18. listopadu 1226] dopoledne se zatřásla země v Mosulu a v mnoha zemích arabských i perských. Nejsilnější bylo zemětřesení v Šahrazúru;⁴⁷ jeho větší část se zřítíla, zvláště citadela, kterou těžce poškodilo. V onom kraji se zřítílo šest hradů a zemětřesení se tam vracelo přes třicet dní; potom je od nich Bůh odvrátil. Také vesnice v onom kraji se z větší části zřítily.

Tohoto roku v měsíci radžabu [červenec 1226] také zemřel v Mosulu kádí Hudždžat ad-Dín Abú Mansúr al-Muzaffar, syn Abd al-Káhira, syna al-Hasana, syna Alího, syna al-Kásimova, aš-Šahrazúrí, mosulský kádí. Asi dva roky před smrtí oslepl. Byl znalý soudcovského úřadu, bezúhonný a nezištný, těšil se veliké vážnosti a štědře a bez ustání obdarovával usedlé i při-

45. Tisk má nesrozumitelné *harífajn*; čteme *chirnikajn*, „dvě zaječí mlád'ata“. Víra, že zajíc střídá vě mění pohlaví, byla rozšířena už ve starověku.

46. Zde nikoli Horní Mezopotámie, nýbrž město Džazírat Ibn Umar na Tigridu (dnes Cizre v Tu-recku), kde se autor roku 1160 narodil.

47. Šahrazúr (tisk má přesmyčkou *Šahrúzar*) – kraj a město v dnešním iráckém Kurdistánu, v okolí Sulajmánije.

chozí – Bůh se nad ním smiluj. Byl jednou z ozdob tohoto světa. Nezanechal nic než dceru, která zemřela tři měsíce po něm.

Rok 624 (1227): Džalál ad-Dín a Tataři

[Rok 624 hidžry trval od 22. prosince 1226 do 11. prosince 1227. Gruzíni vypalují Tiflis, který Džalál ad-Dín nechal bez posádky; sultán pustoší země ismá'ílitů v severní Persii a u Dámghánu se po letech znovu střetává s Tatary. Al-Ašrafův místodržící v Chilátu mezitím vpadá do Ázerbájdžánu a v Damašku umírá al-Malik al-Mu'azzam. Závěr patří drahotě, počasí a drobným událostem v Mosulu, Aleppu a Džazíře.]

Jak Gruzíni vnikli do města Tiflisu a vypálili je

Tohoto roku v měsíci prvním rabí'u [únor–březen 1227] dorazili Gruzíni k městu Tiflisu; z muslimského vojska v něm nebyl nikdo, kdo by je ubránil. Příčinou bylo, že když se Džalál ad-Dín¹ vrátil od Chilátu, jak jsme dříve uvedli, a udeřil na Íwá'íja, rozdělil svá vojska do teplých míst s hojnou pastvou, aby tam přezimovala. Jeho vojsko si přitom zle počínalo vůči poddaným v Tiflisu, ačkoli to jsou muslimové, a utiskovalo je; ti proto psali Gruzínům a zvali je k sobě, že jim město vydají. Gruzíni se té příležitosti chopili, protože obyvatelé města k nim tíhli a protože v něm nebylo vojsko. Shromáždili se – byli ve městech Karsu a Ani a v dalších pevnostech – a vytáhli k Tiflisu. Byl, jak jsme řekli, prázdný, a to i proto, že Džalál ad-Dín Gruzíny podceňoval, když jich tolik padlo, a nedomníval se, že by se ještě pohnuli. Zmocnili se tedy města a pustili se mečem do těch z jeho obyvatel, kdo v něm zbyli. Věděli však, že město před Džalál ad-Dínem neudrží, a tak je celé vypálili. Když se ta zpráva donesla Džalál ad-Dínovi, vytáhl s vojsky, která měl u sebe, aby je dostihl, ale nespátl z nich nikoho; opustili Tiflis, jakmile jej vypálili.

1. Džalál ad-Dín Mengüberti (vládl 1220–1231), poslední chórezmšáh, tehdy pán Ázerbájdžánu, Arránu a západní Persie. Tiflis (Tbilisi) dobyl v březnu 1226 a jeho křesťanské obyvatele dal pobít nebo obrátit na islám – odtud autorova poznámka, že poddaní ve městě jsou muslimové. Íwá'íja jsou turkmenský kmen Yıva v Ázerbájdžánu, na který sultán udeřil v prosinci 1226 po marném obléhání Chilátu.

Jak Džalál ad-Dín vyplenil zemi ismá'ílíťů

Tohoto roku zabili ismá'ílíťé² jednoho z velkých emírů Džalál ad-Dínových, jemuž Džalál ad-Dín udělil v léno město Gandžu s jejím krajem.³ Byl to výborný emír, konal mnoho dobra, vedl si chvályhodně a zaslíval Džalál ad-Dínovi plenění a jiné zlo, jehož se dopouštělo jeho vojsko. Když byl ten emír zabit, Džalál ad-Dín jeho smrt těžce nesl a velmi se ho dotkla. Vytáhl se svými vojsky do zemí ismá'ílíťů, od hranic Alamútu až po Girdkúh v Chorásánu; válčil se všemi, pobíjel tamní obyvatele, plnil majetek, zajímal ženy, děti obracel v otroky a muže zabíjel. Způsobil jim hrozné věci a pomstil se jim. Jejich zlo se totiž rozmohlo, škody, které působili, vzrostly a jejich troufalost rostla od chvíle, kdy Tataři vpadli do zemí islámu, až dodnes. Zarazil tedy jejich řádění a pokořil je a Bůh jim oplatil, co činili muslimům.

O válce mezi Džalál ad-Dínem a Tatarý

Když Džalál ad-Dín skončil s ismá'ílíťy, došla ho zpráva, že veliký zástup Tatarů dorazil k Dámghánu poblíž Rajje⁴ a chystá se na země islámu. Vytáhl proti nim a utkal se s nimi; rozhořel se mezi nimi prudký boj, Tataři před ním prchli a on jich mnoho pobil. Několik dní pronásledoval prchající, zabíjel je a zajímal. Zatímco tak činil a zdržoval se v okolí Rajje z obavy před dalším tatarským vojskem, přišla mu zpráva, že k němu táhne mnoho Tatarů. Zůstal tedy a čekal na ně. Co s nimi bylo, vylíčíme pod rokem 625 [1228].

2. Nizárijští ismá'ílíťé, v Evropě známí jako asasíni: šíitská obec, která z horských hradů v severní Persii a v Sýrii vzdorovala sunnitským vládčům a proslula úkladnými vraždami jejich emírů a vezírů. Jejím hlavním sídlem byl hrad Alamút v pohoří Alborz; Girdkúh, zmíněný níže, je její hrad u Dámghánu, na pomezí Chorásánu.

3. Léno (*iktá'*) znamenalo právo vybírat ve svěřeném kraji daně výměnou za vojenskou službu. Autor emíra nejmenuje; podle Džalál ad-Dínova tajemníka a životopisce an-Nasawího to byl patrně emír Orchan, kterého ismá'ílíťští vrahové přepadli v Gandže (dnes v Ázerbájdžánské republice).

4. Dámghán leží přes 300 km východně od Rajje (u dnešního Teheránu). O této srážce s mongolským oddílem víme málo; rozhodující bitvu svedl Džalál ad-Dín s Mongoly roku 1228 u Isfahánu a autor ji líčí pod rokem 625 [1228].

Jak al-Ašrafova vojska vstoupila do Ázerbájdžánu a zmocnila se jeho části

Tohoto roku v měsíci ša'bánú [červenec–srpen 1227] vytáhl hádžib Husám ad-Dín Alí,⁵ místodržící al-Malika al-Ašrafa v Chilátu a velitel tamních vojsk, do zemí Ázerbájdžánu s vojsky, která měl u sebe. Příčinou bylo, že Džalál ad-Dín vládl krutě a jeho vojska bažila po majetku poddaných. Jeho manželkou byla dcera seldžuckého sultána Tughrila,⁶ táž, která byla dříve manželkou Özbeka, syna Pahlavánova, pána Ázerbájdžánu; Džalál ad-Dín se s ní oženil, jak jsme dříve uvedli. Za Özbeka vládla v celé zemi a ani on, ani kdo jiný neměl vedle ní žádnou moc. Když se s ní však oženil Džalál ad-Dín, zanedbával ji a nevšímal si jí; bála se ho a k tomu byla zbavena vlády a moci přikazovat a zakazovat.

Ona a obyvatelé Chóje proto poslali k hádžibovi Husám ad-Dínovi a zvali ho, že mu zemi vydají. Vytáhl tedy, vstoupil do země Ázerbájdžánu a zmocnil se města Chóje a sousedních pevností, které držela Džalál ad-Dínova žena; zmocnil se i Marandu. Psali mu také obyvatelé města Nachčivánu; odebral se k nim a oni mu je vydali. Al-Ašrafovi lidé tak v oněch zemích zesílili, a kdyby tam vytrvali, byli by je ovládli celé; vrátili se však do Chilátu a vzali s sebou do Chilátu Džalál ad-Dínovu manželku, dceru sultána Tughrila. Zbytek jejich příběhu vylíčíme pod rokem 625 [1228], dá-li Bůh Nejvyšší.

O smrti al-Mu'azzama, pána Damašku, a o vládě jeho syna

Tohoto roku zemřel al-Malik al-Mu'azzam Ísá, syn al-Malika al-Ádila Abú Bakra, syna Ajjúbova, pán Damašku, v pátek posledního dne dhú l-ka'dy [12. listopadu 1227]; jeho nemocí byla úplavice. Městu Damašku vládl od

5. Husám ad-Dín Alí, syn Hammádův, původem z Mosulu, místodržící al-Malika al-Ašrafa, ajjúbovského pána Džazíry a Chilátu (dnes Ahlat u Vanského jezera). *Hádžib* (komoří) byl vysoký dvorský a vojenský hodnostář. Tisk tu má pořadí „Alí Husám ad-Dín“. Předchozí zimu uhájil Chilát před Džalál ad-Dínem.

6. Dcera Tughrila III., posledního seldžuckého sultána v Persii (padl roku 1194). Jejím prvním manželem byl atabeg Özbek (1210–1225), poslední z Ildegizovců, jehož Džalál ad-Dín z Ázerbájdžánu vyhnal. Chój, Marand a Nachčiván, o nichž je řeč dále, leží v severozápadním cípu Ázerbájdžánu, na cestě od Vanského jezera k Tabrízu.

smrti svého otce al-Malika al-Ádila deset let, pět měsíců a třiačtyřicet dní.⁷ Byl znalý několika věd a vynikal v nich. Patří k nim právní věda podle školy Abú Hanífovy;⁸ mnoho se jí věnoval a stal se v ní jedním z vynikajících. Patří k nim i mluvnická; i tou se zabýval nadmíru a vynikl v ní. Stejně tak jazykověda a další. Přikázal, aby pro něho byla sestavena veliká, souhrnná kniha o jazyce, která by obsahovala knihu as-Siháh od al-Džawharího a k níž by se připojilo to, co v Siháhu chybí, z Tahdhíbu od al-Azharího, z Džamhary od Ibn Durajda a z dalších.⁹

Rovněž přikázal, aby byl Musnad Ahmada ibn Hanbala uspořádán podle kapitol a každý hadíth zařazen do kapitoly, kterou žádá jeho smysl – například aby se shromáždily hadíthy o rituální čistotě a stejně se naložilo s modlitbou i s ostatním, s hadíthy obměkčujícími srdce, s výkladem Koránu a s válečnými výpravami –, takže by vznikla souhrnná kniha. Musnad sám slyšel od jednoho z žáků Ibn al-Husajnových.¹⁰ Vědění šlo za jeho času dobře na odbyt; učenci za ním přicházeli ze všech končin a on je ctil, vyměřoval jim hojné platy a zval je do své blízkosti. Sedával s nimi, učil se od nich a sám je poučoval. Vyznačoval se věděním a trpělivostí, s níž vyslechl i to, co mu bylo proti mysli; nikdo z těch, kdo s ním žili, od něho neslyšel slovo, které by ho zabolalo.

Byl správné víry a často říkal: „Má víra v základech náboženství je to, co sepsal Abú Dža'far at-Taháwí.“ Před smrtí odkázal, aby byl zahalen do bílého rubáše a aby mezi jeho rubáši nebyla žádná látka se zlatem; aby byl

7. Al-Mu'azzam, synovec Saladinův, držel po otci Damašek, Jeruzalém a Zajordání. Al-Ádil zemřel 7. druhého džumádá 615 [31. srpna 1218]; do konce dhú l-ka'dy 624 uplynulo devět let, pět měsíců a třiačtyřicet dní, takže „deset let“ je omyl autora nebo opisovače.

8. Abú Hanífa (zemřel 767), zakladatel hanafíjské právní školy. Al-Mu'azzam byl mezi Ajjúbovcí výjimkou, rod se jinak hlásil ke škole šafi'íjské. Abú Dža'far at-Taháwí (zemřel 933), zmíněný níže, byl egyptský hanafíjský učenec; jeho stručné vyznání víry dodnes platí za měřítko sunnitské pravověrnosti.

9. Tři slavné slovníky klasické arabštiny: *as-Siháh* al-Džawharího (zemřel kolem roku 1005), *Tahdhíb al-lughá* al-Azharího (zemřel 980) a *al-Džamhara* Ibn Durajda (zemřel 933; tisk má chybně „Ibn Duwajd“).

10. *Musnad* Ahmada ibn Hanbala (zemřel 855), jedna z největších sbírek Prorokových výroků (hadíthů), je uspořádán podle jmen Prorokových druhů, kteří výroky předávali, nikoli podle témat, a proto se v něm těžko hledá. Hibat Alláh ibn al-Husajn (zemřel 1131) byl bagdádský učenec, přes něhož se Musnad předával dalším pokolením; „slyšet“ knihu od učitele bylo podmínkou práva dále ji předávat.

pohřben do hrobu s postranním výklenkem a aby se nad ním nic nestavělo, nýbrž aby jeho hrob byl ve volné krajině pod širým nebem. V nemoci říkal: „Mám u Boha Nejvyššího ve věci Damietty něco, pro co doufám, že se nade mnou smiluje.“ Když zemřel, nastoupil po něm jeho syn Dáwúd, který má čestné jméno al-Malik an-Násir; bylo mu tehdy bezmála dvacet let.¹¹

Různé události

Tohoto roku trvala v zemích Džazíry drahota; ceny chvílemi trochu stouply a chvílemi trochu klesaly. Po celý šubát a deset dní ádháru nepršelo, a drahota proto vzrostla. Pšenice vystoupila v Mosulu tak, že dva makkúky mosulské míry stály dinár a dva kíráty, a ječmen tak, že tři makkúky mosulské míry stály rovněž dinár a dva kíráty.¹²

A všechno ostatní bylo úměrně tomu drahé.

Tohoto roku na jaře byl také v Mosulu nedostatek skopového masa a jeho cena stoupla tak, že se ratl masa bagdádské váhy prodával za dvě habby plné váhy,¹³ a v některé dny i draž. Ten, kdo má v Mosulu na starosti prodej ovcí, mi vyprávěl, že některý den prodali jediné jehně a nic víc, jiný den pět kusů, jiný šest, někdy méně a někdy více. O něčem takovém nebylo nikdy slycháno; za celý svůj život jsme nic podobného neviděli ani nám o tom nikdo nevyprávěl. Jaro je totiž čas, kdy se dá čekat laciné maso, protože Turkmeni, Kurdové a Kílakánové přecházejí z míst, kde zimovali, do Zúzánu¹⁴ a prodávají ovce lacino. Každý rok bývala v tomto období cena

11. Damiettou míní al-Mu'azzam své zásluhy v boji s pátou křížovou výpravou v Egyptě (1218–1221). Al-Malik an-Násir Dáwúd se v Damašku udržel jen do roku 1229, kdy mu město odňali strýcové al-Kámil a al-Ašraf; náhradou dostal Karak v Zajordánii.

12. Šubát a ádhár jsou syrské sluneční měsíce, únor a březen. Makkúk byla dutá míra na obilí, jejíž velikost se kraj od kraje lišila (proto „mosulské míry“); kírát je zlomek dináru, v Iráku jedna dvacetina. Pro srovnání: pod rokem 622 [1225] autor uvádí, že po zlevnění stály v Mosulu čtyři makkúky pšenice dinár.

13. Ratl bagdádské váhy měl asi 400 g. Habba („zrnko“) byla nejmenší početní jednotka: podle iráckého počtu se dinár dělil na dvacet kírátů a šedesát habb. Šest až sedm ratlů za kírát, jak autor uvádí níže, znamená necelou půlhabbu za ratl; maso tedy zdražilo více než čtyřikrát.

14. Zúzán – horský kraj severně od Mosulu a Džazírat Ibn Umar, kam pastevci vyháněli stáda na letní pastvu. Jméno „Kílakánové“ je nejisté; jde zřejmě o jeden z kočovných, snad kurdských kmenů oblasti.

masa taková, že šest i sedm ratlů bylo za kírát; tohoto roku stál ratl dvě habby.

Tohoto roku také desátého ádháru, to jest dvacátého dne prvního rabí'u [10. března 1227], dvakrát napadl sníh. To je věc velmi podivná, o jaké nebylo slýcháno. Zničil květy, které už vyrašily, jako květ mandloní, meruněk, švestek, kdouloní a jiných. Z celého Iráku došly zprávy o témž; i tam jím byly zničeny květy ovocných stromů. A to je ještě podivnější než v zemích Džazíry a v Sýrii, neboť Irák je teplejší než ony všechny.

Tohoto roku se také houf Turkmenů, kteří pobývali na okraji aleppského kraje, zmocnil jednoho proslulého rytíře z franských templářů v Antiochii a zabili ho. Templáři se o tom dozvěděli, vytáhli a Turkmeny přepadli; některé pobili, jiné zajali a pobrali něco z jejich majetku. Doneslo se to atabegovi Šiháb ad-Dínovi, který spravuje záležitosti Aleppa;¹⁵ poslal k Frankům a pohrozil jim, že potáhne na jejich zemi. Stalo se pak, že aleppské vojsko zabilo ještě dva významné templářské rytíře. Frankové se tedy podvolili míru a vrátili Turkmenům mnoho z jejich majetku, žen a zajatců.

Tohoto roku v měsíci radžabu [červen–červenec 1227] se také sešel velký houf lidí z Dijárbakru a chtěli podniknout nájezd na Džazírat Ibn Umar;¹⁶ pán Džazíry byl totiž předtím zabit. Když vytáhli do kraje Džazíry, shromáždili se obyvatelé jedné velké vesnice toho kraje jménem Salakún a utkali se s nimi; bojovali od dopoledne až do odpolední modlitby a boj mezi nimi trval dlouho. Potom obyvatelé vesnice na Kurdy udeřili, zahnali je na útěk, mnohé pobili, pobrali, co měli s sebou, a ve zdraví se vrátili.

15. Šiháb ad-Dín Tughril (zemřel 1233), atabeg a poručník nezletilého ajjúbovského pána Aleppa al-Malika al-Azíze, vnuka Saladinova. Templáři (arab. *ad-Dáwíja*) drželi v Antiochijsku hrady při aleppské hranici.

16. Město na Tigridu (dnes Cizre v jihovýchodním Turecku), autorovo rodiště; „Džazíra“ tu znamená toto město a jeho kraj. Koho autor míní zabitým pánem Džazíry, není jasné, a útočníky nazývá Kurdy teprve na konci zprávy. Jméno vesnice známe jen ze souhláskového zápisu, jeho výslovnost je nejistá.

Rok 625 (1227–1228): Frankové v Sýrii

[Rok 625 hidžry trval od 12. prosince 1227 do 29. listopadu 1228. V Persii se chórezmsáh Džalál ad-Dín rozchází s bratrem Ghijáth ad-Dínem a u Isfahánu bojuje s novým tatarským vojskem; na syrské pobřeží připlouvají křižáci císaře Fridricha II. a opevňují Sidon. V Malé Asii rozšiřuje svou moc rúmský sultán Kajkubád, v Palestině proti sobě stojí ajjúbovští bratři al-Kámil a al-Ašraf a Džalál ad-Dín plení arménské kraje za Chilátem.]

O roztržce mezi Džalál ad-Dínem a jeho bratrem

V tomto roce se Ghijáth ad-Dín, syn chórezmsáhův, který byl Džalál ad-Dínovým bratrem po otci,¹ začal svého bratra bát a s ním se ho bála i skupina emírů. Měli z něho zlé tušení a chtěli se od něho vyprostit, ale nenaskytla se jim k tomu příležitost, dokud nevytáhli Tataři a Džalál ad-Dín se nezaměstnal jimi. Tehdy Ghijáth ad-Dín se svými lidmi uprchl. Zamířili do Chúzistánu, který patří k zemím chalífy, ale tamní místodržící jim nedovolil vstoupit do země, protože se bál, že je to lest. Ghijáth ad-Dín tedy zůstal tam, a když se mu to protahovalo, opustil Chúzistán a zamířil do země ismá'ilitů.² Dorazil k nim, uchýlil se pod jejich ochranu a požádal je o útočiště.

Džalál ad-Dín mezitím skoncoval s Tatary a vrátil se do Tabrízu. Byl právě na hřišti a hrál pólo, když mu přišla zpráva, že jeho bratr zamířil k Isfahánu. Odhodil hůl, kterou držel v ruce, a spěšně vyrazil. Pak se doslechl, že jeho bratr odešel k ismá'ilitům a hledá u nich útočiště a že k Isfahánu netáhl. Obrátil se tedy do země ismá'ilitů, aby ji vyplenil, kdyby mu bratra nevydali, a poslal k představenému ismá'ilitů se žádostí o jeho vydání. Ten mu vzkázal odpověď: „Tvůj bratr přišel k nám. Je to sultán, syn sultána, a

1. Ghijáth ad-Dín Píršáh, mladší syn chórezmsáha Muhammada. Po otcově smrti ovládl část západní Persie, ale když se Džalál ad-Dín kolem roku 1224 vrátil z Indie, musel se mu podřídit. Chúzistán, kam nejprve prchal, je kraj na jihozápadě dnešního Íránu, tehdy pod vládou bagdádského chalífy. Od ismá'ilitů odešel později do Kirmánu, kde byl zabit.

2. Ismá'ilité (nizárijští), šiitská obec, v Evropě známá jako „asasíni“, drželi horské hrady v severní Persii se střediskem v Alamútu. V jejich čele stál tehdy imám Alá ad-Dín Muhammad (vládl 1221–1255).

nám nepřísluší ho vydat. Ponecháme ho však u sebe a nedovolíme mu, aby táhl na kteroukoli z tvých zemí. Prosíme tě, abys přijal naši přimluvu za něho; za to, co jsme řekli, ručíme. Kdyby z jeho strany vzešlo ve tvých zemích něco, co se ti přičítí, pak je naše země před tebou a nalož s ní, jak uznáš.“ Džalál ad-Dín na to přistoupil, zavázal je přísahou, že to dodrží, a odtáhl od nich. Zamířil pak k Chilátu, jak uvedeme, dá-li Bůh vznešený.

O válce mezi Džalál ad-Dínem a Tatarý

V tomto roce Tataři znovu vytáhli na Rajj. Mezi nimi a Džalál ad-Dínem došlo k mnoha bitvám; o jejich počtu se zprávy, které jsme dostali, rozcházeły. Většina dopadla v jeho neprospěch, v té poslední však zvítězil on. V první bitvě mezi nimi se udály věci prapodivné. Na velitele těchto Tatarů se totiž rozhněval jejich král Čingischán, vzdálil ho od sebe a vyhnal ho ze své země.³ Ten zamířil do Chorásánu, a když viděl, že je zpustošený, táhl na Rajj, aby ty kraje a země ovládl. Tam se s ním střetl Džalál ad-Dín. Svedli boj co nejuťší; pak byl Džalál ad-Dín poražen, vrátil se do boje a byl poražen znovu. Zamířil k Isfahánu, zůstal mezi ním a Rajjem a shromáždil svá vojska i ty, kdo ho poslouchali. Mezi těmi, kdo k němu přišli, byl pán země Fárs, syn atabega Sa'da, který se ujal vlády po smrti svého otce, jak jsme uvedli.⁴

Džalál ad-Dín se pak vrátil proti Tatarům a střetl se s nimi. Když stáli v šicích, jeden voj proti druhému, oddělil se Ghijáth ad-Dín, bratr Džalál ad-Dínův, s těmi emíry, kteří s ním byli zajedno, že Džalál ad-Dína opustí. Odpojili se a vydali se směrem, který si zvolili. Když Tataři viděli, že se oddělili od vojska, domnívali se, že jim chtějí vpadnout do zad a bojovat s nimi ze dvou stran; pro tuto domněnku se Tataři dali na útěk a pán země Fárs je pronásledoval. Džalál ad-Dín zase, když viděl, že ho bratr a emíři, kteří byli s ním, opustili, se domníval, že Tataři ustoupili jen naoko, aby ho vlákali do léčky, a obrátil se na útěk i on. Neodvážil se vstoupit do Isfahá-

3. Nové mongolské vojsko přitáhlo do Persie několik let po odchodu prvních nájezdníků. Vyprávění o veliteli, kterého Čingischán vyhnal, je patrně jen pověst; jiné prameny mluví o vojsku vedeném několika veliteli. Bitva u Isfahánu se obvykle klade do srpna 1228; i podle jiných zpráv byla zmatená, s těžkými ztrátami na obou stranách, a Mongolové po ní odtáhli.

4. Atabeg Abú Bakr, syn Sa'da, syna Zengího, z turkmenské dynastie Salghurovců; ve Fársu (jižní Persie se střediskem v Šírázu) vládl v letech 1226–1260.

nu, aby ho tam neoblehli, a odešel do Sumajramu.⁵ Pán Fársu se při pronásledování Tatarů dostal daleko, a když u sebe neviděl Džalál ad-Dína ani jeho vojsko, dostal z Tatarů strach a obrátil se od nich zpět. Tataři pak, když za sebou neviděli nikoho, kdo by je stíhal, zastavili se a vrátili se k Isfahánu. Cestou nenarazili na nikoho, kdo by jim bránil, dorazili k Isfahánu a oblehli jej. Jeho obyvatelé se domnívali, že Džalál ad-Dín zahynul.

Zatímco tomu tak bylo a Tataři je obléhali, dorazil k nim posel od Džalál ad-Dína, oznámil jim, že je živ a zdrav, a vyřizoval: „Zdržím se, dokud se u mne neshromáždí ti z vojska, kdo vyvázli, a pak k vám přitáhnou. Já i vy se spojíme, abychom Tatary vypudili a přiměli je od vás odtáhnout.“ Poslali k němu, zvali ho k sobě a slibovali, že mu pomohou a vytáhnou s ním proti jeho nepříteli; a je v nich veliká statečnost. Vytáhl tedy k nim a spojil se s nimi. Obyvatelé Isfahánu vyšli s ním a bojovali s Tatary, a Tataři utrpěli porážku co nejhanebnější. Džalál ad-Dín je pronásledoval až k Rajji, zabíjel a zajímal. Když se od Rajje vzdálili, usadil se v něm. Syn Čingischánův mu vzkázal: „Tihle nepatří k našim lidem; sami jsme je od sebe zapudili.“⁶ Když si byl takto jist, že mu ze strany Čingischána nic nehrozí, uklidnil se a vrátil se do Ázerbájdžánu.

O tažení Franků do Sýrie a obnově Sidonu

V tomto roce také vytáhlo mnoho Franků ze svých zemí, které leží na západě, ze Sicílie a ze zemí za ní, do svých zemí v Sýrii, do Akkonu, Tyru a dalších míst na syrsském pobřeží, takže se jich tam sešlo veliké množství.⁷ Už před nimi vytáhl jiný zástup, ale ti se nemohli dát do pohybu a pustit se do války, protože jejich král, který stojí v jejich čele, je král Němců s titu-

5. Tisk má Sumajdam; čteme Sumajram (písmena *d* a *r* se v arabském písmu snadno zamění). Je to patrně dnešní Semírom v horách jižně od Isfahánu, směrem k Šírázu.

6. Čingischán zemřel v srpnu 1227, tedy ještě před bitvou u Isfahánu; autor k tomu zde nepřihlíží. Kterého z jeho synů míní, říci nelze; velkým chánem byl roku 1229 zvolen Ögedej.

7. Jde o křížovou výpravu císaře Fridricha II., v literatuře počítanou jako šestou. První zástupy křížáků připluly do Sýrie už na podzim 1227; císař tehdy onemocněl, plavbu odložil a papež Řehoř IX. ho za to 29. září 1227 dal do klatby. Akkon (dnes Akko v Izraeli) byl hlavním městem křížáckého Jeruzalémského království, Tyros (dnes Súr v Libanonu) jeho druhým velkým přístavem.

lem „anbarúr“ – říká se, že to znamená „král emírů“⁸ –, a také proto, že byl nazívu al-Mu'azzam, muž rázný, statečný a smělý. Když al-Mu'azzam zemřel, jak jsme uvedli, a po něm nastoupil jeho syn a ujal se vlády v Damašku,⁹ Frankové pojali chuť a vytáhli z Akkonu, Tyru a Bejrútu k městu Sidonu. To bylo napůl jejich a napůl muslimů a jeho hradby ležely v troskách. Vystavěli je znovu, zmocnili se města a odstranili z něho vládu muslimů. Podařilo se jim to jen proto, že byly pobořeny hrady v jeho blízkosti, Tibnín, Húnín a další; o tom jsme již dříve podrobně vyprávěli.¹⁰ Moc Franků tak vzrostla a jejich chtivost zesílila. Cestou se zmocnil ostrova Kypru a ovládl jej a odtud se vydal do Akkonu;¹¹ muslimy to vyděsilo. Kéž ho Bůh vznešený opustí a dopřeje muslimům vítězství pro Muhammada a jeho rod. Potom jejich král, císař, dorazil do Sýrie.

Jak se Kajkubád zmocnil Erzindžánu

V tomto roce se také Alá ad-Dín Kajkubád, syn Kajchusrava, syna Kilidž Arslánova, pán Konye, Aksaraje, Malatje a dalších měst země Rúm,¹² zmocnil Erzindžánu. Příčinou bylo, že zemřel jeho pán Bahrámšáh,¹³ který

8. Arab. *al-anbarúr*, z latinského *imperator*, tedy císař: Fridrich II. Štaufský (1194–1250), císař Svaté říše římské a král sicilský, od roku 1225 sňatkem s dědičkou Jeruzalémského království také uchazeč o jeruzalémskou korunu. Výklad „král emírů“, tedy král nad knížaty, smysl titulu vystihuje.

9. Al-Malik al-Mu'azzam Ísá, syn al-Malika al-Ádila a synovec Saladinův, pán Damašku od roku 1218, zemřel v listopadu 1227. Nastoupil po něm mladý syn al-Malik an-Násir Dáwúd (narozen 1206).

10. Sidon (dnes Sajdá v Libanonu) byl podle starších příměří rozdělen mezi Franky a muslimy. Křižáci jej v zimě 1227–1228 obsadili celý a postavili tu hrad na ostrůvku v přístavu. Tibnín (křižácký Toron) a Húnín (Chastel Neuf) jsou hrady v horách na dnešním libanonsko-izraelském pomezí; al-Mu'azzam je dal pobořit, aby se v nich Frankové nemohli znovu usadit.

11. Podmět věty tisk neuvádí; podle smyslu jím je císař, o jehož příjezdu mluví až poslední věta oddílu. Fridrich II. vyplul z Brindisi 28. června 1228, v červenci přistál na Kypru, kde si vynutil uznání své svrchovanosti, a 7. září 1228 dorazil do Akkonu.

12. Alá ad-Dín Kajkubád I., seldžucký sultán Rúmu (1220–1237), za něhož tato říše v Malé Asii dosáhla vrcholu moci. Konya byla jeho sídelním městem; Aksaraj (Aksaray) leží ve střední, Malatja (Malatya) ve východní Anatolii.

13. Fachr ad-Dín Bahrámšáh z turkmenského rodu Mengüdzekovců vládl Erzindžánu (dnes Erzincan na horním Eufratu ve východním Turecku) asi od šedesátých let 12. století do roku 1225 a uznával svrchovanost rúmských sultánů, počínaje Kilidž Arslánem II. (1156–1192). Kajkubád jeho knížectví zabral roku 1228. Kamách, o němž je řeč dále, je dnešní Kemah, skalní hrad nad Eufratem nedaleko Erzindžánu.

mu vládl dlouho, přes šedesát let, a po celou tu dobu setrval v poslušnosti Kilidž Arslána a po něm jeho synů. Když zemřel, ujal se po něm vládu jeho syn Alá ad-Dín Dáwúďšáh. Kajkubád k němu poslal a žádal ho o vojsko, které by s ním táhlo k městu Erzurumu a oblehlo je, a aby s vojskem přišel i on sám. Dáwúďšáh tak učinil a vytáhl k němu se svým vojskem. Když dorazil, Kajkubád ho zatkl a vzal mu město Erzindžán.

Dáwúďšáh měl ještě hrad jménem Kamách, jeden z nejnedobytnějších, a v něm svého velitele posádky. Král Rúmu proti hradu poslal vojsko, aby jej oblehlo, ale to se k němu pro jeho výšku, strmost a nepřístupnost nedokázalo ani přiblížit. Pohrozil tedy Dáwúďšáhovi, co ho čeká, nevydá-li Kamách; ten vzkázal svému místodržícímu, aby hrad vydal, a hrad byl vydán Kajkubádovi.

Kajkubád pak chtěl táhnout na Erzurum a zmocnit se ho; jeho pánem byl jeho bratranec Tughrilšáh, syn Kilidž Arslánův.¹⁴ Když se o tom pán Erzurumu doslechl, poslal k emíru Husám ad-Dínu Alímu, místodržícímu al-Malika al-Ašrafa v Chilátu, prosil ho o pomoc a přihlásil se k poslušnosti al-Ašrafovi. Husám ad-Dín vytáhl s vojsky, která měl u sebe; shromáždil je předtím ze Sýrie a z Džazíry ze strachu před králem Rúmu, neboť se obávali, že zmocní-li se Erzurumu, půjde dál nebo potáhne na Chilát. Hádžib Husám ad-Dín¹⁵ tedy přitáhl k Erzurumu a ubránil jej. Když Kajkubád uslyšel, že k městu dorazila vojska, netroufl si na ně táhnout a odešel z Erzindžánu do své země.

Došla ho totiž zpráva, že nevěřící Řekové, kteří sousedí s jeho zemí, se zmocnili jeho hradu jménem Sinop; je to jeden z nejpevnějších hradů a shlíží na moře, na Chazarské moře.¹⁶ Když dorazil do své země, vypravil

14. Erzurum (arab. Arzan ar-Rúm) na východě dnešního Turecka byl údělem seldžuckého prince Mughith ad-Dína Tughrilšáha, syna Kilidž Arslána II. Ten byl ovšem Kajkubádovým strýcem a zemřel roku 1225; v době, o níž je řeč, tu vládl jeho syn Džahánšáh, Kajkubádův bratranec. Autor patrně otce a syna zaměnil, nebo z textu vypadlo slovo „syn“.

15. Arab. *hádžib*, komoří: vysoký dvorský a vojenský hodnostář. Husám ad-Dín Alí spravoval za al-Malika al-Ašrafa Chilát (dnes Ahlat na břehu Vanského jezera) a přilehlou část Arménie; o jeho konci autor vypráví k roku 626 [1229].

16. Sinop je přístav na černomořském pobřeží Malé Asie, který Seldžukové dobyli roku 1214. Černé moře autor nazývá „Chazarským“, jménem, které jinak náleží moři Kaspickému. Arabské *ar-Rúm* označuje jak seldžuckou Malou Asii, tak Byzantince; „nevěřícími Řeky“ jsou tu patrně míněni Řekové z Trapezuntského císařství.

proti němu vojsko, oblehl jej ze souše i z moře a dobyl jej na Řecích zpět. Potom odjel do Antiochie,¹⁷ aby tam podle svého zvyku přezímoval.

O tažení al-Malika al-Kámila

V tomto roce, v měsíci šawwálu [září 1228], vytáhl al-Malik al-Kámil Muhammad, syn al-Malika al-Ádila, pán Egypta, do Sýrie. Dorazil do Jeruzaléma – Bůh vznešený jej ochraňuj a učiň jej navždy příbytkem míru –, pak odtud odtáhl, ustanovil správce ve městě Nábulusu a do všech těch krajů dosadil šihny.¹⁸ Patřily k državám Damašku a ten náležel synovi al-Malika al-Mu'azzama.¹⁹ Ten se zalekl, že al-Kámil potáhne na něho a Damašek mu vezme, a poslal ke svému strýci al-Maliku al-Ašrafovi, prosil ho o pomoc a žádal, aby za ním přijel do Damašku. Al-Ašraf k němu vyrazil nalehko a vstoupil do Damašku. Když se o tom al-Kámil doslechl, nepostoupil proti městu, protože je pevné a byl v něm teď někdo, kdo je ubrání a ochrání. Al-Malik al-Ašraf k němu poslal, snažil se ho obměkčit a oznamoval mu, že do Damašku přišel jen z poslušnosti k němu, ve shodě s jeho záměry a proto, aby se s ním dohodl, jak Frankům zabránit v přístupu do země.

Al-Kámil mu vzkázal odpověď: „Přišel jsem do těchto zemí jen kvůli Frankům, neboť v zemi nebyl nikdo, kdo by jim bránil v tom, co chtějí. Vystavěli Sidon a část Caesareje a nikdo jim v tom nezabránil. Ty víš, že náš strýc sultán Saláh ad-Dín dobyl Jeruzalém²⁰ a že nám to přineslo dobrou pověst, která trvá, jak plynou věky a míjejí dny. Vezmou-li jej Frankové, dostane se nám špatné pověsti a ošklivých řečí, které zmaří tu

17. Tak tisk (Antákija). Antiochie však patřila Frankům a sultán v ní zimovat nemohl; míněna je patrně Antálíja (dnešní Antalya) na jižním pobřeží Malé Asie, kde rúmsí sultáni pro mírné podnebí zimovali. Obě jména se v arabském písmu liší jediným písmenem.

18. Al-Malik al-Kámil Muhammad, syn al-Malika al-Ádila, sultán Egypta (1218–1238) a hlava ajjúbovského rodu. Nábulus leží v Samaří severně od Jeruzaléma. *Šihna* je vojenský správce města či kraje. Tall al-Adžúl, kde se al-Kámil později utábořil, je návrší u Gazy na cestě z Palestiny do Egypta.

19. Tisk má jen „náležel al-Maliku al-Mu'azzamovi“. Ten byl však už mrtev, jak autor sám uvedl u předchozího roku, a Damašku vládl jeho syn an-Násir Dáwúd, o němž je řeč v následujících větách; z textu patrně vypadlo slovo „syn“ a doplňujeme je. Al-Malik al-Ašraf Músá, pán Džazíry a Chilátu, byl bratrem al-Kámila i zemřelého al-Mu'azzama, a tedy Dáwúdivým strýcem.

20. Saláh ad-Dín Júsuf, syn Ajjúbův (Saladin, zemřel 1193), byl bratrem al-Malika al-Ádila, a tedy strýcem al-Kámila i al-Ašrafa; Jeruzalém dobyl na křižácích 2. října 1187. Caesarea je přístav na palestinském pobřeží jižně od Haify, který křižáci tehdy znovu opevňovali.

dobrou pověst, již nám náš strýc zanechal. S jakou tváří pak předstoupíme před lidi a před Boha vznešeného? A potom, oni se nespokojí s tím, co vzali, a půjdou dál, na další místa. Když jsi už přišel ty, vrátím se do Egypta a zemi chraň ty. Nejsem z těch, o nichž by se mělo říkat, že jsem bojoval se svým bratrem nebo ho obléhal – toho mě Bůh vznešený chraň.“

Ustoupil od Nábulusu směrem k Egyptu a utábořil se u Tall al-Adžúlu. Al-Ašraf a všichni lidé v Sýrii dostali strach, neboť věděli, že vrátí-li se, zmocní se Frankové Jeruzaléma i dalších míst v jeho sousedství a nikdo jim v tom nezabrání. Poslové tedy chodili sem a tam a al-Ašraf se sám vypravil ke svému bratru al-Kámilovi. Dostavil se k němu – dorazil v předvečer svátku oběti [9. listopadu 1228] – a zabránil mu vrátit se do Egypta. Oba pak zůstali tam, kde byli.

Jak Džalál ad-Dín vyplenil arménskou zemi

V tomto roce dorazil Džalál ad-Dín chórezmsáh do země Chilátu a pronikl za Chilát až na mušskou planinu a do Džabal Džúru.²¹ Všechno vyplenil, ženy odvedl do zajetí, děti zotročil, muže pobil, vsi zpustošil a vrátil se do své země. Když do měst Džazíry, do Harránu, Sarúdze a dalších, došla zpráva, že přešel za Chilát do Džúru a že se k nim přiblížil, dostali obyvatelé té země strach, že přijde až k nim. Byla totiž zima a oni se domnívali, že míří do Džazíry, aby tam přezimoval, protože tam zima není krutá. Rozhodli se odstěhovat ze své země do Sýrie a někteří obyvatelé Sarúdze dorazili až do Manbidže v syrské zemi. Tam je zastihla zpráva, že zemi vyplenil a vrátil se, a tak zůstali. Příčinou jeho návratu bylo, že v zemi Chilátu napadlo tolik sněhu, kolik tam nikdo nepamatoval, a proto s návratem pospíšil.

21. Muš (dnes Muş ve východním Turecku) leží v úrodné rovině západně od Vanského jezera; Džabal Džúr je sousední horský kraj mezi Arménií a Dijárbakrem, patrně v okolí dnešního Bingölu. Tisk má na prvním místě Džabal Húr, o dva řádky níže Džúr; čteme Džúr. Harrán a Sarúdz jsou města v Džazíře, v dnešním jihovýchodním Turecku, Manbidž leží už na syrské straně Eufratu.

Různé události

V tomto roce klesly ceny v celé Džazíře a pšenice i ječmen se jim urodily dobře. Láce však nedosáhla té dřívější, jaká byla před drahotou: pšenice se prodávala po pěti makkúcih za dinár a ječmen po sedmnácti makkúcih mosulské míry za dinár.²²

²². *Makkúk* je dutá míra na obilí, jejíž velikost se kraj od kraje lišila; proto autor upřesňuje, že počítá mírou mosulskou. Drahotou se míní hlad a vysoké ceny, které Džazíru postihly v předchozích letech.

Rok 626 (1228–1229): Jeruzalém vydán Frankům, pád Chilátu

[Rok 626 hidžry trval od 30. listopadu 1228 do 19. listopadu 1229. Sultán al-Kámil smlouvou vydává Jeruzalém císaři Fridrichu II.; ajjúbovští bratři si pak mezi sebou dělí Sýrii – al-Ašraf získává Damašek, al-Kámil města v Džazíře a rozhoduje o vládě v Hamá. Na východě obléhá chórezmsáh Džalál ad-Dín arménský Chilát u Vanského jezera, který po zimě plné hladu padne v dubnu 1230.]

O vydání Jeruzaléma Frankům

V tomto roce, prvního dne druhého rabí'u [27. února 1229], převzali Frankové – Bůh je proklej – smlouvou Jeruzalém; kéž jej Bůh brzy vrátí islámu.¹ Příčinou bylo to, co jsme uvedli k roku 625 [1228]: že císař a král Franků² vytáhl ze zemí Franků za mořem na syrské pobřeží. Jeho vojska ho předešla, usadila se na pobřeží a pustošila sousední země muslimů. Když byli Frankové ve městě Tyru, přišla k nim skupina muslimů, kteří obývají hory sousedící s městem Tyrem,³ podrobili se jim a přidali se k nim. Chtivost Franků zesílila smrtí al-Malika al-Mu'azzama Ísy, syna al-Malika al-Ádila Abú Bakra, syna Ajjúbova, pána Damašku.

Když císař dorazil na pobřeží, usadil se ve městě Akkonu. Al-Malik al-Kámil, pán Egypta, vytáhl po smrti svého bratra al-Mu'azzama z Egypta do

1. Smlouva mezi al-Kámilem a Fridrichem II. byla uzavřena 18. února 1229 v Jaffě. Císař vstoupil do Jeruzaléma 17. března a 1. května odplul z Akkonu domů. Autorovo datum tedy spadá mezi uzavření smlouvy a císařův příjezd do města.

2. Arab. *al-anbarú*: Fridrich II. Štaufský (1194–1250), císař Svaté říše římské a král sicilský, sňatkem též uchazeč o jeruzalémskou korunu; „císař“ a „král Franků“ je tu táž osoba. Do Akkonu připlul 7. září 1228, a to v papežské klatbě, takže ho templáři, johanité a část duchovenstva odmítali poslouchat.

3. Patrně obyvatelé hornatého kraje ve vnitrozemí za Tyrem (dnes Súr), v dnešním jižním Libanonu.

Sýrie a tábořil u Tall al-Adžžulu;⁴ chtěl se zmocnit Damašku, jehož pánem byl tehdy Saláh ad-Dín Dáwúd, syn al-Mu'azzamův.⁵ Když Dáwúd uslyšel, že na něho jeho strýc al-Malik al-Kámil táhne, poslal ke svému strýci al-Maliku al-Ašrafovi, pánu Džazíry, prosil ho o pomoc a žádal o podporu, aby strýce od sebe odrazil. Al-Ašraf přitáhl do Damašku. Mezi ním a jeho bratrem al-Malikiem al-Kámilem pak chodili poslové s návrhy na smír; smířili se a dohodli a al-Malik al-Ašraf odjel k al-Maliku al-Kámilovi a sešel se s ním.

Když se sešli, chodili poslové mnohokrát mezi nimi a císařem, králem Franků. Nakonec se ustálila dohoda, že mu vydají Jeruzalém a s ním několik málo míst z jeho území, kdežto ostatní země, jako Hebron, Nábulus, Ghawr, Tiberias a další, zůstanou v rukou muslimů; Frankům se nevydá nic než Jeruzalém a místa, na nichž se spolu s ním ujednalo. Hradby Jeruzaléma ležely v troskách; pobořil je al-Malik al-Mu'azzam, jak jsme již uvedli.⁶ Frankové Jeruzalém převzali. Muslimové to pokládali za věc nesmírně těžkou a hroznou a pocítili nad tím takovou malomyslnost a bolest, že to nelze popsat. Kéž Bůh ve své milosti a štědrosti usnadní jeho dobytí a návrat muslimům. Amen.⁷

Jak se al-Malik al-Ašraf zmocnil města Damašku

V tomto roce se také, v pondělí 2. ša'bánu [25. června 1229], al-Malik al-Ašraf, syn al-Malika al-Ádila, zmocnil města Damašku, který vzal synovi svého bratra Saláh ad-Dínu Dáwúdu, synu al-Mu'azzamovu. Příčinou

4. Tall al-Adžžul je návrší u Gazy. Al-Malik al-Kámil Muhammad, sultán Egypta (1218–1238), byl hlavou ajjúbovského rodu; al-Malik al-Mu'azzam Ísá, pán Damašku, zemřel v listopadu 1227. Třetí z bratří, al-Malik al-Ašraf Músá (zemřel 1237), o němž je řeč dále, byl pánem Džazíry (Horní Mezopotámie) a Chilátu.

5. V literatuře je znám jako al-Malik an-Násir Dáwúd (narozen 1206); Saláh ad-Dín je jeho čestné příjmení. Damašek zdědil po otci jako mladík.

6. Podle smlouvy připadl Frankům Jeruzalém, Betlém, Nazaret a pruh země spojující Jeruzalém s pobřežím; chrámový okresek se Skalním dómem a mešitou al-Aksá zůstal ve správě muslimů a sjednalo se příměří na deset let. Hebron (arab. al-Chalíl), Nábulus, údolí Jordánu (al-Ghawr) a Tiberias zůstaly muslimské. Jeruzalémské hradby dal al-Mu'azzam strhnout roku 1219, za páté křížové výpravy, aby se město nedalo hájit, kdyby připadlo Frankům.

7. Autor, který zemřel roku 1233, se návratu Jeruzaléma nedožil. Muslimové město nakrátko získali roku 1239 a natrvalo roku 1244, kdy je dobyly chórezmské oddíly ve službách egyptského sultána.

bylo to, co jsme uvedli: když se pán Damašku zalekl svého strýce al-Malika al-Kámila, poslal ke svému strýci al-Ašrafovi, prosil ho o pomoc a o podporu při odražení al-Kámila. Al-Ašraf k němu přitáhl z Džazíry a vstoupil do Damašku; jeho pán i obyvatelé města se z něho radovali. Předtím tam učinili opatření a chystali se na obléhání; al-Ašraf přikázal to odstranit a upustit od opatření, k nimž se odhodlali. Přísahal pánu města, že mu pomůže a že jeho i jeho země pro něho uchrání. Vyjednával pak s al-Malikiem al-Kámilem a smířili se; pán Damašku se domníval, že je do toho smíru zahrnut s nimi.

Al-Ašraf odjel ke svému bratru al-Kámilovi a sešli se v měsíci dhú l-hidždža roku 625, v den svátku [10. listopadu 1228]. Pán Damašku odjel do Bajsánu⁸ a zůstal tam. Al-Malik al-Ašraf se od svého bratra vrátil a sešel se s pánem Damašku; al-Ašraf přitom neměl mnoho vojska. Když spolu seděli ve svém stanu, vešel náhle Izz ad-Dín Ajbak, mamlúk al-Mu'azzama, někdejšího pána Damašku, a největší emír při jeho synovi,⁹ a řekl svému pánu Dáwúдови: „Vstaň a vyjdi, jinak budeš v tu chvíli zatčen!“ A vyvedl ho. Al-Ašraf mu v tom nemohl zabránit, protože Ajbak dal nasednout na koně všemu svému vojsku a bylo ho víc než těch, kdo byli s al-Ašrafem. Dáwúd tedy vyšel a odtáhl se svým vojskem do Damašku. Příčinou bylo, že Ajbakovi kdosi řekl, že al-Ašraf chce jeho pána zatknout a vzít mu Damašek; proto to udělal.

Když se vrátili, dorazila k al-Ašrafovi vojska od al-Kámila. Vytáhl, položil se před Damašek, oblehl jej a obléhal tak dlouho, až k němu dorazil al-Malik al-Kámil. Tehdy obléhání zesílilo a na obyvatele města dolehla těžká tíseň; srdce jim vystoupila až do hrdel.¹⁰ K nejtěžším věcem pro pána města patřilo, že měl u sebe málo peněz, protože jeho poklady byly v Karaku a on z nich v důvěře ke svému strýci al-Ašrafovi nedal nic přivést. Musel proto prodat šperky a šaty svých žen. Když na něho dolehla tíseň, vyšel ke svému strýci al-Kámilovi a nabídl mu, že Damašek vydá s podmínkou, že

8. Svátkem se míní svátek oběti, 10. dhú l-hidždža. Bajsán (dnes Bejt Še'an v Izraeli) leží v údolí Jordánu jižně od Tiberiadského jezera.

9. Izz ad-Dín Ajbak, mamlúk al-Mu'azzamův a správce jeho dvora, pán Sarchadu (dnes Salchad v jihosyrském Hawránu). Není totožný s al-Ašrafovým mamlúkem téhož jména, o němž je řeč v dalším oddíle.

10. Obrat z Koránu (33:10), kde se jím líčí úzkost obležených.

mu ponechá Karak, hrad Šawbak, Ghawr, Nábulus a tamní kraje¹¹ a že Ajbakovi ponechá hrad Sarchad s jeho okolím.

Al-Kámil Damašek převzal a dosadil do citadely svého místodržícího do té doby, než mu jeho bratr al-Ašraf vydá Harrán, Edessu, Rakku, Sarúďž a Ra's al-Ajn v Džazíře.¹² Když je převzal, vydal damašskou citadelu svému bratru al-Ašrafovi; ten do ní vstoupil a usadil se v ní. Al-Kámil odtáhl do Džazíry a zůstal tam, dokud si nepovolal svého bratra al-Ašrafa kvůli tomu, že Džalál ad-Dín chórezmsáh oblehl město Chilát. Když k němu al-Ašraf přijel do Rakky, vrátil se al-Kámil do Egypta. Co se pak dalo s al-Ašrafem, uvedeme, dá-li Bůh vznešený.

O zatčení hádžiba Alího a jeho zabití

V tomto roce také poslal al-Malik al-Ašraf svého mamlúka Izz ad-Dína Ajbaka, velkého emíra své říše, do města Chilátu a přikázal mu zatknout hádžiba Husám ad-Dína Alího, syna Hammádova,¹³ který spravoval zemi Chilát a vládl v ní z al-Ašrafova pověření. Nevíme o ničem, co by jeho zatčení odůvodňovalo, neboť o svého pána pečoval, radil mu upřímně, střežil jeho země a s poddanými jednal dobře. Po celou tu dlouhou dobu stál tvář v tvář chórezmsáhu Džalál ad-Dínovi a hájil Chilát tak, jak by to jiný nedokázal. Dbal o ochranu jeho zemí a bránil je; už dříve jsme vyprávěli, jak vytáhl do zemí Džalál ad-Dína a některých se zmocnil, což svědčí o vysoké mysli a dokonalé statečnosti. Jeho pán díky němu získal velikou vážnost, neboť lidé říkají: „Jeden ze služebníků al-Malika al-Ašrafa odolává chórezmsáhovi.“

Bůh se nad ním smiluj – konal mnoho dobra a dobrodiní a nikomu nedovolił páchat křivdu. Vykonal mnoho zbožných skutků: stavěl zájezdní hostin-

11. Karak a Šawbak (křižácký Montréal) jsou hrady východně a jihovýchodně od Mrtvého moře v dnešním Jordánsku. An-Násir Dáwúd pak v Karaku vládl zhruba dvacet let.

12. Harrán, Edessa (arab. ar-Ruhá, dnes Şanlıurfa), Sarúďž a Ra's al-Ajn leží při dnešní turecko-syrské hranici, Rakka na Eufratu v Sýrii. Al-Ašraf tedy za Damašek postoupil bratrovi západní část své državy v Džazíře.

13. Arab. *hádžib*, komoří: vysoký dvorský a vojenský hodnostář. Husám ad-Dín Alí spravoval za al-Ašrafa Chilát (dnes Ahlat na břehu Vanského jezera ve východním Turecku) a přilehlou část Arménie. O jeho tažení do Ázerbájdžánu, na něž autor níže odkazuje, vyprávěl k roku 624 [1227].

ce při cestách a mešity po městech, v Chilátu postavil nemocnici a páteční mešitu a zřídil a opravil mnoho cest, po nichž se dříve chodilo těžko.

Když Ajbak dorazil do Chilátu, zatkl ho a pak ho úkladně zabil, protože byl jeho nepřítelem. Když byl zabit, ukázalo se, jak byl schopný: Džalál ad-Dín totiž po jeho zatčení Chilát oblehl a zmocnil se ho, jak uvedeme, dá-li Bůh. Bůh však Ajbakovi neposhověl a rychle se na něm pomstil. Džalál ad-Dín totiž Ajbaka zajal, když se zmocnil Chilátu, spolu s dalšími emíry. Když se al-Ašraf a Džalál ad-Dín smířili,¹⁴ propustil všechny, o Ajbakovi se však povídalo, že byl zabit. Příčinou jeho smrti bylo, že jeden mamlúk hádžiba Alího uprchl k Džalál ad-Dínovi; když byl Ajbak zajat, vyžádal si ho ten mamlúk od Džalál ad-Dína, aby ho zabil za svého pána hádžiba Alího. Džalál ad-Dín mu ho vydal a on ho zabil.

Doslechl jsem se, že al-Malik al-Ašraf viděl ve snu, jak hádžib Alí vstoupil do shromáždění, v němž byl Ajbak, vzal šátek, dal jej Ajbakovi kolem krku, uchopil ho a vyšel. Ráno al-Malik al-Ašraf řekl: „Ajbak zemřel, neboť jsem ve snu viděl to a to.“

Jak se al-Kámil zmocnil města Hamá

V tomto roce se také, koncem měsíce ramadánu [kolem 20. srpna 1229], al-Malik al-Kámil zmocnil města Hamá. Příčinou bylo, že zemřel al-Malik al-Mansúr Muhammad, syn Takí ad-Dína Umara, pán Hamá, jak uvedeme.¹⁵ Když na něho přicházela smrt, dal vojsku a předním mužům města od-
přísáhnout věrnost svému staršímu synovi, který má titul al-Malik al-Muzaffar. Toho otec předtím poslal k al-Maliku al-Kámilovi, pánu Egypta, protože měl za ženu jeho dceru. Muhammad měl ještě jednoho syna jmé-

14. K míru došlo až po bitvě u Jassi Čimenu (Yassı Çemen) poblíž Erzindžánu v srpnu 1230, v níž al-Ašraf spolu s rúmským sultánem Kajkubádem Džalál ad-Dína porazil. Autor tu tedy předbíhá do následujících let.

15. Hamá leží na řece Orontu ve střední Sýrii; vládla tu vedlejší větev Ajjúbovců, potomci Saladinova synovce Takí ad-Dína Umara. Al-Malik al-Mansúr Muhammad zemřel už počátkem roku 1221, tedy osm let před událostmi, o nichž je řeč; autorova slova „jak uvedeme“ jsou proto nepřesná.

nem Kilidž Arslán, s titulem Saláh ad-Dín;¹⁶ ten byl v Damašku. Přijel do města Hamá, bylo mu vydáno a on ovládl město i jeho citadelu. Al-Malik al-Kámil mu poslal rozkaz, aby město vydal svému staršímu bratrovi, protože mu je otec odkázal, on to však neudělal. Poslové v té věci chodili k al-Maliku al-Mu'azzamovi, pánu Damašku, ale souhlasu se nedosáhlo.

Když al-Mu'azzam zemřel a al-Kámil vytáhl do Sýrie a zmocnil se Damašku, vypravil k Hamá vojsko, které ji 3. ramadánu [26. července 1229] oblehlo. V čele tohoto vojska stál Asad ad-Dín Šírkúh, pán Himsu,¹⁷ a velký emír z al-Kámilova vojska jménem Fachr ad-Dín Uthmán; s nimi byl Muhammadův syn Takí ad-Dín, který pobýval u al-Kámila. Obléhání města trvalo několik dní. Al-Malik al-Kámil mezitím odtáhl od Damašku a utábořil se u Salamíje; chtěl přejít do Džazíry, do Harránu a dalších měst. Když se tam položil, vypravil se k němu pán Hamá Saláh ad-Dín a sestoupil k němu ze své citadely. Nemělo to jinou příčinu než vůli Boha vznešeného.

Saláh ad-Dín totiž řekl svým druhům: „Chci sestoupit k al-Maliku al-Kámilovi.“ Řekli mu: „V Sýrii není pevnější citadely než tvoje a nashromáždil jsi zásob bez míry. Proč bys k němu sestupoval? To není rozumné.“ Trval však na tom, že sestoupí, a oni trvali na tom, že mu v tom zabrání. Nakonec řekl: „Nechte mě sestoupit, jinak se z citadely vrhnu dolů!“ Tehdy ho nechali být. Sestoupil s hrstkou lidí a dorazil k al-Kámilovi; ten ho držel ve vazbě, dokud nevydal město Hamá i jeho citadelu svému staršímu bratrovi al-Maliku al-Muzaffarovi. V rukou mu zůstal jen hrad Bárín, protože ten patřil jemu.¹⁸

Byl jako ten, kdo si vlastním kopytem vyhrabává svou záhubu.¹⁹

16. Starší syn al-Malik al-Muzaffar Mahmúd, zvaný též Takí ad-Dín, vládl pak v Hamá v letech 1229–1244. Mladší, al-Malik an-Násir Kilidž Arslán, se města zmocnil roku 1221 a držel je až do událostí zde líčených.

17. Al-Malik al-Mudžáhid Asad ad-Dín Šírkúh, pán Himsu (Homs, jižně od Hamá) v letech 1186–1240, vnuk stejnojmenného Saladinova strýce. Salamíja, u níž al-Kámil tábořil, je město na okraji stepi jihovýchodně od Hamá.

18. Bárín (Ba'rín), hrad v kopcích západně od Hamá, křižáky zvaný Montferrand.

19. Arabské přísloví o tom, kdo si sám přivodí zkázu; vykládá se příběhem o zvířeti (ovci či koze), které hrabáním odkrylo nůž, jímž je pak zařízli.

Jak Džalál ad-Dín oblehl Chilát a zmocnil se ho

V tomto roce také, počátkem šawwálu [koncem srpna 1229], oblehl Džalál ad-Dín chórezmsáh město Chilát, které patří al-Maliku al-Ašrafovi a v němž bylo jeho vojsko. To se v něm bránilo a obyvatelé města mu pomáhali ze strachu před Džalál ad-Dínem pro jeho zlé jednání; a nadávali mu a spílali bez míry. Tím se proti nim zatvrdil, zůstal před městem a obléhal je po celou zimu. Mnoho svých vojsk rozmístil po vsích a blízkých krajích kvůli kruté zimě a množství sněhu, neboť Chilát patří k zemím nejstudenějším a nejbohatším na sněh. Džalál ad-Dín přitom projevil pevné odhodlání a vytrvalost, nad níž zůstává rozum stát. Postavil proti městu několik praků a nepřestával je zasypávat kameny, až pobořil část hradeb; obyvatelé města ji však vystavěli znovu. Vytrvával proti nim a nepouštěl je ze sevření až do konce prvního džumádá roku 627 [duben 1230]. Tehdy na město podnikal útok za útokem a zmocnil se ho mocí a násilím v neděli 28. prvního džumádá [14. dubna 1230]; zrádně mu je vydali někteří emíři.

Když se města zmocnil, vystoupili emíři, kteří v něm byli, do jeho citadely a bránili se v ní, zatímco on je obléhal. Obyvatele města vydal meči a pobil každého z nich, koho v něm našel. Bylo jich už málo: jedni město ze strachu opustili, druzí z něho odešli pro krutý hlad a další zemřeli nouzí²⁰ a tím, že nebylo co jíst. Lidé v Chilátu totiž snědli ovce, pak hovězí dobytek, pak buvol, pak koně, pak osly, pak mezky, psy a kočky; slyšeli jsme, že lovili myši a jedli je. Vytrvali tak, že se jim v tom nikdo nevyrovnal. Ze země Chilátu se nezmocnil ničeho kromě města samého; ostatních míst se nezmocnili.²¹

Chilát zpustošili a mnoho lidí v něm pobili; kdo vyvázl, uprchl do jiných zemí. Ženy odvěkli do zajetí, děti zotročili a všechny prodali, takže byli rozmetáni na všechny strany a rozptýlili se po zemích. Majetek vyplenili a obyvatele města postihlo, o čem nebylo dosud slýcháno. Není divu, že mu

20. Tisk má *al-kibla* (směr modlitby), což nedává smysl; čteme *al-killá*, „nedostatek“.

21. Věta je v tisku porušena (doslova „nezmocnil se ze země Chilátu a jiných, a čeho bylo mimo ni, toho se nezmocnili“). Čteme *ghajrahá*, „nic jiného než město“, místo tištěného *wa-ghajrihá*, „a jiných“.

Bůh vznešený neposhověl a že ho stihla porážka od muslimů i od Tatarů, o níž budeme vyprávět, dá-li Bůh vznešený.²²

Různé události

Koncem tohoto roku [na podzim 1229] vytáhli Frankové na hrad Bárín v Sýrii, vyplnili jeho zemi a okolí, brali zajatce a odvlékali ženy a děti. Mezi těmi, jichž se zmocnili, byla skupina Turkmenů, kteří tábořili v bárínském kraji; pobrali je všechny a vyvázl z nich jen málokdo. A Bůh ví nejlépe.

²². Mínil se porážka, kterou Džalál ad-Dínovi v srpnu 1230 u Jassi Čimenu uštědřili Kajkubád a al-Ašraf, a nový mongolský vpád, před nímž prchal, až byl v srpnu 1231 zabit v kurdských horách. Obléhání Chilátu trvalo téměř osm měsíců.

Rok 627 (1229–1230): Porážka Džalál ad-Dína

[Rok 627 hidžry trval od 20. listopadu 1229 do 8. listopadu 1230. Kapitola líčí porážku, kterou chórezmsáh Džalál ad-Dínovi 10. srpna 1230 u Erzindžánu ve východní Anatolii uštedřili rúmský sultán Alá ad-Dín Kajkubád a ajjúbovský al-Malik al-Ašraf, a to, co po ní následovalo: pád Erzurumu, mír sjednaný mezi Chilátem u Vanského jezera a Chójem v Ázerbájdžánu a drobné převraty v Dijárbakru a v horách u Marághy.]

O porážce Džalál ad-Dína od Kajkubáda a al-Ašrafa

V tomto roce, v sobotu 28. ramadánu [10. srpna 1230], utrpěl chórezmsáh Džalál ad-Dín¹ porážku od Alá ad-Dína Kajkubáda, syna Kajchusrava, syna Kilidž Arslánova, pána země Rúm – Konye, Aksaráje, Sívásu, Malatje a dalších měst² –, a od al-Malika al-Ašrafa, pána Damašku, krajů Džazíry a Chilátu.³

Příčinou bylo, že se Džalál ad-Dínovi poddal pán Erzurumu,⁴ bratranec rúmského krále Alá ad-Dína, s nímž žil v zakořeněném nepřátelství. Pán Erzurumu se dostavil k Džalál ad-Dínovi před Chilát a pomáhal mu jej obléhat. Alá ad-Dín se obou zalekl a poslal k al-Maliku al-Kámilovi, který tehdy dlel v Harránu,⁵ se žádostí, aby povolal z Damašku svého bratra al-

1. Džalál ad-Dín, poslední chórezmsáh (vládl 1220–1231), syn Alá ad-Dína Muhammada. Po porážce od Čingischána na Indu (1221) a po pobytu v Indii se roku 1224 vrátil a ovládl západní Persii, Ázerbájdžán a část Zakavkazska; se všemi sousedy přitom válčil.

2. Alá ad-Dín Kajkubád I. (vládl 1220–1237), nejvýznamnější sultán rúmských Seldžuků, sídlil v Konyi. „Země Rúm“ (země Římanů, tj. Byzantinců) je Malá Asie; Konya, Aksaráj (Aksaray), Sívás (Sivas) a Malatja (Malatya) leží ve střední a východní části dnešního Turecka.

3. Al-Malik al-Ašraf Músá (zemř. 1237), Ajjúbovec, syn al-Malika al-Ádila a synovec Saladinův, vládl v Džazíře (Horní Mezopotámii) a roku 1229 získal Damašek. Chilát (dnes Ahlat na severozápadním břehu Vanského jezera v Turecku) mu Džalál ad-Dín vzal v dubnu 1230 po dlouhém obléhání a dal jej vyplenit, jak autor vylíčil v předchozí kapitole. Chój, kam se Džalál ad-Dín po porážce stáhl, leží v severozápadním Íránu severně od Urmíjského jezera.

4. Rukn ad-Dín Džahánšáh, syn Mughíth ad-Dína Tughrilšáha, z vedlejší větve rúmských Seldžuků, která v Erzurumu (arab. Arzan ar-Rúm, dnes východní Turecko) vládla od počátku 13. století. Ibn al-Athír ho jménem neuvádí.

5. Al-Malik al-Kámil Muhammad, sultán Egypta (vládl 1218–1238) a hlava ajjúbovského rodu, starší bratr al-Ašrafův. Harrán leží v Horní Mezopotámii jižně od Edessy (dnes jihovýchodní Turecko).

Ašrafa; ten totiž sídlil tam od chvíle, kdy se města zmocnil. Ze strachu před Džalál ad-Dínem posílal Alá ad-Dín v té věci posla za poslem. Al-Malik al-Kámil tedy svého bratra al-Ašrafa z Damašku povolal a ten se k němu dostavil. Alá ad-Dínovi poslové k nim oběma přicházeli jeden za druhým a naléhali na al-Ašrafa, aby k němu přitáhl a spojil se s ním; říkalo se dokonce, že v jediném dni dorazilo k al-Kámilovi a al-Ašrafovi od Alá ad-Dína pět poslů, a ve všech poselstvích žádal, aby k němu al-Ašraf přišel, třeba i sám.

Al-Ašraf tedy shromáždil vojska Džazíry a Sýrie a vytáhl k Alá ad-Dínovi. Setkali se v Sívásu a táhli směrem k Chilátu. Když se o nich Džalál ad-Dín doslechl, vyrazil proti nim rychlým pochodem a zastihl je na místě zvaném Jassi Čimen,⁶ které patří ke kraji Erzindžánu. Tam se střetli. Alá ad-Dín měl s sebou veliké množství lidu, prý to bylo dvacet tisíc jezdců; al-Ašraf jich měl kolem pěti tisíc, byli to však výborní a stateční vojáci s hojnou zbrojí a ušlechtilými koňmi arabské krve a každý z nich byl zkušený válečník. Velel jim jeden z emírů aleppského vojska, zvaný Izz ad-Dín Umar ibn Alí, z hakkárijských Kurdů,⁷ muž nejvyšší statečnosti, krásných vlastností a ušlechtilých mravů.

Když se střetli, Džalál ad-Dín strnul nad tím, jaké množství vojska spatřil, zvláště když uviděl vojsko syrské; viděl na něm totiž takovou nádheru výstroje, zbraní a koní, že mu to naplnilo hrud' hrůzou. Izz ad-Dín ibn Alí s aleppským vojskem zahájil boj. Džalál ad-Dín jim neodolal a nevydržel; dal se na útěk i se svým vojskem a bratr se neohlížel na bratra. Jeho druhové se rozprchli a byli rozprášeni na všechny strany. Vrátil se do Chilátu; vzali s sebou ty ze svých lidí, kteří v něm byli, vrátili se do Ázerbájdžánu a utábořili se u města Chój. Z chilátského kraje se totiž nezmocnili ničeho kromě Chilátu samého. Al-Malik al-Ašraf dorazil do Chilátu a shledal, že

6. Tisk má zkomolený tvar „Básí Himár“; míní se místo, jež jiné prameny nazývají turecky Yassı Çemen („plochá louka“), západně od Erzindžánu (dnes Erzincan ve východním Turecku). Bitva, která tu začala 10. srpna 1230 a podle jiných zpráv trvala tři dny, zlomila moc Džalál ad-Dínovu. Počty vojska jsou dobové odhady.

7. Hakkárijsťí Kurdové – kurdský kmen z hor Hakkáří jihovýchodně od Vanského jezera. Aleppo tehdy patřilo Saladinovu vnukovi al-Maliku al-Azízovi a jeho vojsko táhlo s al-Ašrafem jako posíla.

je zpustlý a v troskách, bez lidí a obyvatel; postihlo je to, co jsme vylíčili dříve.

Jak se Alá ad-Dín zmocnil Erzurumu

Už jsme uvedli, že pán Erzurumu byl s Džalál ad-Dínem u Chilátu; zůstal při něm a zúčastnil se s ním i zmíněné bitvy. Když byl Džalál ad-Dín poražen, padl pán Erzurumu do zajetí a byl předveden před svého bratrance Alá ad-Dína Kajkubáda. Ten ho vzal s sebou a vytáhl k Erzurumu a jeho pán mu město vydal i s hrady, pokladnicemi a vším ostatním, co k němu náleželo. Stalo se mu, jak se říká: „Pštros si vyšel pro rohy a vrátil se bez uší.“ Tak i tento ubožák přišel k Džalál ad-Dínovi a chtěl víc; ten mu slíbil něco ze zemí Alá ad-Dínových, a zatím přišel o svůj majetek i o zemi, které držel, a zůstal zajatcem. Sláva tomu, jehož vláda nepomíjí!

O míru mezi al-Ašrafem a Alá ad-Dínem na jedné a Džalál ad-Dínem na druhé straně

Když se al-Ašraf vrátil do Chilátu a Džalál ad-Dín poražen odtáhl do Chóje, chodili mezi nimi poslové a uzavřeli mír s tím, že si každý ponechá, co drží. Na tom se ujednání ustálilo a složili si navzájem přísahy. Když byl mír sjednán a přísahy vykonány, vrátil se al-Ašraf do Sindžáru a odtud odjel do Damašku. Džalál ad-Dín pak zůstal ve svých zemích v Ázerbájdžánu, dokud proti němu nevytáhli Tataři, jak vylíčíme, dá-li Bůh Nejvyšší.

Jak se Šiháb ad-Dín Ghází zmocnil města Arzan

Husám ad-Dín, pán města Arzan v Dijárbakru,⁸ byl al-Maliku al-Ašrafovi stále věrným druhem a upřímným rádcem; účastnil se všech jeho válek a příhod, vydával své jmění v jeho službách a nasazoval sebe i svá vojska, aby mu pomohl. Byl nepřítelem jeho nepřátel a přítelem jeho přátel. K jeho oddanosti patří i to, že byl v Chilátu, když jej Džalál ad-Dín obléhal; zkusil tam všechny ty útrapy a strach a vytrval, dokud se města Džalál ad-Dín

8. Arzan – dnes zaniklé město v Dijárbakru, východně od Majjáfárikínu na jednom z levých přítoků Tigridu (jihovýchodní Turecko). Nesmí se zaměňovat s Erzurumem, arabsky Arzan ar-Rúm („Arzan v zemi Rúm“). Dijárbakr je kraj na horním Tigridu kolem Ámidu, dnešního Diyarbakru.

nezmocnil. Džalál ad-Dín ho zajal a chtěl mu vzít město Arzan. Tu mu řekl: „Tento muž je ze starého rodu, který vládne odedávna, a tento Arzan zdědil po předcích. Měli kromě něho i jiné země, ale o všechny přišli.“ Džalál ad-Dín se nad ním slitoval, pocítil s ním soucit a ponechal mu jeho město; vzal si od něho sliby a závazky, že proti němu nebude bojovat. Husám ad-Dín se vrátil do svého města a zůstal v něm.

Když pak al-Malik al-Ašraf a Alá ad-Dín přitáhli válčit s Džalál ad-Dínem, vytáhl Šiháb ad-Dín Ghází, syn al-Malika al-Ádila a bratr al-Ašrafův, je muž patřila města Majjáfárikín a Hání,⁹ proti Husám ad-Dínovi, který byl v městě Arzan, a oblehl ho tam. Potom se města zmocnil dohodou a dal mu za ně náhradou město Hání v Dijárbakru.

Tento Husám ad-Dín je výborný muž; vede si dobře, je šlechetný a štědrý a u jeho dveří nikdy nechybí hlouček lidí, kteří za ním přicházejí prosit o dary. Ve své državě a vůči poddaným si počíná chvályhodně. Pochází ze starého rodu, jemuž se říká rod Tughán Arslánův; vedle Arzanu jim patřily Bitlis, Vastán a jiná místa. Říká se jim také rod Hrbáčův. Tyto země drželi od dob Seldžukovce Malikšáha, syna Alp Arslánova. Begtimur, pán Chilátu, jim vzal Bitlis; vzal jej strýci tohoto Husám ad-Dína, protože ten držel se Saláh ad-Dínem Júsufem, synem Ajjúbovým, a proto na něj Begtimur vytáhl.¹⁰ Arzan zůstal v rukou tohoto muže až do nynějška, kdy mu byl odňat. Všechno, co má počátek, má i konec; sláva tomu, jenž nemá počátek ani konec, neboť trvá věčně!

9. Al-Malik al-Muzaffar Šiháb ad-Dín Ghází, další ze synů al-Malika al-Ádila; vládl v Majjáfárikínu (dnes Silvan severovýchodně od Diyarbakuru) v letech 1220–1247. Hání je městečko severně od Diyarbakuru (dnes Hani).

10. Malikšáh byl sultánem Velkých Seldžuků v letech 1072–1092; rod turkmenských emírů, dnes zvaný podle zakladatele Dilmačovci, tehdy dostal v léno Bitlis (jihozápadně od Vanského jezera; Vastán, dnes Gevaş, leží na jeho jižním břehu) a ovládl i Arzan. Tughán Arslán vládl v první třetině 12. století; „Hrbáč“ (arab. *al-Ahdab*) byla patrně jeho přezdívka. Sajf ad-Dín Begtimur byl páнем Chilátu v letech 1185–1193; Saláh ad-Dín Júsuf je Saladin (zemř. 1193), strýc al-Ašrafův, který se roku 1185 pokoušel Chilát získat.

Jak se Sevinč Kušjálvá zmocnil hradu Rúíndiz

V tomto roce se objevil jeden z turkmenských emírů jménem Sevinč, s čestným příjímím Šams ad-Dín; jeho kmen se jmenoval Kušjálvá.¹¹ Jeho moc vzrostla, přepadal na cestách a shromáždil kolem sebe mnoho lidí. Zdržoval se mezi Irbílem a Hamadánem a on i ti, kdo byli s ním, loupili na cestách a šířili v zemi zkázu. Potom vztáhl ruku i na nedobytný hrad jménem Sárú, který patřil Muzaffar ad-Dínovi,¹² a zabil u něho velkého emíra z emírů Muzaffar ad-Dínových, známého jako Izz ad-Dín al-Humajdí. Muzaffar ad-Dín sebral vojsko a chtěl hrad od něho získat zpět, ale nebylo to možné, protože hrad byl pevný a ten muž měl s sebou velké zástupy. Dohodli se tedy na míru s tím, že hrad zůstane v jeho rukou.

Tou dobou obléhalo vojsko chórezmsáha Džalál ad-Dína hrad Rúíndiz,¹³ jeden z ázerbájdžánských hradů, z nejpevnějších a nejnedobytnějších, je muž není rovno. Obležení se těm, kdo v něm byli, protáhlo, a tak svolili, že jej vydají. Džalál ad-Dín poslal jednoho ze svých důvěrníků a spolehlivých lidí, aby hrad převzal, a poslal s ním čestná roucha a peníze pro ty, kdo v něm byli. Když ten vyslanec vystoupil na hrad a převzal jej, některé z posádky obdaroval a jiné ne; ponižoval je a dovoloval si na ně, když už měl pevnost v moci. Když ti, kdo z rouch a peněz nedostali nic, viděli, jak se s nimi naložilo, poslali k Sevinčovi a zvali ho, že mu hrad vydají. Vytáhl k nim se svými druhy a oni mu jej vydali.

Sláva tomu, jenž usnadní věc, kterou chce! Toto je hrad Rúíndiz, na nějž od starých dob po nové nestačila moc největších a nejmnocnějších králů a jehož pevnost je příslovečná; a když Bůh – sláva Mu, je Nejvyšší – chtěl, aby jej dostal tento slabý muž, usnadnil mu vše, takže se ho zmocnil bez boje a bez námahy, a odňal jej lidem takového muže, jako je Džalál ad-Dín, před nímž mají všichni králové země bázeň a strach. Lidem Džalál ad-Dínovým se stalo, jak se říká: „Mnohý se namáhá pro toho, kdo sedí.“

11. Jméno je v předloze psáno S-w-n-dž, což odpovídá turkickému Sevinč („radost“). Jméno kmen (psáno K-š-j-á-l-w-á) čteme Kušjálvá jen s výhradou; jeho vokalizace není jistá.

12. Muzaffar ad-Dín Kökbörü, pán Irbílu (dnes Arbíl v iráckém Kurdistanu) v letech 1190–1233, švagr Saladinův. Hamadán leží v západním Íránu; poloha hradu Sárú není jistá.

13. Rúíndiz (pers. *Rúín Diz*, „bronzová pevnost“) – horský hrad nedaleko Marághy, sídlo někdejších pánů tohoto města; tisk jeho jméno píše kolísavě. Marágha leží jižně od Tabrízu v dnešním íránském Východním Ázerbájdžánu.

Když se Sevinč hradu zmocnil, zatoužil i po dalších, zvláště když byl Džalál ad-Dín zaměstnán porážkou, která ho postihla, a příchodem Tatarů. Sestoupil z hradu k Maráze, která je od něho nedaleko, a oblehl ji. Zasáhl ho však zbloudilý šíp a zabil ho. Když byl zabit, zmocnil se Rúíndizu jeho bratr. Potom tento druhý bratr sestoupil z hradu, vytáhl do kraje Tabrízu, vyplenil jej a vracel se na hrad, aby tam z toho lupu a kořisti udělal zásobu ze strachu před Tatary, kteří tehdy již vytáhli. Narazil však na oddíl Tatarů; zabili ho a pobrali lup, který měl s sebou. Po jeho smrti se hradu zmocnil syn jeho sestry. To všechno se stalo během dvou let.¹⁴ Hanba světu, který ustavičně střídá radost žalem a každé dobro zlem!

¹⁴. Děj tohoto oddílu přesahuje rok 627: Tataři (Mongolové) přitáhli do Ázerbájdžánu až v zimě 1230–1231, jak autor líčí v následující kapitole. Zde, jak sám říká, shrnuje události dvou let.

Rok 628 (1230–1231): Tataři znovu v Ázerbájdžánu a v Džazíře

[Rok 628 hidžry trval od 9. listopadu 1230 do 28. října 1231. Poslední kapitola kroniky líčí druhý příchod Mongolů na západ: vojsko vyslané velkým chánem Ögedejem ovládlo severní Írán a Ázerbájdžán, u Ámidu (dnešní Diyarbakır) rozprášilo zbytky vojska chórezmsáha Džalál ad-Dína a jeho oddíly pak plenily Horní Mezopotámii a kraje u Vanského jezera až po Irbíl. Zde Ibn al-Athír své dílo ukončil; zemřel v Mosulu roku 1233.]

O vpádu Tatarů do Ázerbájdžánu a o tom, co učinili

Na počátku tohoto roku [koncem roku 1230] dorazili Tataři ze zemí Mávaránnahru do Ázerbájdžánu.¹ Už dříve jsme vyličili, jak se Mávaránnahru zmocnili a co napáchali v Chorásánu a v jiných zemích pleněním, pustošením a zabíjením. Jejich vláda se v Mávaránnahru upevnila a země Mávaránnahru byly znovu osídleny; vystavěli také veliké město poblíž města Chórezmu.² Města Chorásánu však zůstala v troskách a nikdo z muslimů se neodvažoval v nich bydlet. Co se Tatarů týče, co chvíli z nich nějaký oddíl podnikal nájezd a loupil, co tam našel, takže ta země je pustá a v sutinách. Tak to trvalo, až se roku 625 [1228] objevil jejich oddíl a mezi ním a Džalál ad-Dínem došlo k tomu, co jsme vyličili;³ a zůstalo to tak i potom.

Když pak nyní Džalál ad-Dín utrpěl porážku od Alá ad-Dína Kajkubáda a od al-Ašrafa, jak jsme uvedli při roce 627 [1230], poslal představený

1. Mávaránnahr („to, co je za řekou“) je země mezi Amudarjou a Syrdarjou s Bucharou a Samarkandem, kterou Mongolové dobyli roku 1220. Nové vojsko vyslal do Persie velký chán Ögedej (vládl 1229–1241), syn a nástupce Čingischánův, pod velením Čormaghana; Ibn al-Athír jejich jména nezná. Přes Chorásán a Rajj (u dnešního Teheránu) dorazilo v zimě 1230–1231 do Ázerbájdžánu, jímž se zde miní země kolem Tabrízu na severozápadě dnešního Íránu.

2. Chorásán – východní Írán s přilehlými částmi dnešního Turkmenistánu a Afghánistánu; jeho velká města (Merv, Nišápúr, Herát, Balch) byla zpustošena v letech 1220–1222. Chórezm je země na dolní Amudarje i její hlavní město Gurgándž (pozdější Urgenč), které Mongolové roku 1221 dobyli a zničili. Arabskou větu lze číst i tak, že se nové město Chórezmu velikostí blíží.

3. Džalál ad-Dín, poslední chórezmsáh (vládl 1220–1231), je hlavní postavou předchozích kapitol. V srpnu 1228 se s mongolským vojskem střetl u Isfahánu; obě strany utrpěly těžké ztráty a Mongolové se stáhli.

ismá'ílíťů, těch kacírů,⁴ k Tatarům zprávu, jak Džalál ad-Dín porážkou, která ho stihla, zeslábl; pobízeli je, aby na něj hned po tom oslabení vytáhli, a zaručoval jim, že nad ním zvítězí, protože jeho lidé upadli do takové ochablosti. Džalál ad-Dín si vedl špatně a svou říši spravoval ohavně. Nechal mezi sousedními vládci jediného, s nímž by se neznepřátelil, nepřel se s ním o vládu a nebyl mu špatným sousedem. Tak hned, jakmile se objevil v Isfahánu a sebral vojska, vytáhl do Chúzistánu a oblehl město Šuštar, které patří chalífovi; potom táhl na Dakúkú, vyplnil je a pobil v něm mnoho lidí, a i to patří chalífovi. Pak se zmocnil Ázerbájdžánu, který patřil Ůzbekovi; vytáhl proti Gruzínům, porazil je a znepřátelil si je. Potom si znepřátelil al-Malika al-Ašrafa, pána Chilátu, a potom Alá ad-Dína, pána země Rúm;⁵ znepřátelil si i ismá'ílity, vyplnil jejich zemi, pobil mnoho z nich a uložil jim každoroční peněžní dávku. Stejně tak jednal s jinými. Proto se ho všichni vládci zřekli a nikdo mu nepodal pomocnou ruku.

Když Tatarům došly dopisy představeného ismá'ílíťů, který je vyzýval, aby na Džalál ad-Dína vytáhli, pospíšil si jejich oddíl, vtrhl do jeho zemí a zmocnil se Rajje, Hamadánu a krajů mezi nimi. Potom zamířili do Ázerbájdžánu, pustošili, plenili a zabíjeli každého z jeho obyvatel, koho dopadli. Džalál ad-Dín si netroufal utkat se s nimi a nebyl s to bránit jim v přístupu do země; byl pln hrůzy a strachu. K tomu se přidalo, že se proti němu jeho vojsko vzbouřilo a jeho vezír⁶ mu s velkou částí vojska vypověděl poslušnost. Příčina byla podivná a ukázala u Džalál ad-Dína takový nedostatek rozumu, o jakém nebylo slýcháno. Měl totiž sluhu, eunucha jménem Kiliď, kterého miloval. Stalo se, že ten sluha zemřel, a Džalál ad-Dín pro něj

4. Ismá'ílité (nizárijská větev ší'y, v Evropě známí jako assassini) ovládali horské hrady v severní Persii se střediskem v Alamútu; sunnitští autoři je nazývali kacíři (arab. *maláhida*). Jejich představeným byl tehdy Alá ad-Dín Muhammad III. (vládl 1221–1255). Zda Mongoly proti Džalál ad-Dínovi opravdu povolali oni, nelze ověřit; o výpravě do Persie rozhodl Ůgedež hned po svém nastoupení roku 1229.

5. Džalál ad-Dín se z Indie vrátil roku 1224. Roku 1225 táhl proti držávám abbásovského chalífy – Šuštaru (perská podoba jména; arabsky Tustar) v Chúzistánu na jihozápadě Íránu a Dakúkú jižně od dnešního Kirkúku v Íráku – a vzal Tabríz Ůzbekovi, poslednímu atabegovi Ázerbájdžánu; Gruzínům dobyl v březnu 1226 Tiflis a al-Ašrafa v dubnu 1230 Chilát (dnes Ahlat u Vanského jezera). Ve větě o Dakúkú má tisk zjevnou chybu („a to je také chalífa“); čteme „patří chalífovi“ jako o řádek výše.

6. Vezír Šaraf al-Mulk; o jeho odpadnutí a popravě píše i Džalál ad-Dínův tajemník a životopisec an-Nasawí.

dal najevo tolik zoufalství a žalu, že o něčem takovém nebylo slýcháno ani u Madžnúna, milence Lajlina.⁷ Poručil vojákům a emírům, aby šli v jeho pohřebním průvodu pěšky; zemřel přitom na místě vzdáleném od Tabrízu několik farsachů.⁸ Lidé šli pěšky a i on šel část cesty pěšky, až ho emíři a vezír přiměli, aby nasedl na koně. Když dorazil k Tabrízu, poslal k obyvatelům města a poručil jim, aby vyšli z města rakvi toho sluhy naproti. Učinili to, ale on jim vytkl, že nevyšli dál a že neprojevili víc smutku a pláče, než kolik projevili, a chtěl je za to potrestat; emíři se však za ně přimluvili, a tak je nechal být.

Toho eunucha pak ani nepohřbil, nýbrž ho vozil s sebou, kamkoli táhli, a přitom se bil do tváří a plakal. Odmítal jíst a pít, a když mu předložili jídlo, říkal: „Doneste z toho Kilidžovi!“ Nikdo se neodvážil říci, že je mrtev; jednou mu totiž kdosi řekl, že zemřel, a on toho, kdo mu to řekl, zabil. Nosili mu tedy jídlo, vraceli se a říkali: „Líbá zem a vzkazuje: „Je mi už lépe, než mi bylo.““ Emírů se z toho stavu zmocnil takový hněv a takové pohoršení, že je to přimělo vypovědět mu poslušnost a odtrhnout se od něho i s jeho vezírem. Zůstal bezradný a nevěděl, co počít, zvláště když vytáhli Tataři. Teprve tehdy toho mladého eunucha pohřbil; vyjednával s vezírem, získával si ho a klamal, až se k němu dostavil. Když k němu vezír přišel, pobyl u něho několik dní a pak ho Džalál ad-Dín zabil. Je to podivná příhoda, o jaké nebylo slýcháno.

Jak se Tataři zmocnili Marághy

V tomto roce oblehli Tataři Marághu v Ázerbájdžánu. Její obyvatelé se bránili, potom však svolili, že se vzdají, dostanou-li záruku bezpečí, o niž požádali. Tataři jim bezpečí zaručili, převzali město a zabíjeli v něm, avšak nepobili mnoho lidí. Dosadili do města šihnu.⁹ Tehdy moc Tatarů velmi vzrostla a strach lidí před nimi v Ázerbájdžánu zesílil. Kéž Bůh Nejvyšší dopomůže islámu a muslimům k vítězství svou pomocí! Mezi vládci islámu totiž nevidíme nikoho, kdo by měl chuť k džihádu nebo k obraně víry;

7. Madžnún („šílený“) – beduínský básník Kajs, hrdina arabské milostné legendy, který zešlél láskou k Lajle; příslovečný vzor zoufalého milence.

8. Farsach – délková míra, asi 6 km.

9. Šihna – vojenský správce města dosazený vládcem. Marágha leží jižně od Tabrízu v dnešním íránském Východním Ázerbájdžánu; Mongolové ji poprvé dobyli a vyplnili roku 1221.

každý z nich se oddává svým zábavám a hrám a utiskování svých poddaných. To mi nahání větší strach než nepřítel. Bůh Nejvyšší řekl: „Střežte se zkoušky, která nepostihne jen ty z vás, kdo se dopouštěli krivdy.“ (Korán 8:25)

O příchodu Džalál ad-Dína k Ámidu, o jeho porážce u něho a o tom, co se s ním dalo

Když Džalál ad-Dín viděl, co Tataři páchají v zemích Ázerbájdžánu, že se v nich usadili, zabíjejí, plení, pustoší venkov a vybírají peníze a že jsou odhodláni vytáhnout na něj, a když viděl, v jaké je sám ochablosti a slabosti, opustil Ázerbájdžán a odešel do kraje Chilátu. Poslal k místodržícímu, který tam vládl za al-Malika al-Ašrafa, a vzkázal mu: „Nepřišli jsme válčit ani škodit; to jen strach z tohoto nepřítele nás přiměl uchýlit se do vaší země.“ Měl v úmyslu vydat se do Dijárbakru a Džazíry a zamířit ke dvoru chalífovu, aby jeho i všechny vládce požádal o pomoc proti Tatarům, žádal je o podporu při jejich odražení a varoval je před tím, jak skončí, zůstanou-li nečinní. Dorazil do Chilátu a tam se dozvěděl, že ho Tataři hledají a spěchají v jeho stopách. Vytáhl tedy k Ámidu¹⁰ a rozestavil na několika místech přední hlídky, protože se bál nočního přepadu. Oddíl Tatarů, který šel po jeho stopě, k němu však dorazil jinou cestou, než na které stály hlídky, a přepadli ho v noci, když ležel před městem Ámidem. Dal se na útěk, kam ho oči vedly, a vojsko, které měl s sebou, se rozprchlo na všechny strany.

Část jeho vojska zamířila k Harránu; tam je přepadl emír Sawáb, velitel al-Malika al-Kámila v Harránu,¹¹ se svým vojskem a pobrali jim peníze, zbraň i zvířata, co měli s sebou. Jiná část zamířila k Nasíbínu, Mosulu, Sindžáru, Irbílu a do dalších krajů; tam je pochytili vládci i poddaní a troufl si na ně kdekdo, dokonce i rolník, Kurd, beduín a jiní. Pomstili se jim a odplatili jim za jejich zlé činy a ohavné skutky v Chilátu i jinde a za to, že ší-

10. Ámid, dnešní Diyarbakır v jihovýchodním Turecku, byl hlavním městem kraje Dijárbakr na horním Tigridu; Džazíra („ostrov“) je Horní Mezopotámie mezi Eufratem a Tigridem. Chalífou byl v Bagdádu al-Mustansir bi-'Illáh (vládl 1226–1242). K nočnímu přepadu u Ámidu došlo v srpnu 1231.

11. Harrán – město v Horní Mezopotámii jižně od Edessy (dnes v jihovýchodním Turecku); patřilo egyptskému sultánovi al-Maliku al-Kámilovi (vládl 1218–1238), hlavě Ajjúbovců, za něhož tu emír Sawáb velel.

řili po zemi zkázu – a Bůh nemiluje ty, kdo šíří zkázu (Korán 5:64). Tak Džalál ad-Dínovi přibyla slabost ke slabosti a ochablost k ochablosti, tím, že se jeho vojsko rozprchlo, i tím, co je potkalo.

Když jim to Tataři provedli a Džalál ad-Dín před nimi prchl, vtrhli za ním do Dijárbakru, protože nevěděli, kam zamířil ani kterou cestou se dal. Sláva tomu, jenž Chórezmanům proměnil bezpečí ve strach, moc v ponížení a množství v hrstku! Požehnán buď Bůh, Pán světů, jenž koná, co chce.

O vpádu Tatařů do Dijárbakru a Džazíry a o zkáze, kterou v těch zemích napáchali

Když byl Džalál ad-Dín u Ámidu od Tatařů poražen, vyplnili Tataři venkov Ámidu, Arzanu a Majjáfárikínu a zamířili k městu Is'ird. Jeho obyvatelé s nimi bojovali; Tataři jim tedy nabídli záruku bezpečí, oni jim uvěřili a vzdali se. Jakmile je však Tataři dostali do své moci, pustili se do nich mečem a pobíjeli je, až je málem vyhubili. Zachránil se z nich jen ten, kdo se ukryl, a takových bylo málo.

Vyprávěl mi jeden kupec, který přijel do Ámidu, že počet zabitých odhadl na víc než patnáct tisíc.¹² Ten kupec měl s sebou otrokyni z Is'irdu a ta vyprávěla, že její pán vyšel bojovat; měl matku a ta mu v tom bránila, neboť neměla jiného syna než jeho. Neposlechl ji, a tak šla s ním, a oba byli zabití. Otrokyni zdědil syn matčina bratra a prodal ji tomuto kupci. Vyprávěla o množství zabitých hrozné věci a také, že obléhání trvalo pět dní.

Odtud Tataři táhli k městu Tanza a naložili s ním stejně. Z Tanzy táhli do údolí nedaleko Tanzy, zvaného údolí Kurajšíjů, v němž žije kurdský kmen zvaný Kurajšíja; jsou v něm tekoucí vody a mnoho zahrad a cesta do něho je úzká. Kurajšíjové s nimi bojovali, nepustili je do něho a ubránili se jim; mnoho jich přitom padlo. Tataři se vrátili, aniž proti nim čeho dosáhli.

Táhli pak zemí a nebylo nikoho, kdo by jim bránil, ani kdo by se jim postavil. Dorazili k Mardínu a vyplnili, co v jeho kraji našli; pán Mardínu a obyvatelé Dunajsiru se uchýlili do mardínské citadely a uchýlili se do ní i

12. Is'ird je dnešní Siirt v jihovýchodním Turecku; Arzan a Majjáfárikín (dnes Silvan) ležely západně od něho, Tanza, o níž je řeč dále, v téže oblasti. Počty zabitých jsou zde i jinde dobové odhady.

jiní, kdo bydleli v jejím sousedství. Potom dorazili k Nasíbínu v Džazíře, zůstali před ním část dne, vyplnili jeho venkov a pobili, koho dopadli. Brány města se zavřely, a tak od něho odtáhli a šli do kraje Sindžáru. Došli k horám v sindžárském kraji a vyplnili je, vnikli na Chábúr, došli do Arábánu, plenili, zabíjeli a vrátili se.¹³

Jeden jejich oddíl se dal cestou k Mosulu. Dorazili do vsi jménem al-Mu'nisa, která leží den cesty od Nasíbínu, mezi ním a Mosulem, a vyplnili ji. Její obyvatelé i jiní lidé se uchýlili do zájezdního hostince, který v ní stojí, a Tataři pobili všechny, kdo v něm byli.

Vyprávěli mi o jednom z tamních lidí, že řekl: „Schoval jsem se před nimi v domku, kde byla sláma, a nenašli mě. Díval jsem se na ně okénkem toho domku. Když chtěli někoho zabít, volal: ‚Ne, pro Boha!‘, a oni ho zabili. Když byli se vsí hotovi, vyplnili, co v ní bylo, a zajali ženy, viděl jsem je, jak se prohánějí na koních, smějí se a zpívají si svou řečí slova ‚Ne, pro Boha!‘.“ Jiný jejich oddíl šel k Nasíbínu ar-Rúm, který leží na Eufratu a patří ke kraji Ámidu; vyplnili jej a zabíjeli v něm. Potom se vrátili k Ámidu a pak táhli do kraje Bitlisu. Jeho obyvatelé se opevnili v citadele a v horách; Tataři v něm zabili jen málo lidí a město spálili.

Jeden člověk z tamních obyvatel vyprávěl: „Kdybychom měli pět set jezdců, nevyvázl by z Tatarů jediný, protože cesta mezi horami je úzká a hrstka dokáže zadržet množství.“ Z Bitlisu táhli Tataři k Chilátu a oblehli město v chilátském kraji zvané Bárkirí,¹⁴ jedno z nejpevnějších; zmocnili se ho útokem a pobili všechny, kdo v něm byli. Zamířili pak k městu Ardžíš v chilátském kraji, velikému a významnému, a naložili s ním stejně. To se stalo v měsíci dhú l-hidždža [říjen 1231].

Vyprávěli mi o nich příběhy, jimž by posluchač málem nevěřil: takový strach z nich Bůh – sláva Mu, je Nejvyšší – vložil lidem do srdcí. Říkalo se

13. Mardín – město a pevnost na skalním hřebeni nad mezopotámskou rovinou (dnes Mardin v Turecku), sídlo jedné z větví turkmenské dynastie Artukovců; Dunajsir (dnes Kızıltepe) leží pod ním v rovině. Nasíbín je dnešní Nusaybin na turecko-syrské hranici, Sindžár město a pohoří v severozápadním Iráku, Chábúr levý přítok Eufratu v dnešní severovýchodní Sýrii; na něm ležel Arábán. Nasíbín ar-Rúm („Nasíbín v zemi Rúm“), zmíněný dále, bylo městečko na Eufratu.

14. Tisk má „Bákirí“; míní se Bárkirí (Berkri, dnes Muradiye) severovýchodně od Vanského jezera. Ardžíš (dnes Erziş), o němž je řeč vzápětí, leží na jeho severním břehu; obě města patřila k Chilátu, tedy al-Maliku al-Ašrafovi. Bitlis leží v horském průsmyku jihozápadně od jezera.

dokonce, že jediný jejich muž vjížděl do vsi nebo do ulice, kde byl velký zástup lidí, a pobíjel je bez ustání jednoho po druhém, a nikdo se neodvážil vztáhnout na toho jezdce ruku. Doslechl jsem se, že jeden z nich chytil muže, ale neměl ten Tatar při sobě nic, čím by ho zabil. Řekl mu: „Polož hlavu na zem a ani se nehni!“ Muž položil hlavu na zem; Tatar odešel, přinesl meč a zabil ho jím.

Jeden muž mi vyprávěl: „Šel jsem po cestě a se mnou sedmnáct mužů. Přijel k nám tatarský jezdec a poručil nám, abychom jeden druhému svázali ruce za zády. Moji druhové začali dělat, co jim přikázal. Řekl jsem jim: ‚Je sám. Proč ho nezabijeme a neutečeme?‘ Odpověděli: ‚Bojíme se.‘ Řekl jsem: ‚Ten vás chce hned teď zabít. Zabijme ho my, snad nás Bůh vysvobodí!‘ Při Bohu, nikdo se toho neodvážil. Vzal jsem tedy nůž, zabil jsem ho, utekli jsme a zachránili se.“ Takových příhod je mnoho.

O příchodu oddílů Tatarů k Irbílu a Dakúká

V tomto roce, v měsíci dhú l-hidždža [říjen 1231], dorazil oddíl Tatarů z Ázerbájdžánu do kraje Irbílu. Pobili všechny, kdo jim byli v cestě – Turkmeny Íwá'íja, Kurdy, Džúzakány¹⁵ a jiné –, až vnikli na území Irbílu; vyplnili vsi, pobíjeli obyvatele těch krajů, koho jen dopadli, a napáchali ohavnosti, o jakých u nikoho jiného nebylo slýcháno. Muzaffar ad-Dín, pán Irbílu, vytáhl se svými vojsky do pole a požádal o posilu vojska mosulská;¹⁶ ta k němu přitáhla. Když se doslechl, že se Tataři vrátili do Ázerbájdžánu, zůstal ve své zemi a nepronásledoval je. Tataři dorazili až do kraje al-Karchíní, do kraje Dakúká a jinam a vrátili se bez úhony; nikdo je nevyplašil a žádný jezdec se jim nepostavil.

To jsou pohromy a události, jakým podobné lidé neviděli od starých dob až po nové. Kéž je Bůh – sláva Mu, je Nejvyšší – k muslimům laskav, smiluje se nad nimi a odvrátí od nich tohoto nepřitele! Tento rok skončil, aniž jsme

15. Íwá'íja – turkmenský kmen Yıva, jeden z oghuzských kmenů; jeho část kočovala na pomezí dnešního Iráku a Íránu. Odtud byl i kurdský kmen Džúzakán, který autor jmenuje zvlášť vedle „Kurdů“.

16. Muzaffar ad-Dín Kökbörü, pán Irbílu (dnes Arbíl v iráckém Kurdistánu) v letech 1190–1233. V Mosulu, kde Ibn al-Athír žil a psal, vládl Badr ad-Dín Lu'lu', zprvu jako atabeg posledních Zengiovců, později vlastním jménem (do roku 1259). Al-Karchíní, kam Tataři došli, je dnešní Kirkúk v severním Iráku; Dakúká leží jižně od něho na cestě k Bagdádu.

se o Džalál ad-Dínovi dozvěděli něco jistého; nevíme, zda byl zabit, zda se skryl a ze strachu před Tatarý se neukazuje, či zda opustil tyto země a odešel jinam. A Bůh ví nejlépe.¹⁷

Jak se obyvatelé Ázerbájdžánu poddali Tatarům

Na počátku tohoto roku¹⁸ se všichni obyvatelé zemí Ázerbájdžánu poddali Tatarům a odvedli jim peníze i látky chitajské, chójské, attábí¹⁹ a jiné. Poddali se proto, že Džalál ad-Dín byl u Ámidu Tatarý poražen, jeho vojska se rozprchla a byla rozprášena na všechny strany a lidé je pochytili,²⁰ že Tataři napáchali v Dijárbakru, Džazíře, kraji Irbílu a Chilátu, co napáchali, a nikdo jim nebránil a žádný jezdec se jim nepostavil, a že vládcové islámu zalezli do děr. K tomu se přidalo, že o Džalál ad-Dínovi ustaly zprávy; neobjevila se o něm žádná zpráva a nevěděli, co s ním je. Tu pozbyli odvahy, podrobili se Tatarům a odvedli jim, co po nich žádali z peněz a látek.

Tak tomu bylo i s městem Tabrízem, které je hlavou zemí Ázerbájdžánu a k němuž i k těm, kdo v něm sídlí, se všichni obracejí. Král Tatarů²¹ se totiž se svými vojsky utábořil v jeho blízkosti a poslal k jeho obyvatelům výzvu, aby se mu poddali, a hrozil jim, kdyby se mu vzepřeli. Poslali mu mnoho peněz a vzácných darů – hedvábné i jiné látky všeho druhu – a všechno možné, dokonce i víno, a nabídli mu poslušnost. Odpověděl jim poděkováním a žádal, aby se k němu dostavili jejich předáci. Vypravil se k němu kádí města, jeho ra'ís a skupina předních měšťanů; nešel s nimi Šams

17. Džalál ad-Dín byl tehdy už mrtev: po přepadu u Ámidu uprchl do hor u Majjáfárikínu, kde ho v polovině srpna 1231 zabil jakýsi Kurd. Zprávy o jeho konci se šířily pomalu a ještě léta poté kolovaly zvěsti, že žije; autor sám, jak píše níže, o něm neměl zprávy ještě koncem prosince 1231, a o jeho smrti se patrně už nedozvěděl.

18. Časový údaj neodpovídá tomu, co následuje: podle autorova vlastního výkladu se obyvatelé Ázerbájdžánu poddali až po porážce u Ámidu a po podzimních nájezdech, tedy koncem roku 628 [na podzim 1231].

19. Chitajské látky – hedvábné tkaniny čínského typu (Chitá je severní Čína); chójské se tkaly v Chóji v Ázerbájdžánu; attábí byla pruhovaná látka z hedvábí a bavlny nazvaná podle bagdádské čtvrti al-Attábíja.

20. Tisk má na tomto místě sloveso *tahaffazahum* („střežili se jich“), které tu nedává dobrý smysl; čteme *tachattafahum* („pochytili je“) podle obdobné věty v oddíle o porážce u Ámidu.

21. Míni se velitel vojska Čormaghan; nebyl králem, nýbrž vojevůdcem velkého chána Ögedeje, jemuž autor o něco dále říká „jejich největší král“. Tabríz se Mongolům vykoupil už v letech 1220–1221; tentokrát se jim poddal natrvalo.

ad-Dín at-Tughrá'í,²² a to je ten, k němuž se všichni obracejí, ačkoli nic takového nedává najevo. Když se dostavili, ptal se jich, proč at-Tughrá'í odmítl přijít. Řekli: „Je to muž žijící v ústraní a s králi nemá nic společného; ti hlavní jsme my.“ Mlčel.

Potom žádal, aby k němu přivedli řemeslníky, kteří vyrábějí chitajské a jiné látky, aby dal pracovat pro jejich největšího krále; tento muž je totiž jen jedním z podřízených onoho krále. Přivedli řemeslníky a on jim dal zhotovit, co chtěli, a cenu zaplatili obyvatelé Tabrízu. Žádal od nich také jurtu pro jejich krále. Zhotovili mu jurtu, jaká ještě nikdy zhotovena nebyla; potah udělali z výborného atlasu protkávaného zlatem a vnitřek ze sobolů a bobrů. Přišla je na velikou sumu. Uložil jim každý rok mnoho peněz a stejně tak látek. Poslové Tatarů pak chodili do dívánu chalífátu a k řadě vládců a žádali po nich, aby nepomáhali chórezmsáhovi.

Četl jsem dopis, který došel od jednoho kupce z Rajje; ten se kdysi přestěhoval do Mosulu a žil tam se svými společníky, loni pak, ještě před vpádem Tatarů, odcestoval do Rajje. Když Tataři dorazili do Rajje, jeho obyvatelé se jim poddali a oni táhli dál do Ázerbájdžánu, šel s nimi do Tabrízu. Napsal svým přátelům v Mosulu toto: „Toho nevěřícího – Bůh ho proklej – nedokážeme popsat, ani množství jeho zástupů, aby to muslimům nezlomilo srdce; věc je totiž hrozná. Nemyslete si, že ten oddíl, který dorazil k Nasíbínu a na Chábúr, a ten druhý, který dorazil k Irbílu a Dakúká, měly za cíl plenit. Chtěli jen zjistit, zda je v zemi někdo, kdo by je odrazil, či ne. Když se vrátili, oznámili svému králi, že v zemi není nikdo, kdo by bránil a odporoval, a že je bez krále i bez vojsk. Jejich chtivost tím vzrostla a na jaře vytáhnou na vás. Nezbude vám, kde byste zůstali, leda v zemi Západu; ²³ mají totiž v úmyslu vytáhnout na všechny země. Postarejte se tedy o sebe!“ To je obsah dopisu. Bohu náležíme a k Němu se navrátíme (Korán 2:156); není moci ani síly než u Boha vznešeného, velikého. Co se týče Džalál ad-Dína, do konce roku 628 [říjen 1231] se o něm neobjevila žádná

22. Ra'ís – představený města, hlava místních předáků. Šams ad-Dín at-Tughrá'í byl nejvlivnější z tabrízských předáků; podle autorova vyprávění při roce 618 [1221–1222] zorganizoval obranu města, když se k němu blížili Tataři.

23. „Země Západu“ (arab. *al-Gharb*) je Maghrib, tedy severní Afrika na západ od Egypta. Kupcova předpověď se naplnila se zpožděním: Mongolové pustošili okolí Irbílu a Mosulu znovu ve třicátých letech a roku 1258 dobyli Bagdád.

zpráva; a stejně tak až do konce safaru roku 629 [26. prosince 1231] jsme se nedozvěděli, co s ním je. U Boha hledejme pomoc.

Různé události

V tomto roce bylo v krajích Džazíry a v Sýrii málo dešťů, zvláště v Aleppu a jeho kraji, kde jich bylo zcela nepatrně. Ceny v těch zemích stouply a nejhorší dražota byla v Aleppu; nebyla však tak krutá jako ta, která tu byla v minulých letech. Atabeg Šiháb ad-Dín – správce Aleppa, na jehož příkazech a zákazech vše závisí, který řídí stát aleppského sultána al-Malika al-Azíze, syna al-Malika az-Záhira, a je jeho vychovatelem²⁴ – vydal mnoho peněz a obilí, rozdal hojné almužny a spravoval zemi tak dobře, že se dražota nijak neprojevila. Bůh mu to odplat' dobrým!

V témž roce vystavěl Asad ad-Dín Šírkúh, pán Himsu a Rahby, hrad u Salamíje a nazval jej Šumajmis.²⁵ Když al-Malik al-Kámil vytáhl z Egypta do Sýrie, Asad ad-Dín mu sloužil a byl mu upřímně oddán; má velikou zásluhu poslušností vůči němu a bojem po jeho boku. Udělil mu proto v léno město Salamíji a on vystavěl tento hrad poblíž Salamíje; stojí na vysokém pahorku.

V témž roce vytáhli Frankové, kteří jsou v Sýrii, proti městu Džabala, které patří k městům přičleněným k Aleppu. Vnikli do něho a odnesli z něho kořist a zajatce. Atabeg Šiháb ad-Dín proti nim vyslal vojska s emírem, je- muž dal to město v léno;²⁶ ten se s Franky utkal, mnoho jich pobil a zajatce i kořist získal zpět.

24. Šiháb ad-Dín Tughril (zemř. 1233), eunuch a atabeg, tj. poručník a regent; spravoval Aleppo za al-Malika al-Azíze Muhammada (vládl 1216–1236), který nastoupil jako dítě. Ten byl synem al-Malika az-Záhira Ghází a vnukem Saladinovým.

25. Al-Malik al-Mudžáhid Asad ad-Dín Šírkúh II., pán Himsu (vládl 1186–1240) z vedlejší větve Ajjúbovců, vnuk stejnojmenného strýce Saladinova. Rahba ležela na Eufratu (u dnešního al-Majádínu v Sýrii), Salamíja leží jihovýchodně od Hamá. Jméno hradu je v tisku zkomoleno (psáno Sm-j-s); jde o Šumajmis (dnes Šmémís), jehož zříceniny stojí na osamělém sopečném kuželu několik kilometrů od Salamíje. Al-Kámil táhl z Egypta do Sýrie roku 1228.

26. Džabala – přístav na syrském pobřeží jižně od Latakie; Frankové jsou křižáci z pobřežních dr- žav. Léno (arab. *iktá'*) znamenalo přidělení výnosů z určitého území za vojenskou službu.

V témž roce zemřel kádí Ibn Ghaná'im ibn al-Adím al-Halabí,²⁷ zbožný šajch. Patřil k těm, kdo horlivě konali bohoslužbu a odříkání a kdo jednali podle toho, co věděli; kdyby někdo řekl, že za jeho času nebylo většího cítěle Božího než on, mluvil by pravdu. Kéž v něm Bůh nalezne zalíbení a uspokojí ho! Patřil totiž k našim učitelům; poslouchali jsme u něho hadíthy a měli jsme užitek z toho, že jsme ho vídali a slýchali.

V témž roce, 12. dne prvního rabí' [18. ledna 1231], zemřel také náš přítel Abu l-Kásim Abd al-Madžíd ibn al-Adžamí al-Halabí. On a jeho rod jsou předáky sunnitů v Aleppu. Byl to muž veliké šlechtnosti, dobré povahy, nesmírné shovívavosti a značné vážnosti. Rád hostil lidi a nejmilejší mu byl ten, kdo jedl jeho jídlo a přijímal jeho dobrodiní. Svě hosty vítal s rozjasněnou tváří a neopomněl nikomu ulehčit a vyřídit, co potřeboval. Bůh se nad ním smiluj svým širokým milosrdenstvím.²⁸

27. Al-Halabí znamená „z Aleppa“. Tisk má „Ibn Ghaná'im“; jde patrně o Abú Ghánima Muhameda z rodu Banú l-Adím, strýce aleppského dějepisce Kamál ad-Dína Ibn al-Adíma. Také Banú l-Adžamí, rod přítele jmenovaného v dalším odstavci, patřili k předním aleppským rodinám; Aleppo mělo silnou ší'itskou obec, proto autor zdůrazňuje, že stáli v čele sunnitů. Ibn al-Athír v Aleppu ke konci života sám pobýval jako host atabega Šiháb ad-Dína Tughrila.

28. Zde kronika končí. V tisku následuje už jen nadpis „Pak nastal rok 629“ a závěrečná formule „S pomocí Boha Nejvyššího je Úplná kniha dějin dokončena. Chvála Bohu na počátku i na konci“; vyprávění o roce 629 [1231–1232] autor už nenapsal. Ibn al-Athír zemřel v Mosulu v ša'bánu roku 630 [květen–červen 1233].

Tiráž

Vpád Tatarů

Z Úplné kroniky (al-Kámil fí t-ta'ríkh), léta 617–628 hidžry (1220–1231)

Úplný český překlad závěrečných dvanácti let kroniky z arabštiny, s vysvětlivkami

Autor: Izz ad-Dín Abu l-Hasan Alí ibn al-Athír (1160–1233)

Původní název a vydání: *al-Kámil fí t-ta'ríkh* („Úplná kniha dějin“), dokončeno kolem roku 1231; arabský text podle vydání nakladatelství Dár al-kutub al-‘ilmíja, Bejrút, svazek 10 (léta 562–628 hidžry), s. 398–497. Dílo ze 13. století je volným dílem.

Předloha: digitální přepis arabského textu z korpusu OpenITI (0630IbnAthirCizzDin.Kamil, verze JK000911; podle záhlaví 2. tisk, 1415 h./1995, vyd. Abdalláh al-Kádí), srovnaný stránku po stránce s naskenovaným 4. tiskem téhož vydání (2003, prohlédl Muhammad Júsuf ad-Dakkák; digitální kopie Internet Archive). Místa, kde v přepisu vypadla slova, jsou doplněna podle tisku.

Překlad a vysvětlivky: Staré texty. Překlad vznikl s pomocí umělé inteligence přímo z arabštiny a byl odstavec po odstavci srovnán s arabským originálem.

Obálka: Čingischán na kazatelně bucharské mešity (1220), miniatura z rukopisu perského eposu *Šáhanšáhnáme* Ahmada Tabrízího z let 1397–1398, British Library, Or. 2780, fol. 61r. Volné dílo; reprodukce převzata z Wikimedia Commons. Táž miniatura je otištěna v první kapitole.

Vydal: JUDr. Libor Petříček (Staré texty), Březenská 2466/4, 182 00 Praha 8, www.stare-texty.cz

Výroba: Staré texty; elektronická publikace ve formátech EPUB a PDF

Vydání: první, elektronické

Rok vydání: 2026

Autorská práva: © Libor Petříček (Staré texty), 2026, k redakčnímu zpracování. Šíření podle licence CC BY-NC 4.0 (viz níže).

O Starých textech

Staré texty jsou digitální knihovna českých překladů historických pramenů z volného díla – pamětí, cestopisů, kronik a dalších svědectví lidí, kteří u událostí sami byli. Knihy jsou zdarma ke stažení ve formátech EPUB a PDF na www.stare-texty.cz. Překlady vznikají s pomocí umělé inteligence; u každé knihy je uvedeno, z jakého vydání se překládalo, co je přeloženo celé a co zkráceno.

O zakladateli

Staré texty založil a provozuje JUDr. Libor Petříček, advokát a milovník historie. Cílem projektu je zpřístupnit českým čtenářům původní historické prameny, tedy svědectví očitých svědků, zdarma a v češtině.

Volné šíření

Tuto knihu můžete volně šířit, kopírovat, tisknout, upravovat i dále publikovat, avšak nikoli komerčně (licence Creative Commons Uveďte původ – Neužívejte komerčně 4.0, CC BY-NC 4.0). Podmínkou je uvést jako původní zdroj Staré texty s odkazem na www.stare-texty.cz, například: „Zdroj: Staré texty, www.stare-texty.cz“.

Komerční užití (prodej, placený obsah, reklama apod.) je možné jen s předchozím souhlasem provozovatele Starých textů. O souhlas lze požádat e-mailem na liborpetricek@gmail.com.